



กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
ภาคใต้

วิทยานิพนธ์
ของ
กัลญา แก้วประดิษฐ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มกราคม 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม



กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
ภาคใต้

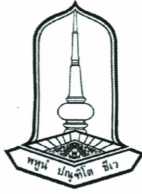
วิทยานิพนธ์
ของ
กัลญา แก้วประดิษฐ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มกราคม 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม





คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวกัลญา แก้วประดิษฐ์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

ประธานกรรมการ

(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(อาจารย์ ดร.ยิ่ง กิรติบุรณะ)

กรรมการ

(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.อัญชิตี จันทาไถ)

กรรมการ

(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.วิธานี ศิลตระกุล)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(ผศ.ดร.บุปผาชาติ อุปลัมภ์นรากร)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

(ศ.ดร.ปรีชา ประเทพา)



คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

Mahasarakham University

ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 31 เดือน ๒.๑ พ.ศ. ๒๕๖๖

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณรายได้
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปีการศึกษา 2555



ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และความกรุณาช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ชี้แนะแนวทางในการศึกษารวบรวมข้อมูลจาก อาจารย์ ดร.ยิ่ง กীরติบุรณะ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.อัญชลี จันทาโก กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบ อาจารย์ ดร.วิศนี ศิลตระกูล กรรมการบัณฑิตศึกษา ประจำคณะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ความรู้เป็นกำลังใจ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแนวทาง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องอย่างดี ผู้วิจัยตระหนักในพระคุณ และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงด้วยความเคารพยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย จังหวัดสงขลา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปรายตรอกร่วมใจ จังหวัดพัทลุง กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด จังหวัดพัทลุง กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมา จังหวัดพัทลุง กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มกระจูดบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี และกลุ่มจักสานกระจูดวัดปัญญาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งกลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปให้ความอนุเคราะห์ให้ข้อมูลให้สามารถดำเนินการวิจัยจนประสบผลสำเร็จ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามให้การสนับสนุนทุนวิจัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ให้การสนับสนุนเวลาและอำนวยความสะดวกในการศึกษา

ขอกราบขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วินัย ชูนวลศรี คณะผู้บริหาร อาจารย์และบุคลากร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีทุกท่าน อาจารย์พรเทพ บุญจันทร์เพชร นิสิตระดับปริญญาเอก รุ่นที่ 9 สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครอบครัวสกุลแก้วประดิษฐ์ ครอบครัวสกุลเทียบแสนและญาติมิตร ที่เป็นกำลังใจสำคัญให้ความช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติมิตรและบูรพาจารย์ทุกท่านด้วยความเคารพอย่างสูง ที่มีส่วนในการประสิทธิ์ประสาทวิทยาการและวิชาความรู้ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

กัลญา แก้วประดิษฐ์



ชื่อเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

ผู้วิจัย นางสาวกัลญา แก้วประดิษฐ์

กรรมการควบคุม อาจารย์ ดร.ยิ่ง กীরติบุรณะ และอาจารย์ ดร.อัญชลี จันทาโก

ปริญญา ปร.ด. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2555

บทคัดย่อ

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดเป็นภูมิปัญญาที่ส่งเสริมประสบการณ์ก่อให้เกิดความรู้ ทักษะและความสามารถนำพืชกระจูดมาใช้สอยและถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น พัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนเป็นอีกทางหนึ่งที่จะพัฒนาส่งเสริมชุมชนให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไปในพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 95 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือ ประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ตรวจสอบผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแบบสามเส้า และนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดก่อให้เกิดภูมิปัญญาจากการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางชาติ มีประวัติภูมิปัญญามาแต่ดั้งเดิมพบในพื้นที่ที่มีพืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนบอกเล่าประวัติได้ชัดเจนพบในพื้นที่ชาวบ้านนำพืชกระจูดมาปลูกในชุมชนซึ่งภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดที่ชาวบ้านในชุมชนนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ไม่แปรรูปวัตถุดิบสร้างเพิ่มมูลค่าจากพืชกระจูดสด 2) ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยแบบต่างๆ พัฒนาตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ อิทธิพลสังคมภายในชุมชนและสังคมภายนอกเป็นสำคัญ การถ่ายทอดภูมิปัญญาอาศัยความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และชุมชน มีการพัฒนาอย่างเป็นทางการโดยหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัวและชุมชน 2) การผลิตเพื่อการค้า และ 3) การผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์ วิธีถ่ายทอดใช้การสังเกตบอกเล่า (มุขปาฐะ) ฝึกอบรมพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถด้วยตนเอง ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ทั้ง 8 ด้าน พบว่าวัตถุดิบเป็นวัตถุดิบธรรมชาติมีมูลค่าในตัวเมื่อนำมาใช้สอย ขั้นตอนการผลิตที่เน้นทักษะฝีมือ เป็นสิ่งที่มีคุณค่านำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ก่อให้เกิดมูลค่าผลิตภัณฑ์สามารถดัดแปลงได้หลากหลาย คุณภาพผลิตภัณฑ์ผ่านการรับรองมาตรฐาน เทคโนโลยีเสริมศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมเพิ่มมากขึ้น เครื่องช่วยเสริมศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้และการตลาด จากศึกษาพบว่าชุมชนภาคใต้มีศักยภาพในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดแบ่งออกเป็น 3 ระดับ



คือ 1) ระดับชุมชนพึ่งพิง 2) ระดับชุมชนพึ่งพาตนเอง และ 3) ระดับชุมชนช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนปัญหา งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้ ทั้ง 8 ด้าน สามารถจำแนกปัญหาออกเป็น 2 ปัจจัย หลัก คือ 1) ปัญหาภายใน พบว่าวัตถุดิบการผลิตมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ชาदनักออกแบบผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนการผลิตก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ กลุ่มผลิตไม่คิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขาดเงินทุนหมุนเวียน และขาด ความรู้ในการบริหารจัดการตลาดสมัยใหม่ และ 2) ปัญหาภายนอก พบว่าปัญหาของสภาพธรรมชาติที่ ก่อให้เกิดปัญหาในขั้นตอนการผลิต การแพร่กระจายของผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ การส่งเสริมของหน่วยงาน รัฐไม่ต่อเนื่อง และขาดกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชน ภาคใต้พบว่ามีแนวคิดในการพัฒนาออกเป็น 3 แนวคิด คือ 1) แนวคิดอนุรักษ์นิยม เน้นการเพิ่มมูลค่า โดยการคัดสรรวัตถุดิบพืชกระจุตที่มีคุณภาพ รูปแบบการจักสานแบบดั้งเดิม 2) แนวคิดแบบสมัยนิยม เพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค และ 3) แนวคิดการตลาด นิยม เน้นการบริหารจัดการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคเข้าถึง ผลิตภัณฑ์ทางความรู้สึกและยอมรับไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต จากการศึกษาพบว่าวิธีการ พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ต้องดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ นำ แนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในชุมชน ทำการจัดการ องค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ และถ่ายทอดความรู้การบริหารจัดการตลาดสมัยใหม่ใน การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนา เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้



TITLE Krajood (*Lepironia articulata*) : The Development of Creative Economy in community by Local Handicraft of the Southern in Thailand

AUTHOR Miss. Kanlaya Kaewpradit

ADVISORS Dr. Ying Keeratiburana and Dr. Anchalee Jantapo

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Maharakham University **DATE** 2013

ABSTRACT

The local arts and crafts of Krajood were communities' wisdom. It had been developed till it became knowledge, skills and ability using Krajood and teaching their next generations. They developed their products by learning and imitating from their social and their environments. This would lead to creating economic development in the communities to sustainable economic, social and environment. So the researcher would study "Krajood (*Lepironia articulata*) : The Development of Creative Economy in community by Local Handicraft of the Southern in Thailand". This research was qualitative research and aimed to study the wisdom, the way to hand out their wisdom, their ability and their problem with their Krajood's local arts and crafts and the way to develop their community creating economic development in southern local arts and crafts. The data was collected from Krajood well-known group, practical groups and general group of people in southern Thailand altogether about 95 people. Focus group sampling was used in the research. The research tools were observation form, interview form, group discussion form and workshop form. The research analysis followed the aims of the research, the research results were checked with triangle methodology and it was presented by descriptive analysis.

The research results found that the wisdom of Krajood arts and crafts born from people daily life that followed the environment. The original was found at the place Krajood planted naturally. This was clearly told found at the place Krajood planted in community and people took them in their arts and crafts. The benefit of the products could divide into two parts like 1) did not create the Krajood products to gain benefit from fresh Krajood 2) produced the difference kinds of products depend on the social, economic, and inside and outside social effect. The ways to hand out the wisdom needed family relationship and community. There were helping development from the government and private. There were three levels of hand out the southern local arts and crafts as the following 1) produce for family and community 2) produce for sell 3) produce for deodorant and carry on creative wisdom.



The way to hand out their wisdom was observation, by classics, training to develop the knowledge, skills and ability. The ability of Krajoed local arts and crafts products 8 parts showed that the natural material was valuable material, the producing process was full of skill need, the material was valuable made product valuable, the product could change to many kinds of product, the quality of product was approved, technology helped to improve the produces and the connection helped to pass the knowledge and marketing. From the result found that southern of Thailand the ability of Krajoed local arts and crafts was divided into three levels as the following 1) developing community 2) self-helping community and 3) helping other community. Moreover the Krajoed local arts and crafts products 8 parts could divide the problems into two parts like 1) the inside problem, this found that the raw material prices had gone up, lacked of designers, the production process created health problems, the group of producers did not create new products, no flow budget and lacked of knowledge to manage the new market and 2) the outside problems, this found that the environment problem created the problems in process, the spread out of the new products, no continuously support from the government and there was no creative economic development process about Krajoed local community creating economic development in southern arts and crafts products seriously.

The way to develop Krajoed local community creating economic development in southern local arts and crafts found that there were three way to do so, such as, 1) conservative way, they emphasized on value added by using a good raw material and used the original model 2) modern way, this made value added by making products on customers needed and 3) the popular market, this emphasized on marketing management such as promoting to the customers to feel like it was as their way of life. From the result found that the way to develop Krajoed local community creating economic development in southern local arts and crafts needed to collect the knowledge about Krajoed, take the policy about government creative economic development to real practice into community, make organization for community production group systematically and give them knowledge on new marketing management in Krajoed local community creating economic development in southern local arts and crafts.



สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
คำถามในการวิจัย	6
ความสำคัญของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจุตภาคใต้	10
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ	55
แนวนโยบายของรัฐ	75
บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย	80
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	91
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	104
งานวิจัยในประเทศ	104
งานวิจัยต่างประเทศ	119
3 วิธีดำเนินการวิจัย	122
ขอบเขตของการวิจัย	122
วิธีดำเนินการวิจัย	125
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	131
ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจุตภาคใต้	131
ตอนที่ 2 ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้	230
ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจุตในชุมชนภาคใต้	253



บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	285
ความมุ่งหมายของการวิจัย	285
สรุปผล	285
อภิปราย	293
ข้อเสนอแนะ	301
บรรณานุกรม	302
ภาคผนวก	316
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	317
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	329
ประวัติย่อของผู้วิจัย	335



บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การเปรียบเทียบลวดลายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมกระจูดระหว่างสาธารณูกรมวัฒนธรรม ไทยภาคใต้กับสุรนีย์ ทองไช้	52
2 พื้นที่ตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากพืชกระจูด	89
3 สรุปผลศึกษาสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจูด	208
4 สรุปผลการศึกษาประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ในชุมชนภาคใต้	211



บัญชีภาพประกอบ

	ภาพประกอบ	หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2	รูปแบบการถ่ายทอดความรู้และการจัดการร่วมไปสู่กลุ่มบุคคลและชุมชน	34
3	ลักษณะต้นพืชกระจุต	47
4	การคัดเลือกพืชกระจุต การมัด และการผึ่งแดด	50
5	อุปกรณ์ที่ใช้ในการรีดพืชกระจุตให้แบน	50
6	เส้นดอกพืชกระจุตที่ย้อมสี	51
7	ท่านั่งจักสานผลิตภัณฑ์เสื่อกระจุตของชาวบ้านทะเลน้อย	51
8	ผลิตภัณฑ์พืชกระจุต	53
9	กระบวนการจัดการธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาในการพึ่งตนเอง	65
10	แผนที่จังหวัดในภาคใต้	82
11	พื้นที่ศึกษาวิจัย กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านภาคใต้	88
12	โครงสร้างกระบวนการผลิตของชุมชน	99
13	ขั้นตอนการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรม พื้นบ้าน พืชกระจุตภาคใต้	129
14	การจักสานงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุตของชาวบ้านในชุมชน	134
15	การถอนพืชกระจุตในพื้นที่พรุธรรมชาติในพื้นที่ชุมชน	136
16	ลานคัดแยกพืชกระจุต	136
17	โคลนคลูกพืชกระจุต	137
18	สีย้อมเส้นดอกพืชกระจุต	138
19	การตากลมเส้นดอกพืชกระจุตย้อม	139
20	วิธีการวางเส้นดอกพืชกระจุตในการจักสานผลิตภัณฑ์	140
21	ลักษณะการเก็บริมแบบลือเปะ (เม้ม, เม้น)	148
22	ลักษณะการเก็บริมลือกู (แปะ, แปะ)	149
23	รูปแบบผลิตภัณฑ์ถาดผลไม้หกเหลี่ยม	150
24	รูปแบบผลิตภัณฑ์ตุ้ม (สมุก)	150
25	การเลือกถอนพืชกระจุตสดเพื่อนำมาผลิตเป็นไม้ประดับ	152
26	“สาก” อุปกรณ์ในการดำเส้นดอกพืชกระจุตให้แบน	154
27	รูปแบบผลิตภัณฑ์กระบุง ลายสอง เก็บริมด้วยวิธีการช่อริม	155
28	ลูกกลิ้งคอนกรีตอุปกรณ์ทำให้เส้นดอกพืชกระจุตแบนเรียบ	159
29	รูปแบบผลิตภัณฑ์ปุโต๊ะกลมลวดลายหน่วยในเดียว	160
30	รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเช้าผลไม้พืชกระจุต	161



ภาพประกอบ	หน้า
31 รูปการจักสานเป็นตัวหนังสือ “จุดทดลองสานเสื่อกระจูด”	161
32 ลวดลายสี่หน่วยใน	164
33 ลวดลายหน่วยในเดียว	165
34 ลวดลายต่อดอก	165
35 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป่า	166
36 รูปแบบผลิตภัณฑ์เสื่อเอนกประสงค์ลวดลายดอกจันทร์	167
37 ผลิตภัณฑ์วานิชใช้ในการทอผลิตภัณฑ์กระจูดให้วาว	170
38 รูปแบบผลิตภัณฑ์ของใส่ผ้าไหม	172
39 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป่าลวดลายสอง	172
40 การตากแบบสุม	176
41 การตากแบบเรียงต้น	176
42 การตากแบบรายโคนเรียงดอก	177
43 ผลิตภัณฑ์ย้อมสีพืชกระจูดจักสาน	178
44 รูปแบบผลิตภัณฑ์ถาดกระจูดลายสอง	183
45 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป่า	184
46 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป่าสะพายสำหรับสตรี	184
47 แบริดกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว	185
48 รูปแบบผลิตภัณฑ์ของใส่ผ้าไหมลายปิด	189
49 รูปแบบผลิตภัณฑ์กล่องกระจูดลายรูปหัวใจ	189
50 รูปแบบผลิตภัณฑ์หมวกเหลี่ยมลายขัด	190
51 รูปแบบผลิตภัณฑ์เสื่อลายดอกจุด (ดอกกระจูด)	190
52 การจักสานเสื่อกระจูดลายสองของชาวบ้านในชุมชน	194
53 ลวดลายสอง	195
54 ลวดลายสามหนึ่ง (ลายแอล)	196
55 ลวดลายดอกจันทร์	196
56 ลวดลายดอกม้งเคร	196
57 ลวดลายช่อผกา	197
58 ลวดลายดอกพิกุล	198
59 ลวดลายช่อมะลิ (ช่อดอกมะลิ)	198
60 ลวดลายไทย	199
61 ลวดลายไทยประยุกต์	199
62 ลวดลายอิฐ (ลายไทย)	200
63 ลวดลายน้ำไหล	200
64 ลวดลายทองเข้	201
65 ลวดลายตีบวก (ลายบวก)	201



ภาพประกอบ	หน้า
66 ลวดลายแผงหนัง	202
67 รูปแบบผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่ผ้าสายสองผสมสายอิฐ	203
68 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพาย	204
69 การย้อมสีผลิตภัณฑ์พีชกระจูด	208
70 พื้นที่จักสานของชาวบ้านโดยทั่วไปในชุมชนบ้านทอน	218
71 การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด	219
72 ป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน	220
73 การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดให้กับนักศึกษา	220
74 การมีส่วนร่วมในการรับการถ่ายทอดความรู้การสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านพีชกระจูด	221
75 การถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดของครอบครัวด้ารามในพื้นที่ ชุมชนทะเลน้อย	222
76 สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาในครอบครัว	223
77 การถ่ายทอดความรู้การจักสานหัตถกรรมพีชกระจูดให้เด็กในชุมชน	225
78 ภาพการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก	226
79 ถ่ายทอดผ่านเว็บไซต์	227
80 ถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดให้กับนักเรียน	227
81 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พีชกระจูดภาคใต้	229
82 การใช้พีชกระจูด	231
83 ขนาดมัดพีชกระจูดเพื่อขาย	232
84 การเตรียมพีชกระจูดเพื่อขายสดของชาวบ้านตำบลเคิ่ง	232
85 วิธีการเตรียมพีชกระจูดขายสดของชาวบ้านตำบลเคิ่ง	233
86 ศักยภาพวัตถุดิบที่มีมากในพื้นที่ตำบลเคิ่ง	233
87 เครื่องรีดกระจูดมาตรฐานเครื่องยนต์ดีเซลในชุมชนบ้านทอน	239
88 เครื่องรีดพีชกระจูดมอเตอร์ไฟฟ้าชุมชนทะเลน้อย	239
89 สภาพป่าพรุพื้นที่พีชกระจูดขึ้นตามธรรมชาติ	244
90 ปัญหาสืตจากการย้อมสีเส้นตอกพีชกระจูด	246
91 เชื้อราในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด	248
92 การสร้างสรรค์แบบผลิตภัณฑ์	255
93 โครงสร้างการบริหารกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดวรรณี	256
94 กระดาษผลิตจากพีชกระจูดที่เหลือทิ้งจากงานศิลปหัตถกรรม เเบญจวรรณ บัวขวัญ นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ	258



ภาพประกอบ

หน้า

95	ผลิตภัณฑ์เบาะนั่งเพื่อสุขภาพพีชกระจุต ผลการวิจัยของเบญจวรรณ บัวขวัญ นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ	258
96	แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ในชุมชนภาคใต้	263
97	ขั้นตอนการร่างแบบผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุต	267
98	ผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายน้ำไหล	268
99	ผลิตภัณฑ์สมุกหกเหลี่ยมลายปลา	269
100	ผลิตภัณฑ์กระจาดชุด 3 ขนาด ลายสีเหลี่ยมจัตุรัส	270
101	ผลิตภัณฑ์เบาะรองนั่งเพื่อสุขภาพลายลูกดาว	271
102	ผลิตภัณฑ์กระเป๋าพีชกระจุตลายสอง	272
103	ผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรีลายดอกมะลิ	273
104	ผลิตภัณฑ์สมุดบันทึกลายผ้าพื้นเมืองภาคใต้	274
105	ผลิตภัณฑ์กระเป๋าพกพาสำหรับวัยรุ่น	275
106	ผลิตภัณฑ์ภาชนะใส่ขวดต่างๆ	276
107	ผลิตภัณฑ์กระถางดอกไม้	277
108	ผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรี	278
109	ผลิตภัณฑ์กระเป๋ากระจูดงานศิลปะ	279
110	ผลิตภัณฑ์กระเป๋าสารพัดประโยชน์	280
111	ผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายสอง	281
112	ตัวอย่างการออกแบบแบรนด์ผลิตภัณฑ์	282
113	เอกสารประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์	283
114	การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเว็บไซต์	284



บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ยุทธศาสตร์การพัฒนามุ่งเน้นพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้ และการมีงานทำโดยปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดี (อมรवारณ ทิวถนอม. 2548 : 67) ความล้มเหลวดังกล่าวเกิดจากการละเลยองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น การไม่เข้าใจคนในสังคม ไม่เข้าใจมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ การละเลยระบบสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการขาดข้อมูลพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดผลลัพธ์ของการพัฒนา ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวผนวกกับนโยบายการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ซึ่งวางอยู่บนแนวคิดเรื่องความทันสมัย (พีชรินทร์ สิริสุนทร. 2550 : 5) ทำให้สังคมไทยขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยก้าวหน้า การพัฒนาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีปัญหา เกิดการพัฒนาไม่ยั่งยืน การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบจากภายนอกมาผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ทำให้มีความเสี่ยงเมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจโลกในแต่ละครั้ง ส่งผลกระทบต่อการทำงาน และคุณภาพชีวิตของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553 : ไม่มีเลขหน้า) การดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 - 10 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศและแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทย และมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการขณะเดียวกันก็มุ่งการพัฒนาที่สร้างสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำประเทศสู่สังคมที่ยั่งยืน ในระยะสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 สังคมไทยก็ยังคงเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ปัจเจกครอบครัว และชุมชนสามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงมีโอกาสดำเนินถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริม



สร้างทุนทางเศรษฐกิจ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เข้มแข็งโดยใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : เว็บไซต์) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายแนวความคิดการพัฒนาสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ แนวใหม่ขึ้นในสังคมไทยที่สำนัคนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ได้กล่าวไว้ในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ 2550 - 2559 โดยเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กับยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพื่อสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็งว่าการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้ คือ จัดการความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการสืบค้น ถอดความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ รวบรวมจัดเป็นคลังข้อมูลชุมชน นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน คุ้มครองความรู้มิให้ตกไปอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์ พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในวิถีประจำวัน จัดการทรัพยากรธรรมชาติผลิตสินค้าและบริการ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่มีอยู่และองค์ความรู้ใหม่ มาพลิกฟื้นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้เพียงพอกับการดำรงชีวิต สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิต บนฐานความเข้มแข็งของชุมชนและการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีดุลยภาพ พัฒนารากฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ บริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง

แนวทางในการจัดการความรู้คือส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแกนนำและผู้รู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในชุมชนเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง รมรงค์ ส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่น และพื้นที่ห่างไกล มีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง โดยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลอย่างยั่งยืน มีแนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการ คือสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างมูลค่าสินค้า ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้สามารถปรับปรุงวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีให้มีศักยภาพสูงขึ้นเพื่อสร้างความพิเศษและแตกต่าง นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากร และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและท้องถิ่น (กระทรวงวัฒนธรรม. 2550 : 103-107)

การพัฒนาประเทศบนฐานความรู้หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านของสังคมไทยที่สอดคล้องกับทรัพยากรในท้องถิ่นจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่หน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญและส่งเสริมเพื่อหวังให้เศรษฐกิจและสังคมไทยมีความมั่นคง ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นภาคที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวกำหนดขอบเขตทางวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมที่จะนำมาใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นดิน หิน แร่ สัตว์ป่า หรือพืช ซึ่งพืชในภาคใต้นำมาใช้ในการงานศิลปหัตถกรรมมีจำนวนมาก เช่น ไม้ไผ่ ไยตาล หวาย ลิเพา คล้า พืชกระจูด ขวลิต นิยมธรรมและ



พิทยา บุชรัตน์ (2542 : 33-34) กล่าวว่า “กระจูด” เป็นพืชตระกูลเดียวกับ “กก” (Sedge) อยู่ในตระกูล Cyperaccae ภาษาถิ่นใต้เรียกว่า “จูด” เป็นพืชชนิดหนึ่ง มีเหง้าใต้ดิน ขึ้นเป็นกอใหญ่ทั่วไปในพื้นที่พรุ ลำต้นตรงกลมเรียวยาว 50 – 200 เซนติเมตร หนา 2-7 มิลลิเมตร ภายในกลวง มีแผ่นบางกั้นเป็นระยะ โคนลำหุ้มด้วยกาบ 2-3 กาบ มีเมล็ด 4-5 เมล็ด ดอกออกใกล้ปลายยอด ที่ยอด รูปรี รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน มีสีน้ำตาล มีสีม่วงเมื่อแก่จัด ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูด คืองานที่ใช้ฝีมือในการตัดแปลงวัตถุดิบพืชกระจูดมาเป็นเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวันสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขาย ปัญหาที่สำคัญของการผลิตระดับชาวบ้าน คือ ชาวบ้านผลิตแล้วไม่รู้จะจำหน่ายที่ไหน ขายให้ใคร จึงเป็นที่มาของปัญหาแต่เริ่มแรกคือการผลิตโดยขาดทิศทางการตลาดกลุ่มเป้าหมายไม่ชัดเจน ขาดเทคนิคการตั้งราคา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย ไปจนถึงการบรรจุหีบห่อ เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกัน ปัจจุบันภาครัฐมีส่วนส่งเสริมการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น การเสริมสร้างความรู้ ทักษะ รวมทั้งความช่วยเหลือทางการตลาดควบคู่ไปกับการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

นับตั้งแต่ประเทศไทยประสบปัญหาการพัฒนาประเทศบนฐานทุนนิยมทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้งานศิลปหัตถกรรมบนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านกลับมามีชีวิตอีกครั้ง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารัฐจะมีนโยบายในการส่งเสริมเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ดี แต่ผลผลิตนั้นไม่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดบนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านพบว่ามีปัญหาในหลายๆ ด้านด้วยกัน ซึ่งทรงคุณ จันทจร และคณะ (2554 : เว็บไซต์) ศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ พบว่าปัจจุบันผลิตภัณฑ์ทางด้านศิลปหัตถกรรมเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากค่านิยมและความนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นลดลง มีการผลิตแล้วจำหน่ายทางการตลาดไม่ได้ขาดช่างฝีมือและผู้ชำนาญในงานศิลปหัตถกรรมแต่ละประเภทที่สำคัญไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดแคลนวัสดุ หรือวัตถุดิบและทรัพยากรที่ใช้ในกระบวนการผลิตซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้อาจทำให้งานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของประเทศไทยสูญหายไปในระยะเวลานี้ เพื่อเป็นการรักษาและอนุรักษ์คุณค่าอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านั้น ควรมีการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานช่างฝีมือผู้เชี่ยวชาญในงานศิลปหัตถกรรมประเภทผ้า เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา และการหล่อหลอมโลหะในแต่ละท้องถิ่น ศึกษาวิจัยทางภูมิปัญญาพื้นบ้านและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในแขนงต่างๆ ของแต่ละภูมิภาคเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาทรัพยากรเพื่อเพิ่มศักยภาพกระบวนการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนที่ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดและผู้ขายผลิตภัณฑ์พืชกระจูดในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย และประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่าปัญหาด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานพืชกระจูดในชุมชนกำลังเลือนหายไปหากผู้นำท้องถิ่นหรือคนในชุมชนขาดความสำนึกไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ปัจจุบันเหลือคนจักสานและทำงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดมีน้อยเมื่อเทียบกับคนในชุมชน เด็กๆ รุ่นลูกหลานบางคนไม่รู้จักพืชกระจูด ไม่รู้จักการจักสานพืชกระจูด เหลือเพียงคนชราในชุมชนที่ยังทำกันไม่กี่ครัวเรือน งบประมาณในการสร้างสรรค์และพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดมีน้อย การส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการสืบสานภูมิปัญญา



ไม่เกิด จะมีประโยชน์อะไร หากมีทุ่งกระจูดหลายร้อยไร่ แต่ไม่สามารถร้อยใจคนในชุมชนไว้ด้วยกัน ปัญหาด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์บางส่วนยังไม่ได้รับการพัฒนาให้ดีเท่าเทียมกับผลิตภัณฑ์ที่ส่งเข้าประกวด เนื่องจากในการผลิตใช้หลายคนผลิตความชำนาญของแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน จึงต้องมีระบบการจัดการควบคุมคุณภาพที่ดี เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศก็เป็นปัญหาสำคัญในการผลิตเช่นกัน เช่น ช่วงฤดูฝนจะทำการผลิตสินค้าได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากทุกขั้นตอนของการผลิตต้องใช้แสงแดด นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านการทำบัญชี - การเงิน เช่น ชาวบ้านในชุมชนไม่มีความรู้ในการทำบัญชีต้นทุนการผลิต จึงตั้งราคาสินค้าแพงหรือถูกมากเกินไป จากการสำรวจภาคสนามชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พบว่าผลิตภัณฑ์พืชกระจูดที่วางขายแต่ละร้านมีมาตรฐานในการผลิตที่แตกต่างกัน มีรูปแบบผลิตภัณฑ์แบบเดิมๆ ยังขาดการนำเทคนิคและเทคโนโลยีเข้าเสริมกระบวนการผลิตเพื่อให้มีความคงทนและทันสมัย (ยินดี อรุณรัตน์. 2554 : สัมภาษณ์ ; พัทรี จิรติลก. 2554 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังพบว่า การตั้งราคาสินค้าในผลิตภัณฑ์เดียวกัน ขนาดใกล้เคียงกันแต่มีราคาแตกต่างกันมาก จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนามพบว่าแต่ละพื้นที่ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดในพื้นที่ภาคใต้มีความโดดเด่นและด้อยแตกต่างกันไป เช่น พื้นที่บ้านบ่อกรังและบ้านห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออกทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่ขาดแคลนแรงงานในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด พื้นที่ชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงมีศักยภาพในเรื่องของแรงงานแต่ขาดการจัดการกลุ่มเครือข่ายและการตลาดที่ดี พื้นที่ชุมชนควนเค็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชมีศักยภาพด้านวัตถุดิบแต่ขาดความรู้ในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดชาวบ้านส่วนใหญ่จึงขายพืชกระจูดสดและแปรรูปงานศิลปหัตถกรรมในครัวเรือน

ดังนั้นระบบเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นวงจรในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมในการผลิตร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบ และการบริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรในการผลิต การบริโภค การตลาด การลงทุน การออมและจัดสวัสดิการร่วมกันของคนในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้รายได้ชาวบ้านเพิ่มขึ้นอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน บริหารจัดการ ทรัพยากรอย่างเป็นระบบทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของชุมชนเพิ่มขึ้นรวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น การพัฒนาประเทศบนฐานทุนทางสังคม ทรัพยากรและวัฒนธรรม จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกนำมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ภูมิปัญญาในการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์ผ่านกระบวนการคิดก่อนที่จะถูกพัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในการปรับตัวในการดำรงชีพให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ สังคมและวัฒนธรรมแต่ละชุมชน มีภูมิปัญญาในการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแตกต่างกันออกไป ภูมิปัญญาในงานศิลปหัตถกรรมจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนได้สั่งสมประสบการณ์ ใช้สติปัญญาในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม มีการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อสนองตอบความต้องการในการใช้สอยและการดำรงชีวิต วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2538 : 199) กล่าวว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่มุ่งเน้นในด้านประโยชน์ใช้สอยตามสภาพสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย การทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทุก



ภาคของประเทศไทยมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่น ประสานกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กรรมวิธี วัสดุ ตลอดจนรูปแบบการผลิตงานศิลปหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นแบบอย่างที่สวยงาม การพัฒนาภูมิปัญญาสู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยความคิดของมนุษย์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนเป็นอีกหนึ่งทางเลือก ซึ่งสังคมไทยมีรากฐานแห่งภูมิปัญญาที่หลากหลายและถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันยุคทันสมัยอยู่เสมอ การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนบนฐานวัฒนธรรมสร้างสรรค์จึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของไทยได้เป็นอย่างดี สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 41) ให้นิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน มีองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ๆ สอดคล้องกับวงแก้ว พรพิพัฒน์ (2553 : 6) กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าเป็นแนวคิดใหม่ในการสร้างรายได้จากการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ๆ ผ่านการค้าและลิขสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา บนพื้นฐานขององค์ความรู้และการเชื่อมโยงกับฐานวัฒนธรรม รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ โดยเลือกพื้นที่ศึกษาในภาคใต้ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้เพื่อสนองตอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันและสอดคล้องกับแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีนโยบายในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าทางสังคม มูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนและเศรษฐกิจชาติต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้



คำถามในการวิจัย

1. ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้เป็นอย่างไร
2. ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้เป็นอย่างไร
3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ อนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนา ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้
2. ผลการวิจัยทำให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพปลูกพืชกระจุต ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรักษาภูมิปัญญาพื้นบ้านมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้
3. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางวัฒนธรรมและชุมชนใช้เป็นสื่อสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระจุต หมายถึง พืชชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ภาษาถิ่นภาคใต้ เรียกว่า “จุต” ซึ่งเป็นพืชจำพวก กก (Sedge) จัดอยู่ในตระกูล Cyperaceae โดยมีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า Lepironia Articulata พืชกระจุตสามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่พรุ มีน้ำขัง ลำต้นสีเขียวทรงกลม เมล็ด ดอก ออกใกล้ปลายยอด รูปรี ขอบขนานมีสีน้ำตาล

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต หมายถึง ภูมิปัญญาในการนำพืชกระจุตมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้เพิ่มสูงขึ้นจากความรู้ ทักษะ และความสามารถของชาวบ้านในชุมชนภาคใต้

ภาคใต้ หมายถึง บริบทพื้นที่ศึกษาจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยที่มีการประกอบอาชีพและรวมกลุ่มกันใช้สอยพืชกระจุตในพื้นที่ชุมชนที่มีพืชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านในชุมชนปลูกขึ้นเพื่อใช้สอยในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภูมิปัญญาพื้นบ้านงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุต หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตที่ส่งเสริมให้สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา ประวัติภูมิปัญญา และภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสั่งสมประสบการณ์ปรับตัวและดำรงชีพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม



ของชุมชนมีการรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ของคนในชุมชนภาคใต้ที่นำพืชกระเจตมาเพิ่มมูลค่าสูงขึ้น

การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ ความสามารถของคนในชุมชนที่ส่งสมประสบการณ์ไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมมีการรับเอาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ของคนในชุมชนภาคใต้ที่นำพืชกระเจตมาผลิตสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนเพิ่มสูงขึ้น

ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต หมายถึง ชีตความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตในชุมชนภาคใต้ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา การบริหารจัดการตลาด

ปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต หมายถึง ข้อขัดข้อง อุปสรรคเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีเครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตในพื้นที่ภาคใต้

วัตถุดิบ หมายถึง พืชกระเจต วัสดุตกแต่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน

ขั้นตอนการผลิต หมายถึง วิธีการนำพืชกระเจตมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น

รูปแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง แบบหรือโครงสร้างของผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพืชกระเจตเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้

คุณภาพผลิตภัณฑ์ หมายถึง การได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

เทคโนโลยี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเครื่องมือที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตในชุมชน

เครือข่าย หมายถึง การประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกันในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต

การส่งเสริมและพัฒนา หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

การบริหารจัดการตลาด หมายถึง การวางแผนด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง แนวคิดและวิธีการนำพืชกระเจตมาประยุกต์ใช้ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของคนในชุมชน

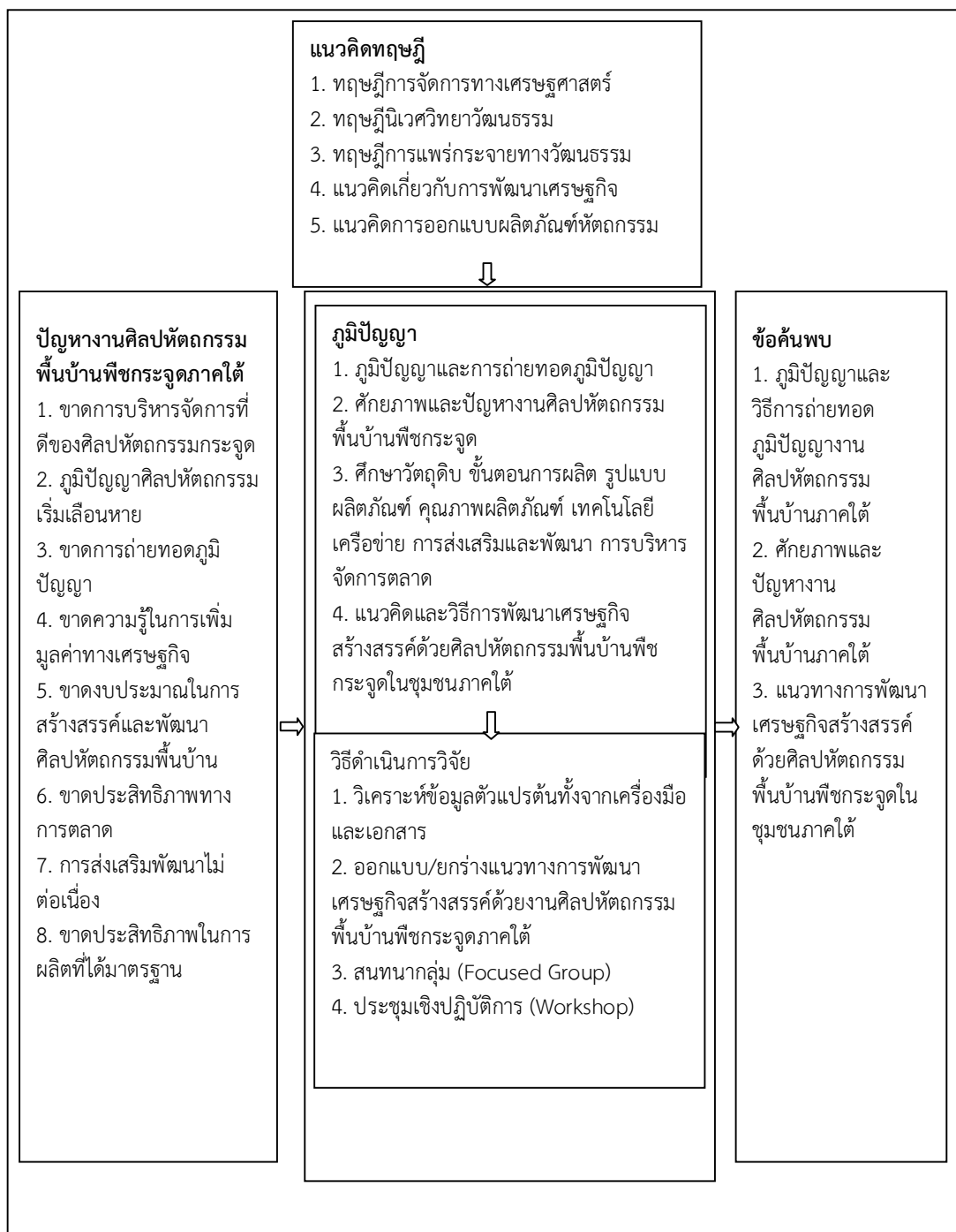
แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง หนทางในการปรับปรุงแนวคิดและวิธีการให้ดียิ่งขึ้นโดยการนำพืชกระเจตมาประยุกต์ใช้ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตในชุมชนภาคใต้



กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ มีความมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ เพื่อศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพื้นที่ศึกษาในจังหวัดภาคใต้ที่มีพื้นที่พืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือชาวบ้านในชุมชนนำมาปลูก ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ศึกษา โดยใช้เกณฑ์จากการรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากพืชกระจูดให้มีมูลค่าผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. 53/2546) จำนวน 10 กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส 2) กลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 5) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 6) กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) กลุ่มกระจูดบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ตำบลห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) กลุ่มจักสานกระจูดวัดปัญาราม ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่มและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การค้นคว้าตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพประกอบ 1





ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านภาคใต้ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษาดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้
 - 1.1 วัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
 - 1.2 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 - 1.3 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.4 แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ
3. นโยบายของรัฐ
4. บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 ทฤษฎีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์
 - 5.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 5.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้

1. วัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
 - 1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

วิถีการดำเนินชีวิตของคน คือวัฒนธรรม ดังนั้นมนุษย์ ชุมชนและระบบเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งกนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2549 : 1) กล่าวว่าวัฒนธรรม ชุมชนกับเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกศึกษาจากกันได้ การศึกษามนุษย์โดยมองข้ามบริบทของชุมชน และเศรษฐกิจนั้นย่อมเป็นไปได้ การที่จะสามารถเข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ก็คือเข้าใจ ในระบบเศรษฐกิจของกลุ่มนั่นเอง

ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ เพราะระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของคน คนทุกคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม



คำว่า “วัฒนธรรม” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Culture” นักวิชาการได้ให้ความหมายแตกต่างกันไปดังนี้

Tylor (2006 : 98-100) นักมานุษยวิทยาได้ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่สลับซับซ้อนทั้งหลายทั้งปวง ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ศีลธรรมจรรยา ความสามารถอื่นๆ และนิสัยซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ของคนในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งความสามารถอื่นๆ และนิสัยที่กล่าวถึงนี้หมายถึง ภาษาและเทคนิคในการสร้างและการใช้เครื่องมือ รวมทั้งวิถีแห่งความคิดและความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ (2544 : 25) กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น วัฒนธรรมก็คือระบบสังคมมนุษย์ สร้างขึ้นมิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

ยิ่งเยาวลักษณ์ กะรัตพันธ์ (2546 : 11) กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม คือความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีวินัยและสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีแล้ว เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ได้รับการเรียนรู้ซึ่งเป็นแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิ

งามพิศ สัตย์สงวน อ้างอิงมาจากกระทรวงวัฒนธรรม (2550 : 2) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึงผลผลิตโดยรวมของแต่ละบุคคล กลุ่ม สังคม รวมทั้งเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และระบบคุณธรรม รวมทั้งพฤติกรรมที่สะท้อนสติปัญญาโดยบ่งบอกถึงความแตกต่างของพฤติกรรมมนุษย์ วัฒนธรรมยังหมายรวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 : 27) ประมวลความหมาย โดยทั่วไปของคำว่า วัฒนธรรมจากหน่วยงานและนักวิชาการโดยสรุปว่า วัฒนธรรมมีคุณค่าทั้งสิ้นและยังชี้ให้เห็นความสำคัญของชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ นอกจากนี้ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติยังกล่าวถึงความหมายเชิงปฏิบัติการของวัฒนธรรมที่แตกต่างจากความหมายโดยทั่วไป ความหมายทั่วไปบอกเพียงว่าวัฒนธรรมคืออะไรและสำคัญอย่างไร แต่ความหมายเชิงปฏิบัติการจะบอกเพิ่มอีกอย่างน้อย 5 เรื่อง คือ 1) วัฒนธรรมเกิดขึ้นมาได้อย่างไร 2) สาระสำคัญของวัฒนธรรมคืออะไร 3) ควรจะทำงานวัฒนธรรมอะไร 4) ทำงานวัฒนธรรมเพื่ออะไร และ 5) วัฒนธรรมกับอารยธรรมสัมพันธ์กันอย่างไร โดยทั้ง 5 เรื่องข้างต้นนี้จะต้องประสานสัมพันธ์สืบเนื่องถึงกันเป็นลูกโซ่ และมีความหมายต่อชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง ส่วนความหมายเชิงปฏิบัติการของคำว่าวัฒนธรรมหมายถึงความจริงใจของงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคมและวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลผลิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนาถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างเอตทัคคะและแลกเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 : 27) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลายนัยที่สำคัญ คือ 1) วัฒนธรรม หมายถึง ผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และ



ภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ 2) วัฒนธรรม หมายถึง การสั่งสม ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมด ที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อกันมาและเป็นอยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน 3) วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงาม สืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเบ้าพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น

กนกกาญจน์ ศิลารัตน์ (2551 : 10) กล่าวสรุปความหมายของวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาที่เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ การเมืองของสังคมอีกทั้งเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงความ เข้มแข็ง เป็นแบบอย่างทางพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิก ในสังคมมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกจากรุ่นสู่รุ่นโดยการเลือกสรร สืบทอดต่อเนื่องกันมา

บุปผาชาติ อุปลัมภนรากร (2552 : 14) สรุปความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง ที่มีการสั่งสม สืบทอด เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิต หรือสร้างขึ้น จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างคนในสังคมด้วยกันเองจนอาจกล่าว ได้ว่าอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์แล้วย่อมถือเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้นประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี กฎหมายและจริยธรรม

อนุชิต กุลมาลา (2552 : 11) สรุปความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์กำหนดความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว โดยออกมาในรูปของความ เชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ค่านิยม กระบวนการดังกล่าวนี้กลายมาเป็นการสร้างแนวคิดพื้นฐานของ กระบวนการเมืองการปกครองของสังคมนั้น โดยมนุษย์ได้สร้างสถาบันหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ รองรับการตีความหรือความหมายดังกล่าวนี้

นวนายาต เชาวนาภรณ์ (2552 : 40) กล่าวสรุปความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีการสืบทอด มีการเรียนรู้ และมีการพัฒนาการ ปรับเปลี่ยนแปลงปรับปรุงยืดหยุ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงอยู่ของชีวิต ซึ่งตอบสนองความต้องการ ของสังคม และมีลักษณะเป็นแนวคิดร่วมกับค่านิยมทางสังคม เป็นเครื่องกำหนดมาตรฐานพฤติกรรม มีการเรียนรู้ เป็นลักษณะที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ในฐานะที่เป็นมรดก ประเพณีที่แตกต่าง ความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่น มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพบว่าวัฒนธรรมมีการ ผสมผสานและรับวัฒนธรรมอื่น ขณะเดียวกันยังคงวัฒนธรรมเดิมของตนมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

พระมงคล มหานิล (2552 : 15) กล่าวสรุปความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาที่เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจการเมืองของสังคมอีกทั้งเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงความ เข้มแข็งเป็นแบบอย่างทางพฤติกรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิก ในสังคมมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกจากรุ่นสู่รุ่นสืบทอดต่อเนื่องกันมา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554 : เว็บไซต์) สรุปความหมายของคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีการแต่งกาย วิถีการทำงาน วิถีการพักผ่อน วิถีการแสดงอารมณ์ วิถีการสื่อสาร วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการ แสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจากเอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่



ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดีกว่าซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยมและในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

ดังนั้นวัฒนธรรม หมายถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยมีเงื่อนไขเวลาเป็นตัวกำหนดให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ก็เป็นวิถีชีวิตที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการปรับตัวของคนในชุมชนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคนกล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมสรุปได้ดังนี้

ทรงคุณ จันทจร (2552 : 8) อ้างอิงมาจาก พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2495 ฉบับปรับปรุงจำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. คติธรรม คือความรู้สึกรู้จักคิด แบบแผนชีวิต สังคมและประเพณี
2. เนติธรรม เป็นเรื่องกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน จารีต ประเพณี ศีลธรรม และจริยธรรม
3. วัตถุธรรม คือสิ่งประดับรูปต่างๆ รวมทั้งบ้านเรือน ศิลปกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ
4. สหธรรม ได้แก่ พิธีกรรม ประเพณีและวิธีการปฏิบัติต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 : 26) อ้างอิงมาจาก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

1. สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟอนร่า วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม ฯลฯ
2. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญา ค่านิยมในสังคม ฯลฯ
3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sports and Recreation) ได้แก่ การเล่นมวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง ฯลฯ
4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
5. สาขาหัตถกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน เรือผ้า การต้อนรับแขก มารยาทในการกินอยู่ ความรู้ในการดูแลเด็ก การแก้ปัญหาครอบครัว ฯลฯ

นอกจากนี้ งามพิศ สัตย์สงวน (2542 : 53-54) แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้



1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ได้แก่ วัตถุอันเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคารบ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมทางจิตใจ
2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material Culture) ได้แก่ แบบแผนในการดำรงชีวิตและเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติ หรือแนวทางแห่งความคิด ความเชื่อในอุดมการณ์ ศิลธรรม จรรยา ธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา กฎหมาย ภาษาและพิธีการต่างๆ

ดังนั้นประเภทของวัฒนธรรมเมื่อพิจารณาโดยสรุปแล้วก็สามารถจำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ วัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งในการวิจัย เรื่อง กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นวัตถุและมีใช้วัตถุของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุตเข้ามาผสมผสานกันโดยศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุตในชุมชน

1.3 ลักษณะของวัฒนธรรม

ลักษณะของวัฒนธรรมจะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจในทัศนวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีนักวิชาการได้รวบรวมลักษณะของวัฒนธรรม นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 44-45) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นอันดับแรกและสรุปลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบคิดของมนุษย์
2. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่คงที่
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ซึ่งมีประสิทธิภาพโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม มีระบบการลงจารีตเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 19- 25) กล่าวถึงแนวคิดกับวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ มนุษย์ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ มากมาย ตลอดเวลาที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน สังคมจะต้องมีวัฒนธรรม มาเกี่ยวข้องเสมอ การศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมจึงช่วยให้เข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมได้อย่างถูกต้อง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมมากยิ่งขึ้นมีดังนี้

1. วัฒนธรรมสากล (Universal Culture) หมายถึง พฤติกรรมหรือรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เราสามารถจะพบได้ในสังคมทั่วไปหรือสังคมทุกระดับ ส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือความต้องการทางด้านชีววิทยา และการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การแต่งงาน การศึกษา การปกครอง เป็นต้น

2. เขตวัฒนธรรม (Culture Area) หมายถึง วัฒนธรรมที่มีลักษณะตรงข้ามกับวัฒนธรรมสากล เป็นบริเวณหรืออาณาเขตที่บุคคลในสังคมได้แสดงพฤติกรรมตามแบบแผนทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ซึ่งมีลักษณะเด่น เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากบริเวณอื่นๆ บริเวณวัฒนธรรมมิได้ถือตามเขตการปกครองของประเทศต่างๆ แต่ถือตามบริเวณที่มีการปฏิบัติเหมือนกัน เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม มิได้อยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่มีการนับถือกัน



บางส่วนหรือหลายส่วนของอีกหลายประเทศ บริเวณวัฒนธรรมของศาสนาพุทธ จะครอบคลุมบริเวณส่วนใหญ่ของประเทศไทย ลาว กัมพูชา ศรีลังกา บางส่วนในอินเดีย ในจีน เวียดนาม และญี่ปุ่น เป็นต้น

3. การเลือกทางวัฒนธรรม (Alternative Culture) หมายถึงบุคคลที่สามารถเลือกแสดงพฤติกรรมที่ต้องการได้หลายอย่าง หรือหลายวิธีด้วยกัน ในภาวะการณ์ใด ภาวะการณ์หนึ่ง เช่น การแต่งกายออกไปเที่ยว บุคคลสามารถเลือกแบบหรือสีของเครื่องแต่งกายที่ตนพอใจได้ และการรับประทานอาหารในร้านอาหารบุคคลสามารถเลือกสั่งอาหารประเภทที่ตนต้องการหรือชอบได้หลายชนิด เป็นต้น

4. วัฒนธรรมเฉพาะ (Specialties Culture) หมายถึงลักษณะที่ตรงข้ามกับการเลือกทางวัฒนธรรมเพราะในภาวะการณ์บางอย่างบุคคลไม่มีโอกาส ที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมตามที่วางเอาไว้ได้ เช่น บัณฑิตของมหาลัยขอนแก่น จะจบเป็นบัณฑิตในสาขาต่างๆ ต้องมีผลการเรียนโดยได้คะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.00

5. วัฒนธรรมอุดมคติ (Ideal Culture) หมายถึงรูปแบบของวัฒนธรรม ที่สังคมได้กำหนดไว้ ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ข้อห้าม พร้อมมาตรฐานในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เช่น เกษีต้องทำงานประจำตามร้านขายยา การโฆษณาขายสินค้าแต่ละประเภทต้องเป็นไปตามคุณภาพของสินค้านั้น ครูต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ในทุกด้าน

6. วัฒนธรรมความเป็นจริง (Real Culture) หมายถึงรูปแบบของวัฒนธรรมที่บุคคลแสดงออกมาจริงในภาวะการณ์ต่างๆ วัฒนธรรมความเป็นจริงอาจตรงกันหรือสอดคล้องกับวัฒนธรรมอุดมคติ หรือไม่ตรงกันก็ได้ เช่น เกษีที่มีชื่อประจำร้านขายยา แต่ไม่มีเกสช ที่แท้จริงทำงานอยู่ เทคนิคการโฆษณาที่ทำให้คนเชื่อว่าสินค้าของตนเองมีคุณภาพสูงกว่าที่เป็นจริงของสินค้าครุจำนวนไม่น้อยกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่สอนให้ลูกศิษย์ต้องกระทำในชั้นเรียน

7. วัฒนธรรมย่อย (Sub Culture) หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือพวกหนึ่งที่มีลักษณะเด่นเฉพาะแตกต่างกันไปจากรูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นยึดถือปฏิบัติกัน กล่าวดังนี้

7.1 วัฒนธรรมย่อยทางชาติพันธุ์ (Ethnic Subculture) ได้แก่ รูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรม ที่กลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในสังคมยึดถือปฏิบัติกัน ซึ่งแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มชนที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เช่น คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม และชาวจีนนับถือบรรพบุรุษ เป็นต้น

7.2 วัฒนธรรมย่อยทางภูมิภาค (Regional Subculture) หมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันในบริเวณต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพของคนไทยภาคกลาง ปลูกข้าว ภาคอีสานปลูกข้าวเหนียว ภาคตะวันออกทำสวนผลไม้ ภาคใต้ทำสวนยางพาราหรือภาคแต่ละภาคมีประเพณีที่แตกต่างกันไป เช่น คนไทยภาคกลาง ภาคเหนือ นิยมลอยกระทงในวันเพ็ญเดือนสิบสอง และคนไทยภาคอีสานนิยมลอยกระทงในเทศกาลออกพรรษา เป็นต้น

7.3 วัฒนธรรมย่อยทางอายุ (Age Subculture) หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่บุคคลในกลุ่มระดับอายุต่างกัน นิยมปฏิบัติเช่นกัน คนสูงอายุนิยมเข้าวัดฟังเทศน์ ผู้ใหญ่วุ่นอยู่กับการทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่ชอบความสนุกสนาน โลกเอน ตื่นเต้น หวาดเสียวหรือเสี่ยงโชคแต่เด็กจะมีพฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปในเรื่องของการสร้างความสนุกสนานให้กับตนเอง



8. วัฒนธรรมต่อต้าน (Coun Culture) หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมคล้ายกับวัฒนธรรมย่อย แต่ต่างกันโดยลักษณะรูปแบบวัฒนธรรมต่อต้านนั้นเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้ง หรือสร้างความวุ่นวาย ความไม่สงบขึ้นในสังคม เช่น การติดยาเสพติดของบรรดาวัยรุ่น การมั่วสุมเล่นการพนัน การรวมตัวกันเดินขบวนประท้วง และการยกพวกตีกันของนักเรียนต่างๆ เป็นต้น

9. ความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Culture Lag) หมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรมบางส่วน หรือบางระบบ อาจจะไปพัฒนาได้ในอัตราที่รวดเร็วกว่า ในขณะที่รูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอีกส่วนหนึ่งหรือระบบหนึ่งค่อยๆ พัฒนาหรือเปลี่ยนไปในอัตราที่ช้ากว่าหรือต่ำกว่า ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความ ไม่สอดคล้องหรือไม่ประสานกัน นำไปสู่ช่องว่างระหว่างสองส่วนนั้น

9.1 อัตราการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุด้วยกัน เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดที่เกิดขึ้นตามเมืองใหญ่ เนื่องมาจากจำนวนรถยนต์เพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วในขณะที่ถนนต่าง ๆ ที่จะใช้สำหรับรถยนต์วิ่งเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่า

9.2 อัตราการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในลักษณะวัฒนธรรมทางวัตถุจะเปลี่ยนไปในอัตราที่รวดเร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ

งาน อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543 : 15–28) ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในประเด็นต่างๆ ไว้ดังนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of Learned Behavior)
2. เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by Members of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของสมาชิกของสังคมและมีการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน
3. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted Among the Members of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากช่วงอายุหนึ่งไปยังช่วงอายุหนึ่ง และแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคม โดยสัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของคำพูด การเขียน การสลักหรือจารึกไว้ในที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้นๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้ มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึก ทักษะ ทักษะ ความคิดเห็นต่างๆ เพื่อความเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม
4. สร้างความไม่พอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is Gratifying) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เพียงพอ ความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งแต่เดิมอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไม่ซับซ้อนหรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประณีตสวยงามและซับซ้อนมากขึ้น
5. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is Adaptive) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่คงที่ (Static) แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะมนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ



6. เป็นผลรวมหรือผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is Integrative) วัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต

7. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Ideal Form of Behavior) รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าดีมีความเหมาะสม สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนจะยึดถือและปฏิบัติตาม ในทางกลับกัน สิ่งใดที่สมาชิกในสังคมเห็นว่าไม่ควร ไม่เหมาะสม ก็จะไม่ถือปฏิบัติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

8. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ (Superorganic) เป็นลักษณะที่เหนือธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของเอ็กคิตาบุคคล ลักษณะดังกล่าวช่วยให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้และทำให้ชีวิตรอดได้ทั้งทางกายภาพและทางสังคม

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 11-13) กล่าวสรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคมต่างๆ ได้ซึ่งทำให้มีพฤติกรรมของเขาสอดคล้องกับผู้อื่น
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) จากการเกิดและเติบโตในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคมได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม
3. วัฒนธรรมพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเรา ชีวิตของเราเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เงินตรา สัญญาณไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา สัญลักษณ์ที่สำคัญของมนุษย์คือ ภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างกันและกัน
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น สอนให้รู้จักอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานไปได้อย่างมีระบบ นอกจากนี้ยังช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นพื้นฐานความอยู่รอดของมนุษย์
5. วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา มนุษย์ทุกหนทุกแห่งทั่วโลกพยายามกำหนดความหมายของชีวิต การกำหนดความหมายของชีวิต อาจกำหนดในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่หยุดนิ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ความคิด ค่านิยม จากวัฒนธรรมอื่นมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยอมรับในวัฒนธรรมที่แพร่เข้ามา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีซึ่งมนุษย์พยายามควบคุมธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าหากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็วจนวัฒนธรรมและประเพณีปรับตัวไม่ทันส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า วัฒนธรรมล่า (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นรู้สึกแปลกแยก



สุนัย จุลพงศธร (2550 : 17-19) กล่าวว่าวัฒนธรรมตามแนวความคิดทางมานุษยวิทยา เห็นว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ (Belief System) และค่านิยมทางสังคม (Social Values) ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งหมายถึงกฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) ของคนในสังคมในความเห็นของนักวิชาการทางด้านวัฒนธรรมจากหลายสำนักได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า วัฒนธรรมโดยใช้วิธีมองจากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่างๆ ทั่วโลกของนักมานุษยวิทยาโดยสรุปลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ด้วยกันดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม เช่น ค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทยคือการเคารพนับถือผู้ใหญ่ เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็กทราบดีว่าตนควรยกมือไหว้เพื่อทักทายและแสดงความเคารพ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่า เด็กจะไหว้ตนและควรจะรับไหว้
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learning) ที่ละเล็กละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation) ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญญาณไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป ภาษาโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษายังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังต่อไป
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้ วัฒนธรรมมีหน้าที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์
5. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม จักรวาล รวมทั้งการกำหนดนิยามความหมายของอำนาจซึ่งจะกลายเป็นแนวความคิดพื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองของสังคมนั้น และติดตามมาด้วยการสร้างสถาบันหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าวข้างต้น และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและเนื้อหาของสถาบันสังคมตามไปด้วย
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เช่น ความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่น และมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรมของเรา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเกินไป จนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า วัฒนธรรมล่า (Culture Lag) และทำให้



มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกสลายไป

ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุกตัวมีลักษณะองค์รวมของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากระบบการคิดของคนในชุมชน มีการถ่ายทอด พัฒนามิปัญญาที่สั่งสมความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่นำมาใช้พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอยและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1.4 การพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนา คือการทำให้ดีขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สัญญาวิวัฒน์ (2551 : 3) สรุปแนวคิดจำกัดความของนักพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือการพัฒนาได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้า จะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป็นต้น เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม วัฒนธรรม เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาคือการพัฒนาคน กลุ่มคนหรือสังคม คือความกินดีอยู่ดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองด้วย

สนธยา พลศรี (2547 : 5) สรุปความหมายของการพัฒนา หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผน โครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

เกื้อ วงศ์บุญสิน (2540 : 76) สรุปความหมายของการพัฒนาของนักวิชาการไว้ว่า การพัฒนาไม่ว่าจะสื่อไปในลักษณะของการเป็นสภาวะเป่าประสงค์หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่สภาวะเป่าประสงค์ก็ตาม มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมายและแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อพื้นฐาน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาสำหรับการศึกษาเรื่องการพัฒนาให้ถ่องแท้เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญคือวิธีการทำความเข้าใจในเรื่องนั้นโดยพิจารณาว่าใครเป็นผู้ดำเนินการเพื่อสนองบุคคลกลุ่มใด โดยวิธีใดและเป็นไปในช่วงระยะเวลาใดในอันที่จะให้การพัฒนาดังกล่าวบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

กฐิน ศรีมงคล (2542 : 5-7) กล่าวสรุปปรัชญาและแนวคิดการพัฒนา หมายถึงความร่วมมือกันของคนในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยได้รับแรงกระตุ้นในสภาวะที่เหมาะสมอันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างปกติสุข

ประทีป จันทรนวล (2552 : 226) กล่าวถึงความหมายการพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญงอกงามเกิดความมั่นคงก้าวหน้ากับประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีความสุขปลอดภัย มีความเจริญขึ้น การพัฒนาตามทฤษฎีตะวันตกหรือทฤษฎีภาวะทันสมัยจะเน้นที่วัตถุ เศรษฐกิจที่ขยายตัวมากขึ้นใช้ระบบทุนนิยม หวังผลกำไรและส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งด้านคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพ การศึกษา ชีวิตการทำงาน ครอบครัว เมื่อมนุษย์เกิดความยากจนจึงต่อสู้ดิ้นรนพยายามแสวงหาวัตถุ จนทำลายระบบนิเวศของชุมชน สังคมกลับกลายเป็นปัญหาจากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้นหัวใจของการพัฒนาคือการทำให้อันเจริญขึ้นทั้งคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจให้มั่นคงมีรากฐานที่ดี จึงจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญขึ้น คนจึงเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา



วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554 : เว็บไซต์) ได้นิยามความหมายของคำว่า การพัฒนา ออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (Growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (Output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (Social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (Environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน การสร้างสะพาน หรือการสร้างบ้านเรือน ให้ประชาชนมีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้
2. กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่า การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบบริหาร เป็นต้น
3. กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่า การพัฒนาหมายถึงการเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลักถ้าบริหารจัดการก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่า ผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้รับประโยชน์อย่างไร มีอะไรบ้างที่ต้องการ ปัญหาต่อมาก็คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นมีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด
4. กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่า การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อไปใช้ในการดำเนินงาน ตามความเห็นชอบของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผน และการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นๆ
5. กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่า การพัฒนาหมายถึงความทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยคุณลักษณะทั้งสองแง่ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้เด็ดขาดคือทั้งปริมาณและคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ปริมาณ ผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุ จับต้องและวัดผลได้ง่าย ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2546 : 46) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง พัฒนา หรือการทำให้เจริญขึ้นถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่า (Value) ทุกสิ่งทุกอย่างมีความต้องการให้มีการพัฒนา พัฒนาในสิ่งด้อยคุณค่าให้มีสภาพที่ดีมีคุณค่า แต่ในทางกลับกันในความเจริญที่เคยมีความเจริญมาแล้วกลับเสื่อมโทรมลง ถดถอย มองดูเฉยๆ เหมือนประหนึ่งว่าเจริญรุ่งเรืองแต่หากศึกษาลึกลงไปมีความสูญเสียตามมา

ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ และคณะ (2544 : 10) กล่าวถึง การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การเพิ่มรายได้ต่อคนหรือผลผลิต รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขั้นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางด้านอื่นๆ อีกด้วย

สุดใจ พูลพานิชย์กิจ (2546 : 3) กล่าวถึง การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การทำให้เกิดความเจริญเติบโตและมีการเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของสถาบันในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการบริหาร ตลอดจนค่านิยม ทศนคติ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยมุ่งขจัดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้

วิทยากร เชียงกุล (2550 : 48) กล่าวถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะก้าวหน้า นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการผลิตและสวัสดิการทางสังคม มีความหมายกว้างกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ คือนอกจากจะหมายถึงการเพิ่มรายได้ประชาชาติแล้วยังรวมถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ทางการผลิตความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างชนชั้น ความคิดและสถาบันทางการเมือง สังคม จริยธรรมด้วย แต่นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมใหม่ซึ่งเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมักเน้นเรื่องการเจริญเติบโตของผลิต



เกณฑ์มวลรวมจนทำให้คนมักเข้าใจคำนี้ผิดไปด้วย คือเข้าใจว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะต้องวัดด้วย อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) เท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจจึงมีจุดหมายเพื่อเพิ่มระดับรายได้ของประชาชนให้เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมของชุมชน และยกระดับการดำรงชีพของคนในชุมชนให้สูงขึ้น เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (Per Capita Real Income) ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวบ้านส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) มีความจำเริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับสูง 2) ความจำเริญทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ 3) มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากจะพิจารณาด้านความจำเริญทางเศรษฐกิจยังพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่นๆ ด้วย

สุมาลี ปิ่นทอง (2552 : 69) กล่าวสรุปการพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การบูรณาการทุกอย่างเพื่อความสมดุลรวมถึงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา สุขภาพ จิตใจ และการเรียนรู้ต้องร่วมกันพยายามสร้างสรรค์ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสังคม การพัฒนาต้องอาศัย วัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง การปฏิวัติวัฒนธรรมแบบทุนนิยม ความหลากหลายของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และให้ความสำคัญในจริยธรรมของการพัฒนา แนวทางแก้ไขปัญหาระดับชุมชน มีหลักสำคัญ คือ เสริมสร้างภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่น หาศักยภาพข้อเด่นและหาสาเหตุข้อด้อย เพื่อนำข้อดีมาเสริมสร้างการผลิตในชุมชน พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้หลากหลายและครบวงจร เน้นผลิตภัณฑ์ คุณภาพดี ต้นทุนต่ำ และมีคู่แข่งในเชิงธุรกิจน้อย สร้างสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน พัฒนาการศึกษาศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนและบำรุงดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นการนำรายได้และกำไรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นวิธีการที่ทำให้รายได้ชาวบ้านเพิ่มสูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นจากการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดที่มีคุณภาพและยั่งยืน เป็นเรื่องของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีประสิทธิภาพมากที่สุดและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2.1 ความหมายของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2548 : 118-119) กล่าวว่าภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบสานกันมา อีกทั้งภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งและสร้างถิ่นฐานมีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อแก้ปัญหาและปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลง



โฉน เลาะเงิน (2552 : 72) สรุปความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา คือความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักศาสนา พิธีกรรมและประเพณี เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้กระทำสบายใจ รู้สึกอบอุ่น ไม่โดดเดี่ยว ให้คุณค่าทางจิตใจและความรู้สึก โดยทั่วไปภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นรูปแบบดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนเป็นประโยชน์แก่คนทุกคน

บุญเรือง สมประจบ (2553 : 12) ได้กล่าวสรุปความหมายของภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น

สารานุกรมเสรี (2554 : เว็บไซต์) ให้นิยามความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นฐานความรู้ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ไขปัญหา โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา อันเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนเหล่านั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น ดังนั้นภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษที่ว่า “Folk Wisdom” หรืออาจเรียกว่า “Indigenous Knowledge” ซึ่งมีหน่วยงานและนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำนี้ไว้แตกต่างกันไปดังนี้

กฤษณา วงษาสันต์ (2542 : 253) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว ความเชื่อและศาสนา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสถาบันทางสังคม

นิคม ชมพุลอง (2542 : 131) ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นคือความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดและกลั่นกรองเป็นระยะยาวนาน

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542 : 2) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชน เป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตัว เรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเป็นแก่นของชุมชนที่จรโลงความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกซ์พิบัติทั้งปวง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2543 : 1) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งสั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมาภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

สถาบันราชภัฏนครปฐม (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเอง สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาคำถามการดำรงชีวิต



สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมความรู้ดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการสะสมจากประสบการณ์ชีวิตของชาวบ้านเอง หรือจากการได้สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาแต่ละด้านได้รับการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีการสังเกตทดลองใช้ ปรับเปลี่ยน แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตประจำวันในแต่ละท้องถิ่นด้วย

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 8-9) ได้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิ แปลว่า แผ่นดิน ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงหมายถึงความถึงผลึกขององค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์ซึ่งมีมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ คิดค้นขึ้นจากการบูรณาการระหว่างความคิดและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งรอบตัว ความสามารถในการแก้ไขปัญหา ความเชื่อ และศักยภาพในการแปรระบบคิดในลักษณะซึ่งเป็นองค์รวมให้เป็นผลผลิตที่จับต้องได้ ภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาโดยผ่านกระบวนการสั่งสม สืบทอดปรับปรุงและประยุกต์ใช้ต่อเนื่องกันเป็นระบบคุณค่าดั้งเดิมที่สะท้อนออกมาในชีวิตประจำวัน มีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ภูมิปัญญาจึงเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ของสังคมทั้งระบบทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความหลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง (Dynamics) และมีความแตกต่างกันไปในสังคม

พระราชกร สุธออ่อน (2551 : 11) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อและประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดจนจนถึงการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับกาลสมัยที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลา

มาริสสา โกเศษโยธิน (2543 : 6-8) ให้ความหมายของภูมิปัญญาพื้นบ้านว่าเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุดหนึ่ง โดยการวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า ความรู้ได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะหากแต่ความรู้เป็นของชุมชน กลุ่มชนต่างๆ ได้สั่งสมสืบทอดและพัฒนามาเป็นเวลานานร้อยนับพันปี แม้องค์ความรู้ของภูมิปัญญาพื้นบ้านจะมีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ในบางส่วน คือเป็นองค์ความรู้ที่ได้ผ่านการพิสูจน์ทดลองและผ่านกระบวนการคิดสรร ปรับปรุงและพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบมาแล้ว แต่ข้อแตกต่างของภูมิปัญญาพื้นบ้านกับวิทยาศาสตร์ก็คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะถิ่น พื้นที่หรือระบบนิเวศชุดใดชุดหนึ่ง องค์ความรู้ต่างๆ เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช พลังธรรมชาติ ดวงวิญญาณ ที่ดิน แหล่งน้ำและลักษณะภูมิประเทศในอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ และลักษณะจำเพาะของภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวพันเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติทางสังคมและสิทธิของชุมชน ซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์เชื่อว่าความรู้มีลักษณะเป็นสากลและแยกออกจากธรรมชาติ

ปรัชญาณี ธัญญาวดี (2546 : 11) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาพื้นบ้านว่าเป็นระบบความคิดและวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวเกิดจากการสังเกต การทดลอง ลองผิดลองถูก หรือใช้วิธีการอื่น จากประสบการณ์หลายๆ ครั้งแล้วสรุปเป็นบทเรียนภายใต้กรอบความคิด ความเชื่อของบุคคลในสังคม ระบบความคิด ความเชื่อ เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในลักษณะนามธรรมหรือแนวความคิดอื่นๆ ที่ยึดมั่นร่วมกันและเป็นอุดมการณ์ในการดำรงชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งเป็นลักษณะรูปธรรมที่แสดงออกมาให้เห็นชัดเจน เช่น การทำ



มาหากิน หัตถกรรม การเกษตร เป็นต้น ลักษณะของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมย่อมมีสิ่งที่เป็นนามธรรมสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 28-29) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านหรือปราชญ์พื้นบ้านที่เรียนรู้จากการสังเกตการณ์ซ้ำๆ จนเกิดความรู้เป็นประสบการณ์โดยตรงหรือทางอ้อม เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ คือ การประกอบอาชีพ หรือเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต การดูแลรักษาสุขภาพการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังรวมถึงการเรียนรู้การถ่ายทอดความรู้และการประสานความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่เกื้อหนุนให้เกิดทางเลือกใหม่ๆ ที่มีลักษณะสากลและเฉพาะเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นเรื่องของวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดมายาวนาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความสมดุลความพอดีและเชื่อมโยงกับครอบครัว สังคมสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติรวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ

สุมาลี ปิ่นทอง (2552 : 20) ได้กล่าวสรุป ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้ตนเองหลากหลาย ผสมผสานกลมกลืนระหว่างศาสนา วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพและสิ่งเหนือธรรมชาติ นำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดจนถึงการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสมัยและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน

วฤต วิศรุตเวศน์ (2552 : 34) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่ได้ศึกษาเรียนรู้จากการสังเกต และประสบการณ์โดยตรงและโดยอ้อมเพื่อประโยชน์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต การถ่ายทอดความรู้และการประสานความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ใหม่ จนเกิดการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่คอยเกื้อหนุนให้เกิดทางเลือกใหม่ๆ ที่มีลักษณะเป็นสากลเฉพาะเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความสุข ความสมดุล ความพอดีซึ่งเชื่อมโยงกับครอบครัว สิ่งแวดล้อม รวมทั้งธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542 : 5755-5768) ได้นิยามภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วิธีการจัดการ วิธีการขึ้นนำและการริเริ่มเสริมต่อของปราชญ์ในท้องถิ่นหรือกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วยญาณทัศนะ (ความเฉียบคมในการหยั่งเห็นหยั่งรู้ที่ลุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์) เป็นรากฐาน

ดังนั้นภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ ทักษะความสามารถ ประสบการณ์ ของคนในชุมชนที่นำพีชระจุดมาประยุกต์ใช้สอยให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นโดยมีการสั่งสม ถ่ายทอด ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เพื่อเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยงานศิลปหัตถกรรมพีชระจุดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชนทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม

2.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542 : 5755-5768) กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากร และองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่างๆ ของสังคมหรือชุมชนของตน ทั้งระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยและข้อจำกัดทั้งหมดที่เผชิญอยู่ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงอยู่และพัฒนาของสังคมไทยในชนบท



ชลทิพย์ เอี่ยมสำอาง และวิศนี ศิลตระกูล (2544 : 229-230) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้นดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ความเชื่อ และข้อห้ามต่างๆ สามารถใช้เพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมและช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างดี
2. สามารถนำมาใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน บารมีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นที่ยึดเหนี่ยวกันมาสามารถนำมาลดความขัดแย้งและความมีอคติของคนในชุมชน ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ นรก สวรรค์ กรรมและวาสนาส่งผลต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ความซาบซึ้งในนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก ส่งผลให้คนอ่านอ่อนน้อมง่าย รักความสงบ มีความพากเพียรต่อสู้กับความทุกข์ยากและลดการกตขี้ได้สูง
3. ให้ประโยชน์ในการรักษาสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาลเป็นกระบวนการรักษาที่ช่วยเยียวยาและยกระดับจิตใจของผู้ป่วยให้มีพลังใจต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ
4. มีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในปัจจุบันเป็นภูมิปัญญาที่ประยุกต์แล้วนำมาใช้ประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของการเกษตรธรรมชาติ การแก้ปัญหาเรื่องการใช้ไฟเพื่อการเกษตร การป้องกันกำจัดแมลงโดยไม่ใช้สารเคมี
5. ช่วยเสริมสร้างและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของสังคมนั้น จารีต ประเพณี ขนบธรรมเนียมตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นเรื่องที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ การปรับเปลี่ยนการประยุกต์และการสืบทอด ล้วนแต่ต้องอาศัยภูมิปัญญาของผู้คนในสังคม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องภาคภูมิใจเพราะเป็นคุณลักษณะเฉพาะถิ่น
6. ช่วยให้เข้าใจชุมชนและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดท่าทีและเนื้อหาการทำงานกับชุมชนให้การทำงานด้านการพัฒนา การจัดการ การศึกษา มีความเหมาะสมกับชีวิตความต้องการและสภาพท้องถิ่น

อุเทน ปัญโญ และคณะ (2545 : 23-24) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้ 4 ประการดังนี้

1. ช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับคนในท้องถิ่น
2. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนในท้องถิ่น สร้างประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น มวยไทย ภาษาวรรณกรรม อาหาร การกินอยู่ ศาสนาและประเพณี
3. สามารถประยุกต์มาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อม ถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีประนอม รักสงบ ใจเย็น อดทน และให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ ถึงแม้จะอดอยาก
4. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน เช่น ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

ฉวีวรรณ ไช้กระโทก (2551 : 12) ได้สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านจากนักวิชาการหน่วยงานต่างๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้



1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรีและอื่นๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ดังนี้
 - 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก
 - 2.2 คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์ พืชและธรรมชาติ
 - 2.3 ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถสัมผัสได้

ดังนั้นภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมากที่คนชุมชน ท้องถิ่น ต้องอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดให้ดำรงอยู่เพื่อให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันจากกระแสยุคโลกาภิวัตน์เพราะภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ถ้าภูมิปัญญาสูญหายหรือไม่ได้สืบทอดเพียงหนึ่งชั่วอายุคนสังคมนั้นคงต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคมไทยในปัจจุบันยังถือว่าเรายังไม่สูญเสียภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษไปเสียทีเดียว อาจจะหลงลืมดำเนินชีวิตอย่างตะวันตกไปบ้างก็ไม่สายเกินไปที่เราจะถ่ายทอดภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้ สืบสานและพัฒนาให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นในยุคสังคมบริโภคนิยม

2.3 ประเภทของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

การแบ่งประเภทของภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแบ่งออกได้หลายแบบ ทั้งนี้แล้วแต่นักวิชาการจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ซึ่งพัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 14-15) ได้กล่าวถึงการจำแนกประเภทของภูมิปัญญา นับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างและไม่สอดคล้องกับลักษณะตลอดจนองค์ประกอบของภูมิปัญญา ที่มีความซับซ้อนและแนบพันกันในหลากหลายมิติ แต่หากนำแนวความคิดทางสังคมวิทยาว่าด้วยเรื่องระบบวัฒนธรรมย่อย (Sub - Culture System) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนก จะสามารถจำแนกภูมิปัญญาออกเป็นส่วนๆ ได้ 3 ส่วน ตามลักษณะที่มากขึ้นทางสังคม กระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาการของภูมิปัญญา คือ ส่วน 1) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาดั้งเดิม 2) ภูมิปัญญาหลวง และ 3) ภูมิปัญญาสากล แต่หากจำแนกประเภทของภูมิปัญญาไทย ตามคุณลักษณะและรูปแบบของภูมิปัญญาในกรอบของประเทศไทยพบว่า สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทดังนี้

2.3.1 รูปธรรม คือภูมิปัญญาที่สามารถจับต้องได้ เป็นผลผลิตของภูมิปัญญา เช่น หัตถกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น

2.3.2 นามธรรม คือภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ระบบคิด ความสัมพันธ์เชิงอำนาจความเชื่อ ค่านิยม และระบบอุดมการณ์ต่างๆ ที่พบในสังคม

ทัศนีย์ ทองไชย (2542 : 21) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมนุษย์กับมนุษย์
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมนุษย์กับประสบการณ์



สถาบันราชภัฏนครปฐม (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 กลุ่มดังนี้

1. ด้านการเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน การช่าง การทอผ้า การแกะสลัก เป็นต้น
3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ เป็นต้น
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม เป็นต้น
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
6. ด้านศิลปกรรม
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม
8. ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี
9. ด้านโภชนาการ
10. ด้านองค์กรชุมชน

ฉวีวรรณ ไช้กระโทก (2551 : 12-13) ได้กล่าวสรุปประเภทของภูมิปัญญาไว้ 4 ประเภทดังนี้

1. คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการ ที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา
3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
4. แนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้ 9 ด้านดังนี้ 1) ด้านการเกษตรกรรม 2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 3) ด้านการแพทย์แผนไทย 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านภาษาและวรรณกรรม 8) ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี 9) ด้านโภชนาการ

นอกจากนี้สารานุกรมเสรี (2554 : เว็บไซต์) ได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น



2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญาประเพณีนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้ อาหารที่มีมากเกินความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ มาบริโภคอีกด้วย
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้ อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิคความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี
7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ
8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้
9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง
10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนอ่อนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย



สำเร็จ ยอยรู้อบ (2547 : 45) กล่าวสรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ ที่มีลักษณะพึ่งพาตนเองโดยอาศัยธรรมชาติและความสะดวก

2. ภูมิปัญญาด้านความคิด ความเชื่อ เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา

3. ภูมิปัญญาด้านผลผลิตเป็นการประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ให้เกิด

ประโยชน์

4. ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542 : 5761-5768) จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ออกเป็น

5 ประเภท สรุปดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ มีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด

2. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างและพิทักษ์ฐานะและอำนาจ

4. ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์

5. ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรคพิเศษ

ดังนั้นการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเกณฑ์ที่หน่วยงานและนักวิชาการได้กำหนดไว้ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิชกระจุดก็ถือว่าเป็นประเภทหนึ่งของภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

2.4 องค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

องค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้านได้มีนักวิชาการกำหนดไว้แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการนำไปใช้ โดยเอี่ยม ทองดี (2542 : 5-6) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญา มีลักษณะเป็นนามธรรมอย่างน้อยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ความคิด เป็นสิ่งที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด ที่เรียกว่า Cognitive System ซึ่งประกอบด้วย ระบบประสาท ระบบสมองและต่อมต่างๆ ทำหน้าที่คิดให้แก่ร่างกาย นักมานุษยวิทยา เชื่อว่าทำงานอยู่นอกเหนือจากการบงการของร่างกาย หมายถึงทั้งส่วนที่เป็นจิตนาการและผลของการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้ จะเป็นแหล่งสำคัญหรือที่มาของความรู้อันเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญา

2.4.2 ความรู้ มีการนำมาใช้ในลักษณะต่างๆ เช่น องค์ความรู้ ภูมิรู้ ปรากฏอยู่ในแนวคิดทฤษฎีญาณวิทยาที่ว่าด้วยทฤษฎีแห่งความรู้ การสืบค้นกำเนิดแห่งความรู้และธรรมชาติของความรู้ การหาคำตอบว่าตรงกับความเป็นจริงหรือไม่หรือว่าความรู้เป็นเพียงการพิจารณาเทียบเคียงซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงและยังสืบค้นความรู้เรื่องกาล (Time) อวกาศ (Space) เนื้อสาร (Substance) สัมพันธภาพ (Relation) และความเป็นเหตุเป็นผล (Causality) องค์ความรู้เป็นหมวดๆ (Category) ความรู้หรือองค์ความรู้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้น

2.4.3 ความเชื่อ เป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มมีความเชื่อแตกต่างกันไปดำเนินชีวิต ซึ่งความเชื่อ ก็คือ ความศรัทธา หรือความยึดมั่น ถือมั่น ซึ่งเป็นคนสำคัญ ในการดำเนินชีวิตและความมั่นคงของสังคม ความเชื่อมีอยู่หลายระดับ ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน



อันเป็นความเชื่อโดยทั่วไป และความเชื่อที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ โลกนี้ โลกหน้า ความดี ความเชื่อในภพ สวรรค์ บาปบุญ คุณโทษ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2.4.4 ค่านิยม คือสิ่งที่คนสนใจ ความปรารถนา อยากจะมี อยากจะเป็นที่ยกย่อง สรรเสริญหรือเป็นสิ่งที่บังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ มีความรักและมีความสุข เมื่อได้เห็นหรือได้สิ่งเหล่านั้น มา ค่านิยมจึงเป็นพื้นฐานของการจัดการรูปแบบพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ภายในและแสดงออกเป็น พฤติกรรม ในลักษณะต่างๆ ทางกาย วาจาและความคิด โดยสรุปค่านิยม ก็คือ สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีค่าควรแก่การกระทำ น่ายกย่องหรือเห็นว่าถูกต้องดีงาม ค่านิยมพื้นฐานสำคัญทาง ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นบ่อเกิดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละสังคม

2.4.5 ความเห็น คือภาวะที่เกิดขึ้นหลังจากบุคคลหรือชุมชน ได้พิจารณาและ ไคร่ครวญโดยรอบคอบแล้วจึงลงมติตัดสินใจว่าควรแสดงออกในลักษณะอย่างไร เช่น เห็นด้วย ทำ ตาม ยอมรับ ปฏิเสธ ร่วมมือ กระทำหรือดำเนินการ ด้วยเห็นว่าดี ชั่ว เหมาะสม ไม่เหมาะสม เป็นบาป เป็นบุญ เป็นต้น ซึ่งความเห็นในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นภูมิปัญญาประการหนึ่ง ที่มีผลสำคัญยิ่งต่อ พฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ

2.4.6 ความสามารถ หมายถึงศักยภาพและประสิทธิภาพที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล เช่น ชุมชนในการที่จะจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งในลักษณะเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางกายและจิตใจร่วมกัน โดยแต่ละคนหรือแต่ละชุมชน ย่อมจะต้องมีความแตกต่างกัน เป็นต้น ว่าการที่บางคนสามารถปาฐกถาได้ดี ลำดับเนื้อหา และการแสดงออกทุกอย่างเป็นที่น่าชื่นชม ซึ่งถือว่าเป็นผลมาจากความสามารถที่มีอยู่ภายในของบุคคลนั้นๆ หรือชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดชุมชน ได้ถือว่าเป็นความสามารถของชุมชนนั้นๆ ฉะนั้นความสามารถจึงเป็นภูมิปัญญาอีกประการ หนึ่ง การพัฒนาวัฒนธรรมบนฐานภูมิปัญญาของชาวบ้านและศักยภาพของชุมชนจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน

วินัย วีระพัฒนานนท์ และคณะ (2544 : 15) กล่าวถึงศักยภาพของชุมชนเป็นความ สามารถแฝงเร้นที่มีเอกภาพหรือไม่ก็ได้เป็นความสามารถที่จะทำอะไรร่วมกันในแนวทางเดียวกัน หรือจะทำอะไรที่แตกต่างกันเป็นคนละแนวทางก็ได้เป็นความสามารถในการสร้างสรรค์พัฒนาหรือ ในทางทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ได้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550 : 22) กล่าวถึงศักยภาพของชุมชน ว่าเป็นการดำเนินงาน พัฒนาชนบทจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางธรรมชาติ (Natural Component) ที่จะไปทำการพัฒนา และมองคนที่เป็นองค์ประกอบ (Human Component) ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องไปถึงความสามารถ รอบรู้ ความเจริญเติบโตทางจิตใจ ทักษะคติ คุณค่านิยมต่างๆ การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญา ของชาวบ้านและศักยภาพของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความ ฉลาดและไหวพริบ ฉลาดและมีไหวพริบ หมายถึง ทักษะที่ปรากฏอยู่ในจิตใจหรือจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่ สามารถนำมาใช้แก้ไข ป้องกัน ควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ให้เกิดปัญหาขึ้น หรือให้เป็นไปตามที่ตนเอง หรือชุมชนต้องการ ไหวพริบการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมเป็นส่วนประกอบของภูมิปัญญาทั้งสิ้น

ดังนั้นภูมิปัญญาพื้นบ้านงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทูดุ ที่ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ ความสามารถของชาวบ้านที่ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อให้เกิด การสั่งสมความรู้ ถ่ายทอดความรู้ ทักษะและความสามารถในการนำพืชกระทูดุมาสร้างคุณค่าและมูลค่า ทางเศรษฐกิจในชุมชนโดยศึกษาศักยภาพด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพ



ผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดงานศิลปหัตถกรรม
 พื้นบ้านพีชกระจุดเป็นแรงจูงใจให้เกิดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้

2.5 การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน

นักวิชาการได้รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ลักษณะและวิธีการนำไปใช้ โดยพัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 19–22) กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาว่าสามารถทำได้หลายวิธี แต่ละวิธีจะแตกต่างกันไป ซึ่งปราชญ์หรือผู้ถ่ายทอดจะคำนึงถึงคุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอดและองค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดเป็นหลัก โดยทั่วไปพบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สำคัญมีอยู่ 2 วิธี คือ การถ่ายทอดโดยตรงและการถ่ายทอดโดยอ้อม แต่ละวิธีจะมีรายละเอียดของวิธีการ รูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันไปดังนี้

2.5.1 การถ่ายทอดโดยตรง เป็นการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง ซึ่งอาจทำได้ทั้งการบอกเล่าโดยใช้ภาษาพูดและเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

2.5.2 การถ่ายทอดโดยทางอ้อม การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางอ้อมทำได้หลายวิธี เช่น การสอดแทรกภูมิปัญญาไว้ในรูปของวัฒนธรรมบันเทิงต่างๆ เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : 44) ได้สรุปการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจจากบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่เป็นแบบลายลักษณ์อักษรกับไม่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีองค์ประกอบในการถ่ายทอดดังนี้

1. องค์คติ (Concepts) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิดความเข้าใจ อุดมการณ์ต่างๆ
2. องค์พิธีการ (Usage) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งแสดงออกในรูปพิธีกรรมต่างๆ พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น

3. องค์วัตถุ (Instrument and Symbolic Objects) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือและองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่างแต่เป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 14) ได้จำแนกวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 ประการดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กโดยทั่วไปจะมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลงมือทำ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรและเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง บอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เช่น การแต่งงาน ของท้องถิ่น การลงมือประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

เอกวิทย์ ญ กลาง (2536 : 46–48) ได้ศึกษาวิเคราะห์และประมวลลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้าน ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมายอันเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้



1. เริ่มแรกในบรรพกาล มนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตน ให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูก เรียนรู้ในการหาอาหาร การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาล ประสบการณ์จากการลองผิดลองถูก มนุษย์ได้สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้ แล้วถ่ายทอดต่อให้รุ่น ลูกรุ่นหลาน ประพฤติปฏิบัติกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป มนุษย์ อาจล้มเหลวผลในการกระทำตามแบบแผนการดำเนินชีวิต รู้แต่ว่าต้องปฏิบัติเช่นนั้นจึงจะอยู่รอด ปลอดภัยหรือแก้ไขป้องกันปัญหาได้ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลา ในการดำเนินชีวิตจริง บ่อยครั้งที่ภูมิปัญญาเหล่านั้น ใช้การต่อไปไม่ได้เพราะเหตุปัจจัยเปลี่ยนไป สถานการณ์เปลี่ยนไป มนุษย์ต้องใช้ปัญญาขบคิดแก้ไขเอาใหม่ ต่อมาเมื่อได้เรียนรู้ว่าคิดอย่างไร ทำ อย่างไร จึงจะแก้ปัญหาได้ ก็จะจดจำและปฏิบัติต่อไป ถ้าล้มเหลวก็จะเป็นข้อห้าม ถ้าประสบความสำเร็จก็จะส่งเสริม มนุษย์ก็สั่งสมปัญญาในการดำรงชีวิตไว้มากขึ้นและมีความเสี่ยงน้อยลง

2. มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริง การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง และส่งต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป จนกลายเป็นธรรมเนียมหรือวิธีปฏิบัติสืบต่อกันมา

3. การถ่ายทอดความรู้ ที่สะสมความรู้กันมาทั้งจากเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ จากการปฏิบัติจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อ (Transmission) ให้แก่คนรุ่นหลัง ด้วยวิธีการสาธิต การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการ สร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ (Literary Tradition) ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของ ชาวบ้านทุกภาคของไทยจะนิยมอยู่สองวิธี คือ สาธิตวิธีการและสอนในลักษณะบอกเล่า ในกรณีที่ เป็น ศิลปะวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธีเขียนเป็นลายลักษณ์ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คำตักเตือน สุภาษิต คู่มือ แผนที่ ตำนาน นิทาน การถ่ายทอดโดยวาจา ลายลักษณ์และสาธิต ไม่มีอะไรตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนไป ตามเหตุ ปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของผู้คนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเวลา

4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม กล่าวในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมี อำนาจโน้มน้าวให้คนมีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัวเป็นการ ตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การ จำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความ เชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์

5. ศาสนา ทั้งในด้านหลักคำสอน ศิลปะและวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรม และ กิจกรรมทางสังคมที่มี ศาสนาสถานศูนย์กลางของคนในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้ ล้วนมีส่วนตอกย้ำ ภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งวิถีการดำเนินชีวิต ในกรอบและบรรทัดฐานความประพฤติและความ มั่นคง ความอบอุ่น ทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอน สถาบันศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในด้าน ชาติพันธุ์ ถิ่นฐานการทำมาหากิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการ เรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้าง ชัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมจึงมี ความเป็นพลวัต ซ้ำบ้าง เร็วบ้างแล้วแต่เหตุปัจจัยในช่วงเวลานั้น



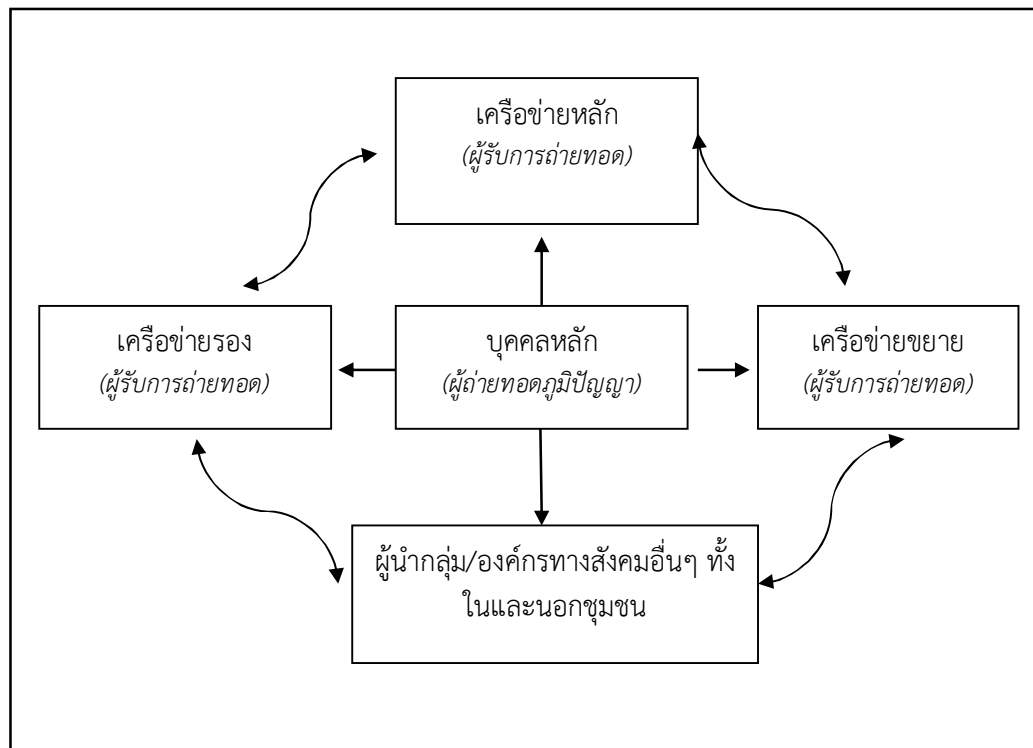
7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ในการแก้ไขปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้มีคนพยายามลอกเลียนเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคม

8. ครูพักลักจำ ก็เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมและจะยังคงมีอยู่ต่อไป วิธีครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เจียบๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้ดูผิวเผินเป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาคนอื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกัน ไม่ได้สื่อความหมายไปในชั่วร้าย หากเป็นวิธีการธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น

ลำแพน จอมเมืองและสุทธิพงษ์ วสุโสภานพ (2546 : 99-100) กล่าวถึงการใช้กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่มีการสั่งสมและถ่ายทอด ตลอดจนการค้นพบภูมิปัญญาที่มีในชุมชนและนอกชุมชนนำมาผสมผสานและประยุกต์ให้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต โดยเฉพาะการประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ที่มีการสอดแทรกแนวคิดใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นเป็นทางการ จึงเป็นเสมือนหนึ่งการถ่ายทอดหรือการเผยแพร่ทางวัฒนธรรม จากห้วงเวลาหนึ่งไปสู่ห้วงเวลาหนึ่งหรือจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่งโดยผ่านกระบวนการเลือกสรรของระบบตลาดผลิตภัณฑ์จนเกิดการรวมกลุ่มในชุมชนนำไปสู่และขยายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งจากคนในชุมชนและนอกชุมชน

การถ่ายทอดผ่านระบบเครือข่ายและเครือข่ายหลักและรองของชุมชน ระบบเครือข่ายดีนี้จะทำให้กระบวนการผลิตในชุมชนช่วยเหลือกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและเกื้อกูลกัน ไม่เอาเปรียบกันเมื่อมีปัญหา การถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตเบื้องต้น จนเกิดกลุ่มผู้ถ่ายทอดและรับการถ่ายทอดที่ติดต่อสัมพันธ์โดยการสร้างความเชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลและกลุ่มคนจนเป็นเครือข่ายทางสังคม และเศรษฐกิจชุมชนในที่สุด ดังภาพประกอบ 2





ที่มา : ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล (2546 : 100)

ภาพประกอบ 2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้และการจัดการร่วมไปสู่กลุ่มบุคคลและชุมชน

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 19–22) กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีความแตกต่างกันไปตามประเภทของภูมิปัญญา และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดประกอบด้วยภาษาพูดและสัญลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาหลวงที่สำคัญได้แก่ภาษาเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับภูมิปัญญาสากลพบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จากเดิมที่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนสากล เช่น ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอด แต่ปัจจุบันพบว่าการเพิ่มภาพ เสียง และสัญลักษณ์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีเครือข่ายครอบคลุมสังคมโลกมากยิ่งขึ้นและหลากหลายรูปแบบ

สุชาติ สุวรรณกรณ์ (2554 : เว็บไซต์) ได้สรุปวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านดังนี้

1. การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า

อธิบายหรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องเป็นฝ่ายเตรียมเนื้อหาที่จะพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่างๆ ที่ได้รับฟังตามไปด้วย



2. การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวิธีการขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย

3. การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอนและได้ผลงานตามที่ต้องการ ด้วยวิธีการนี้ผู้รับการถ่ายทอดจะได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไปทีละเล็กละน้อย

4. วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเอง เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปของสื่อประสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ศูนย์การเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

5. วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้อุตสาหกรรม พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา เป็นต้น โดยจัดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา การถ่ายทอดโดยวิธีนี้อาจรวมหมายถึงการใช้วิถีสายลักษณะในรูปของตำราต่างๆ ที่บันทึกไว้ด้วย

6. วิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ เป็นวิธีที่ใช้การแสดงที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้

7. วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำราต่างๆ และในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น วิกิพีเดียในรูปของวีซีดี ดีวีดี เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาต่อไปไม่สูญหาย

ดังนั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีวิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านดำรงอยู่และพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญามีพัฒนาการขึ้นตามกาลเวลาและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพิ่มมากยิ่งขึ้น มีความแตกต่างกันไปตามประเภทของภูมิปัญญาและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

3. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรจูด

3.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2542 : 89-90) กล่าวว่าสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ผู้คนสามารถผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตได้เองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ “งานจักสาน” หรือเครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตของชาวชนบทในสังคมเกษตรกรรม เพราะเครื่องจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำได้ไม่ยาก และมักใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นมาจักมาสานเป็นภาชนะทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนทำเป็นเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และทำเป็นเครื่องจับสัตว์น้ำ งานจักสานเหล่านี้สามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้เป็นอย่างดี



พรชัย สุจิตต์ และสุธิดา พงศ์ไพบุลย์ (2542 : 8557-8572) กล่าวถึงหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ไว้ว่า “หัตถกรรม” หมายถึงงานที่ใช้ฝีมือในการดัดแปลงวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือในโอกาสพิเศษภายในครอบครัวหรือในสังคม กระบวนการดัดแปลงวัตถุดิบ หรือจะเรียกว่า “เทคโนโลยี” ของหัตถกรรมนั้นส่วนมากจะเป็นงานประเภทที่ใช้แรงมือทำ และอาจจะมีอุปกรณ์เครื่องมือเข้ามาช่วยบ้าง เช่น ก็ทอผ้าแป้นหมุนที่ใช้ในการปั่นขึ้นทรงหม้อดิน เป็นต้น ผลงานหัตถกรรมอาจเรียกได้ว่าเป็นผลงานทางด้านศิลปะเช่นเดียวกัน ในหลายสังคมในภาคใต้ของไทย ส่วนมากไม่สามารถแยกผลงานหัตถกรรมออกจากศิลปะได้อย่างชัดเจน ผลงานหัตถกรรมหลายประเภทถึงแม้ว่าจะทำขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันในการทำมาหากิน เช่น ตะกร้า จักสาน ก็มีคุณค่าทางด้านศิลปะอยู่ในตัววัตถุนั้นๆ ดังนั้นการศึกษาหัตถกรรมและศิลปะส่วนมากจะไปด้วยกันได้ การทำหัตถกรรมผู้ทำต้องมีความสนใจที่จะทำมีความสามารถและฝีมือ ซึ่งอาจได้จากการเรียนรู้และความเคยชิน เช่น หัตถกรรมที่ทำกันภายในครอบครัวหลายช่วงอายุที่สืบทอดมาถึงลูกหลาน

ศุภชัย ทรัพย์ความรู้ทางวัฒนธรรม สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า “หัตถกรรม” (Crafts) หมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นด้วยมือเป็นหลัก เช่น การปั้น การแกะสลัก การจักสาน ซึ่งเกิดจากฝีมือช่างเพียงคนเดียวหรือมากกว่าหนึ่งคน ส่วนนิยามคำว่า “พื้นบ้าน” (folk) นักคติชนวิทยาได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กลุ่มชนใดชนหนึ่ง ที่มีเอกลักษณ์หรือลักษณะร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะเป็นลักษณะของการเลี้ยงชีพที่คล้ายคลึงกัน พูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันงานหัตถกรรมพื้นบ้านทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ แต่หัตถกรรมพื้นบ้านบางอย่าง มีความงามร่วมอยู่ด้วย อาจเป็นในด้านรูปทรง ลวดลาย สี สัน ความละเอียด ประณีตของวัสดุการทำ ดังนั้นหัตถกรรมพื้นบ้านบางอย่างจึงจัดเป็นงานศิลปะซึ่งเรียกว่า ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้มีผู้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ถ้าวัตถุนั้น ผู้สร้างให้ความสำคัญด้านความงามมากกว่า ประโยชน์ใช้สอยก็ถือว่า วัตถุนั้นเป็นศิลปะหัตถกรรม แต่ถ้าวัตถุนั้นมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าก็ถือว่าเป็นงานหัตถกรรม

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 8-9) ได้กล่าวถึงความหมายของงานหัตถกรรมจักสานไว้ว่า หมายถึงสิ่งที่ผลิตขึ้นด้วยมือ โดยวิธี จัก สาน ถัก และทอเป็นหลัก การเรียกเครื่องจักสานว่าจักสานนั้นเข้าใจว่าเป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสานขึ้น เพราะเครื่องจักสานต่างๆ จะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์นั้นต้องผ่านกระบวนการที่ประกอบขึ้นด้วยการจัก การสาน และการถักหรือการขัดกันของวัสดุที่ผ่านกระบวนการเตรียมด้วยการจักสานเพื่อแปรรูปวัสดุหรือวัตถุดิบให้สอดคล้องกับการใช้สอยเสียก่อน

เจษฎา พัฒรานนท์ (2553 : 10) ได้กล่าวถึงงานหัตถกรรมจักสาน หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ โดยการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตที่ทำได้ง่ายรอบตัวหรือผลิตได้เอง โดยเฉพาะวัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น กระจูด ย่านลิเภา ใบกะพ้อ ใบลาน ต้นคลุ้ม เป็นต้น วัตถุดิบจากธรรมชาติดังกล่าวจะสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์ได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่การนำไปสาน ถัก ทอ ให้เกิดลวดลายเป็นชิ้นงานด้วยฝีมือตามเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นนั้นๆ และมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และกล่าวถึงกระบวนการของการทำงานจักสานนั้นมีกรรมวิธีที่ไม่ซับซ้อน แต่ในด้านความคิดสร้างสรรค์แล้ว จะเห็นว่าการจักสานเป็นความคิดที่แยบยลและเรียบง่ายอย่างหนึ่งของมนุษย์ แต่สัมฤทธิ์ผลในด้านประโยชน์ใช้สอยสูง และแม้ว่าการทำงานหัตถกรรมจักสานทั่วไปจะใช้วัสดุพื้นบ้านที่หาง่ายในท้องถิ่นก็



ตาม แต่การนำวัสดุเหล่านั้นมาทำงานหัตถกรรมจักสาน จำเป็นจะต้องมีเครื่องมือเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสะดวกในการนำวัสดุธรรมชาติมาตัดแปลง

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 10 - 11) ได้กล่าวถึงผลิตภัณฑ์จักสานในลักษณะคล้ายๆ กันว่าผลิตภัณฑ์จักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่มีมนุษย์คิดวิธีการต่างๆ ขึ้นเพื่อสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการสอดขัด และสานกันของวัสดุ ลักษณะรูปทรงของผลิตภัณฑ์จักสานสร้างตามวัตถุประสงค์ในการใช้สอย ตามสภาพภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ ส่วนวิธีในการทำผลิตภัณฑ์จักสาน ตลอดจนรูปแบบและลวดลายในการสานของชนชาติต่างๆ จะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนมากวัสดุที่ใช้ก็ชนิดเดียวกัน

รูปแบบลวดลายจักสานในผลิตภัณฑ์จักสานของไทยแต่ละลาย จะมีระเบียบและหลักในการสานสืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ ด้วยลักษณะของการเล่ากันด้วยปากเปล่าแบบมุขปาถะมากกว่าการใช้ตำรารับตำรา โดยมากจะคิดคำเป็นหลักที่คล้องจองกัน คล้ายกับสูตรไว้เป็นลายๆ ไป เช่นยกสองข่มสาม ยกสี่ข่มสามทุกที กลับมาที่นี้ เส้นที่สี่ยกสอง เรียกการสานนี้ว่า ลายประสู ลายผีบ้าห้ายกสอง หรือ “ยกสองข่มห้า เรียกว่า ลายบ้านเอย” จากการสืบทอดลักษณะดังกล่าวนี้ ผู้เรียนจะต้องใช้การฝึกฝนและปฏิบัติเอาเองจนจำได้ให้ลวดลายของผลิตภัณฑ์จักสานในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ และมีชื่อเรียกลายต่างๆ แตกต่างกันไปบ้างตามภาษาท้องถิ่นนั้นๆ แม้ว่าจะเป็นลายชนิดเดียวกันก็ตาม ซึ่งถ้าจะจำแนกลายจักสานต่างๆ ออกตามชื่อภาษาถิ่นแล้วคงมีลายจำนวนมากยากแก่การรวบรวมและวิเคราะห์ได้ หลักเกณฑ์การแบ่งลายจักสาน สามารถทำได้หลายลักษณะที่เห็นอยู่ปัจจุบัน มีประมาณ 20 กว่าลาย โดยยกลวดลายมาบางลายที่เป็นพื้นฐานที่ง่ายต่อการสาน และนิยมสานกันมาก ได้แก่ ลายขัด ลายดอกกุหลาบ ลายโปโพธิ์ ลายแอปเปิ้ล ลายสอง ลายสาม ลายดอกพุทธรักษา ลายต่อออก ลายปลา ลายดอกมะลิ ลายลูกแก้ว ลายดอกดาว ลายดาวล้อมเดือน ลายตีกระจาย ลายตีหงาย ลายลบน้ำ ลายประสู

นอกจากนี้วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2536 : 455-468) ได้แบ่งลายจักสานเป็น 4 ลาย ดังนี้

1. ลายขัด ลายขัดนี้ถือเป็นลายพื้นฐานของเครื่องจักสาน ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรงยึดระหว่างกันด้วยการขัดกันของดอกหรือวัสดุอื่นเป็นมุมฉากระหว่างแนวตั้งหรือเส้นตั้งและแนวนอนหรือเส้นนอน

2. ลายทะแยง ลายทะแยงนี้ลักษณะการสานคล้ายการถัก ส่วนมากจะใช้ดอกเส้นแบบๆ บางๆ เพราะการสานลายชนิดนี้ต้องการแผ่นที่ที่มีความโค้งที่เป็นผนังของภาชนะทรงกระบอกเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการขัดกันของดอกหรือวัสดุที่สานจะขัดกันในลักษณะทะแยง จะไม่มีเส้นตั้งหรือเส้นนอนเหมือนลายขัด

3. ลายสานแบบขด สายสานแบบขดนี้ส่วนมากจะใช้สานภาชนะที่สร้างรูปทรงขึ้นด้วยการขดตัววัสดุซ้อนกันเป็นชั้นๆ แล้วใช้ตัวกลางเชื่อมถักเข้าด้วยกันโดยการเย็บถักหรือมัดระหว่างเส้นวัสดุซึ่งอาจจะเป็นวัสดุที่ได้รับการถักเป็นเส้น เป็นริ้วแล้ว หรือเป็นเส้นวัสดุธรรมดาที่ยังไม่ได้ถักก็ได้

4. ลายอิสระ ลายอิสระหรือลายไม่มีหลักนี้จัดว่าเป็นลายที่สานขึ้นอย่างอิสระตามความต้องการของผู้สานไม่สามารถจัดเข้าในระเบียบลายหรือหลักเกณฑ์ของตนเองเป็นระเบียบแบบแผนเฉพาะตน จึงจัดว่าเป็นลายที่เกิดจากการสร้างสรรค์ที่อิสระตามความต้องการใช้สอย

ครั้น มณีโชติ และนันทา โรจนอุดมศาสตร์ (2529 : 2174) ได้แบ่งลายจักสานในภาคใต้เป็น 3 ประเภท ดังนี้



1. ลายพื้นฐานหรือลายแม่บท เป็นลายที่มีกฎเกณฑ์การสานที่แน่นอนตายตัว ดังนี้
 - 1.1 ลายซัด
 - 1.2 ลายสอง
 - 1.3 ลายสาม
 - 1.4 ลายตาหิ้วหรือลายตาเฉลว
 - 1.5 ลายขอ
 - 1.6 ลายบองหยอง
2. ลายพัฒนาเป็นลายที่ดัดแปลงมาจากลายพื้นฐานหรือลายแม่บทโดยยึดกฎเกณฑ์การสานที่แน่นอนไว้ ดัดแปลงเฉพาะทิศทางของเส้นดอกไปจากกฎเกณฑ์เดิม หรือจัดดอกให้มีขนาดต่างกันอย่างออกไปเพื่อให้ได้ลายที่มีลักษณะลวดตามีมิตขึ้นมา ดังนี้
 - 2.1 ลายบ้า
 - 2.2 ลายดีดำน
 - 2.3 ลายดอกชิงหรือลายขึ้นต้น หรือลายเฉลวแปลง
 - 2.4 ลายหิ้วขึ้นต้น
 - 2.5 ลายเฉลวเกล็ดเต่า
 - 2.6 ลายดีหล่ม
3. ลายประดิษฐ์ เป็นลายที่ช่างจักสานได้นำเอาแม่ลายหรือลายพื้นฐานมาดัดแปลงประดิษฐ์ขึ้นเป็นลายใหม่ มีรูปแบบต่างๆ ตามความรู้สึกนึกคิดของช่างสานเอง รูปแบบและลวดลายไม่แน่นอน

นอกจากนี้ได้จำแนกชื่อลายและลักษณะของลายเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

 1. ลายทรงเลขาคณิต เช่น รูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ฟันปลา คดกริช เป็นต้น
 2. ลายพรรณพฤกษา ได้แก่ ลายทรงต้นไม้ ดอกไม้ เช่น ดอกทานตะวัน ดอกพิกุล เป็นต้น
 3. ลายรูปสัตว์ คือ สานเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ที่รู้จักกันแพร่หลาย เช่น ม้า นก ครุฑ ค้างคาว หรือเป็นอวัยวะบางส่วนของสัตว์ เช่น ลายตีนนก ลายตีนแมว เป็นต้น
 4. ลายที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลายดาวล้อมเดือน ลายหินแตก ลายลำธาร
 5. ลายที่เป็นชื่อเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ลายจวน ลายพาน ลายตาชะลอม เป็นต้น
 6. ลายอักษรประดิษฐ์ คือ การประดิษฐ์เป็นตัวอักษร เช่น ชื่อคน ชื่อสถานที่

ข้อความที่เป็นคำอวยพร

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 9) ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เกิดจากประโยชน์ใช้สอยงานหัตถกรรมไว้ดังนี้

 1. คุณค่าของเครื่องจักสานที่ได้จากประโยชน์ใช้สอย แบ่งอย่างกว้างๆ ได้เป็น คุณค่าที่ได้รับจากการประโยชน์ใช้สอยทางกาย ได้แก่ การสร้างเครื่องจักสานเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต เช่น เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และประกอบอาชีพ เป็นต้น ส่วนคุณค่าของเครื่องจักสานอีกประการหนึ่งคือคุณค่าทางใจ ได้แก่ เครื่องจักสานที่สร้างขึ้นใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อและขนบประเพณี เช่น การสานตุ่งในภาคเหนือและภาคอีสาน กวายน้อย กววยหลวง ที่สาน



ด้วยไม้ไฟใช้สิ่งของในเทศกาลและพิธีทางพุทธศาสนาของภาคเหนือ เป็นต้น คุณค่าของเครื่องจักสาน ด้านประโยชน์ใช้สอยนี้ เกี่ยวเนื่องและเป็นตัวกำหนดการสร้างรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย และการเลือก วัสดุ โดยเฉพาะเครื่องจักสานพื้นบ้านภาคต่างๆ ทั่วไปแสดงถึงความชาญฉลาดของช่างจักสานพื้นบ้าน ได้เป็นอย่างดีว่ามีความเข้าใจในหลักของความงามอย่างพื้นๆ ง่ายๆ แต่ก็มีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะตน มีคุณค่าในการใช้สอยอย่างสอดคล้องกับสภาวะการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้านของผู้คนแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าของเครื่องจักสานในการใช้สอยสามารถแบ่งตามลักษณะหน้าที่ใช้สอยออกเป็น ประเภทต่างๆ ได้อย่างกว้างๆ คือ ใช้ในการอุปโภคและบริโภค ใช้ในอาชีพการงาน ใช้ในพิธีการตาม ความเชื่อ ขนบประเพณีและศาสนา และจากเครื่องจักสานที่แบ่งประเภทตามลักษณะการใช้สอยนี้แล้ว ยังแยกออกไปตามลักษณะของการใช้ให้ละเอียดลงไปอีกมาก เช่น ใช้เครื่องจับดักสัตว์ ใช้เป็นภาชนะ ใช้เป็นเครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน ใช้เป็นเครื่องปลูก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม คุณค่าและคุณประโยชน์ ของเครื่องจักสานที่มนุษย์ได้รับจากการใช้สอยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทที่อยู่ห่างไกลความสะดวกสบายที่ได้รับจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยแล้ว เครื่องใช้ไม้สอย ที่เป็นเครื่องจักสานที่ผลิตได้ในท้องถิ่นของตนนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่ช่วยเอื้ออำนวยให้การดำรงชีวิต ดำเนินไปด้วยดีตามควรแก่สภาพสังคมของท้องถิ่น นอกเหนือจากคุณค่าในการใช้สอยแล้ว เครื่องจัก สานจำนวนมากยังมีคุณค่าทางด้านความงามและมีคุณค่าทางด้านศิลปะจนถือว่าเป็นงานศิลปะหัตถกรรม

2. คุณค่าทางด้านความงามและศิลปะ (Aesthetic Value & Artistic Value)

งานหัตถกรรมจักสานเป็นงานศิลปะหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2532 : 126-130) ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เกิดจากความงามทางศิลปะไว้ว่า เครื่องจักสานในภาคต่างๆ ของไทยโดยเฉพาะ เครื่องจักสานพื้นบ้านที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาส่งเสริมจำนวนไม่น้อยเป็นเครื่องจักสานที่มีคุณค่าทางด้าน ความงามและศิลปะที่มีคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากงานหัตถกรรมและงานหัตถกรรมอื่นๆ คุณค่า ทางด้านความงามและศิลปะของเครื่องจักสานนั้นเกิดจากองค์ประกอบต่างๆ วิเคราะห์คุณค่าทางความ งามและศิลปะที่เกิดจากรูปทรง โครงสร้างและลวดลาย จากการวิเคราะห์เครื่องจักสานในเชิงศิลปะ ที่ได้กล่าวไว้แล้วจะเห็นถึงความสามารถและลักษณะเด่นในการเลือกใช้ รูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย ในการทำเครื่องจักสานของภาคต่างๆ ว่ามีความชาญฉลาดและรอบคอบเป็นอย่างดี และผลจากความ สามารถนั้นทำให้เครื่องจักสานมีความงามที่เกิดจากการประสานสัมพันธ์และความกลมกลืนกันของ รูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย เป็นอย่างดี ลักษณะของการสร้างสรรค์เครื่องจักสานที่มีคุณค่าทางความ งามและศิลปะมิได้จำกัดเฉพาะความประณีตละเอียดเท่านั้น หากแต่รวมถึงเครื่องจักสานบางชนิด ที่ไม่ละเอียดประณีตแต่มีการแสดงอารมณ์และศิลปะประกอบเป็นรูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย ที่เหมาะสมลงตัวและมีความงามที่เรียบง่าย

3.2 ความหมายของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 29) กล่าวถึงศิลปะหัตถกรรมว่าเป็นมรดกด้านวัตถุประเภท หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์งานฝีมือไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ เหมาะสมกับยุคกับสมัย ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลผลิตเครื่องใช้ไม้สอยเพื่ออำนวยความสะดวก ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน วิบูลย์ ลี้สุวรรณ กล่าวถึงความหมายของคำว่า หัตถกรรมเป็นศิลปะ ของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบท แต่ต้อง เป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิต ประเพณี ความเชื่อ



และวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนของตน มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 48) กล่าวถึงศิลปหัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์และมีความงามด้านศิลปะแฝงอยู่ โดยอาจจะใช้เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงช่วยในการผลิตด้วยงานฝีมือและหัตถกรรมก่อรากฐานมาจากวัฒนธรรมพื้นบ้านถูกฟื้นฟูและปรับปรุงโดยคนรุ่นใหม่ และจะนำไปสู่อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ช่างฝีมือทั้งหลายมิได้มีเพียงแค่ผู้อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม หากยังเพิ่มพูนและดัดแปลงมรดกของพวกเขาให้เข้ากับสมัยนิยมของสังคมยิ่งขึ้นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมของผู้ประดิษฐ์ งานประดิษฐ์ต่างๆ ไม่ว่าจะจุดประสงค์จะเป็นเพื่อการใช้สอยหรือเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะ ล้วนสื่อให้เห็นถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และความ เป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ

นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 6) ให้ความหมายของ หัตถกรรมพื้นบ้าน ว่าเป็นงานช่างฝีมือที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การประดิษฐ์ การสร้างสรรค์ เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดภายในครอบครัวโดยตรงจากบรรพบุรุษหรือเป็นการฝึกฝนจากผู้รู้ ผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์นี้เป็นวัสดุหรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อคนทั่วไปใช้ ไม่ใช่ทำขึ้นเพื่อใช้ในหมู่คนชั้นสูง เป็นการสร้างสรรค์ที่ทำโดยคนๆ เดียวทำขึ้นมาตั้งแต่ต้นจนเป็นผลงานสำเร็จ

มารุต อัมรานนท์ (2533 : 4-5) ให้ความหมาย หัตถกรรมพื้นบ้านว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นซึ่งผลิตขึ้นด้วยมือ ไม่ใช่เครื่องจักรกล มุ่งประโยชน์ใช้สอยส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันเป็นหลัก

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531 : 158) กล่าวถึงความหมายของ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ว่าเป็นงานช่างฝีมือของชาวบ้านที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยในบ้าน ใช้เป็นสิ่งที่สนองความเชื่อด้านประเพณี ศาสนา

ชลมา วงศ์ภรณันต์ (2542 : 1) ให้ความหมายของ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือผลงานที่ประดิษฐ์สร้างด้วยฝีมือของมนุษย์โดยดัดแปลงวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นมาใช้สอยในชีวิตประจำวันเพื่อสนองตอบความต้องการใช้ทางร่างกายอันหมายถึงประโยชน์ใช้สอยและความต้องการทางด้านจิตใจ อาจหมายถึงความสวยงามและความเชื่อซึ่งสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นนั้น พร้อมกันนั้นทำให้มีคุณสมบัติและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเกิดขึ้นด้วย

สุวรรณ วุฒธยาคม (2544 : 4) ได้นิยามความหมายของคำว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน นั้นส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นอยู่ของคนในแต่ละท้องถิ่น งานหัตถกรรมที่ผลิตด้วยชาวบ้านจากการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดัดแปลงสร้างสรรค์ ใช้วิชาการด้านช่างกับการใช้ฝีมือผสมกัน ผลิตผลงานออกมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เพื่อสนองความต้องการของตนเองและชุมชน ผลผลิตจะมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประโยชน์ใช้สอยเหมือนกัน แต่มีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ ความเชื่อแบบแผนที่สืบทอดต่อกันมา

พระมหาโสฬส พรหมมา (2553 : 13) สรุปความหมายของหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลงานสร้างสรรค์ของชาวบ้านท้องถิ่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของท้องถิ่นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมค่านิยมลักษณะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และแสดงถึงภูมิปัญญาในการสร้าง



สรรค์สิ่งใช้สอยในชีวิตประจำวันโดยใช้วัสดุในท้องถิ่นอยู่บนพื้นฐานความจำเป็นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน
 มาโนช กงกะนันทน์ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นประยุกต์ศิลป์
 หรือศิลปะที่มีประโยชน์ใช้สอยประเภทหนึ่งที่บ้านวัฒนธรรมเป็นผู้สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความ
 ต้องการของตนเองหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นผู้สร้างเครื่องมือ ภาชนะ สำหรับใช้เองในชีวิตประจำวัน
 ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของชาวบ้านใน
 ชุมชนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน แลกเปลี่ยน ซื้อ ขาย โดยมีพัฒนาการ
 เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งในสมัยปัจจุบันวัสดุในท้องถิ่นมีน้อยลงหรือมีการผลิตเพื่อการขายเพิ่ม
 มากขึ้นอาจมีการนำวัสดุอย่างอื่นเข้ามาเสริมตกแต่งเพิ่มขึ้น เมื่อวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจเข้ามามีอิทธิพล
 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพิ่มมากยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจุต : การ
 พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิ
 ปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา
 เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้

3.3 ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นด้วยมือ ทำขึ้นเพื่อใช้สอยใน
 ชีวิตประจำวันหรือเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขาย ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละยุคจะมีความ
 แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งนักวิชาการแต่ละคนจะให้นิยามความหมายของ
 ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนวลลออ ทินานนท์ (2544 : 7) กล่าวถึง
 ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

3.3.1 เป็นงานที่ทำอยู่ภายในอาคารของบ้านหรือภายนอกอาคารแต่อยู่ใกล้บ้าน
 และอาคารไม่มีลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรม

3.3.2 ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลัก โดยหวัง
 ประโยชน์เพื่อนำส่วนเกินความต้องการเพื่อหารายได้พิเศษสำหรับครอบครัว

3.3.3 ใช้แรงงานของตนเองหรือสมาชิกในครอบครัว

3.3.4 วัสดุของที่ใช้มักเป็นสิ่งที่ทำได้หรือผลิตขึ้นเองในภูมิลำเนานั้นๆ

3.3.5 กรรมวิธีการผลิตมักเป็นแบบดั้งเดิมล้ำสมัย ใช้แรงงานหรือฝีมือมนุษย์
 เป็นสำคัญ มักไม่ใช้เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง ไม่ทันสมัยหรือถ้ามีก็น้อยที่สุด

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2539 : 36-38) ได้กล่าวถึงลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้
 ดังนี้

1. สร้างโดยช่างนิรนาม ช่างผลิตงานหัตถกรรมอาจเป็นชาวบ้านธรรมดาหรือ
 ช่างพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น มิใช่ศิลปินที่ผ่านสถาบันการศึกษาอย่างเป็นระบบจึงไม่ปรากฏชื่อผู้ทำงาน
 เหล่านั้น และวัตถุประสงค์ที่สร้างเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีเจตนาจะสร้างให้เป็น
 ผลงานศิลปะ หากแต่คุณค่าทางศิลปะที่ปรากฏเป็นผลที่เกิดจากกระทำซ้ำๆ กันจนเกิดความชำนาญ
 แล้วดัดแปลงแก้ไขข้อบกพร่องจนได้ผลงานที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ชื่อของช่างจะไม่มีการ
 บันทึกไว้บนงานหัตถกรรม เพียงแต่จะรู้ในกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ว่าเป็นงานของใคร

2. สร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน งานหัตถกรรมพื้นบ้านโดยทั่วไปสร้างขึ้น
 เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของผู้คนแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น การทอผ้า วัตถุประสงค์ คือ
 ทอขึ้นสำหรับนุ่งห่มในครอบครัว



3. สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากและมีราคาที่เหมาะสมหรือราคาต่ำ การสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นการผลิตขึ้นในครัวเรือน ในบางท้องถิ่นมีความสามารถในการผลิตสูง มีผู้ต้องการ ทำให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในท้องถิ่นด้วยราคาถูก ซึ่งผู้ใช้จะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม

4. รูปแบบเรียบง่าย งานหัตถกรรมพื้นบ้านสร้างขึ้นจากความต้องการในการใช้สอยเป็นสำคัญ การพัฒนารูปทรงและวัสดุของงานหัตถกรรมก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้สอยเช่นเดียวกัน คือ การแก้ไขข้อบกพร่องผ่านการใช้สอย มิได้มีการออกแบบหรือคิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งทำให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านทั่วไปส่วนใหญ่มีรูปแบบที่เรียบง่ายตามสภาพของผู้สร้างตลอดจนการใช้วัสดุเท่าที่หาได้ในท้องถิ่น

5. มีลักษณะเฉพาะถิ่น งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดจากการเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่เฉพาะถิ่น วัสดุบางชนิดจะมีเฉพาะในบางท้องถิ่นเท่านั้น ไม่มีอยู่ทั่วไป ดังนั้นเมื่อนำเอาวัสดุนั้นมาสร้างงานหัตถกรรมจึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นตามประเภทนั้น

6. สร้างขึ้นด้วยมือ คุณสมบัติของงานหัตถกรรมพื้นบ้านข้อนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะงานหัตถกรรมพื้นบ้านทำขึ้นด้วยมือปราศจากการใช้เครื่องจักรเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะการใช้เครื่องจักรเข้ามามีส่วนรวมในการผลิตก็จะเป็นงานอุตสาหกรรมมากกว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

อนุชิต กุลมลา (2552 : 23) สรุปทัศนะของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของงานหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านควรมีลักษณะเดิมอยู่หลายประการ เช่น ทำด้วยฝีมือของคนในท้องถิ่น ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตแบบเดิม ใช้กรรมวิธีในการผลิตหรือกระบวนการในการผลิตแบบเดิม มีเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละท้องถิ่น และเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่พระระจูดภาคใต้มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่พระระจูดจากฝีมือชาวบ้าน ที่มีวิถีการดำเนินชีวิต สร้างวัฒนธรรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนภาคใต้

3.4 ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถจำแนกได้หลายประเภทมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่น และรูปแบบการสืบทอดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่แตกต่างกันเหล่านี้ล้วนส่งผลให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะแตกต่างกันออกไปด้วย จึงมีนักวิชาการจำแนกงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านออกเป็นประเภทต่างๆ สรุปได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534 : 26-27) ได้จำแนกประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านออกเป็นประเภทต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. จำแนกตามลักษณะการใช้ เป็นการจำแนกโดยถือประโยชน์ของการใช้สอยหัตถกรรมเป็นหลัก ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1.1 หัตถกรรมที่ใช้เป็นพาหนะทั้งทางบกและทางน้ำ เช่น เกวียน เรือ ลากเลื่อน เป็นต้น

1.2 หัตถกรรมที่ใช้ในการทำไร่ ทำนา เช่น ไถ คราด แอก กระจอ มกระพ้อมใส่ข้าว กระบุง ตะกร้า เป็นต้น



- 1.3 หัตถกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือจับสัตว์ส่วนมากเป็นเครื่องจักสาน เช่น แห่ อวน ลอบ ไซ เป็นต้น
- 1.4 หัตถกรรมที่ใช้สอยประจำวัน เช่น เครื่องถ้วยชาม เครื่องทองเหลือง เขียนหมาก สำหรับข้าว เป็นต้น
- 1.5 หัตถกรรมที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น เครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ กลองทับ เป็นต้น
- 1.6 หัตถกรรมที่ใช้ในพิธีทางศาสนา การศึกษาเล่าเรียน เช่น ภาพพระบรมสมุดข่อย บุชบก เป็นต้น
- 1.7 หัตถกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผ้าทอ การทอเสื่อ เป็นต้น
2. จำแนกตามวัสดุที่นำมาใช้ผลิต เป็นการจำแนกตามลักษณะวัสดุที่นำมาใช้ทำเป็นหัตถกรรมเป็นหลัก ซึ่งจำแนกได้ดังนี้
 - 2.1 เครื่องหนัง เช่น หัตถกรรมที่ทำด้วยหนังวัว หนังควาย หนังงู เป็นต้น
 - 2.2 เครื่องปั้นดินเผา เช่น เป็นภาชนะต่างๆ ที่ทำด้วยดินแล้วนำไปเผา อาจมีการเคลือบเป็นรูปแบบต่างๆ
 - 2.3 เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ที่ทำด้วยไม้ ทั้งที่เป็นเนื้ออ่อน และไม้เนื้อแข็ง
 - 2.4 เครื่องไม้ไผ่และหวาย เป็นหัตถกรรมที่ทำจากไม้ไผ่ และหวายส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักสานแทบทั้งสิ้น
 - 2.5 เครื่องรัก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ยางไม้ที่ได้จากต้นรักมาทาบหรือเคลือบเพื่อรักษาเนื้อไม้ กระจาด ฝา กระเบื้อง โลหะ เป็นต้น
 - 2.6 เครื่องหล่อเป็นการจำลองรูปพรรณ ลวดลาย หรือภาชนะต่างๆ จากรูปหุ่นที่สร้างเป็นแบบ ซึ่งส่วนมากจะทำด้วยโลหะ ปูนหรือทราย
 - 2.7 เครื่องทอ - ย้อม ซึ่งใช้เส้นใยธรรมชาติหรือใยประดิษฐ์ เช่น เรยอน ไนลอน ใยแก้ว เป็นต้น ผลผลิตจากการทอ - ย้อม เช่น เสื้อผ้า กระเป๋าต่างๆ เป็นต้น
 - 2.8 เครื่องโลหะ เป็นการใช้โลหะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการผลิตซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น วิธีผลิตแบบโลหะแผ่น โลหะรูปพรรณ เครื่องถม เป็นต้น ชนิดโลหะที่ผลิต เช่น เหล็ก สังกะสี ดีบุก ทองแดง อลูมิเนียม เป็นต้น
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 181-185) ได้จำแนกประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหัตถกรรมออกเป็นประเภทต่างๆ สรุปดังนี้
 1. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดินเผาธรรมดาและที่เป็นดินเผาเคลือบ เช่น โอ่ง กระจาด จาน ไห ครก เป็นต้น
 2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงการเย็บปักถักร้อยเพื่อการตกแต่งด้วย เช่น การทอยกดอก การทอจก การประดับตกแต่งด้วยลูกปัด และกระจก เป็นต้น
 3. การแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่างๆ เช่น การทำเครื่องหิน การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพ การแกะสลักงาช้าง เป็นต้น



4. หัตถกรรมโลหะ ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่างๆ ตั้งแต่การทำเครื่องประดับตกแต่ง เช่น การปั้นหล่อรูปเคารพ การทำมีดอรัญญิก การทำบาตร การทำเครื่องถม เป็นต้น
5. การก่อสร้าง ได้แก่ งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยการจักสาน และถัก โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา เป็นต้น
6. การก่อสร้าง ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป ตั้งแต่การสร้างอาคารบ้านเรือนเพิงชั่วคราว ตลอดจนอาคารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น เรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูก เรือเสालอย เพิง กระท่อม หน้ำ โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ เป็นต้น
7. ภาพเขียน ได้แก่ งานจิตรกรรมผนังโบสถ์ วิหาร การตกแต่ง เรือกอกและการตกแต่งเกวียน เป็นต้น
8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรมและการปั้นลวดลายประดับอาคารต่างๆ เช่น การปั้นตุ๊กตาเด็กเล่น ตุ๊กตาเสียบกล การปั้นลวดลายประดับโบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ต่างๆ เป็นต้น
9. การทำเครื่องกระดาศ ได้แก่ การทำกระดาศพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาศสา การทำกระดาศข่อย การทำกระดาศสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาลต่างๆ เป็นต้น
10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทใดได้แน่นอน และไม่มีใครมีการทำแพร่หลายไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาศ เครื่องเงิน การทำเครื่องดนตรี เป็นต้น

รัตนะ อุทัยผล (2523 : 17) ได้จำแนกประเภทของงานหัตถกรรม ดังนี้

1. หัตถกรรมเกี่ยวกับเส้นใย ได้แก่ ฟันเชือกด้วยมือ
2. การแกะสลักไม้
3. การสานหมวก
4. การทอเสื่อ
5. หัตถกรรมโลหะ
6. เครื่องปั้นดินเผา
7. หัตถกรรมประดิษฐ์จากเปลือกหอย
8. การประดิษฐ์ไม้ไผ่หรือหวาย
9. เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร
10. ประดิษฐ์เครื่องเด็กเล่น
11. การทำลูกไม้ประดับเสื้อผ้า
12. เครื่องทอ
13. การทำชิ้นส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
14. การมวนบุหรี่ด้วยมือ
15. การเย็บปักถักร้อย
16. การผลิตหัตถกรรมประเภทอื่นๆ ที่ทำกันภายในบ้าน
17. การทำการฝีมือต่างๆ



มาโนช กงกะนันท์ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงประเภทของงานศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านโดยแบ่งตามลักษณะของวัสดุและเทคนิคการทำออกเป็น 9 ประเภทดังนี้

1. เครื่องไม้
2. เครื่องจักสาน
3. เครื่องดิน
4. เครื่องทอ (เครื่องผ้า)
5. เครื่องรัก
6. เครื่องโลหะ
7. เครื่องหนัง
8. เครื่องกระดาษ
9. เครื่องหิน

งานศิลปหัตถกรรมชาวบ้านสร้างขึ้นโดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองเป็น
ส่วนมากและมีได้นำไปผสมกับวัตถุดิบอื่นใดเลย แต่พอมาถึงปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
มีส่วนทำให้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือมีการนำเอาวัสดุเทียมมาใช้ประกอบในการทำงานหัตถกรรม
อย่างไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการใช้จำแนกประเภทของงานศิลปหัตถกรรมนั้น โดยการจำแนกประเภทอาจ
แบ่งตามลักษณะการใช้งานหรือตามวัสดุที่นำมาประดิษฐ์ ซึ่งการจำแนกประเภทของงานศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านยังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว การศึกษาวิจัย กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วย
ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ใช้วัตถุดิบพืชกระจุดมาจักสาน พืชกระจุด
เป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ภาษาถิ่นใต้ เรียกว่า “จูด” โดยเติบโตในพื้นที่น้ำ
ท่วมขัง มีทั้งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านนำมาปลูกเพื่อตัดแปลงให้เกิดประโยชน์ใช้สอย ซื่อ ขาย
สร้างสรรค์ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น จากแนวคิดและวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใน
แนวทางต่างๆ ตามภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาของคนในชุมชน

3.5 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุดภาคใต้

3.5.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

พรชัย สุจิตต์ และสุธวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542 : 8559-8560) กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม
และทรัพยากรทางธรรมชาติมีบทบาทมากในการกำหนดขอบเขตทางด้านวัตถุดิบที่นำมาประดิษฐ์
หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทต่างๆ วัตถุดิบไม่ว่าเป็นพืช ดิน หิน แร่ หรือสัตว์ก็ดี จะขึ้นอยู่กับสภาพ
แวดล้อมที่อำนวยความสะดวกหรือเป็นแหล่งที่หาได้ ตัวอย่างจะเห็นได้จากผลผลิตที่เกี่ยวข้องกับย่าน
ลิพา ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านหรือพื้นเมืองของภาคใต้มาแต่เดิม และที่หาได้เฉพาะในภาคใต้ของ
ประเทศไทยหรือสื่อลำเจียก (ปาหนัน) หรือต้นลำเจียกนี้จะขึ้นอยู่ในบริเวณริมฝั่งทะเลของภาคใต้
โดยทั่วไป เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้หมู่บ้านจะประดิษฐ์หัตถกรรมขึ้นมาอย่างหนึ่งจะต้องคำนึงถึงวัตถุดิบ
และที่ผ่านมาก็เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในบริเวณนั้นอยู่แล้ว

วัสดุที่เป็นวัตถุดิบของหัตถกรรมพื้นเมืองภาคใต้ที่สำคัญ มีดังนี้

1. ดินเหนียวและดินทราย สำหรับทำหัตถกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผาซึ่ง
มีอยู่น้อยแหล่ง หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของภาคใต้ที่มีคุณภาพและขึ้นชื่อมาแต่โบราณได้แก่ ที่บ้าน



สทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา บ้านโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่บ้านดี อำเภอดงดิบ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

2. ไม้ไผ่มีทั่วไปในภาคใต้ นิยมใช้ทั้งไผ่สีสุก ไผ่ตงและไผ่ป่าเป็นวัสดุที่หาง่าย และมีความทนทานพอสมควร หัตถกรรมประเภทไม้ไผ่จึงมีหลากหลายเกือบทุกท้องถิ่น แหล่งที่มีสายจักสานไม้ไผ่มากแบบเป็นพิเศษคือที่อำเภอดงดิบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่นิยมทำผาบ้าน

3. หวาย ภาคใต้หลายท้องที่อุดมไปด้วยหวายนานาชนิด เช่น หวายเห็ง หวายระกำ หวายกำพวน หวายเส้นโต ใช้ประกอบเป็นเตียง โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น และหวายที่นิยมนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ถัก กรอง กันมากคือ หวายเล็ก หวายขลุ่ย หวายชุมพร ซึ่งอาจใช้ทั้งลำหรือปากก็ได้

4. กระจูด เป็นพืชที่ชอบขึ้นในที่ลุ่มมีน้ำจืดขังเกือบตลอดปี เช่น บริเวณบ้านทะเลน้อย ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งที่สานเสื่อจูดสืบทอดกันมาหลายชั่วคน และปัจจุบันมีการทำกระจูดกันเป็นอาชีพอย่างหนึ่งมีรายได้ดีกว่าทำนาข้าว

5. ต้นกก ใช้กกเสื่อซึ่งมีลำต้นกลม และกกรงกาซึ่งมีลำต้นสามเหลี่ยม

6. คล้าและคลุ้ม คลุ้มมีลักษณะคล้ายคล้าแต่โตกว่า มีความทนทานและสวยงามกว่า

7. ใบพืช ได้แก่ ใบปาล์มบางชนิด เช่น ตาลโตนด ลาน จาก (นิยมสอดซ้อนแล้วเย็บเป็นภาชนะตักน้ำเรียกว่า หมา หรือติหมา) และใบพืชอื่นๆ เช่น เตย ลำเจียก

8. ลิพา เป็นเถาวัลย์ เรียกตามภาษาถิ่นว่า “ย่านยี่พา” หรือ “ย่านละพา” มีหลายชนิดต่างขนาดกัน นำมาใช้จักสานได้ทุกขนาด แต่ที่นิยมใช้มากคือขนาดกลางและขนาดใหญ่ ขนาดกลางใช้จักสานสิ่งที่ต้องการความประณีตสวยงาม ส่วนขนาดใหญ่ใช้สานเครื่องใช้ขนาดใหญ่ไม่ต้องใช้ความประณีตมากนัก

9. เปลือกหอย ใช้ทำหัตถกรรมประดับมุกหรือประกอบเป็นเครื่องมามีกรรมวิธีที่ค่อนข้างซับซ้อน และเครื่องประดับตกแต่งอื่นๆ

10. แผ่นเงินและแผ่นทอง ใช้ประกอบในการทำเครื่อง

11. เขาสัตว์ เช่น เขาควาย เขาวัว เขากวาง นิยมใช้แกะสลักเป็นส่วนประกอบของเครื่องมือเครื่องใช้บางประเภทบางทีกี่ใช้งาช้าง

12. ส่วนอื่นๆ ของพืช เช่น ใยตาล จันทมะพร้าว เปลือกมะพร้าว กะลามะพร้าว

13. ด้าย ใช้เป็นเครื่องถักทอ

อย่างไรก็ดี ในสมัยหลังๆ มีการซื้อวัตถุดิบหรือวัตถุดิบประเภทอื่นแทนของเดิม ดังจะเห็นได้จากหัตถกรรมพื้นบ้านหลายอย่าง เช่น สีย้อมผ้าวิทยาศาสตร์ ด้ายไนลอนหรือไหมเทียมจากต่างประเทศ เป็นต้น

3.5.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพืชกระจูด

ชวลิต นิยมธรรม และพิทยา บุขรรัตน์ (2542 : 33-34) กล่าวสรุปความรู้ทั่วไปของพืชกระจูดไว้ว่ามีชื่อท้องถิ่นหลายในพื้นถิ่นนราธิวาส วิจัยหรือก้อจู้ห์ ภาษาถิ่นใต้โดยทั่วไปเรียกว่า “จูด” เป็นพืชล้มลุก ตระกูลเดียวกับพันธุ์ไม้จำพวกกก (*Sedge*) ชนิดหนึ่ง ในวงศ์ *Cyperaceae* มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Lepironia articulata (Retz.) Domin* ลักษณะทั่วไปของกระจูดมีเหง้าใต้ดินขึ้นเป็นกอใหญ่ทั่วไปในพื้นที่พรุ ลำต้นตรงกลมตามภาคตัดขวางเรียวยาว 50 – 200 เซนติเมตร หนา 2-



7 มิลลิเมตร ภายในกลาง มีแผ่นบางกันเป็นระยะ โคนลำหุ้มด้วยกาบ 2-3 กาบ มีเมล็ด 4-5 เมล็ด ดอก ออกใกล้ปลายยอดหรือที่ยอด รูปรี รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน สีน้ำตาลหรือม่วงเมื่อแก่จัด ยาว 10 - 35 มิลลิเมตร ใบประดับรูปรียาว กลม ปลายแหลมคล้ายลำประดับด้านบนของช่อต่อจากลำ กาบรองดอกเล็ก รูปไข่ มีหลายอัน เรียงสลับเกยกันแน่น ลำต้นของกระจูดนำมาใช้ทำเสื่อและเป่าถ้อ เผาไฟเอาซี่เถ้าละลายน้ำมันงา ทาแก้เลือดออกทางสะดือของทารกหลังตัดสะดือแล้ว ถ้ามีเลือดออกมาก หรือผิดปกติ

การเพาะปลูกพืชกระจูดต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ปี ต้นจึงจะโตได้ขนาด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ คือ ลำต้นยาวไม่ต่ำกว่า 1 เมตร เมื่อถอนต้นกระจูดไปแล้ว หน่อก็จะแตก ต้นใหม่ขึ้นมาแทนที่หมุนเวียนกันไป มีอยู่ตามหมู่เกาะมาดากัสการ์ มอริเชียส ศรีลังกา สุมาตรา แหลมมลายู และหมู่เกาะต่างๆ ในดินแดนแหลมมลายู อินโดจีนตามริมฝั่งทะเล ฮ่องกง บอร์เนียวตลอดถึง ออสเตรเลีย ฝั่งตะวันออก นิยมปลูกกันมากในฮ่องกง ยังไม่พบหลักฐานแน่นอนว่าพืชกระจูดที่กระจายอยู่ตามริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้นั้นเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในบริเวณดังกล่าวพร้อมๆ กับขึ้นอยู่ในดินแดนต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นหรือไม่ หรือมีผู้นำเอาพืชชนิดนี้เข้ามาปลูกในภายหลัง



ภาพประกอบ 3 ลักษณะต้นพืชกระจูด

3.5.3 แหล่งวัสดุและแหล่งผลิต

สุภาคย์ อินทองคง (2542 : 34) กล่าวถึงพื้นที่สำคัญๆ ที่เป็นแหล่งผลิตพืชกระจูดในภาคใต้ อยู่แถบกลุ่มทะเลสาบสงขลา บริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และริมฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลาและจังหวัดนราธิวาส แหล่งพืชกระจูดในเขตพื้นที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและถูกนำมาปลูกเป็นนาพืชกระจูด รวมพื้นที่อันเป็นแหล่งกระจูดทุกเขตมีไม่น้อยกว่า 10,000 ไร่ แหล่งผลิตส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกันกับแหล่งวัสดุจากหมู่บ้านอื่น หมู่บ้านที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในภาคใต้ที่มีพืชกระจูดขึ้นจำนวนมากอยู่ในพื้นที่ ดังนี้



1) หมู่บ้านทะเลน้อย อยู่ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งที่มีผู้ประกอบการมากที่สุดแห่งหนึ่ง มีผลิตภัณฑ์กระจูดออกจำหน่ายตลอดปี มีการปลูกพืชกระจูดไม่น้อยกว่า 1,000 ไร่

2) หมู่บ้านควนยาว ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง และเป็นที่มีพืชกระจูดขึ้นตามธรรมชาติมาก เคยเป็นแหล่งวัตถุดิบของหมู่บ้านทะเลน้อย ก่อนที่จะมีการปลูกพืชกระจูดขึ้นใช้เอง

3) หมู่บ้านบ่อกรัง ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้ผลิตไม่มากนัก ส่วนใหญ่นำพืชกระจูดซึ่งมีมากไปจำหน่ายให้กับหมู่บ้านอื่นที่มีการประกอบการมาก

4) หมู่บ้านสะกอม ตำบลสะกอม จังหวัดสงขลา เป็นแหล่งผลิตที่รับวัตถุดิบมาจากหมู่บ้านอื่นในเขตอำเภอจะนะและอำเภอเทพา ซึ่งมีพืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5,000 ไร่

5) หมู่บ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เป็นทั้งแหล่งผลิตและแหล่งวัตถุดิบ

พื้นที่ปลูกพืชกระจูดได้ต้องมีน้ำขังตลอดปีหรือจะแห้งสัก 2-3 เดือน การปลูกหรือการทำนาพืชกระจูดมีกรรมวิธีคล้ายกับการทำนาข้าว (นาดำ) กล่าวคือก่อนปลูก ชาวนาจะต้องตากแห้งพื้นที่ให้เรียบแต่ไม่ต้องยกคันนา เพียงแต่ทำเขตให้มองเห็นเป็นสัดส่วนว่าพื้นที่ใดเป็นของใคร ก็เป็นอันเพียงพอ การปลูกพืชกระจูดต้องทำในช่วงเวลาที่พื้นที่นามีน้ำขังหรือแฉะๆ โดยนำกล้าพืชกระจูด (หัวกระจูด) มาปักเป็นกอๆ กอหนึ่งๆ จะมีกระจูดประมาณ 10-20 ต้น ปักให้ห่างกันประมาณ 70-100 เซนติเมตร จากนั้นประมาณ 12 เดือนกระจูดก็จะโตพอถอนมาใช้งานได้ พืชกระจูดส่วนหนึ่งก็จะถูกถอนไปใช้งาน นากระจูดแต่ละแปลงสามารถถอนพืชกระจูดหมุนเวียนต่อเนื่องกันไปได้ 9-10 ปี จึงมีการปลูกใหม่ ทั้งนี้หลังจากที่เห็นว่าพืชกระจูดงอกหนาแน่นเกินไปและมีต้นแห้งตายมาก

3.5.4 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้

พรชัย สุจิตต์ และสุธิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2542 : 8569-8570) กล่าวถึงลักษณะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ว่ามีลักษณะทางศิลปะในเชิงรูปแบบ ลวดลาย และสีที่ใช้ สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยม สัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ปรากฏอยู่ ถ้าไม่อย่างชัดเจนก็แอบฝังอยู่ในตัววัตถุนั้น ตัวอย่างจะเห็นได้จากเสื่อที่ทอใช้ในพิธีการสวดของศาสนาอิสลาม เช่น การทอเสื่อที่บ้านกมลา จังหวัดภูเก็ต เสื่อที่ใช้ในการสวด หรือ “ละมาด” จะมีลวดลายพิเศษ คือมีด้านหัวซึ่งเวลาใช้ต้องหันหัวไปทางทิศตะวันตกที่เมืองมักกะห์ อันเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิมตั้งอยู่ ส่วนลวดลายที่ใช้มาแต่เดิมก็คงจะเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมาย แต่ปัจจุบันคนที่ทำส่วนมากไม่รู้ถึงความหมายของลวดลายที่ใช้เพราะลืมหดแล้ว หรือทำกันมาหลายชั่วอายุคน และขาดช่วงของการอธิบายให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ทำกันมาแต่โบราณ นอกจากนี้ในปัจจุบันก็ยังมีการเพิ่มลวดลายใหม่ๆ เข้ามาและมีการรับลวดลายของที่อื่นเข้ามาใช้เหมือนกัน ตัวอย่างผลงานหัตถกรรมการทอเสื่ออีกแห่งหนึ่งที่นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะที่ยังหาได้ คือ ที่จังหวัดกระบี่ ดังเป็นที่รู้จักในชื่อว่า “ลำเจียก” (ปาหนัน) ลวดลายที่ใช้ส่วนมากจะเป็นลายเรขาคณิต เช่น ลายลูกแก้ว ลายสอง ลายสาม เป็นต้น การแสดงฝีมือหรือความประณีตของผลงานย่อมเป็นความภาคภูมิใจของผู้ผลิตและส่วนมากจะเป็นสิ่งของที่ใช้ในโอกาสพิเศษไม่ว่าในพิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่หรืองานศพ เป็นต้น เสื่อบางประเภทมีการสานหรือทอคำขวัญสรรเสริญลงไป ซึ่งเป็นสิ่งสิริมงคลแก่ผู้รับหรือผู้ใช้



สุภาคย์ อินทองคง (2542 : 33-36) กล่าวถึงศิลปหัตถกรรมกระจูดในภาคใต้ว่าการผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดเป็นอาชีพหลักอย่างหนึ่งของชุมชนในแถบภาคใต้ฝั่งตะวันออกโดยเฉพาะในชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เริ่มแรกจะมีการสานเสื่อจากพืชกระจูด ซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวทะเลน้อยนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม การสานกระจูดเริ่มตั้งแต่เมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ได้มีเรื่องเล่ากันว่า การสานกระจูดเป็นงานของผู้หญิงและผู้สูงอายุในยามว่าง ในขณะที่ผู้ชายออกไปหาปลาและทำไร่นา ผู้หญิงและผู้สูงอายุจะทำงานบ้านและสานเสื่อในยามว่างสำหรับเก็บไว้ใช้ในครอบครัว แต่เดิมการสานกระจูดจะสานเป็นเสื่อจะทำกันในแหล่งที่มีต้นกระจูดขึ้นจำนวนมาก ซึ่งเป็นละแวกดินพรุ ปัจจุบันพืชกระจูดมีน้อยลง ผู้ผลิตจึงต้องหาซื้อต้นกระจูดจากแหล่งอื่น เช่น ตำบลเคร็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งต้นกระจูดแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ สำหรับกรรมวิธีสานเสื่อกระจูดนั้นจะแตกต่างจากการสานเสื่อทั่วไป คือ เริ่มจากการนำต้นกระจูดมาคลุกดินขาวก่อนแล้วนำไปตากแดดให้แห้งแล้วจึงทุบต้นกระจูดให้แบนเพื่อให้มีความนิ่มตัวสำหรับใช้เป็นเส้นสานเสื่อ ลวดลายที่นิยมใช้สานคือลายสอง เป็นลวดลายประสานขัดกันแน่น เส้นสานเกาะตัวดีไม่หลุดลุ่ยง่าย นอกจากนี้ จูรีรัตน์ บัวแก้ว และสมบุญ ธนะสุข (2540 : 25) ยังกล่าวเสริมว่าเครื่องสานทุกชนิดที่ผลิตขึ้นจากต้นกระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมจากผู้ใช้เป็นเวลาช้านานมีความทนทานใช้สะดวก วัสดุหาง่าย ชาวภาคใต้โดยทั่วไปเรียกว่า “สาตจูด” ถือได้ว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ประเภทหนึ่ง การสานเสื่อกระจูดถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงสืบทอดจากบรรพบุรุษมาแต่ครั้งอดีตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังสานเป็นผลิตภัณฑ์กระสอบสำหรับบรรจุสิ่งของ เช่น ข้าวสาร ข้าวเปลือก น้ำตาล เกลือ ฯลฯ การสานเสื่อกระจูดที่มีความสวยงาม คือ เสื่อกระจูดประเภทลวดลายสีสันท่างๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของเสื่อภาคใต้ซึ่งได้มีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการผลิตมากขึ้น เพื่อสืบทอดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและเป็นอาชีพเสริม ทำรายได้แก่ครอบครัวในชนบท

1. วัสดุอุปกรณ์การทำศิลปหัตถกรรมพืชกระจูด

กรรมวิธีในการทำศิลปหัตถกรรมพืชกระจูด ประกอบด้วยวัตถุดิบอุปกรณ์ เครื่องมือและส่วนประกอบเป็นสำคัญ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็จะมีเทคโนโลยีในการผลิตที่แตกต่างกันออกไป สุภาคย์ อินทองคง (2542 : 34-36) กล่าวถึงวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญในการทำหัตถกรรมกระจูดมีดังนี้

1.1 วัตถุดิบ คือต้นพืชกระจูดขนาดต่างๆ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของนาหรือผู้ประกอบการจะไปถอนมาจากบริเวณที่มีกระจูด

1.2 อุปกรณ์เครื่องมือส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์เครื่องมือใช้ในการเตรียมวัสดุก่อนสาน ประกอบด้วยที่สำหรับคัดขนาดความยาวของกระจูด ที่สำหรับผึ่งหรือตากกระจูด คือลานบ้านหรือที่โล่งเตียน แห่งไม้ขนาดประมาณ 35x200 เซนติเมตร ใช้เป็นที่รองทิมหรือทุบกระจูด สากปลายตัด สำหรับทิมหรือทุบกระจูด ลูกกลิ้งทรงกระบอกคล้ายครกตำข้าวใช้กลิ้งทับต้นกระจูด ภาชนะสำหรับใช้ในการย้อมสีต้นกระจูด เช่น ปิ๊บ กะละมัง เต้าไฟ สำหรับต้มเมื่อย้อมสี กรรไกรหรือมีดตัดหวดเสื่อใช้เมื่อสานเสร็จ และจักรเย็บผ้า ใช้เย็บรอยต่อของผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ เช่น เสื่อพับและกระเป๋าถือแบบต่างๆ เป็นต้น

1.3 ส่วนประกอบ มีน้ำโคลนดินสอ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ดินทรายน้ำ” ใช้คลุกกระจูดก่อนตากแห้ง ช่วยให้กระจูดแข็งตัวไม่แห้งกรอบเหี่ยวบิดจนใช้การไม่ได้ และสีผง



สำหรับย้อมเส้นกระจูด มีแดง ม่วง เขียว และน้ำเงิน เป็นต้น ใช้ย้อมต้นกระจูดก่อนสาน ช่วยขจัดไขมันให้ เห็นเด่นชัดดูสวยงามขึ้น ความนิยมในการย้อมสีกระจูดในแต่ละพื้นที่ก็จะแตกต่างกันออกไป

2. ขั้นตอนการผลิต

2.1 การเตรียมกระจูด เริ่มแต่คัดเลือกหรือแยกกระจูดตามความยาว จนถึง ทำกระจูดให้แบนพร้อมที่จะนำมาสานได้ ซึ่งแต่ละถิ่นมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไป แต่มีขั้นตอนในการผลิต สรุปลได้ว่าถอดกระจูดมาจากแหล่งแล้ว นำกระจูดมาเข้าที่สำหรับคัดเลือกหรือแยกความสั้นยาวโดยนำ กระจูดมาจับที่ละกำป่า แล้วดึงต้นกระจูดที่ยาวกว่าออกไปรวมไว้อีกแห่งหนึ่ง เรียกการคัดกระจูดโดยวิธี นี้ว่า “โชะกระจูด” จากนั้นใช้มีดตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก นำกระจูดที่คัดเลือกแล้วคลุกน้ำโคลนดินสอ ในรางน้ำที่เตรียมไว้ เมื่อได้ที่แล้วนำมาตากแห้ง ประมาณ 2-3 วัน เก็บเข้าที่ทิ้งไว้ 4-5 วัน เพื่อให้ พืชกระจูดคลายตัว เมื่อจะใช้ก็เอากระจูดไปตากน้ำค้าง 1 คืน เพื่อให้พืชกระจูดลื่นสะดวกในการทิม



ภาพประกอบ 4 การคัดเลือกพืชกระจูด การมัด และการผึ่งแดด

จากนั้นนำไปทิมหรือทุบที่ละมัด โดยนำไปวางบนแท่งไม้สี่เหลี่ยมทิมหรือ ทุบให้แบนด้วยสากตำข้าวหัวตัด การทิมจะทิมคนเดียวหรือสองคนก็ได้แต่สะดวก โดยใช้เท้าทั้งสอง เหยียบมัดกระจูดไว้ เดินหน้า ถอยหลังทิมจนกระจูดแบนตามต้องการ จากนั้นแก้มัดออกปกกอบโคน ของลำต้นทิ้งแล้วเก็บเข้าที่เพื่อไว้สานต่อไป



ภาพประกอบ 5 อุปกรณ์ที่ใช้ในการรีดพืชกระจูดให้แบน



ในกรณีที่ต้องย้อมสี นำพืชกระจุยที่ต้มและตากน้ำค้าง 1 คืน แล้วมาทับด้วยลูกกลิ้งน้ำหนักประมาณ 100 กิโลกรัม จนแบนตามความต้องการแล้วนำไปแช่น้ำไว้ ต้มน้ำให้เดือด เอาสีใส่ในน้ำคนให้สีละลายดีแล้ว นำพืชกระจุยที่จะย้อมมาพับจุ่มลงไปใต้น้ำที่แช่ไว้ประมาณ 2-3 นาที จึงนำขึ้นไปผึ่งแดดประมาณ 2-3 ชั่วโมง แล้วนำไปเก็บไว้ในที่ร่ม ข้อควรระวังในการย้อมคือ ระยะเวลาของการย้อมต้องกำหนดให้เท่าๆ กันทุกครั้ง มิฉะนั้นจะได้กระจุยที่มีสีไม่เสมอกัน การย้อมสีกระจุยจะทำให้ลายจักสานเด่นชัดขึ้นกว่าปกติ



ภาพประกอบ 6 เส้นตอกพืชกระจุยที่ย้อมสี

2.2 การสาน ใช้สถานที่ภายในบ้านเรือนหรือชาน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ เป็นสถานที่สาน ถ้าไม่ค่อยเรียบมักจะใช้เสื่อที่สานเสร็จแล้วรองอีกทีหนึ่ง วิธีการสาน นำต้นกระจุยที่เตรียมไว้เรียบร้อยแล้วมาสานเป็นลายต่างๆ ตามความสามารถและความต้องการของผู้สาน โดยปกติจะสานด้วยลายสอง ถ้าสานเป็นเสื่อจะเริ่มต้นจากริม คือตั้งต้นสานจากปลายตอกด้านใดด้านหนึ่งไปจนสุดปลายตอกอีกด้านหนึ่ง แต่ถ้าเป็นภาชนะ เช่น กระจอบนั้น จะเริ่มต้นจากกึ่งกลางของตอก ทำนั่งสานที่สะดวก คือนั่งขัดสมาธิและนั่งชันเข่าข้างเดียว เมื่อสานต้องให้ปลายต้นกระจุยส่วนโคนต้นจะโตกว่าส่วนปลาย เทคนิควิธีสานจะแตกต่างกันตามรูปแบบและชนิดของผลิตภัณฑ์และความถนัดของผู้สาน



ภาพประกอบ 7 ทำนั่งจักสานผลิตภัณฑ์เสื่อกระจุยของชาวบ้านทะเลน้อย



เทคนิคในการสาน วิธีการสานจะแตกต่างกันตามรูปแบบและชนิดของผลิตภัณฑ์และความถนัดของผู้สานโดยเฉพาะเสื้อ นิภาภัทร วิชัย (2548 : 23) อ้างจากสุภาภรณ์ อินทองคงและสุนีย์ ทองไซร์ ได้กล่าวสรุปถึงลวดลายที่ใช้ในการสานพีชกระจุยมี 20 ลาย ได้ศึกษาลวดลายของหัตถกรรมพื้นบ้านกระจุยบ้านทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง มีจำนวน 20 ลาย ซึ่งบางลายเหมือนกับข้อมูลในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ดังนั้นอาจเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบลวดลายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมกระจุยระหว่างสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้กับสุนีย์ ทองไซร์

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้	สุนีย์ ทองไซร์
1. ลายขีด	1. ลายขีด
2. ลายสอง	2. ลายสอง
3. ลายก้านต่อดอก	3. ลายก้านต่อดอก
4. ลายดาวล้อมเดือน	4. ลายดาวล้อมเดือน
5. ลายพัด	5. ลายพัด
6. ลายดอกจันทน์แขก	6. ลายดอกจันทน์แขก
7. ลายก้างปลา	7. ลายก้างปลา
8. ลายขนมปัง	8. ลายขนมปัง
9. ลายใยแมงมุม	9. ลายใยแมงมุม
10. ลายสี่หน่วยใน	10. ลายสี่หน่วยใน
11. ลายลูกแก้ว	11. ลายลูกแก้วหรือลายหน่วยในเดียว
12. ลายสาม	12. ลายลูกดาว
13. ลายสี่	13. ลายบวก
14. ลายดอกจันทน์	14. ลายก้างปลา
15. ลายดอกพิกุล	15. ลายลูกแก้วเนื่อง
16. ลายพม่ารำขวาน	16. ลายพวงกุญแจ
17. ลายดอกไม้	17. ลายกางเขน
18. ลายตีนสุนัข	18. ลายเก้าหน่วยใน
19. ลายยายชิงเมือง	19. ลายดอกกุหลาบ
20. ลายกระดาศหมาก	20. ลายแมลงหวี่

ที่มา : นิภาภัทร วิชัย (2548 : 23)



2.3 การตกแต่ง งานสานเสื่อกระจูดเป็นงานที่เกือบจะพูดได้ว่า ทำเสร็จเรียบร้อยในคราวเดียว มีการตกแต่งต่อเติมน้อย คือ มีเพียงการเก็บริมหรือพับริม เรียกว่า “เม้น” และการตัดหนวด คือปลายตอกที่เหลือออกเท่านั้น การเก็บริมหรือการพับริมพบว่า มี 2 แบบ คือ แบบพับกลับและแบบช่อริม แบบแรก หมายถึง การพับปลายตอกกลับเข้าหาผืนเสื่อสานตามลายสานเดิมประมาณ 3 - 4 นิ้ว แล้วแต่สัดส่วนที่เหลือออก แบบที่สอง หมายถึง การพับปลายตอกที่เหลือให้คุดกันเองคล้ายกับการถักแล้วตัดส่วนที่เหลือออก



ภาพประกอบ 8 ผลิตภัณฑ์พีชกระจูด

2.4 การเก็บรักษา เสื่อที่สานเสร็จเรียบร้อยแล้วถูกเก็บไว้ในที่ร่มไม่ให้ถูกน้ำฝน เพราะถ้าถูกน้ำฝนจะทำให้เกิดเชื้อราและเสียหายเร็ว วิธีเก็บมี 2 แบบ คือ ม้วนเก็บและซ้อนเก็บ

3. ประเภทของผลิตภัณฑ์และประโยชน์ใช้สอย

นิภาภัทร วิชัย (2548 : 24) กล่าวสรุปผลิตภัณฑ์กระจูดในภาคใต้แยกประเภท โดยอาศัยกาลเวลาและการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

3.1 ประเภทดั้งเดิม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่นิยมทำกันมาเป็นเวลาช้านาน จนไม่อาจสืบสาวได้ว่าเริ่มเมื่อใด แยกได้เป็น 2 ชนิดย่อย คือ เสื่อและกระสอบ เสื่อหรือที่ชาวใต้เรียกกันว่า “สาด” ใช้สำหรับปูลาดในหลายโอกาส เช่น งานประเพณีต่างๆ และหลายสถานที่ เช่น ห้องนอน ห้องรับแขกและหน้าโรงแรมหรู เป็นต้น ชาวชนบททั่วไปนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางจนปัจจุบันเพราะมีความทนทานคุ้มค่า ราคาไม่แพง นอกจากนี้ใช้สำหรับปูลาดเพื่อตากข้าวหรือสิ่งของอื่นๆ หรือจะใช้ประกอบทำเป็นฝ้ายบ้านหรือเพดานก็ได้ ส่วนกระสอบที่พบมีหลายชนิด เช่น สอบนึ่ง สอบนอน สอบหมาก สอบหมุก เป็นต้น แต่ละชนิดมีลักษณะรูปแบบ ขนาดและประโยชน์ใช้สอยแตกต่างกัน

3.2 ประเภทพัฒนาส่งเสริม หลังจากที่มีรัฐมนตรีมหาดไทยในการส่งเสริมอุตสาหกรรมและพัฒนาอาชีพของชาวบ้านขึ้นแล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปให้คำแนะนำกรรมวิธีในการผลิต ช่วยเสริมแนวคิดเรื่องรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนรุ่นใหม่ สามารถขยายตลาดให้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม เช่น ทำเป็นเสื่อสำหรับใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว กระเป๋าถือ หมวกแบบต่างๆ เป็นต้น หน่วยงานสำคัญที่มีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมประเภทนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมพัฒนาชุมชน โดยส่งคนเข้าไปศึกษาหาทางส่งเสริมทั้ง



ในเรื่องรูปแบบ กรรมวิธีและสีที่ย้อม เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้มอบหมายให้กองอุตสาหกรรมในครอบครัวทำการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุตและจัดพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2527 เพื่อใช้เป็นแบบให้ผู้ประกอบการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป แต่ความนิยมในการประกอบการตามประเภทที่ 2 นี้ยังมีความแพร่หลายไม่มากนักทั้งนี้เพราะขั้นตอนซับซ้อนกว่า ต้นทุนสูงกว่า ผู้ประกอบการขาดความรู้ความชำนาญ ผลงานยังไม่ประณีต ตลาดจึงยังคงกว่าผลิตภัณฑ์แบบเดิม ส่วนการผลิตและจัดจำหน่ายช่วยให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นมีรายได้เพิ่มจากอาชีพหลักทางเกษตรกรรมอื่นๆ เช่น ทำนา ทำประมง ฯลฯ ทำให้มีการแบ่งงานกันอยู่ทั่วถึงในหมู่สมาชิกของครอบครัว รูปแบบการพัฒนา คือ ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ที่เกิดประดิษฐ์สานลายและรูปแบบต่างๆ มีการย้อมสีกระจุตหลากสี เช่น สีแดง สีเขียว สีเหลือง สีม่วง เป็นต้น เพื่อให้ลวดลายเด่นชัดและงดงามยิ่งขึ้น ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ทำมี 11 แบบ ได้แก่ 1) เสื้อกระจุตรุ่นใหม่ 2) เสื้อบุโตะกระจุต 3) หมวกกระจุตแบบต่างๆ 4) กระเป๋ากกระจุตแบบต่างๆ 5) พัดกระจุต 6) กระบุงกระจุต 7) ตะกร้ากระจุต 8) ฝาชีกระจุต 9) ที่ใส่ของจดหมายกระจุต 10) ของยาสูบกระจุต 11) ผีเสื้อกระจุต

ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ไม้สอย จากพืชกระจุตเป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือชาวบ้านในชุมชนที่มีวิถีการดำเนินชีวิต สร้างวัฒนธรรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมพืชกระจุตซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

3.6 การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต

เจษฎา พัฒรานนท์ (2553 : 16-17) กล่าวสรุปถึงการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมจักสานพื้นบ้านเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีพัฒนาการเช่นเดียวกับงานหัตถกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย แต่การพัฒนาแบบงานศิลปหัตถกรรมจักสานพื้นบ้านกระจุตนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ จนดูเหมือนว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไร แต่อันที่จริง งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตได้มีการพัฒนาตนเองตลอดมาแต่มีพัฒนาการไปอย่างช้าๆ จะเร็วบ้างเมื่อมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมและชะลออีกเมื่อหน่วยงานของรัฐออกไป แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยพบว่าสาเหตุที่งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตมีพัฒนาการเป็นไปอย่างช้าๆ เพราะกระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตจากอดีตถึงปัจจุบันมีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน ตั้งแต่ประโยชน์ใช้สอย วัสดุซึ่งข้อจำกัดด้านวัสดุได้ส่งผลเชื่อมโยงไปถึงการกำหนดรูปทรงโครงสร้างลวดลายและขั้นตอนการผลิต นอกจากนี้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและสภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนคตินิยมของท้องถิ่นก็ยังเป็นตัวกำหนดหรือตัวแปรที่ทำให้การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตให้เป็นไปอย่างช้าๆ

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้ โดยศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาเพื่อเป็นองค์ความรู้ในการหานำมาวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้



แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

เกื้อ วงศ์บุญสิน (2540 : 31-70) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาเริ่มจากขั้นตอนของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศนั้น มีลำดับขั้นตอนในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสังคมแบบดั้งเดิม 2) ขั้นสภาวะก่อนที่ระบบเศรษฐกิจทะยานขึ้น 3) ขั้นทะยานขึ้น 4) ขั้นผลักดันไปสู่เศรษฐกิจเติบโตเต็มที่ และ 5) ขั้นที่มีการบริโภคขนาดใหญ่ ทั้งนี้เชื่อว่า ประเทศหนึ่งจะเข้าสู่ระดับความเจริญทางเศรษฐกิจได้ต้องผ่านระดับต่างๆ เหล่านี้มาก่อน นอกจากนี้ทฤษฎียังกล่าวไว้เงื่อนไขสำคัญของความสามารถในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศคืออัตราการพัฒนาอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรม 2-3 ประเภท ซึ่งอุตสาหกรรมสำคัญนั้นจะเป็นอะไรก็ได้แต่สภาพของแต่ละประเทศ เมื่ออุตสาหกรรมหนึ่งเจริญก็ทำให้อุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องเจริญไปด้วย และการที่เศรษฐกิจแต่ละขั้นต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ขนาดของรายได้ 2) ประเภทของอุปสงค์ และ 3) การตัดสินใจเรื่องนโยบาย ทั้งนี้ในสังคมแบบดั้งเดิมนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจยังคงอยู่ในสภาพที่ไม่มีการปรับปรุงนัก เพราะฉะนั้นจึงมีประสิทธิภาพการผลิตต่ำและมีสภาพสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการปรับปรุงได้ เมื่อประเทศเจริญขึ้นสู่สภาวะก่อนที่ระบบเศรษฐกิจจะทะยานขึ้น ประเทศต้องปรับปรุงบางส่วนของเศรษฐกิจโดยวิธีการดังนี้ คือ 1) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร 2) ส่งสินค้าออกให้ทันการ และ 3) มีการลงทุนด้านการคมนาคม การขนส่ง การพัฒนาพลังงาน ส่วนในขั้นทะยานขึ้นนั้นจะเห็นความสำเร็จเกิดขึ้นได้ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจบางส่วน และเมื่อมาถึงขั้นผลักดันจะมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัย มีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง สำหรับในขั้นสุดท้ายนั้นสังคมมีทางเลือก 3 ทาง คือ 1) การพัฒนาและสร้างความมั่นคงทางสังคม 2) ขยายอำนาจออกไป และ 3) การเพิ่มปริมาณสินค้าอุปโภคบริโภคนานาชนิดเพื่อให้โลกน่าอยู่ขึ้น ทฤษฎีนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ในแง่ประวัติศาสตร์และทฤษฎีเศรษฐกิจประกอบกันของ Rostow ที่เชื่อว่าการออมและการลงทุนเป็นปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

แนวคิดการพัฒนาตามแนวคิดภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงในประเทศตะวันตก เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่ต่างๆ ของชีวิตมนุษย์ ทฤษฎีนี้อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและทฤษฎีสังคมศาสตร์อเมริกามาประยุกต์ใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหาและนักคิดส่วนใหญ่มักใช้สังคมตะวันตกเป็นตัวแบบ ทฤษฎีภาวะทันสมัย ถือว่าสังคมทันสมัยนั้นต่างจากสังคมดั้งเดิมอยู่มาก Huntington (1968) กล่าวว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยจะต้องดำเนินไปในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความรู้สึกนึกคิดและความความรู้ของคนในสังคมจะขาดด้านหนึ่งด้านใดไม่ได้ เพราะแต่ละด้านย่อมมีความสัมพันธ์ส่งผลถึงกันและกัน การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทางเศรษฐกิจ ในทางเศรษฐศาสตร์การทำให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมมีความหมายเดียวกับการทำให้ประเทศทันสมัยอย่างไรก็ตามแม้ว่าความทันสมัยอาจจะช่วยเพิ่มพูนขีดความสามารถของสังคมหนึ่งๆ ให้ทัดเทียมกับสังคมที่ทันสมัยได้แล้วก็ตาม การเพิ่มพูนนั้นน่าจะอยู่ภายในกรอบที่เป้าหมายและโครงสร้างพื้นฐานของสังคมนั้นเป็นตัวกำหนดอยู่ มากกว่าการนำเอาบรรทัดฐานของสังคมอื่นมาวัดเพราะสังคมแต่ละสังคมมีโครงสร้างภายในแตกต่างกันออกไป



ส่วนแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน UNFPA (1992) ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการ และความจำเป็นที่เกิดแก่ชนรุ่นหลังๆ ด้วย ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลยขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่ง คำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว 2) การพัฒนาแบบยั่งยืน ครอบคลุมมาตรการรักษามรดกทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา 3) การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง และ 4) การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไป ในลักษณะดังกล่าว เศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economy) คงต้องเป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และโดยอาศัยความรู้ ปรับปรุงองค์กรตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเชาว์ปัญญา

ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีความสัมพันธ์อย่างแยกออกจากกันไม่ได้กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะตัวแปรสำคัญของการพัฒนาในทุกๆ ด้านของสังคมเริ่มจากปากท้องของคนในระดับชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความมั่นคง กระจายได้อย่างทั่วถึงก็ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ ของประเทศไปด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.1 ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ฝ่ายวิชาการพจนานุกรมไทย (2552 : 1087) กล่าวถึงคำว่า สร้างสรรค์ หมายถึง ทำให้มีให้เป็นขึ้น มักใช้ในทางที่ดี เช่น สร้างสรรค์ผลงาน สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่สังคม มีลักษณะริเริ่มในทางที่ดี เช่น ความคิดสร้างสรรค์

คุณากร วาณิชวิรุฬห์ (2553 : 4-5) กล่าวถึง ความสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ว่า การใช้ความคิดใหม่ ความคิดริเริ่มที่ป้อนเข้าไปในกระบวนการ อาจเป็นของใหม่หรือสิ่งที่คุ้นเคยกันทั่วไปก็ได้ ความสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางประสาทสัมผัสที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะมียารมณ์อีกหลายอย่างตามมา ทำให้ปลื้มเปรมใจยิ่งขึ้น ความสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อธิบายได้แต่ให้คำจำกัดความไม่ได้ ความสร้างสรรค์แบบเดิมๆ ไม่ใช่พรสวรรค์ อันเป็นทักษะความชำนาญประเภทหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปสามารถเรียนรู้และทำซ้ำได้ ความสร้างสรรค์ไม่ใช่สิ่งเดียวกับนวัตกรรม (Innovation) ความสร้างสรรค์เป็นเรื่องภายใน (Internal) ส่วนบุคคล (Personal) และเป็นอัตวิสัย (Subjective)

สมบัติ กุสุมาวดี (2554 : 34) กล่าวถึงความสร้างสรรค์ว่ามีความหลากหลาย เช่น บางกลุ่มเชื่อว่า ความสร้างสรรค์พัฒนาการทางจิตที่แตกต่างกันของมนุษย์ บางกลุ่มก็เชื่อว่าความสร้างสรรค์เกิดจากกระบวนการทางพุทธิปัญญาของคนๆ หนึ่ง (Cognitive Processes) ในทางตรงกันข้าม บางกลุ่มก็เชื่อว่าความสร้างสรรค์เกิดมาจากกระบวนการและสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social environment) บางกลุ่มก็เชื่อว่าความสร้างสรรค์เป็นเสมือนพรศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับจากฟ้าสุลาลัย (Divine intervention) ด้วยมุมมองที่แตกต่างกันทำให้ค่านิยมมีความหมายที่แตกต่างกันหลากหลาย



ยากที่ใครจะสามารถให้ความหมายของคำๆ นี้ไปในคำนิยามเดียวกัน แม้กระทั่งในเชิงจิตวิทยาอันเป็นศาสตร์ที่ความชำนาญการอย่างสูงในการพัฒนาเครื่องมือวัดมาตรฐานทางจิต ก็ยังไม่สามารถพัฒนาเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการในการวัด "ความสร้างสรรค์" ได้อย่างเป็นมาตรฐาน อย่างไรก็ตามแม้จะดูเหมือนว่ายังไม่มีความลงตัวในทางวิชาการ แต่ในทางปฏิบัติ คำว่า "ความสร้างสรรค์" ได้กลายเป็นคำและแนวทางปฏิบัติที่แพร่หลายในแวดวงต่างๆ ทั้งทางด้านศิลปกรรม วรรณกรรม ออกแบบ รวมถึงการบริหารธุรกิจและการพัฒนาองค์การ

คุณากร วาณิชยวิรุฬห์ (2553 : 122) กล่าวสรุปว่าศักยภาพในการสร้างสรรค์ คือสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด การรับรู้ คือตัวบ่งชี้ชีวิต ส่วนการคิดซึ่งเป็นการตระหนักรู้เกี่ยวกับการรับรู้ คือตัวบ่งชี้ความสร้างสรรค์ พวกเราต่างมีสัญชาตญาณการสร้างสรรค์ ที่ฝังอยู่และรับสืบทอดมาแต่กำเนิด ทุกคนต่างมีความคิดสร้างสรรค์ ความสร้างสรรค์ต้องอาศัยอิสรภาพ และอิสรภาพต้องอาศัยการตลาด

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 38) กล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สรุปได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต้องเริ่มจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์โดยความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) คือ การคิดหลายแง่มุม เป็นการมองปัญหาในแนวกว้างรอบด้าน ในการเกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น ผู้คิดจะต้องมีจิตแห่งการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกระบวนการทางความคิดในการสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์และหลุดออกจากกรอบเดิม ในการสร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลง และการสร้างความแตกต่าง ซึ่งจะได้มาด้วยการเปิดรับทั้งภายในและภายนอก จะเห็นได้ว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเพื่อให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จึงต้องทำความเข้าใจในนิยาม ของความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2553 : 22) กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่

ศรีเอทีพีไทยแลนด์ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงความหมายของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ว่ามีองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสมัยใหม่

พวงแก้ว พรพิพัฒน์ (2553 : 6) กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ว่าเป็นแนวคิดใหม่ ในการสร้างรายได้จากการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ๆ ผ่านการค้าและลิขสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา บนพื้นฐานขององค์ความรู้ และการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 41) กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน มีองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ๆ



วารากรณ์ สามโกเศศ (2554 : เว็บไซต์) อธิบายความหมายอย่างง่ายของ CE ซึ่งให้โดย จอห์น ฮอว์กิน (John Hawkins ในหนังสือชื่อ The Creative Economy : How People Make Money From Ideas ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยโดยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC) ไว้ว่าเป็น “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์”

ดังนั้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง แนวคิดและวิธีการนำพีชระจุดมาประยุกต์ใช้ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของคนในชุมชน จากการใช้ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชระจุดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนภาคใต้

2.2 ประเภทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 42) อ้างจากองค์การ (Unctad) แบ่งประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

2.2.1 ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage or Cultural Heritage) เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และสภาพสังคม เป็นต้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

- 1) กลุ่มการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expression) เช่น ศิลปะ งานฝีมือ เทศกาลและงานฉลอง เป็นต้น
- 2) กลุ่มที่ตั้งทางวัฒนธรรม (Cultural Sites) เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน หอสมุดและการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

2.2.2 ประเภทศิลปะ (Arts) เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์บนพื้นฐานของศิลปะและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

- 2.1 งานศิลปะ (Visual Arts) เช่น ภาพวาด รูปปั้น และภาพถ่าย เป็นต้น
- 2.2 ศิลปะการแสดง (Performing Arts) เช่น การแสดงดนตรี การแสดงละคร การเต้นรำ ละครสัตว์ และการเชิดหุ่นกระบอก เป็นต้น

2.2.3 ประเภทสื่อ (Media) เป็นกลุ่มสื่อผลิตงานสร้างสรรค์ที่สื่อสารกับคนกลุ่มใหญ่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

- 1) งานสื่อสิ่งพิมพ์ (Publishing and Printed Media) เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ เป็นต้น
- 2) งานโสตทัศน (Audiovisual) เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุและการออกอากาศอื่นๆ เป็นต้น

2.2.4 ประเภท Functional Creation เป็นกลุ่มของสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่แตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

- 1) กลุ่มการออกแบบ (Design) เช่น การออกแบบภายใน กราฟฟิก แพชั่น อัญมณี และของเด็กเล่น เป็นต้น
- 2) กลุ่ม New Media ได้แก่ซอฟต์แวร์ วิดีโอเกม และเนื้อหาดิจิทัล เป็นต้น
- 3) กลุ่มบริการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Services) ได้แก่ บริการทางสถาปัตยกรรม โฆษณา วัฒนธรรม นันทนาการ งานวิจัยและพัฒนา และบริการอื่นที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลและความคิดสร้างสรรค์



ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2553 : 33) กล่าวว่าสำหรับประเทศไทย ยังไม่ได้กำหนดขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ไว้ชัดเจน แต่สภาพัฒน์ฯ ได้พยายามจัดกลุ่มของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ตามลักษณะของบัญชีรายได้ประชาชาติ โดยแบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้

1. งานฝีมือและงานหัตถกรรม (Crafts)
2. งานออกแบบ (Design)
3. แฟชั่น (Fashion)
4. ภาพยนตร์และวิดีโอ (Film & Video)
5. การกระจายเสียง (Broadcasting)
6. ศิลปะการแสดง (Performing Arts)
7. ธุรกิจโฆษณา (Advertising)
8. ธุรกิจการพิมพ์ (Publishing)
9. สถาปัตยกรรม (Architecture)

2.3 ความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชน

นิสวันต์ พิษณุดำรง (2553 : 13) กล่าวถึง ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมสืบทอดกันมาและดำรงอยู่ เป็นสิ่งที่สังคมเห็นคุณค่า เป็นที่ต้องการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

ฉิฆาภา อินนุพัฒน์ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึงคุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่น นามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีเกียรติทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่นั้นแล้ว

บุญเรือง สมประจบ (2553 : 13) กล่าวสรุปถึงทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อสังคมมนุษย์และสังคม ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิมีมูลค่าและคุณค่าต่อวิถีชีวิต ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ ช่วยจัดระเบียบสังคม ในทางเศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ต่อปัจเจกและสังคม

ยุคติ มุกดาวิจิตร (2548 : 2) กล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นอยู่ที่ความเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้านผู้รับผลการพัฒนาว่าสามารถที่จะฟื้นฟูดำรงอยู่และพัฒนาตัวเองได้ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและใช้ภูมิปัญญาหรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคน ที่สืบทอดกันมา มีกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ให้บุคคลในชุมชนเกิดความรู้ รู้จักวิถีปฏิบัติ ดัดแปลงวิถีการดำเนินชีวิตให้เข้ากับสภาพธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขในชุมชน

บำรุง บุญปัญญา (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชน คือ “วัฒนธรรมสามัญญ์สำนึก” หรือ “วัฒนธรรมแนวราบ” “วัฒนธรรมประชาชน” “คนปกครองกันเองได้ อยู่ด้วยกันได้ แก้ไขปัญหาตนเองได้” วัฒนธรรมชุมชนมันติดไปกับตัวคน ติดไปกับสังคม ตัวโครงสร้างมันอาจ



จะเดินรับใช้สังคม แต่ความเป็นจริงมันซ้อนกันอยู่ต่อสู้อันอยู่ ชุมชนทางเลือก ถ้าจะใช้ศัพท์ใหม่ตอนนี้ วัฒนธรรมชุมชนก็คือ “วัฒนธรรมสามัญสำนึก” หรือ “วัฒนธรรมแนวราบ” ที่ไม่ใช่วัฒนธรรมแนวตั้ง บุญเทียน ทองประสาน (2531 : 161) กล่าวถึงแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นแนวคิดที่เสนอโดยนักพัฒนาเอกชนและนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดผ่านการประชุมสัมมนาโดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาประเทศ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534 : 172-183) ได้สรุปสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนออกเป็น 4 แนวทาง จากความคิดของปัญญาชนที่เป็นผู้นำทางความคิดตั้งแต่ในช่วงแรก ได้แก่แนวคิดแรก ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมผสานกลมกลืน และวัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน แนวคิดที่สอง การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมสองกระแส คือ วัฒนธรรมชาวบ้านและวัฒนธรรมทุนนิยม โดยวัฒนธรรมของชาวบ้านมีความอิสระ เนื่องจากผูกพันอยู่กับความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบสังคมที่มีความคงทนยืนนาน จึงเสนอให้เปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาไปเป็นการพึ่งตนเองอย่างในอดีต และเสนอบทบาทชนชั้นกลางในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวบ้านนำทรัพยากรจากสังคมเมืองไปให้กับชนบทมากขึ้นและคัดค้านการบีบบังคับของรัฐต่อหมู่บ้าน แนวคิดที่สาม เน้นลักษณะคุณค่าทางจริยธรรมของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอิสระและยังดำรงอยู่ในปัจจุบันในสถาบันหมู่บ้านมาก มากกว่าการเสนอให้ต่อต้านวัฒนธรรมของรัฐและระบบทุนนิยม การพัฒนาคือการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและการพึ่งพาตนเองที่เคยมีมาแต่อดีตแต่กำลังสูญหายไป แนวคิดที่สี่ เน้นการต่อต้านกระแสการพัฒนาของรัฐและส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานศาสนาธรรม

อภิชัย พันธเสน (2544 : 28) มีความเห็นว่าวัฒนธรรมชุมชน (Folk Culture) คือระบบคุณค่า (Value System) ที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้างมีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชน และคนในชุมชนในชีวิตทั้งหมด

แนวคิดการสร้างคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนเพื่อเสริมความมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจ การสร้างคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมให้เป็น "ทุน" เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2549 : 12) กล่าวสรุปถึงวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึงความสามารถของสังคมในการสร้างกลไกเชิงสถาบันเพื่อควบคุมให้เศรษฐกิจมีความต่อเนื่องและมั่นคง ส่วนในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจก็ยังมีหมายถึงพลังและกระบวนการทางสังคม ในการสร้างสรรค์และผสมผสานวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ในความพยายามปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศ

ศุภย์เศรษฐศาสตร์การเมือง โดยพิทยา ว่องกุล (2554 : 54) กล่าวว่าภาวะแห่งการพัฒนาใหม่จำเป็นต้องอาศัยฐานคิดที่เป็นแกนกลาง ฐานคิดที่มีหลักปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับชุมชน มีชุมชนเป็นฐาน และฐานชุมชนที่ตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เน้นชุมชนต้องอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศที่ดีและประกอบเข้าเป็นองค์รวมเดียวกัน



พวงแก้ว พรพิพัฒน์ (2553 : 12) กล่าวสรุปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญในอนาคต จะต้องสร้างความพร้อมให้กับคนเป็นสำคัญในอนาคต เนื่องจากหัวใจของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ความคิดสร้างสรรค์ที่อยู่บนฐานขององค์ความรู้จากการเรียนรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมมา นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรม แล้วนำมาผลิตเป็นสินค้าโดยใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

ปิยะนิตย์ โอนพรัตน์วิบูล (2553 : 5) กล่าวว่านโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถดำเนินไปบนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และนำศักยภาพและความรู้ของคนมาใช้อย่างรอบคอบและมีสติ เมื่อปัจเจกบุคคลนำศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ไปสร้างสรรค์พัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณค่าและมีคุณภาพมากขึ้น จะสามารถสร้างรายได้เพื่อยังชีพให้แก่ตนและครอบครัวมากขึ้น ก็จะทำให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีสินทรัพย์ส่วนเกินที่นำไปออม เป็นภูมิคุ้มกันเมื่อเกิดภาวะวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนที่เหลือมากกว่านั้นก็สามารถนำไปช่วยเหลือจนเจือครอบครัว ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสหรือด้อยศักยภาพกว่า และสร้างสรรค์คุณค่าที่ดีแก่ชุมชนและสังคม

ดังนั้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ ซึ่งในสังคมไทยองค์ความรู้ของชาวบ้านที่เรียกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมเพื่อสร้างชุมชนและสังคมไทยให้เข้มแข็งวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่ระบบทุนนิยมเข้ามาทำให้เกิดสังคมแบบบริโภคนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจจึงต้องผสมผสานกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับสภาพวิถีการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในชุมชน จะทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการนำทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจของชุมชนมาสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ร่วมกันสูงสุด ซึ่งในการศึกษาวิจัยเรื่องกระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ มุ่งศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านกระจุตภาคใต้เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนด้วยความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนที่ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชนและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่มุ่งนำภูมิปัญญาพื้นบ้านและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ

3. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3.1 ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจ (Economy) มาจากคำศัพท์ภาษากรีกว่า “Oikos” แปลว่า บ้าน (House) และ “Nemein” แปลว่า การจัดการ (To Manage) ถ้าแปลตามคำศัพท์ หมายถึงการจัดการบ้านหรือการจัดการครอบครัวนั่นเอง ซึ่งฝ่ายวิชาการภาษาไทย พจนานุกรมไทย (2552 : 1062) ได้นิยามความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ หมายถึงงานที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน ส่วนคำว่า ชุมชน ฝ่ายวิชาการภาษาไทย พจนานุกรมไทย (2552 : 355) ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันซึ่งให้ความหมายไปในทำนองเดียวกันพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของชุมชน (Community) หมายถึง หมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ประเวศ วะสี (2541 : 13) ให้ความหมายของ ชุมชน



หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันมีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน ในทำนองเดียวกัน สนธยา พลศรี (2547 : 22) ให้ความหมายของชุมชน หมายถึงกลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือกันและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน นอกจากนี้นักวิชาการได้นิยามความหมายของคำว่าเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันไปดังนี้

พิชญ อ่อนมณี (2554 : เว็บไซต์) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้ 2 นัยด้วยกันคือ 1) เศรษฐกิจชุมชน ความหมายในเชิงวิชาการ คือ การผลิต การแปรรูป การค้าและการบริหารที่ผู้อยู่ในกระบวนการมุ่งหวังผลกำไรในรูปของตัวเงิน แต่ในขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงความพึงพอใจ ที่แม้ว่าจะได้เงินเล็กน้อยแต่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนดำรงอยู่อย่างรู้จักสามัคคี มั่นคงปลอดภัย และ 2) ความหมายในเชิงปฏิบัติ หมายถึง การผลิต การแปรรูป การบริโภค การค้าและการบริหารที่เป็นการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2552 : 177) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นองค์รวม คือไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางเศรษฐกิจ ตัวเลข รายได้ การผลิต การบริโภค แต่เป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรม สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต ระบบคุณค่า

ประเมษฐ์ กาญจนวรากร (2541 : 9) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การผลิต การแปรรูป การบริโภค การค้า และการบริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการที่ตระหนักถึงความพึงพอใจและการดำรงชีวิตอย่างรู้จักสามัคคี เป็นการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

โสภณ สุภาพงษ์ (2541 : 18-19) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน คือ ระบบเศรษฐกิจที่ประชาชนในชุมชนช่วยกันคิด วางแผน และดำเนินการผลิตสินค้า โดยระดมพลังความสามารถด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ความรู้ ภูมิปัญญา ทุน และการบริหารจัดการ มาแก้ไขปัญหาและเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองและดำเนินธุรกิจกับชุมชนภายนอกได้อย่างไม่เสียเปรียบ

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 113) ยังกล่าวว่าเศรษฐกิจชุมชนไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือไม่ผูกขาดเพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ก่อให้เกิดความร้าวรอยกระจุกตัว ความจนกระจาย ตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่เพียงตัวเลข แต่ผสมผสานกับตัวชี้วัดทางสังคม ตัวชี้วัดการอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่าเป็นระบบการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการผลิต การบริโภค การจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ การจัดการทรัพยากรและทุนชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้และเป็นฐานสำหรับเศรษฐกิจมหภาคในฐานะระบบใหญ่ที่สัมพันธ์กันอย่างเกื้อหนุนและพึ่งพาอาศัยกัน เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องเป็นระบบซึ่งองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ ล้วนเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) เกื้อกูลกัน ทำให้ลดต้นทุน ลดพลังงาน ลดแรงงาน ก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่เป็นทวีคูณ (Synergy)

วฤต วิศรุตเวศน์ (2552 : 46) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง แนวคิดในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ โดยการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำและร่วมกันรับผลประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน เป็นชุมชนที่เป็นตัวของตัวเองและมี



พลวัต มีความสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาได้ มีเส้นทางชีวิตของตัวเอง ครอบครัวและชุมชนมีพลังสามารถรักษาระบบของตัวเองไว้ได้ เพิ่มผลผลิต

จิโรจน์ ตั้งสกุล (2547 : 4) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน คือการที่คนในชุมชนได้ใช้ความรู้ ความสามารถของการประกอบอาชีพที่มีอยู่ในการผลิต การจำหน่าย และสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ รวมทั้งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยเป้าหมายการผลิตอยู่ที่การดำรงอยู่ของครอบครัวและชุมชน

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2546 : 191) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน คือระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการวิภาคของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี (2544 : 49) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่าเป็นยุทธศาสตร์เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และศีลธรรม ว่าเศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องเดียวกัน และมีใช้เป็นเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่เป็นเรื่องของสังคม วัฒนธรรม ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม การศึกษา จิตใจ ศีลธรรม และสุขภาพอนามัยพร้อมกันไปด้วย

ประทีป จันทรินวล (2552 : 239) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน หมายถึงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตสู่ชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจชุมชน คือให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม คือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและทุนทางเศรษฐกิจ

สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน หมายถึงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็นทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง นั้นคือสิ่งที่สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าพวกเขาจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ จะผลิตอย่างไร แล้วจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือ ชุมชนคิดเอง ทำเองแล้วได้เอง

วิทยากร เชียงกูล (2550 : 116) กล่าวว่าในประเทศมีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Self sufficiency economy แนวคิดชุดนี้เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลางที่กล่าวถึงหลักการพอประมาณ ใช้ความรู้ เน้นคุณธรรม ซึ่งมีความหมายค่อนข้างประณีตประนอมกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรม ไม่ได้เน้นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองเป็นด้านหลักเท่ากับความหมายดั้งเดิมในภาษาอังกฤษ ดังนั้นจะเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไม่ได้ปฏิเสธเทคโนโลยีการจัดการที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถแข่งขันกับการผลิตในยุคบริโภคนิยมได้

ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง แนวคิดในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของคนในชุมชนว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อใคร ในบริบทที่เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีวิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติ



สุข รู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาแบบทุนนิยม ซึ่งในการศึกษาวิจัย กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ก็เช่นเดียวกันที่มุ่งศึกษาศักยภาพปัญหาเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้ให้มีการทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชน

3.2 ระบบเศรษฐกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 113-115) กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจชุมชนว่าเมืองค้ประกอบเป็นระบบกิจกรรมต่างๆ ในวิถีชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันแบบบูรณาการโดยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน พิธีกรรมและจารีตประเพณี อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทัศนะวิชาการอาจแยกออกเป็นระบบย่อยที่สัมพันธ์กันและเกื้อกูลกันในระบบเศรษฐกิจของชุมชนเปรียบเหมือนพืช สัตว์ ดิน น้ำ แร่ธาตุ อันเป็นความหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งที่เรียกว่า “ป่า” ระบบเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วยระบบย่อย ดังนี้

3.2.1 ระบบทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ทุนธรรมชาติของชุมชนระบบวิถียังชีพ การผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองและการจัดการส่วนเกินเกษตรผสมผสาน หัตถกรรม การค้าขายในชุมชน

3.2.2 ระบบการจัดสรรและแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ ทั้งในระหว่างสมาชิกชุมชนและหน่วยงาน บุคคลภายนอก ทั้งรัฐหรือเอกชน

3.2.3 ระบบสุขภาพ การดูแลสุขภาพตัวเองในวิถีการอยู่ การทำงาน ซึ่งเป็นทั้งการป้องกันและรักษา

3.2.4 ระบบทุน การสะสม การออมทุนที่เป็นเงิน ผลผลิต ทรัพยากรเพื่อเป็นต้นทุน เป็นทุนหมุนเวียนและเป็นฐานสวัสดิการ

3.2.5 ระบบสวัสดิการ การจัดการให้เกิดความมั่นคงในด้านต่างๆ วันขึ้นและวันหน้า

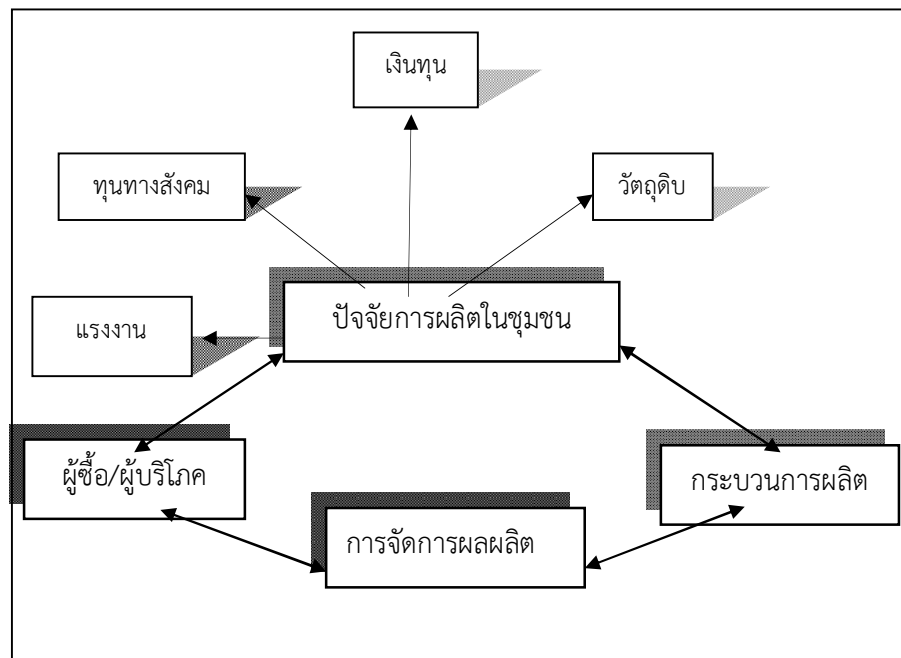
3.2.6 ระบบวิสาหกิจชุมชน การจัดการกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิต การแปรรูป การบริโภค การตลาด อย่างเป็นระบบและแบบผลึกพลัง (synergy)

ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นการจัดการทรัพยากรและทุนชุมชนซึ่งมีลักษณะและเป้าหมายที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. การผลิต ตั้งแต่การผลิตขั้นพื้นฐานไปถึงการแปรรูป การดำเนินการเป็นกลุ่มรวมกันเป็นวิสาหกิจชุมชน
2. การบริโภค การผลิตเพื่อตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และส่งออกส่วนที่เหลือไปนอกชุมชน ผลิตและแปรรูปเพื่อทดแทนการนำเข้าจากชุมชนเท่าที่จะทำได้
3. การตลาด การจัดการการผลิตให้เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและของตลาด สามารถแยกแยะผลผลิตที่เหมาะสมสำหรับตลาดแต่ละประเภท
4. การลงทุน เน้นที่การทำวิสาหกิจชุมชน โดยการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ
5. การออม การออมรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นทุนและสวัสดิการ
6. สวัสดิการ การจัดการให้เกิดความมั่นคง อย่างน้อยความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้วยปัจจัยที่เกิดจากการจัดการระบบเศรษฐกิจ ทำให้อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีโอกาสรื่นรู้และพัฒนาตนเอง



จากการศึกษาของ ลำแพน จอมเมืองและสุทธิพงษ์ วสุโสภาน (2546 : 107) เรื่อง กระบวนการจัดธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาทางเลือกในการพึ่งตนเอง พบว่ากระบวนการจัดการธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาทางเลือกในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้นจากสมาชิกกลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการเองทั้งหมดและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน โดยเริ่มจากเครือญาติและกลุ่มที่มีความผูกพันกันมาก่อนในชุมชนแล้วขยายสมาชิกกลุ่มมากขึ้น มีกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปัจจัยการผลิตจนถึงการตลาดร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ดังภาพประกอบ 9



ที่มา : ลำแพน จอมเมืองและสุทธิพงษ์ วสุโสภาน (2546 : 107)

ภาพประกอบ 9 กระบวนการจัดการธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาในการพึ่งตนเอง

พวงเพ็ญ โพธิกาญจนวัตร (2551 : 30) กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ว่าเป็นการพัฒนาชีวิตของคนในชุมชน อย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การทำมาหากินโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อก่อให้เกิดรายได้ มีอำนาจในการใช้จ่าย เกิดการผลิต การจำหน่ายอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน

ดังนั้นระบบเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นวงจรในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมในการผลิตร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบ และการบริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรในการผลิต การบริโภค การตลาด การลงทุน การออมและจัดสวัสดิการร่วมกันของคนในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้รายได้ชาวบ้านเพิ่มขึ้นอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน บริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของชุมชนเพิ่มขึ้นรวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น



3.3 หลักคิดว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบ และต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติรวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจากฐานทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่เน้นหลักการว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง ซึ่ง สมพันธ์ เตชะอธิก (2554 : เว็บไซต์) จึงกล่าวถึง เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจพึ่งตนเอง น่าจะมีนัยทางหลักการและแนวคิดเหมือนกันและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนได้ สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการบริการ การบริโภค จากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิจิต วงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2549 : 189-193) เสนอว่าชุมชน ในที่นี้ควรจะหมายความถึงสังคมชนบทซึ่งเป็นสาระแท้ของสังคมไทยและเป็นที่ยอมรับของชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่หล่อหลอมด้วยประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชน คือระบบการผลิต การแลกเปลี่ยนและกายวิภาคของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจชุมชนมิใช่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่สนับสนุนให้ผู้เป็นเจ้าของทุนแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดเพื่อตนเอง ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ โดยมุ่งให้บรรลุถึงความพอเพียง ความเป็นธรรมและความสงบสุขภายในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนสามารถดำเนินการภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศและมีศักยภาพเพียงพอในการแข่งขันกับภาคเอกชนในตลาดสินค้าเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันก็จะปกป้องคุ้มครองมิให้เศรษฐกิจทุนนิยมเข้าครอบงำชุมชนในพื้นที่ชนบท ทั้งนี้โดยความร่วมมือกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคในการดำเนินการเศรษฐกิจของชุมชนในรูปของสหกรณ์ สหกรณ์ในบริบทของเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นสหกรณ์เอนกประสงค์และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ในการผลิตทุกขั้นตอนจนกระทั่งถึงการตลาดที่สมบูรณ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบเอนกประสงค์ ดังกล่าวนี้อาจสร้างมูลค่าเพิ่มที่พอเพียงสำหรับการดำรงชีวิตของชุมชนประทีป วีรพัฒน์นิรัตน์ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือกิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และรวมเป็นเจ้าของโดยการพัฒนาจากฐาน “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถาน ทัศน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

หลักคิดว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วย 5 หลักตามแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2548 : 113-115) ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชนเริ่มจากการจัดการทรัพยากรและทุนเพื่อให้ครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้อย่างน้อยขั้นพื้นฐาน มีการจัดการให้เกิดการเกื้อกูลกันในชุมชนและเครือข่ายให้อยู่ได้อย่างพอเพียง และจัดการส่วนที่เหลือและผลิตภัณฑที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อนำไปสู่ตลาดภายนอก การพึ่งตนเองในเศรษฐกิจชุมชนไม่ได้หมายถึงการสร้างระบบปิด ผลิตเพื่อการกินเพื่อใช้เองเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรและทุนของตนเองอย่าง



มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ ซึ่งวัดได้ด้วยเกณฑ์ “ความสุข” (GDH) และเกณฑ์ตัวเลขทางเศรษฐกิจ (GDP)

2. ศักยภาพ ชุมชนมี คน ความรู้ ทรัพยากร ไม่ได้ “โง่ จน เจ็บ” แต่ขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ทุนชุมชน ชุมชนมีทุนสำคัญอย่างน้อย 3 อย่าง ดังนี้

3.1 ทรัพยากรอันเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ

3.2 ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ทุนทางสังคม หรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรม ถ้าจัดการอย่างมีประสิทธิภาพก็เป็นฐานเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างพอเพียงและยั่งยืนได้

4. ระบบ เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ในลักษณะเกี่ยวเนื่องกัน (Cluster) แบบผนึกพลังที่ให้ผลทวีคูณ (Synergy) เกิดการเกื้อกูลกันเสริมเติมกันให้สมบูรณ์ ทำให้ประหยัดแรงงาน พลังงาน ทุน ทรัพยากรและทำให้เกิดประสิทธิภาพแบบทวีคูณ

5. การเรียนรู้และการจัดการ หัวใจของระบบเศรษฐกิจชุมชน คือ การเรียนรู้และการจัดการการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือเรียนรู้จากประสบการณ์ ความรู้ที่มีพลังเกิดจากข้างใน เป็นการระเบิดจากข้างใน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชุมชนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และจัดการชีวิตตนเองได้ ถ้าหากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมด้วยวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 116) กล่าวถึงหลักคิดว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจมหภาค ดังนี้

1. เศรษฐกิจชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ พื้นฐานและก้าวหน้า พื้นฐาน คือ การดำเนินการผลิต การแปรรูป การจัดการทุนของชุมชนเพื่อให้พึ่งตนเองและพอเพียง ก้าวหน้า คือ การดำเนินการผลิตและแปรรูปที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจตลาดโดยตรง การปลูกพืชเศรษฐกิจ เลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจ การประกอบวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) เช่น อุตสาหกรรมในครัวเรือน การผลิตงานศิลปะ งานช่างฝีมือ งานหัตถกรรม โรงงานเล็กๆ เป็นต้น ที่มุ่งตลาดกว้างจนถึงส่งออก

2. ระบบเศรษฐกิจมหภาคต้องเกื้อกูลระบบเศรษฐกิจชุมชน เปรียบเหมือนการส่งเสริมการปลูกข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และพืชเศรษฐกิจต่างๆ จะต้องไม่ทำลายป่าธรรมชาติ ให้คงความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเกื้อระบบนิเวศ โดยรวมให้เกิดความสมบูรณ์ในระบบใหญ่ ทำให้คนอยู่ได้ พืช สัตว์ สิ่งมีชีวิต และสรรพสิ่งอยู่ร่วมกันได้

3. ระบบเศรษฐกิจชุมชนก็เช่นเดียวกับป่าธรรมชาติ มีความหลากหลายในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนดำเนินการเพื่อการอยู่รอด แต่ละแห่งล้วนแตกต่างกันในกิจกรรมตามศักยภาพของตนเอง ถ้าให้ชุมชนหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ เลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจหมดก็เท่ากับทำให้ประเทศมีระบบเศรษฐกิจเดียวที่รวมศูนย์และครอบงำทุกส่วน ก็จะทำลายความหลากหลายของระบบเศรษฐกิจชุมชนซึ่งอยู่บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญา และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในลักษณะเครือข่ายทางสังคม



4. เศรษฐกิจตลาด (Market Economy) เน้นการแข่งขันและกำไรเศรษฐกิจชุมชน เน้นความร่วมมือและความพอเพียงโดยไม่ได้ปฏิเสธกำไร เพียงแต่จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างกำไรกับความพอเพียง

3.4 ปัจจัยในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน

ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง กล่าวถึง การจะพัฒนา และสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จำเป็นจะต้องสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของชุมชนใน 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ทุน ความรู้และตลาด ศิริพร ยอดกลศาสตร์ (2554 : 78-82) ดังนี้

3.4.1 ทุน เมื่อกล่าวถึง “ทุน” ภาครัฐมักคิดถึงเรื่องตัวเงิน ที่ผ่านมารัฐจึงมุ่งระดมเงินลงไปชุมชนหลายแสนล้านบาท ทั้งที่จริงแล้วทุนของชุมชนมีขอบข่ายและความหมายค่อนข้างกว้าง ทั้งทุนที่เป็นเงินตราและทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ในส่วนของทุนที่ไม่ใช่เงินตรา อาจกล่าวกว้างๆ ได้เป็น 4 ส่วนดังนี้

- 1) ทุนโภคทรัพย์ ผลผลิตที่ชาวบ้านสร้างขึ้นจากการผสมผสานฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้และแรงงานที่มีอยู่ในชุมชน
- 2) ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นและมีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สัตว์ป่า พันธุ์พืช เป็นต้น ทุนประเภทนี้ถือว่าเป็นทุนพื้นฐานสำหรับการผลิตและการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งตามปกติจะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนของส่วนรวมของชุมชน ทุกคนในชุมชนจึงมีสิทธิที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ตามความจำเป็นและพอเพียงในการดำรงชีวิต
- 3) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ชุดความรู้และประสบการณ์ที่ชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นและส่งสมมาเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือและไว้วางใจกัน ความสุจริต ความเสียสละ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนที่มีส่วนสำคัญในการร้อยรัดสังคมชุมชนเข้าด้วยกัน ทั้งในระดับจิตวิญญาณของผู้คน ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน รวมทั้งการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในทุกระดับ
- 4) ทุนทางปัญญา คือ การเรียนรู้ร่วมกันของการปฏิบัติของชาวบ้าน โดยนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้จากภายนอกชุมชนมาสังเคราะห์เป็นปัญญาและการจัดการ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกชุมชน เป็นไปอย่างรักษาสมดุลไว้ได้เพื่อความเป็นปกติและยั่งยืน

3.4.2 ความรู้ ที่ผ่านมามีชาวบ้านพยายามแสวงหาความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการทุนของตนเอง ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป รวมไปถึงการตลาด แต่ก็มักไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ที่ได้มาขาดความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตบ้าง มีความสลับซับซ้อนจนยากแก่การทำความเข้าใจบ้าง โดยหลงลืมไปว่าในความเป็นจริง ชุมชนมีความรู้อยู่มากมาย ความรู้เหล่านั้นมีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งมีทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการดำเนินชีวิต และเป็นความรู้ที่มีชีวิต มีจิตวิญญาณ มีคุณค่าและความสวยงาม ที่สำคัญ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตชุมชน เราจึงมีความจำเป็นจะต้องค้นหาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เพื่อนำมาใช้เป็นรากฐานและกรอบที่ยึดหยุ่นในการพัฒนาชุมชนให้มีพลังมากขึ้น และเมื่อค้นพบความรู้แล้ว ชุมชนก็จะมีรากฐานในการพิจารณาว่า จะเลือกใช้ความรู้ที่ได้รับจากภายนอกอย่างไร



ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยไม่แปลกแยก แต่จะต้องผสมผสานอย่างกลมกลืนกับความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ก่อน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชน

3.4.3. การตลาด ตลาดที่ถือว่ามีความสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือ ชุมชนเอง เพราะชุมชนมีผู้บริโภคจำนวนหนึ่งที่แน่นอน แต่ที่ผ่านมา แม้สินค้าหลายอย่างที่ชุมชนทำเองได้แต่ก็ไม่เคยทำ หรือทำแล้วจัดการไม่ได้ ทำให้ต้องมีคนกลางเข้ามาแทนที่และได้รับผลประโยชน์จากการจัดการนั้น

นอกจากนี้เครือข่ายยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยเครือข่ายจะเป็นตัวประสานความรู้ ทุน และตลาดเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดเป็น “พลังร่วม” (Synergy) คือ การจัดการให้หลายๆ คน หลายๆ ส่วนๆ หลาย องค์ประกอบ สัมพันธ์กันอย่างลงตัว เพื่อก่อให้เกิดการเสริมพลังให้เก้กันและกันเป็นทวีคูณ เครือข่ายเกิดขึ้นในสังคมมานาน สนธยา พลศรี (2550 : 197) กล่าวโดยสรุปแนวคิดความสัมพันธ์เชิงระบบของเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลรับและบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการที่ทำหน้าระหว่างกันหรือการปฏิภรียาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องนั่นเอง พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547 : 13-17) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบของเครือข่ายโดยสรุปได้ว่าเครือข่ายเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบ กล่าวคือการดำรงอยู่และทำหน้าที่ของสรรพสิ่งในธรรมชาตินั้นมีลักษณะเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นปฏิภรียาสัมพันธ์ที่มีความเคลื่อนไหวไปมาระหว่างสิ่งต่างๆ แล้วสร้างกระบวนการที่ต่อเนื่องจนเกิดเป็นเครือข่ายและระบบที่ผูกพัน สนธยา พลศรี (2550 : 198) กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมว่าเป็นแนวความคิดพื้นฐานของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการยอมรับในค่านิยม และความหมายที่นำไปสู่การจัดการชุมชนและเครือข่ายในลักษณะของความเกื้อกูลและไว้ว่างใจซึ่ง ก่อให้เกิดระเบียบ แบบแผน และการพัฒนาที่ต่อเนื่องหรือเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การจัดการและการขยายขอบเขตของเครือข่ายให้ขยายออกไป เสรี พงศ์พิศ (2548 : 8) นิยามความหมาย เครือข่าย หมายถึงขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายร่วมกัน 5 ประการ ของเสรี พงศ์พิศ (2548 : 201) คือ 1) กลุ่มองค์กร หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งใจทำร่วมกัน 2) เป็นเวทีเพื่อ กิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 3) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งต่อเนื่อง ไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ 4) สมาชิกมีความรู้สึผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และร่วมกันรับผิดชอบ และ 5) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตาม วัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน สนธยา พลศรี (2550 : 216 - 217) สรุปองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ 10 ประการ คือ 1) สมาชิกของเครือข่าย 2) วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน 3) ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย 4) การบริหารจัดการ 5) มีผู้ประสานงาน 6) มีกิจกรรมร่วมกัน 7) การรวมพลังสมาชิก 8) การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน 9) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และ 10) มีผลงานของเครือข่าย



ดังนั้นเครือข่าย คือขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการของกลุ่ม โดยร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด หรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยกลุ่มเครือข่าย ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานร่วมกันในทุกด้าน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551 : 165) ได้เสนอตัวแบบการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ในชนบท ตัวแบบนี้เรียกสั้นๆ ว่า ตัวแบบ TERMS อันเป็นตัวย่อจาก T คือ Technology E คือ Economic R คือ Natural Resources M คือ Mental และ S คือ Socio cultural และสามารถเขียน เป็นกรอบความคิดหรือตัวแบบได้ดังนี้

1. เทคโนโลยี ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
2. เศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
3. ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
4. จิตใจ ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
5. สังคมและวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

ชลพรรษ ดวงนา (2552 : 357-358) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยึด หลักธรรม “อุฏฐานสัมปทา” ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร คือ “หาเป็น” การรู้จักขยันหาทรัพย์ ร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมกันปลูกป่าโดยดำเนินการในลักษณะการรวมกลุ่ม และนำรายได้จากการจัด กิจกรรมไปจัดตั้งเป็นกองทุนในการจัดการป่า กองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ที่เจ็บป่วยหรือทุพพล ภาพ และนำไปจัดตั้งเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่ครบวงจร ได้แก่ การผลิต การ แปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่า และการหาตลาดจำหน่ายผลผลิต

3.5 แนวปฏิบัติในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

แนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประทีป จันทรินวล (2552 : 240) กล่าวไว้ดังนี้

- 3.5.1 สร้างเวทีการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน อาจจะเป็นลักษณะของประชาคม ตำบล / อำเภอ ในลักษณะของร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน
- 3.5.2 วิเคราะห์ศักยภาพ (ชี้ความสามารถของท้องถิ่น)
- 3.5.3 วางแผนพัฒนาตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎี ใหม่” ส่งเสริมการรวมกลุ่มในลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ เป็นต้น และ สร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 3.5.4 พัฒนาเทคโนโลยี (ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดคุณภาพ การเก็บรักษา การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ เป็นต้น)
- 3.5.5 พัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในท้องถิ่น ตลาดปลายทาง เป็นต้น ด้วยการ สร้างเครือข่ายผู้ผลิต เชื่อมโยงผู้ผลิตกับตลาดปลายทาง เช่น ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภค กลุ่ม ผู้ผลิตกับกลุ่มโรงงานแปรรูป เป็นต้น
- 3.5.6 พัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม



3.5.7 ทำการวิจัยเพื่อใช้สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จในระดับอำเภอ / จังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วม
ขององค์กรชุมชน

3.5.8 สร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาสถานที่ศึกษา
ดูงาน

3.5.9 พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยในการตัดสินใจการทำธุรกิจชุมชน

3.5.10 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนออกสู่สังคมภายนอก
เสรี พงศ์พิศ (2548 : 116-119) กล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ชุมชน ดำเนินการดังนี้

1.1 ส่งเสริมการทำแผนแม่บทชุมชน โดยวิธีการทำประชาพิชัย และบูรณาการ
แผนแม่บทชุมชนกับแผนของท้องถิ่น

1.2 สร้างนักวิจัยชุมชนและวิสาหกิจชุมชน

1.3 ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่องเพื่อการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

1.4 ส่งเสริมการจัดการทุกขั้นตอน พัฒนาคุณภาพการผลิต การตลาด

โดยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากมืออาชีพ

1.5 ส่งเสริมต้นแบบการเรียนรู้

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ดำเนินการดังนี้

2.1 เชื่อมโยงเศรษฐกิจครอบครัว ชุมชน เครือข่าย ให้เกิดระบบเศรษฐกิจ
ชุมชนที่กิจกรรมต่างๆ ล้วนเกี่ยวเนื่องกัน

2.2 สร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ของหุ้นส่วน

สังคม

2.3 ส่งเสริมแผนการผลิต การบริโภค การผลิตทดแทนการนำเข้าจากนอก

ชุมชน รวมถึงการส่งออกนอกชุมชน

2.4 ส่งเสริมการสร้าง ตลาดผูกพัน และตลาดแลกเปลี่ยนในระดับท้องถิ่น

และระหว่างจังหวัดและนำเข้าสู่ตลาดใหญ่

2.5 สร้างความเข้มแข็งให้กองทุนชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชน

หลากหลายรูปแบบ

2.6 สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนต้นแบบอย่างน้อยขั้นพื้นฐานในระดับตำบล
ระดับท้องถิ่น และในระดับจังหวัด ซึ่งมีทั้งเครือข่ายระหว่างชุมชน ตำบล และเครือข่ายความร่วมมือ
ระหว่างชุมชน ตำบล กับประชาชนสังคมในเมือง ในภาครัฐและภาคเอกชนที่สัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน
ทุกขั้นตอนการผลิต การบริโภค การตลาด

3. ยุทธศาสตร์การประสานความคิด ข้อมูล และแผน ดำเนินการดังนี้

3.1 จัดทำเค้าโครงเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด นโยบาย
ยุทธศาสตร์ แผนงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจร่วมกัน

3.2 จัดสัมมนาและฝึกอบรมเรื่องเศรษฐกิจชุมชน

3.3 จัดฝึกอบรมการทำแผนแม่บทชุมชนด้วยวิธีการทำประชาพิชัย



4. ยุทธศาสตร์การพัฒนานโยบายและกระจายความรู้สู่สังคม

4.1 ติดตามและมีส่วนร่วมในกระบวนการออก พ.ร.บ. วิสาหกิจชุมชน

4.2 ปรับปรุงกฎระเบียบที่ล้าสมัย

4.3 จัดทำเอกสารหนังสือและวิดีโอเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจชุมชนรวมทั้งกรอบ

การส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน

4.4 พัฒนาแผนการผลิตสื่อ ทั้งหนังสือ สิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเผยแพร่แนวคิดและประสบการณ์ของเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นการศึกษาวิจัย กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ได้กำหนดกรอบในการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุด เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน โดยศึกษาตัวแปรในการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุดด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด

4. แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร (2548 : 15) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไว้ในหนังสือหลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ว่า การออกแบบ คือ กิจกรรมการแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการกระทำของมนุษย์ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งใหม่ๆ มีทั้งที่ออกแบบสร้างขึ้นใหม่ให้แตกต่างจากของเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งจากของเดิม ความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จในตลาดและตรงตามเป้าหมาย งานออกแบบคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเลือกเอาองค์ประกอบมาจัดเรียงให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ ที่สามารถสนองความต้องการตามจุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนั้น เนื่องจากความต้องการมีมากกว่าปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐานสี่ประการ จนเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามทำการออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจที่มีอยู่ไม่สิ้นสุด จากลักษณะงานที่เรียบง่าย ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนเกี่ยวพันกันยิ่งขึ้นระหว่างสิ่งของต่างๆ เข้าด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพรอบตัว โดยมีผลมาจากการดำรงชีวิตและวิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักมีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำด้วย จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรทำไม่ได้

4.1 องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

4.1.1 คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรมมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4.1.2 วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น ผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น

4.1.3 ความสวยงามและความน่าสนใจ รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา



4.1.4 สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการ
ชำรุดเสียหาย

4.1.5 ราคาที่ซื้อได้ โดยการตัดสินใจน้อย ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก

4.1.6 คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

4.2 ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กรใกล้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง สะดุดตา
และง่ายต่อการจดจำ

4.3 สร้างเอกลักษณ์สินค้า ให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้
ผลิตภัณฑ์

4.4 รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ สามารถ
สื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ

4.6 เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้

4.7 ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุ
ภายในประเทศ

4.8 ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความ
ต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

วิชรินทร์ จรุงจิตสุนทร (2548 : 16) กล่าวถึงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดีมีดังนี้

1. ความแปลกใหม่ (Innovative) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากมีการนำเสนอความแปลก
ใหม่ ในด้านต่างๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับ
สภาพความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น

2. มีที่มา (Story) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มาหรือเล่าเรื่องได้ไม่ว่าจะเป็นต้น
กำเนิด ความคิดรวบยอดของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่น นาฬิกาของ
ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดมาจากงานช่างฝีมือในหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการ
สืบทอดกันต่อๆ จนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

3. ระยะเวลาเหมาะสม (Timing) การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้นเหมาะสมตาม
ฤดูกาล หรือความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้นๆ เช่น ผลิตภัณฑ์
เสื้อกันฝนหรือร่ม ก็ควรออกสู่ตลาดช่วงฤดูฝน ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าชุดนักเรียนก็ควรออกสู่ตลาดช่วง
ฤดูกาลก่อนเปิดภาคเรียน

4. ราคาพอสมควร (Price) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของ
ผู้บริโภคในตลาดนั้น โดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนทำการออกแบบและผลิต

5. มีข้อมูลข่าวสาร (Information) ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะให้
ผู้บริโภคได้ทราบและเข้าใจอย่างถูกต้องในด้านประโยชน์และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์
ที่ดีแก่องค์กรและผลิตภัณฑ์

6. เป็นที่ยอมรับ (Regional Acceptance) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของ
สังคมหรือกลุ่มสังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียหรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม
หรือศาสนา



7. มีอายุการใช้งาน (Life Cycle) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแรง คงทนต่อสภาพของการใช้งาน หรือมีอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์และราคาที่เหมาะสม

เจษฎา พัฒนานนท์ (2553 : 18-19) กล่าวถึงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานโดยสรุปว่าการพัฒนาและส่งเสริมงานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีกลยุทธ์ต่างๆ ที่สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน สรุปไว้ดังนี้

1. การเดินเข้างานแฟร์หรืองานแสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำให้ได้เห็นอะไรที่แปลกใหม่ สามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการพัฒนารูปแบบงานของตนเองได้

2. การนำสินค้าของตัวเองให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยวิเคราะห์หาแนวทาง ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สามารถขอคำแนะนำได้ที่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์รวมทั้งหน่วยงานเสริม เช่น มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นหรือภาคเอกชนอื่นๆ

3. การเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไป โดยมีพื้นฐานการแก้ปัญหาไปที่วัตถุดิบที่มีอยู่ เทคโนโลยีที่มีอยู่ เอาสามอย่างนี้มารวมกันเพื่อให้เป็นสินค้าใหม่ เช่น ถ้าเป็นผ้า ก็เป็นเสื้อผ้า ปลอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ ไม่มีอะไรฉีกตลาดออกไป ไม่ใช่เอาผ้าไปแปรรูปอย่างเดียว แต่จะต้องเอาไปผสมกับอย่างอื่นด้วย อย่ายึดผ้าเป็นหลักเท่านั้นหรือถ้าจะเป็นปลอกหมอนหลายๆ แต่จะต้องประยุกต์เพิ่มเติมแนวคิดหลายๆ ในการปรับเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไปอาจทำได้ดังนี้

3.1 การตัดหรือขจัดออกให้เกิดเป็นสินค้าใหม่ แต่สินค้านั้นยังทำหน้าที่ได้เหมือนเดิม

3.2 การรวมโดยเอาสินค้าของตนเองไปรวมกับสินค้าอื่น

3.3 การย่อ การทำสินค้าให้มีขนาดเล็กลง

3.4 การขยาย ทำให้ใหญ่ขึ้น แล้วปรับเปลี่ยนรูปทรงด้วย

3.5 หลักการของจิ๊กซอว์ ตัดต่อเติมหรือแยกออกก็ยังทำงานได้

4. การปรับปรุงด้านบรรจุภัณฑ์ สินค้าบริษัทใหญ่ๆ เกือบทุกบริษัทให้ความสำคัญกับบรรจุภัณฑ์อย่างมาก สินค้าบางตัวแทบจะเรียกได้ว่าขายได้ เพราะบรรจุภัณฑ์เลยทีเดียว และก็ต้องคำนึงถึงการลงทุนที่คุ้มค่าด้วย ดังนั้นควรเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมสามารถคุ้มครองตัวผลิตภัณฑ์ได้

5. การสร้างเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง สินค้าขาดเอกลักษณ์ก็ทำให้ความน่าสนใจลดลง ทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้คือภาครัฐต้องแก้ไขให้ตรงจุด เทคโนโลยีที่มีอยู่ต้องสอดคล้องกับความต้องการด้วย โดยอาจจะขอความร่วมมือกับทางมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ในการวิจัย เช่น ทำอย่างไรไม่ให้เสื้อกระดุมมีเชื้อรา อาจจะต้องใช้สารที่ดีหรือเทคโนโลยีอื่นที่ทางมหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้ทำการวิจัยออกมา หรือจะเป็นการรวมตัวกันเพื่อวางแผนการวิจัย เพราะงานวิจัยเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่ต้องการอาจจะต้องใช้เงินสูงมหาศาลและการรวมตัวกันแบบนี้ยังเป็นผลดีต่อระดับเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วย

6. การมีตราสินค้าเพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและจะนำไปสู่ความภักดีต่อตราผลิตภัณฑ์ นั่นคือความสำเร็จสุดท้าย นอกจากนี้ตราสินค้ายังทำให้เพิ่มยอดขาย เป็นตัวแบ่งตลาดผู้บริโภคด้วย เพราะสินค้าหลายชนิดผลิตจากบริษัทเดียวกัน แต่เจาะตลาดแตกต่างกันเช่น ตลาดวัยรุ่น เด็ก ผู้ใหญ่ เมื่อตลาดหนึ่งเสียไปก็ไม่ส่งผลเสียไปทั้งระบบสำหรับตราสินค้าที่ดี ควรง่ายต่อการออกเสียง จดจำ สามารถถ่ายทอดได้ง่ายและควรมีลักษณะ



เด่นเฉพาะซึ่งอาจจะเด่นด้วยสีสัน ควรมีความหมายที่ดีหากเป็นภาษาไทยต้องดูว่ามีความหมายแฝงหรือไม่หรือเมื่อออกเสียงอาจจะทำให้ความหมายหรือถ้อยคำแฝงไปหรืออาจจะแปลความหมายออกมาไม่ดี นอกจากนี้การใช้สำหรับผู้ที่ต้องการส่งสินค้าไปต่างประเทศ ต้องเทียบการออกเสียงของภาษาด้วยว่าเมื่อแปลความหมายออกมาแล้วสอดคล้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ต้องระวังเรื่องการออกเสียง เพราะชาวต่างชาติไม่ถนัดกับการออกเสียงภาษาไทย

7. การเก็บข้อมูล ผู้ประกอบการต้องเก็บข้อมูลด้านความต้องการของลูกค้า ลูกค้าคือใคร จากนั้นดูตลาดช่องทางการจัดจำหน่าย จะทำอย่างไรให้สินค้าถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็วนอกจากนั้นยังต้องเก็บข้อมูลของคู่แข่ง และแหล่งจำหน่ายสินค้าด้วย สำหรับผู้ประกอบการที่มีสินค้าอยู่แล้วแต่ไม่เคยเก็บข้อมูลเลย ต้องเริ่มจากการเก็บข้อมูลในเรื่องวัตถุดิบ ราคาต้นทุน ซัพพลายเออร์มีกี่ราย แต่ละรายขายสินค้าแตกต่างกันไปอย่างไร เปรียบเทียบคุณภาพของสินค้า รวมทั้งประวัติ สถานที่ติดต่อ นอกจากนี้ข้อมูลของลูกค้าว่าลูกค้าเป็นใครมีคำสั่งซื้อในแต่ละครั้งเท่าใด เพื่อกระตุ้นการให้บริการ รวมทั้งข้อมูลทั้งที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์เพื่อว่ามีสินค้าใหม่ๆ จะได้แจ้งให้ลูกค้าได้ทราบด้วยการส่งแผ่นพับ ใบปลิว แค็ตตาล็อก เป็นการกระตุ้นความสนใจให้เกิดขึ้น หรือในช่วงเทศกาลสำคัญ วันสำคัญ การส่งบัตรอวยพร เพื่อให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ และเป็นลูกค้าประจำกันอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นการนำแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมาใช้ในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ทั้งด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครื่องช่วย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

แนวนโยบายของรัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (2550 : 49-60) บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนในการนำวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสรุปได้ดังนี้ คือ หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐใน ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวัฒนธรรม บัญญัติไว้ใน วรรคที่ 6 ว่ารัฐต้องดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในส่วนที่ 7 แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ มาตรา 83 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมาตรา 84 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ ในส่วนของการส่งเสริมงานเศรษฐกิจทางวัฒนธรรม ในส่วน วรรคที่ 6 ว่ารัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมคุ้มครอง ส่งเสริมและขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยเพื่อใช้ในการผลิตสินค้า บริการ และการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ในวรรคที่ 8 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการให้มีการคุ้มครอง และรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาด ส่งเสริมให้สินค้าเกษตรได้รับผลตอบแทนสูงสุด รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบของสภาเกษตรกรเพื่อวางแผนการเกษตรและรักษา



ผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร ส่วนที่ 8 แผนนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวรรคที่ 1 ว่ารัฐกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งพื้นดิน พื้นน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ส่วนที่ 9 แผนนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และพลังงาน ในมาตรา 86 รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และพลังงาน ในวรรคที่ 2 ว่ารัฐต้องดำเนินการส่งเสริมการประดิษฐ์ หรือการคิดค้นเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยรวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ส่วนที่ 10 แผนนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในวรรค 1 ว่า รัฐต้องดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ได้กล่าวไว้ในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ 2550 – 2559 (2550 : 103-107) โดยเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กับยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและท้องถิ่นให้เกิดคุณค่ามูลค่าเพื่อสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็งไว้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวทางดังนี้

1.1 จัดการความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการสืบค้น ถอดความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ รวบรวม จัดเป็นคลังข้อมูลชุมชน นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน คุ้มครองความรู้มิให้ตกไปอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์

1.2 นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผลิตสินค้าและบริการ

1.3 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่มีอยู่และองค์ความรู้ใหม่ มาพลิกพื้นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

2. ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

2.1 วัตถุประสงค์ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนและการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณภาพ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ และแก้ปัญหาค่าครองชีพอย่างบูรณาการ

2.2 เป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายใต้ศักยภาพของฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมที่ดั่งงามในชุมชน มีวิธีการดังนี้

2.2.1 จัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดยพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ อาทิ การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน บริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง แนวทางในการจัดการความรู้ ดังนี้



1) ส่งเสริมให้ปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลาย ทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง

2) สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชนโดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของ สถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่ เหมาะสม

2.2.2 สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต สร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชน และระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน บริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง

1) สร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยง บทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

2) สร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อประโยชน์จากความ หลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

2.2.3 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน อนุรักษ์และส่งเสริมภาคการผลิต และบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ ท่างไกล มีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและแกนนำ ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยคำนึงถึง ผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยสนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรม ท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง โดยที่ยังคงรักษา เอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง

2.3 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลอย่างยั่งยืน มีแนวทางการปรับ โครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการดังนี้

2.3.1 สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทยรวมทั้งความ หลากหลายทางชีวภาพในการสร้างมูลค่าสินค้า (โครงสร้างเกษตร)

2.3.2 ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้สามารถปรับปรุง วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีให้มี ศักยภาพสูงขึ้น เพื่อสร้างความพิเศษและแตกต่าง (โครงสร้างอุตสาหกรรม)

2.3.3 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และ การเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อสร้างสินค้าท่องเที่ยวใหม่ๆ รวมทั้งการปรับโครงสร้างของ ภาคบริการ

2.3.4 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐ ภาคเอกชนและองค์กรชุมชนใน ท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

2.3.5 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนา เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ

2.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความ มั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการดังนี้

2.4.1 พัฒนาฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ โดยสนับสนุนการวิจัยร่วมระหว่าง ภาควิชาการกับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน การรักษาฐาน ทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ



2.4.2 เสริมสร้างศักยภาพและบทบาทของชุมชนในการดูแลฟื้นฟูฐานทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งถ่ายทอดยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรร่วมกับความรู้สมัยใหม่

2.4.3 ส่งเสริมการวิจัย พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยีโดยดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนที่จะเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ในเชิงพาณิชย์ และชุมชนที่มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ต่อยอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่มาก

2.4.4 ส่งเสริมการใช้วัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตตามวิถีไทย เพื่อปลูกฝังค่านิยมการบริโภคอย่างพอเพียงและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4.5 พัฒนาระบบฐานข้อมูล วางระบบการจัดการฐานข้อมูลและสร้างศูนย์ข้อมูลระดับชาติด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีรายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง พัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4.6 การสร้างองค์ความรู้และบุคลากร สร้างระบบการเรียนรู้และจิตสำนึกของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สืบทอดอย่างเป็นระบบใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความตื่นตัว ความหวงแหนภูมิปัญญาไทย

2.4.7 ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่

2.4.8 สร้างกลไกการตอบสนองผลประโยชน์แก่ชุมชนที่เป็นเจ้าของพันธุกรรมและภูมิปัญญาเมื่อมีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

2.4.9 สร้างตลาดท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาจนสามารถเริ่มสร้างนวัตกรรมสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า โดยความร่วมมือจากเครือข่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจึงยกระดับให้สูงขึ้น

2.4.10 สร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4.11 ใช้ระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเชื่อมโยงกับศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศจากฐานความเข้มแข็งภายใน

2.4.12 สร้างค่านิยมและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศ โดยใช้สุขภาพเป็นจุดเริ่มต้นสร้างกระแสเพื่อเชื่อมโยงกับฐานเศรษฐกิจ ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยส่งเสริมให้คนรุ่นหลังสนใจภูมิปัญญาไทยมากขึ้น เผยแพร่ข้อมูลความรู้ เพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนอุปสงค์ที่ก่อให้เกิดการขยายจากระดับประเทศไปสู่การแข่งขัน

วงแก้ว พรพิพัฒน์ (2553 : 9-10) กล่าวสรุปถึงนโยบายของรัฐบาล (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ผลักดันโครงการ "ไทยสร้างสรรค์ ไทยเข้มแข็ง (Creative Thailand) หรือการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและเพิ่มการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง ควบคู่การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2552 โดยประกาศ 12 พันธสัญญา ขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พร้อมผลักดันให้เป็นแก่นการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559)



การขับเคลื่อนพันธสัญญาสู่ภาคปฏิบัติ รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ พ.ศ. 2553 จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ (กศส.) โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เพื่อเสนอแนะนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อคณะรัฐมนตรี พร้อมทั้งจัดตั้งสำนักงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ (สศส.) รับผิดชอบการเสนอแนะนโยบายของรัฐสู่การปฏิบัติ การประสานงาน และติดตามดูแลการดำเนินงานของหน่วยงานเครือข่ายด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการบริหารสำนักงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ (กบศส.) มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานกรรมการจัดตั้ง กองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ เพื่อสนับสนุนทุนหมุนเวียนให้ผู้ประกอบการ

พันธสัญญาของรัฐบาลภายใต้โครงการไทยเข้มแข็ง ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านที่ 1 ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีพันธสัญญาดังนี้
 - 1.1 พันธสัญญาที่ 1 จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภายใน 6 เดือน
 - 1.2 พันธสัญญาที่ 2 ปรับระบบการดูแลและบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดทั้งระบบภายใน 6 เดือน
 - 1.3 พันธสัญญาที่ 3 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น ระบบ 3G, Fiber, Optics, Broadband และ WiMAX
2. ด้านที่ 2 สร้างรากฐานและปลูกฝังความสามารถด้านการคิด และการสร้างสรรค์ในระบบการศึกษาไทย
 - 2.1 พันธสัญญาที่ 4 เพิ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ในหลักสูตรการเรียนการสอน จัดให้มีวิชาเรียน ตำราเรียน เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทรัพย์สินทางปัญญา ภายในปีการศึกษาหน้าเพื่อสร้างรากฐานด้านความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ระบบการศึกษาไทย
 - 2.2 พันธสัญญาที่ 5 สนับสนุนทักษะช่างเฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ดีไซน์ ศิลปะแขนงต่างๆ รวมทั้งเพิ่มจำนวนบุคลากรและกำลังคนที่มีขีดความสามารถในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. ด้านที่ 3 กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์
 - 3.1 พันธสัญญาที่ 6 ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ภายในพื้นที่โดยการต่อยอดภูมิปัญญาไทย
 - 3.2 พันธสัญญาที่ 7 ยกย่องความสำเร็จของคนไทยที่มีผลงานความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ทำชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทย และสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระแสเมืองไทยเมืองนวัตกรรม หรือนิคมวัฒนธรรมหรือศิลปะไทยต่อประชาคมโลก
 - 3.3 พันธสัญญาที่ 8 จัดให้มีพื้นที่กิจกรรมและแสดงผลงานที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ (Creative Zone) พื้นที่ศิลปะการแสดง (Performing Art Zone) เพื่อเปิดกว้างให้นักคิด นักสร้างสรรค์นำเสนอผลงานสร้างสรรค์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย



4. ด้านที่ 4 ส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

4.1 พันธสัญญาที่ 9 จัดตั้งกองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสนับสนุนแหล่งเงินทุนต่างๆ เพื่อรองรับการเริ่มต้นธุรกิจจนถึงต่อยอดธุรกิจของภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

4.2 พันธสัญญาที่ 10 จัดให้มีมาตรการส่งเสริมการลงทุนสำหรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พร้อมทั้งแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และจัดให้มี พ.ร.บ. ส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเฉพาะ เพื่อส่งเสริมการลงทุนและการต่อยอดทางธุรกิจของภาคเอกชน

4.3 พันธสัญญาที่ 11 ส่งเสริมด้านการตลาด กิจกรรมเชิงพาณิชย์และการส่งเสริมการส่งออกสินค้า หรือบริการสำหรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ไทยสู่ตลาดโลก

4.4 พันธสัญญาที่ 12 จัดสรรงบประมาณตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2553 - 2555 เพื่อวางรากฐานและขับเคลื่อนโครงการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในวงเงิน 20,000 ล้านบาท ดังนั้นจะเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงฐานเศรษฐกิจ ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมเข้าด้วยกันเพื่อนำไปใช้โดยส่งเสริมให้คนรุ่นหลังสนใจ ภูมิปัญญาพื้นบ้านมากขึ้น ทาวิธีการถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนด้านอุปสงค์ที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคมไทยที่จะเป็นตัวการเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจของชุมชนได้

บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาริบทของพื้นที่ศึกษาในภาคใต้ จากการศึกษารวบรวมเอกสารกล่าวโดยสรุปถึงพื้นที่ภาคใต้ว่าตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินเดียนประกอบด้วยที่ราบ ป่าไม้ และภูเขาขนาดด้วยทะเลทั้งสองฟากฝั่ง ทุกจังหวัดของพื้นที่ภาคใต้โดยส่วนใหญ่จึงมีพื้นที่ติดทะเลยกเว้นจังหวัดยะลาจังหวัดเดียวในภาคใต้ไม่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล เนื่องจากภาคใต้มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลจึงทำให้ได้รับอิทธิพลของลมมรสุม ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคใต้มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี ซึ่งลักษณะทางกายภาพของภาคใต้ที่มีอิทธิพลต่อสภาพฝนฟ้าอากาศของภาคใต้ สุริยวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ พิสิฐ เจริญวงศ์ และปรีชา นุ่นสุข (2542 : 5597-5656) ได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับภาคใต้สรุปว่าดินแดนในอาณาบริเวณภาคใต้เคยมีชื่อเรียกต่างกันไปตามยุคสมัยและตามภาษาของผู้เรียก เช่น มลยทวีป สุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป เกาะทอง คาบสมุททอง แหลมทอง ประเสริฐ วิทยารัฐ (2542 : 5840-5847) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนภาคใต้ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการดำรงชีพของมนุษย์ ที่สืบเนื่องกันมาตามกาลเวลาและในพื้นที่ซึ่งแตกต่างกันภาคใต้มีสภาพทางธรรมชาติที่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนในภูมิภาคนี้ย่อมก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากภาคอื่นด้วย ความแตกต่างนี้มีผล

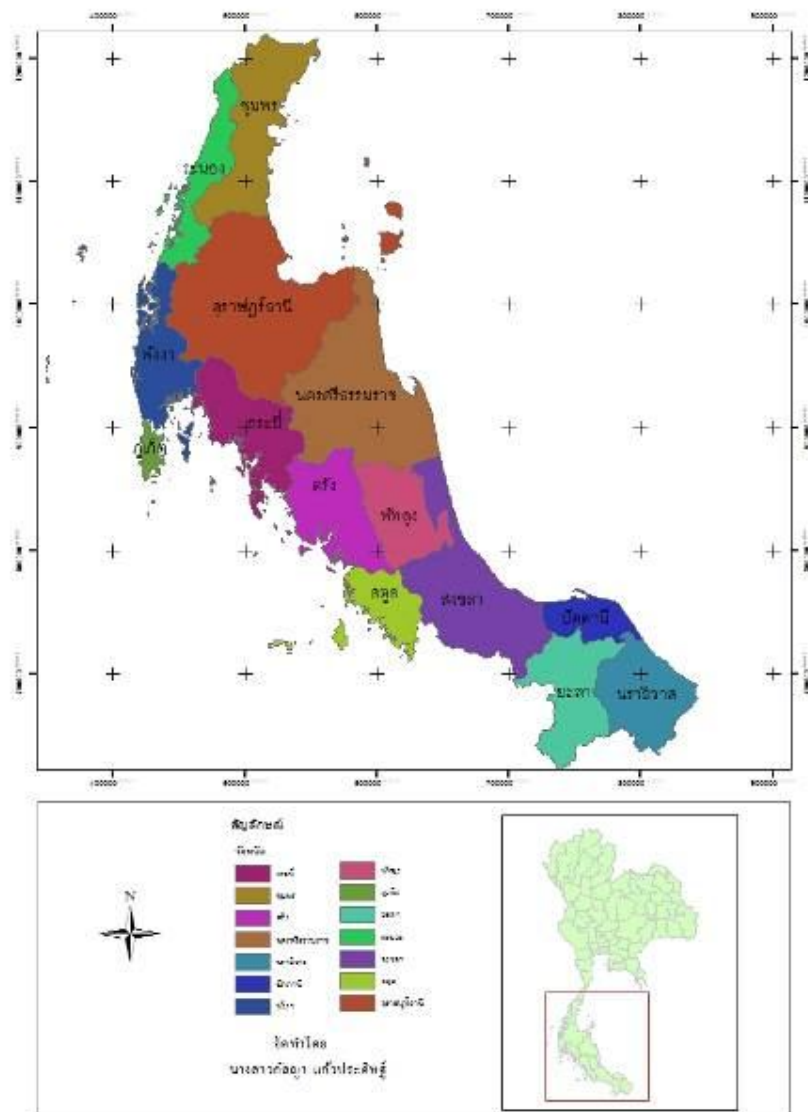


มาจากการที่คนภาคใต้มีปฏิสัมพันธ์ (Inter Action) กับสภาพแวดล้อมซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนภาคใต้มีดังนี้

1.1 ทำเลที่ตั้ง

ภาคใต้มีลักษณะพื้นที่ยาวและแคบ ทอดยาวในแนวเหนือ-ใต้ ประมาณ 750 กิโลเมตร ส่วนที่กว้างที่สุดมีความยาวประมาณ 200 กิโลเมตร จากชายฝั่งตะวันออกของ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชไปชายฝั่งตะวันตก ที่อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ส่วนบริเวณที่แคบที่สุดคือ “คอคอตระ” ในจังหวัดระนอง จากฝั่งกระบี่ถึงฝั่งด้านตะวันออก มีความกว้างประมาณ 50 กิโลเมตร ภาคใต้เหนือสุดอยู่ที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร อยู่ที่ประมาณละติจูด 11 องศา 42 ลิปดาเหนือ และใต้สุดอยู่ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ตั้งอยู่ละติจูด 5 องศา 37 ลิปดาเหนือ ทางด้านตะวันออกสุดที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ลองติจูด 102 องศา 5 ลิปดาตะวันออกและตะวันตกสุดอยู่ที่อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ลองติจูดที่ 98 องศา 6 ลิปดาตะวันออก มีทะเลซึ่งเป็นอ่าวไทยอยู่ทางด้านตะวันออกและทะเลอันดามันอยู่ทางด้านตะวันตก ภาคใต้มีพื้นที่ทั้งหมด 44.2 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.8 ของพื้นที่ประเทศไทย มี 14 จังหวัด คือ จังหวัดกระบี่ จังหวัดชุมพร จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดพังงา จังหวัดพัทลุง จังหวัดภูเก็ต จังหวัดยะลา จังหวัดระนอง จังหวัดสงขลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ภาคใต้มีพื้นที่ชายฝั่งทะเลรวมระยะทางประมาณ 1,643 กิโลเมตร





(ที่มา : กัญญา แก้วประดิษฐ์ (2555) โปรแกรมสำเร็จรูป Arc GIS)

ภาพประกอบ 10 แผนที่จังหวัดในภาคใต้

1.2 ภูมิภาค

ลักษณะภูมิภาคของพื้นที่ในภาคใต้ประกอบด้วยชายฝั่งทะเล ภูเขาและที่ราบแคบตามเชิงเขาและชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ชายฝั่งยาวตั้งแต่จังหวัดชุมพรไปจดจังหวัดปัตตานี เป็นชายฝั่งที่เป็นหาดทรายเป็นส่วนใหญ่มีชายฝั่งโคลนเลนบางตอนเท่านั้น แนวหาดทรายยาวตั้งแต่อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จนถึงจังหวัดสงขลา บริเวณที่ปากแม่น้ำใหญ่ๆ เช่น ปากแม่น้ำตาปี ปากพญิง ฯลฯ มีโคลนตมที่แม่น้ำพัดพามาทับถมชายฝั่ง ชายฝั่งด้านตะวันออกของภาคใต้มีลักษณะเป็นชายฝั่งที่งอกยื่นออกไป เช่น บริเวณอำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เดิมทีเป็น



สันทราย ลักษณะของเกาะยาวขนานกับชายฝั่งภายหลังทะเลระหว่างชายฝั่งกับเกาะใต้ดินเงินจมน้ำ ลักษณะเป็นผืนแผ่นดินเชื่อมติดกับเกาะทำให้ชายฝั่งยกยื่นออกไป ด้านตะวันออกมีเกาะสมุยเป็นเกาะขนาดใหญ่ รองมาเป็นเกาะพะงัน

ชายฝั่งมีบางแห่งพื้นที่มีน้ำขังประกอบด้วยวัชพืชขึ้นหนาแน่น พื้นที่มีน้ำขังเหล่านี้อาจเกิดจากการเกิดสันทรายปิดกั้นทะเลไว้ หรืออาจเกิดจากการยุบจมของหินปูน บริเวณที่ขังเหล่านี้เรียกว่า “พรุ” พื้นที่พรุหลายแห่งในภาคใต้อาจนำมาทำประโยชน์ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีโครงการปรับปรุงพรุบาเจาะที่จังหวัดนครราชสีมา โดยการปรับปรุงระบบระบายน้ำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูกได้ ที่แคบๆ ตามเชิงเขาในภาคใต้ ไม่มีที่ราบกว้างขนาดใหญ่เช่นภาคอื่นๆ ส่วนมากจะเป็นที่ราบแคบ ตามเชิงเขา มีแม่น้ำสายสั้นๆ ไหลผ่าน บริเวณที่ราบภายในที่สำคัญ คือ แนวที่ราบตั้งแต่อ่าวบ้านดอนไปจดจังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่ เป็นบริเวณที่ราบซึ่งขนานด้วยเทือกเขาภูเก็ตซึ่งอยู่ก่อนไปทางเหนือและเทือกเขานครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของอ่าวบ้านดอน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำตาปี นอกจากนั้นยังมีที่ราบเชิงเขาแคบๆ ในลุ่มน้ำตรังและลุ่มน้ำปัตตานี เป็นต้น ตามบริเวณที่ราบเหล่านี้เป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของภาคใต้ ที่ราบเชิงเขามีลักษณะเป็นที่ราบลูกฟูก มีที่สูงเป็นเนินเขาเตี้ยๆ ซึ่งเรียกกันตามท้องถิ่นว่า “ควน” เป็นที่ไม่สูงมากนัก มีการระบายน้ำดี จึงเป็นที่ตั้งของชุมชนใหญ่ๆ หลายแห่งในภาคใต้มีชื่อควนนำหน้า หลายชุมชนได้พัฒนาขึ้นเป็นระดับอำเภอ ที่ควนเหมาะสำหรับทำสวน ทำไร่ เพราะน้ำไม่ท่วมส่วนบริเวณที่ราบถ้ามีน้ำท่วมขังในบางฤดูจะเป็นที่ทำนา ชุมชนหลายแห่งตั้งแต่ระดับอำเภอลงไปจะมีชื่อ “นา” เกี่ยวข้องอยู่ เช่น นาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เป็นต้น ที่ราบซึ่งเป็นนาส่วนใหญ่เป็นที่ราบซึ่งเกิดจากการสึกกร่อนหรือเกิดการตื้นเขินของทะเลเดิม ความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมีน้อยเรียกกันว่าทุ่ง พื้นที่ทุ่งซึ่งเป็นชุมชนขนาดอำเภอมีอยู่หลายแห่ง เช่น ทุ่งสง ทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

1.3 อุณหภูมิ

ภาคใต้ได้รับแสงแดดสม่ำเสมอทั้งปี จึงทำให้ภาคใต้มีอุณหภูมิสูงสม่ำเสมอตลอดทั้งปีและความแตกต่างของอุณหภูมิมีน้อย ไม่มีเดือนที่ร้อนจัด หนาวจัดจริงๆ นอกจากนั้นความแตกต่างของอุณหภูมิประจำวันก็ไม่มีมากนัก โดยทั่วไปจะต่างกันไม่เกิน 5 องศาเซลเซียส ระหว่างอุณหภูมิต่ำสุดและอุณหภูมิสูงสุดประจำวัน การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิมีน้อย มีผลต่อสภาพทางธรรมชาติอื่นๆ หลายประการ โดยเฉพาะพืชจะมีระยะของการเติบโตตลอดทั้งปี ดังนั้นพืชในบริเวณนี้ ส่วนมากจะมีใบเขียวชอุ่มอยู่ตลอดปี สภาพอุณหภูมิเช่นนี้ส่งผลโดยตรงต่อชาวภาคใต้มาก เช่น การที่อุณหภูมิสูงและไม่ต่างกันทำให้ชาวภาคใต้ใช้เครื่องแต่งกายในลักษณะเดียวกันทั้งปี การแต่งกายเป็นแบบง่ายๆ เสื้อผ้าหลวมๆ และมีเสื้อผ้าไม่ก็ขึ้น ในกรณีของผู้ชายบางครั้งจะไม่สวมเสื้อ หรือผู้หญิงมีเพียงผ้าสไบพันอก แม้ว่าสภาพเช่นนี้จะไม่ค่อยพบมากนักในปัจจุบัน เพราะวัฒนธรรมในการแต่งกายใหม่ๆ ได้เข้ามามีอิทธิพล แต่การตัดแปลงการแต่งกายให้เข้ากับสภาพอุณหภูมิของอากาศก็ยังคงอยู่ การมีอุณหภูมิสูงทำให้ชาวภาคใต้มีกิจกรรมในการดำรงชีวิตเป็นไปแบบเรื่อยๆ ไม่รีบร้อน การแข่งขันกับธรรมชาติจึงไม่จำเป็นต้องมี เพราะการรีบเร่งและเพิ่มจังหวะในการทำงานจะเป็นการเพิ่มความร้อนในร่างกายมากขึ้น และทำให้รู้สึกอึดอัด จังหวะการทำงานที่เห็นได้ง่ายๆ คือ การเดิน ส่วนมากจะเดินอย่างช้าๆ และใช้เวลาตอนบ่ายซึ่งเป็นช่วงที่อุณหภูมิประจำวันสูงเป็นระยะเวลาพักผ่อน ช่วงเวลาทำงานในที่โล่งแจ้ง เช่น ทุ่งนา จะนิยมทำกันในเวลาเช้าตรู่และในช่วงเย็นซึ่งเป็นเวลาอุณหภูมิและแสงแดดไม่แรงเกินไป จะเห็นได้จากการทำนาและกรีดยางในสวนยาง ทุกคนจะออกทำงานก่อนที่จะมีแสงสว่างโดยการกรีดยางมีความ



จำเป็นต้องกรีดยางขณะที่ยอดอุณหภูมิไม่สูงเพื่อไม่ให้ยางแข็งเร็วเกินไป ส่วนในตอนบ่ายซึ่งอุณหภูมิสูง ถ้าไม่พักผ่อนจะทำกิจกรรมเบาๆ ในร่ม เช่น การซักผ้าในบ้าน โดยเฉพาะได้ถูบ้านซึ่งสร้างไอน้ำสูง และนั่งทำงานได้ และมักจะมีแคร่สำหรับเป็นที่นั่งทำงาน อุณหภูมิมีผลต่อรูปแบบของที่อยู่อาศัยในภาคใต้ นั่นคือ มีลักษณะโปร่งให้ลมถ่ายเทได้สะดวกเป็นการระบายความร้อน วัสดุที่นำมาก่อสร้างเป็นวัสดุที่ไม่ดูดเก็บความร้อน เช่น ไม้ และส่วนของพืช เป็นต้น

ความชื้นและปริมาณน้ำฝน ภาคใต้แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด คือ ความชื้นและปริมาณน้ำฝนเนื่องจากภาคนี้มีพื้นที่น้ำขนาบอยู่ทั้ง 2 ด้าน ความชื้นจากพื้นน้ำจึงมีอิทธิพลต่อภาคใต้มากทั้งในด้านพืชพรรณในบริเวณนี้และความเป็นอยู่ ความชื้นและน้ำฝนมีปริมาณสูง มีผลต่อที่อยู่อาศัยความชื้นแฉะและน้ำซึ่งมีโอกาสดังนองได้เสมอ ดังนั้นเสาเรือนซึ่งทำด้วยไม้ในภาคใต้จึงไม่นิยมฝังลงดินแต่จะวางอยู่บนท่อนไม้หรือศิลาแลง หรือหินทรายแดงหรือซีเมนต์ ในสมัยโบราณจะนิยมใช้ท่อนไม้หรือสกัดหินมารองเสาเรียกว่า ตีนเสา ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืดอายุของเสาไม้ให้ผุเร็วอันเนื่องมาจากความชื้น รอบตัวเรือนจะขุดเป็นคูรอบ เพื่อระบายน้ำฝนและหาดินมาปรับพื้นที่ให้สูงขึ้น เป็นการรักษาใต้ถุนบ้านมิให้น้ำฝนไหลมา หลังคาทำเป็นจั่วชันและคลุมตัวเรือน ไม่นิยมทำเป็นเพิง ทั้งนี้ต้องระบายน้ำไปอย่างรวดเร็วและยังป้องกันฝนสาดซึ่งอาจมาจากทุกทิศทุกทาง เรือนที่สร้างค่อนข้างทันสมัย ถ้าเป็นเรือน 2 ชั้น จะมีแนวกันฝนสาดเรียกว่า “กันสาด” มีลักษณะเป็นหลังคาอีกชั้นหนึ่งไปรอบตัวเรือน ความชื้นและฝนมีผลต่อสุขภาพของคนในภาคใต้

1.4 พืชพรรณ

ภาคใต้ตั้งอยู่ในเขตร้อน อุณหภูมิสูงตลอดปี ประกอบกับความชื้นมีมาก จึงทำให้มีพืชพรรณมากมายหลากหลายชนิด จำนวนพืชพรรณชาติที่เจริญงอกงามในภูมิภาคนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เป็นประโยชน์ และคนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ได้ศึกษานำมาใช้ประโยชน์และสร้างความเจริญรุ่งเรือง มีดังนี้

1.4.1 พืชที่นำมาใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยจำพวกไม้เนื้อแข็งได้แก่ ไม้หลุมพอง เคี่ยม ตะเคียน ตะแบก ตะบูน พะยอม เต็ง รัง จำปา ตำเสา สำหรับไม้หลุมพองและเคี่ยม นับว่าเป็นไม้ที่พบในภาคใต้โดยเฉพาะมีความแข็งแรงทนทาน สำหรับหลุมพองจะทนทานเมื่ออยู่ในที่แล้ง ส่วนเคี่ยมทนทานเมื่อแช่อยู่ในน้ำ ไม้ประเภทปาล์มที่แข็งแรงอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า “หลาโอน” (เหลาอะโอน) มีความแข็งแรง นิยมเอามาทำเครื่องใช้ ในอดีตภาคใต้มีไม้สีดาประเภทไม้มะเกลือที่เรียกว่า ไม้มะริด นิยมนำไปทำเครื่องใช้ฝังมุก ไม้ชนิดนี้หายาก ถือว่าเป็นเครื่องบรรณาการอย่างหนึ่ง ปัจจุบันคงไม่มีแล้ว สำหรับไม้ตำเสามีความทนทาน ปลูก มอดไม่กิน แต่เนื้อไม้ไม่เรียบ นำไปทำเสาบ้าน ค้างพริก ค้างพลู ไม้ซึ่งเป็นเสาสร้างบ้านนั้น ในภาคใต้จะเลือกเสาไม้ต้นเดียว เป็นต้นเสาเอก เรียกว่า “เสาภูมิ” ตั้งเดิมในภาคนี้ไม่นิยมสร้างศาลพระภูมิเช่นภาคกลาง แต่จะมีเสาภูมิเป็นเสาสำคัญของบ้านมีผ้าสีพันรอบเสา การบูชา “พระภูมิเจ้าที่” ก็ทำกันที่เสาภูมิ ดังนั้นไม้ที่เป็นเสาภูมิจะมีลักษณะดีและคงทน

1.4.2 พืชที่เป็นเชื้อเพลิง ในภาคใต้ดั้งเดิมไม่นิยมใช้ถ่านแต่จะใช้ไม้พิน การหาไม้พินนั้นจะใช้ไม้ผู้ไม้ตายเป็นพิน ถ้าเป็นไม้สดก็เป็นไม้พุ่มเล็ก เช่น ไม้ตรุด แพบ ขรุ เสม็ด จก แต้ว ฯลฯ ไม้เหล่านี้โตเร็วในอุณหภูมิและความชื้นบริเวณนั้น ขนาดเล็กไม่ต้องผ่าเป็นซีกก็ใช้ได้เลย สำหรับเสม็ดนั้นมีเปลือก เมื่อนำมาชুবน้ำมันยางห่อด้วยใบกะพ้อใช้ปั้นได้หรือคอบไฟ ภายหลังเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นมีการใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ชายฝั่งทะเลภาคใต้ที่เป็นทะเลโคลนจะมีต้นโกงกางขึ้นหนาแน่น (บางท้องถิ่นในภาคใต้เรียกโกงกางว่า “พังกา”) ถ่านไม้โกงกางถือว่าเป็นถ่านไม้ชั้นดี พืชชนิดนี้นับว่าเป็นพืชสำคัญ



ทางเศรษฐกิจของภาคใต้ ปัจจุบันป่าชายเลนได้ถูกทำลายลงไปมาก จึงต้องมีการอนุรักษ์ บริเวณป่าชายเลน ยังมีต้นจากซึ่งนำไปมาเป็นวัสดุขุดหลังกา

1.4.3 พืชสมุนไพรเครื่องเทศ และของหอม ภาคใต้มีพืชเป็นจำนวนมากที่นำมาใช้เป็นสมุนไพรและเครื่องเทศ บริเวณนี้เป็นที่รู้จักกันมานานแล้วว่าเป็นแหล่งสมุนไพรและเครื่องเทศและส่งออกไปขายยังที่ต่างๆ พืชเหล่านี้ได้แก่ พริกไทย ดีปลี กระวาน ขิง ข่า กระชาย ขมิ้น อบเชย กายาน กฤษณา ฝาง แฝก จันทน์ขาว ลำเจียก เตยหอม เจ็ดราตรี (ต้นวาสนา) ฯลฯ พืชเหล่านี้หลายอย่างเป็นของป่าซึ่งหาได้ง่ายในภาคใต้เพราะความเหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ

1.4.4 พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ภาคใต้ประชาชนนิยมกินผักสดซึ่งเป็นยอดไม้ เรียกว่า “ผักเหนาะ” ใช้จิ้มน้ำพริกกับแกงเผ็ดหรือน้ำพริก ผักเหล่านี้มีรสชาติต่างๆ กันตั้งแต่ขมเล็กน้อย ไปจนเปรี้ยวและฝาด ผักสดประเภทเหล่านี้นิยมเก็บจากป่านำมาบริโภคเฉพาะยอดอ่อน มีให้บริโภคหมุนเวียนไปตลอดทั้งปี นอกจากนั้นใบไม้บางชนิดนำมาใช้หมักหลังคา เช่น ใบจาก ใบสาคร สำหรับจากยอดอ่อนตากแห้งนำมามวนยาสูบ ใบกะพ้อนำมาทอขนม เช่น ท่อข้าวเหนียวใช้ในบางเทศกาล เป็นต้น

1.5 การประกอบอาชีพ

ประชากรในภาคใต้ประกอบอาชีพหลักเช่นเดียวกับประชากรในภาคอื่นๆ คือ การกสิกรรม พื้นที่บริเวณใดที่เหมาะสมสำหรับทำนาจะมีการปลูกข้าวกันโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะข้าวเป็นอาหารหลัก การปลูกข้าวส่วนมากนิยมทำนาดำ การทำนาหว่านมีบ้างในบางท้องที่ เนื่องจากข้าวมีไม่มากนัก ทางภาคใต้จึงมีพิธีประเพณีเกี่ยวกับข้าวอยู่หลายอย่าง เช่น การทำขวัญข้าวเมื่อเก็บข้าวขึ้นยุ้ง หรือ “เรื่อนข้าว” การเกี่ยวข้าวแทนที่จะใช้เคียวก็นิยมเก็บข้าวที่ละรวง โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “กะ” หรือ “เกละ” การมัดข้าวเป็นพ่อนเฉพาะรวงขนาดกำมือเรียกว่า “เลียง” ข้าวแต่ละเลียงจะนำไปกองอย่างมีระเบียบในเรื่อนข้าว การเก็บข้าวเปลือกโดยวิธีนี้ทำให้เก็บข้าวไว้ได้นานหลายปี เมื่อจะใช้จึงนำมานวดและสีเป็นคราวๆ ไป วิธีการเก็บข้าวในภาคใต้แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ด้วยเหตุผลที่ภาคใต้มีพื้นที่ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวไม่มากนัก อย่างไรก็ตามข้าวเป็นพืชหลักเพื่อการบริโภคในท้องถิ่น การทำสวน ภาคใต้มีพื้นที่เหมาะสำหรับการทำสวนเพราะเป็นที่สูงๆ ต่ำๆ มีฝนชุก การระบายน้ำก็สะดวกดี สวนที่ทำกันมาก คือ สวนยางพารา นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจ การทำยางพาราเป็นงานที่ต้องทำต่อเนื่องทุกวัน ขณะที่ยางให้ผลผลิต ซึ่งแตกต่างจากการเพาะปลูกพืชอื่นซึ่งทำกันเป็นฤดูกาล ในปัจจุบันการทำสวนยางพาราจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาช่วย ปาล์มน้ำมันต้องทำเป็นกิจการขนาดใหญ่ ต้องมีโรงงานสกัดน้ำมันจากเมล็ดปาล์มควบคู่กันไปด้วย นอกจากนั้นมีการกระจายอยู่ทั่วไปเพราะภูมิภาคนี้เหมาะสำหรับปลูกมะพร้าว สวนผลไม้มีปลูกกันมาก ได้แก่ เงาะ มังคุด ทุเรียน ส้ม ฯลฯ การทำไร่ พืชไร่ในภาคใต้มีปลูกกันบ้างในบางท้องถิ่น พืชที่ปลูกกันมีข้าวไร่ ถั่วลิสง ถั่วหรั่ง มันขี้หนู เผือกต่างๆ ข้าวโพด และมันสำปะหลัง ซึ่งปลูกกันน้อยเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ การทำไร่ในภาคใต้ส่วนมากหมายถึง การทำไร่เลื่อนลอย การประมง เนื่องจากชายฝั่งทะเลในภาคใต้ยาวเหยียดและยังเปิดสู่ทะเลหลวง ดังนั้นในภูมิภาคนี้จึงมีการทำประมงกันมาก มีท่าเรือประมงใหญ่ๆ หลายแห่ง เช่น ที่ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา และตรัง ท่าเรือประมงเหล่านี้มีเรือประมงที่ออกไปจับปลาในทะเลลึก นอกจากนั้นบริเวณใกล้เคียงกับท่าเรือจะมีอุตสาหกรรมสนับสนุนการประมง เช่น โรงงานน้ำแข็ง ห้องเย็น โรงงาน



ปลากะปอง โรงงานปลาปน ฯลฯ การประมงในภาคใต้ได้เจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก ทางด้านทะเลอันดามันเรือหาปลาไปจับปลาถึงบังคลาเทศ อินเดีย บางลำไปถึงตอนใต้ของแอฟริกา ส่วนทางฝั่งตะวันออกไปถึงบอร์เนียวหรือไกลกว่านั้น

1.6 เศรษฐกิจ

ภาคใต้โดยรวมเศรษฐกิจค่อนข้างดี ประชากรส่วนใหญ่มีงานทำ ดังนั้นปัญหาที่ประชากรในภูมิภาคนี้อพยพไปหางานทำในภูมิภาคอื่นจึงน้อย มีแต่ประชากรจากที่อื่นเข้ามาทำงาน เศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับยางพารา แร่ และการประมงเป็นสำคัญ ปัจจุบันการท่องเที่ยวก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญขึ้นในเมืองใหญ่ๆ เช่น หาดใหญ่ ภูเก็ต และเกาะสมุย มีนักท่องเที่ยวต่างประเทสมาเที่ยวจำนวนมากเพราะภาคใต้มีชายฝั่งทะเลที่สวยงาม สำหรับหาดใหญ่มีธุรกิจหลายอย่างทั้งเป็นชุมทางรถไฟด้วย นับว่าเป็นเมืองธุรกิจ มีความใหญ่โตไม่แพ้เชียงใหม่ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของภาคใต้นั้นเนื่องมาจากผลิตผลในภาคใต้มีหลายอย่าง แทนที่จะขึ้นอยู่กับพืชเพียง 1 หรือ 2 ชนิด อย่างเช่นภาคอื่นๆ แต่ในภาคใต้มีพืชทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว กาแฟ ผลไม้ และข้าว สำหรับข้าวภาคใต้ผลิตได้ไม่มากนักแต่มีเกือบเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในภาค การเลี้ยงสัตว์ก็เป็นผลิตผลสำคัญ เช่น การเลี้ยงหมู เป็ด วัว ควาย และการเลี้ยงสัตว์น้ำตามชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งและหอยได้ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

เมื่อพิจารณาจากศักยภาพแล้วพบว่าภาคใต้มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลซึ่งขนานภาคใต้อยู่ทั้ง 2 ด้าน ช่วยให้การติดต่อค้าขายกับภายนอกด้านทางน้ำสะดวก และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาคใต้ในอดีตเป็นเส้นทางผ่านในการติดต่อค้าขายระหว่างจีนและอินเดียเป็นเวลาช้านาน การค้าขายในรูปของเส้นทางผ่านทำให้เกิดวัฒนธรรมผสมผสานกลมกลืนกัน ในบริเวณนี้ การค้าขายในอดีตนั้นเกิดจากการแลกเปลี่ยนกันระหว่างพ่อค้าจีนและพ่อค้าอินเดียด้วย ศักยภาพด้านทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในภูมิภาคนี้โดยเฉพาะเครื่องเทศ สมุนไพร ไม้หอม รั้งนก และแร่ดีบุก เป็นต้น การติดต่อค้าขายเป็นการนำวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมาสู่ภูมิภาค สำหรับวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจของภาคส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการผลิตพืชเพื่อการค้าอันได้แก่ ยางพารา มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ผลิตผลที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เหมืองแร่ แต่การทำเหมืองแร่จะมีปัญหาในด้านการกระจายรายได้ เพราะผลได้จากผลิตภัณฑ์จะไม่กระจายไปสู่ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่รายได้เป็นกอบเป็นกำจะตกอยู่กับผู้ลงทุน เนื่องจากภาคใต้มีระบบเศรษฐกิจที่วางรากฐานบนพืชผลหลายอย่างและประกอบกับได้รับการติดต่อจากภายนอกและเคยเป็นทางผ่านมาก่อน ภาคใต้จึงมีวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “วันนัด” หรือ “ตลาดนัด” เป็นวันนัดติดตลาดตามท้องที่ต่างๆ ระบบวันนัดมีหลายระบบยังไม่ได้ศึกษากันอย่างกว้าง เท่าที่เป็นหลักฐานมีวิทยาลัยพาณิชย์ระบบวันนัดในจังหวัดสตูล อย่างไรก็ตามวันนัดเป็นวัฒนธรรมที่เด่นชัดในภาคใต้และส่งเสริมเศรษฐกิจในภาคนี้มาก เพราะเป็นการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดการหมุนเวียนด้านเศรษฐกิจ เป็นการกระตุ้นการผลิตและเป็นการแข่งขันด้านคุณภาพด้วย อีกประการหนึ่ง วันนัด นั้นมีความสำคัญในขณะที่การคมนาคมยังไม่สะดวกเพราะเป็นการยกตลาดไปสู่ผู้บริโภค ปัจจุบันการคมนาคมสะดวก ตลาดนัดของจุดย่อยๆ หายไป และจุดใหญ่ๆ ซึ่งเป็นชุมทางคมนาคมกลับดีขึ้น ที่น่าสนใจ คือ วันนัดเป็นข้อตกลงของชุมชนว่าวันไหนมีนัดที่ไหนและการนัดจะใช้ระบบใด เช่น มีนัด 1 วัน เว้นไป 2 วัน หรือนัดวันไหนของสัปดาห์ แต่ละท้องถื่นไม่เหมือนกัน อิทธิพลทางเศรษฐกิจในภาคใต้ มีอยู่ระยะหนึ่งได้รับอิทธิพลจากสิงคโปร์และป็นิ่งมาก โดยเฉพาะในช่วงที่อังกฤษปกครองดินแดนอยู่ ประกอบกับการคมนาคมจากส่วนกลาง



ที่จะติดต่อยังภาคใต้ไม่สะดวก ดังนั้นวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจหลายอย่างจะมีการถอดแบบมาจากสิงคโปร์และป็นัง เช่น การจัดลักษณะร้านค้า รูปร่างของร้านที่อยู่ในชุมชน อย่างไรก็ตามขณะนี้อิทธิพลจากเพื่อนบ้านดังกล่าว ได้ลดน้อยไปมากและแทบจะพูดได้ว่าส่วนใหญ่ของภาคใต้กลับหันเข้าสู่กรุงเทพฯ แม้ว่าบางจังหวัดความผูกพันทางศาสนาจะยังเหนียวรั้งอยู่บ้างก็ตาม

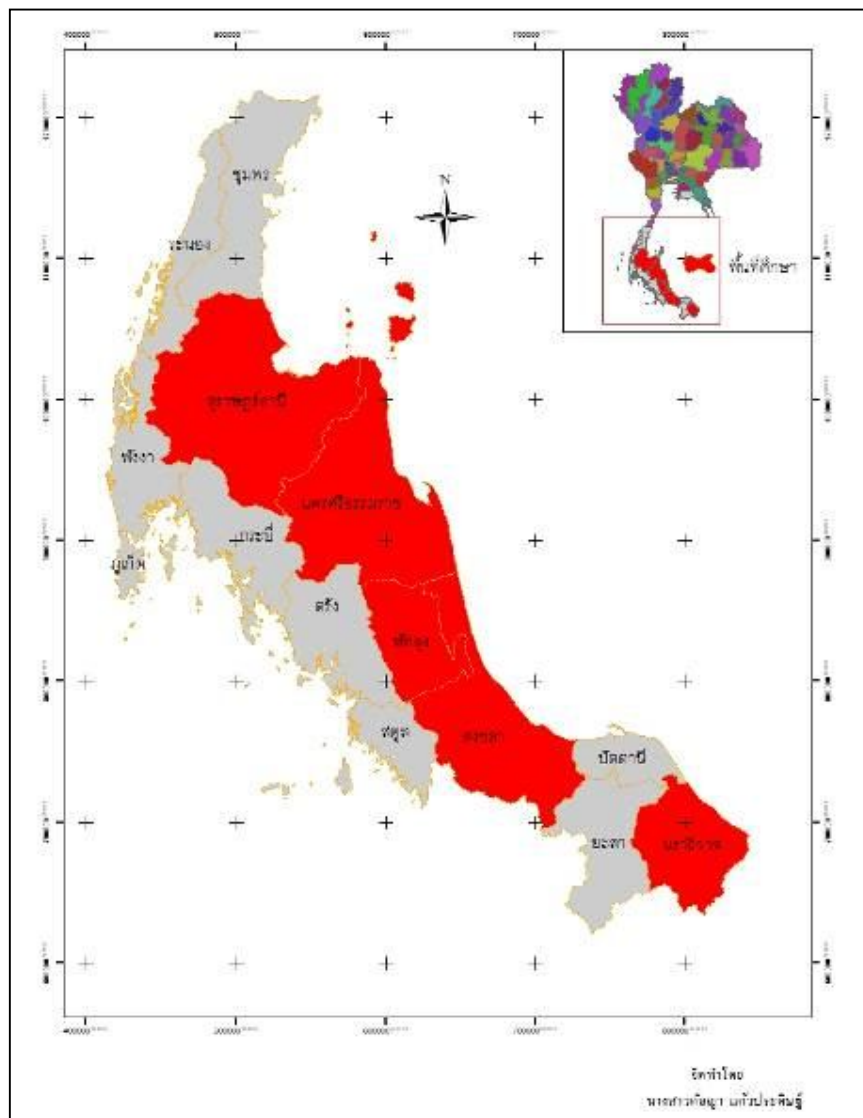
1.7 สภาพสังคม

สภาพสังคมพิจารณาลักษณะทางสังคมโดยทั่วไปของภาคใต้ก็คล้ายกับภูมิภาคอื่นของประเทศ คือ มีลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) มีระบบเครือญาติที่ผูกพันกันเหนียวแน่น เนื่องจากภาคใต้ได้รับวัฒนธรรมและการติดต่อจากโลกภายนอกอยู่มาก ดังนั้นสังคมในระบบครอบครัวจึงถูกเสริมให้แน่นหนายิ่งขึ้น ประเพณีในภาคใต้ดั้งเดิมนั้นเมื่อแนะนำใครจะต้องบอกถึงปู่ย่าตายายด้วย เป็นการลำดับความเป็นมาในครอบครัวอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามลักษณะดังกล่าวมาเรียกว่าเป็นสังคมชนบทอย่างชัดเจน ประชากรส่วนใหญ่ในภาคใต้อยู่ตามชนบทเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ การกระจายของประชากรในชนบทนั้นมี 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ จับกลุ่มกันหนาแน่นตามหมู่บ้าน และกระจายอยู่เป็นหลังๆ ตามบริเวณที่ทำการเพาะปลูก เช่น สวนยางพารา สวนมะพร้าวและไร้ เป็นต้น ถ้าพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์แล้วพบว่าอิทธิพลทางภูมิศาสตร์มีผลต่อสังคมในภาคใต้พอสมควร กล่าวคือทางฝั่งตะวันออกของภาคใต้มีที่ราบชายฝั่งทะเล ดังนั้นการทำนาจึงมีมาก สภาพของสังคมจึงมุ่งไปทางด้านเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ กิจกรรมด้านอาชีพจึงเป็นเพียงบางฤดูกาล การแลกเปลี่ยนผลิตผลระหว่างกันมีไม่มากนัก เพราะผลิตผลในแต่ละท้องถิ่นคล้ายคลึงกัน ความมั่นคงของสังคมคือข้าวซึ่งเป็นอาหารหลัก การมีข้าวพอบริโภคเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม ส่วนทางตะวันตกของภาคใต้มีที่ราบน้อย ส่วนใหญ่เป็นที่สูงๆ ต่ำๆ ไม่เหมาะสำหรับการทำนา กิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเน้นไปทางด้านทำไร่ทำสวน ผลิตผลจึงมีทั้งที่บริโภคได้และบริโภคไม่ได้

2. พื้นที่ศึกษา

ด้วยสภาพปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งของพื้นที่ภาคใต้ทำให้มีพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย พืชกระจัดถือว่าเป็นพืชที่พบเห็นโดยทั่วไปในพื้นที่ป่าพรุของพื้นที่ภาคใต้ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องกระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ผู้ศึกษาวิจัยเจาะจงเลือกพื้นที่ศึกษาวิจัยในภาคใต้ที่มีพืชกระจัดขึ้นเองตามธรรมชาติมีชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มการใช้ผลประโยชน์ร่วมกันพืชกระจัดและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มพช.53/2546 ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจัด ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี





ภาพประกอบ 11 พื้นที่ศึกษาวิจัย กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านภาคใต้

ตาราง 2 พื้นที่ตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากพืชกระเจ็ด

พื้นที่	ชื่อกลุ่มผลิตภัณฑ์พืชกระเจ็ด/ที่อยู่
จังหวัดนครราชสีมา	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มกระเจ็ดบ้านบาแฉะ 95 ม.2 ต.บางนาค อ.เมือง 2. กลุ่มเสื่อกระเจ็ดบ้านทอนฮีเล 3 ม.10 ต.โคกเคียน อ.เมือง 3. กลุ่มกระเจ็ดบ้านโคกพะยอม 43/1 ม.2 ต.โคกเคียน อ.เมือง 4. กลุ่มกระเจ็ด 79 ม.10 ต.โคกเคียน อ.เมือง 5. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ดบ้านทอน หมู่ที่ 5 32 ม.5 ต.โคกเคียน อ.เมือง 6. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ดบ้านทอน หมู่ที่ 10 79/1 ม.10 ต.โคกเคียน อ.เมือง 7. กลุ่มกระเจ็ดบ้านทอนอามาน 340/3 ม.11 ต.โคกเคียน อ.เมือง 8. กลุ่มกระเจ็ดบ้านคลองแระ 22 ม. 3 ต.บาเร่ใต้ อ.บาเจาะ
จังหวัดสงขลา	<ol style="list-style-type: none"> 9. กลุ่มหูแร่พัฒนาผลิตภัณฑ์กระเจ็ด 142/1 ม.3 ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ 10. กลุ่มอาชีพจักสานกระเจ็ดบ้านบึงพิชัย 53/1 ม.3 ต.ควนลัง อ.หาดใหญ่
จังหวัดพัทลุง	<ol style="list-style-type: none"> 11. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ 221 ม.9 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 12. กลุ่มแม่บ้านพัฒนาสตรีบ้านปลายตรอก 316 ม.5 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 13. กลุ่มสตรีผลิตภัณฑ์กระเจ็ด 94 ม.2 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 14. กลุ่มสตรีสหกรณ์ หมู่ 3 ทะเลน้อย 111 ม.3 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 15. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ด 45 ม.8 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 16. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ด หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย 2 ม.2 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 17. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทะเลน้อยสามัคคี 104 ม.1 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 18. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ด หมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย 145 ม.8 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 19. กลุ่มแม่บ้านสตรีพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านบนประดู่หอม 232 ม.9 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน 20. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ด หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย 187 ม.2 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน 21. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ดบ้านธรรมเถียร 62 ม.10 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน 22. กลุ่มแม่บ้านสตรีพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลพนางตุง 3 ม.10 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน 23. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ดบ้านเขากลาง 47 ม.13 ต.ปันแต อ.ควนขนุน 24. กลุ่มจักสานกระเจ็ดมะกอกเหนือ 35 ต. มะกอกเหนือ อ.ควนขนุน



ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่	ชื่อกลุ่มผลิตภัณฑ์พืชกระจัด/ที่อยู่
จังหวัดนครศรีธรรมราช	25. กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนป้อม 169 ม.1 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด
	26. กลุ่มสตรีสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิตชะอวด 41 ม.3 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด
	27. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนยาว หมู่ที่ 3 23/1 ม.3 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด
	28. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านหัวถนน 109 ม.1 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด
	29. กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านพรุควนเคิ่ง 238 ม.4 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด
	30. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านกุ่มแป 197/1 ม.3 ต.บ้านตุล อ.ชะอวด
	31. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านโคกทรง 197/1 ม.3 ต.บ้านตุล อ.ชะอวด
	32. ศูนย์ผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านบางน้อย 85 ม.4 ต.ท่าเสม็ด อ.ชะอวด
	33. กลุ่มกระจัดบ้านเนินอัมมัง ม.5 ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่
	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
35. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจัดบ้านห้วยลึก 31/1 ม.6 ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน	
36. กลุ่มโรงเรียนบ้านบ่อกรัง 5/1 ม.2 ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน	
37. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดทรัพย์ทวี 112/1 ม.1 ต.ทรัพย์ทวี อ.บ้านนาเดิม	
38. กลุ่มจักสานกระจัดวัดปัญญาาราม 49/2 ม.3 ต.ท่าเรือ อ.บ้านนาเดิม	

แหล่งที่มา : สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (2554 : เว็บไซต์)

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ มีบริบทพื้นที่ศึกษาในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยที่มีการประกอบอาชีพและรวมกลุ่มกันใช้สอยพืชกระจัดในชุมชนที่มีพืชกระจัดขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านนำมาปลูกเพื่อใช้สอยในงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจัด ประกอบด้วย 10 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส 2) กลุ่มอาชีพจักสานกระจัดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 5) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 6) กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเคิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเคิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) กลุ่มกระจัดบ้านเนินอัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจัดบ้านห้วยลึก ตำบลห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) กลุ่มจักสานกระจัดวัดปัญญาาราม ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาเพื่อสร้างองค์ความรู้



ในการวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืช กระจูด

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์

รัตน์า สายคณิต (2551 : 3-4) กล่าวว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตามที่เป็นจริง เป็นทฤษฎีที่มุ่งอธิบายสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น โดยพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจที่เป็นเหตุ และตัวแปรทางเศรษฐกิจที่เป็นผล และ 2) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตามสมควรจะเป็น หมายถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่อาศัยความรู้จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตามที่เป็นจริงร่วมกับการใช้วิจารณญาณของบุคคลในการตัดสินคุณค่าว่าสภาพการณ์ใดควรเกิดขึ้นหรือควรเลือกทางใดซึ่งในการศึกษาหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย หัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้ทำการศึกษาทฤษฎีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตลาด

พิบูล ทีปะปาล (2549 : 10) สรุปความหมาย การตลาด คือการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับตลาดโดยตรงกระทำขึ้นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าและสนองความจำเป็นและความต้องการของลูกค้าให้ได้รับความพอใจมากที่สุด

ฉัตยาพร เสมอใจ (2549 : 12) สรุปความหมายของการตลาด คือกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่จะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจในความต้องการของลูกค้าและสามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจของลูกค้าและเพื่อให้ธุรกิจสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อัจฉิมา เศรษฐบุตตร และสายสวรรค์ วัฒนพานิช (2549 : 2-4) ให้นิยามความหมายของคำว่าตลาดไว้ คือ 1) การตลาด หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ที่มุ่งสนองความต้องการโดยกระบวนการแลกเปลี่ยน 2) กระบวนการธุรกิจในการทำให้เกิดการซื้อขายและนำความพอใจสูงสุดมาสู่ผู้ผลิตและผู้บริโภค 3) กระบวนการดำเนินการธุรกิจที่กำหนดขึ้นเพื่อวางแผนผลิตภัณฑ์ กำหนดราคา ส่งเสริมการขายและการจัดจำหน่ายเพื่อให้ลูกค้าได้รับความพอใจ ซึ่งการบริหารการตลาด หมายถึง การวิเคราะห์ การวางแผน การปฏิบัติและควบคุมโปรแกรมการตลาด ที่จะนำมาซึ่งความพอใจจากการแลกเปลี่ยนกับตลาดเป้าหมาย เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของบริษัทที่ตั้งไว้ ซึ่งเน้นหนักในด้านสนองความต้องการของตลาดเป้าหมายและต้องให้เกิดความพอใจด้วย โดยการกำหนดราคา การสื่อสารและการจัดจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบอกกล่าวกระตุ้นและสนองความต้องการของตลาดนั้น

นภวรรณ คณานุรักษ์ (2549 : 12) กล่าวถึงการตลาด คือ การจัดการตลาดเพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สามารถตอบสนองความจำเป็นและความอยากของบุคคลได้ หรืออาจหมายถึงการดำเนินการทางการตลาดใดๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ หรือคุณค่า (Value) เพื่อให้บุคคลได้ตอบสนองความจำเป็นและความอยากของตน



ฉัตรยาพร เสมอใจ (2549 : 13) กล่าวว่ากระบวนการบริหารการตลาด หมายถึง กระบวนการทางการตลาด (Marketing Process) ที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาด (Marketing Situation Analysis) ทำการพัฒนาแผนการตลาด (Marketing Plan Development) ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และตลาดเป้าหมาย (Target Market) จากนั้นจึงปฏิบัติตามแผนการตลาด (Implementation) และทำการควบคุมทางการตลาด (Control) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ (Organization Objectives) และสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า (Customer Satisfaction)

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 3) กล่าวถึงการบริหารจัดการการตลาด คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การประสานงานและควบคุม เพื่อให้มีการจัดทำผลิตภัณฑ์หรือบริการนำเสนอ ออกมาขายแก่ลูกค้า มีการกำหนดราคาที่จะขาย มีการกำหนดรูปแบบการส่งเสริม การจัดจำหน่าย และ มีการกำหนดสถานที่ขาย ทั้งนี้ในทางปฏิบัติจะมีใช้การสนใจทำที่ละอย่าง หากจะต้องคอยปรับส่วนผสม ทั้ง 4 อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมการจัดจำหน่าย และการจัดจำหน่ายให้มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้สูงสุด

นภวรรณ คณานุกรษ์ (2549 : 13) กล่าวถึงการบริหารการตลาด (Marketing Management) หมายถึง การวิเคราะห์ การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ และควบคุม เพื่อก่อให้เกิด และรักษาไว้ซึ่งการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายขององค์การ

ฉัตรยาพร เสมอใจ (2549 : 23-25) กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า ต้องคำนึงถึงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ซึ่งเป็นตัวแปรทางการตลาด ที่ควบคุมได้ ซึ่งผู้ประกอบการใช้ร่วมกันเพื่อสนองตอบความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย 4 ประการ คือ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยผู้ประกอบการ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า โดยการสนองความต้องการ ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายอาจจะมีตัวตนหรือไม่ก็ได้ ผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยสินค้า บริการ และความคิด ผลิตภัณฑ์ต้องมีอรรถประโยชน์ (Utility) และมีมูลค่า (Value) ในสายตาของลูกค้า จึงทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ การกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ ต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1.1 ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์
- 1.2 ความแตกต่างทางการแข่งขัน
- 1.3 ส่วนประกอบผลิตภัณฑ์
- 1.4 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์
- 1.5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 1.6 ส่วนประสมผลิตภัณฑ์และสายผลิตภัณฑ์

2. ราคา (Price) หมายถึง มูลค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเงินอันเป็นต้นทุน (Cost) ของลูกค้าในการตัดสินใจซื้อ ผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างมูลค่า (Value) กับราคาของผลิตภัณฑ์ ถ้ามูลค่าสูงกว่าหรือเหมาะสมกับราคา ลูกค้าก็ตัดสินใจซื้อ ดังนั้นผู้กำหนดกลยุทธ์ด้านราคาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

2.1 การยอมรับของลูกค้าในมูลค่าผลิตภัณฑ์ว่าสูงหรือเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์นั้น



2.2 ต้นทุนผลิตภัณฑ์และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง

2.3 การแข่งขันในตลาด

2.4 ปัจจัยอื่นๆ เช่น กลยุทธ์การตั้งราคาของคู่แข่ง สภาพเศรษฐกิจ

นโยบายของธุรกิจ เป็นต้น

3. การจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง โครงสร้างของช่องทางซึ่งประกอบด้วย สถาบันและกิจกรรมการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์ไปยังตลาด โดยสถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เป้าหมายก็คือสถาบันทางการตลาด ส่วนกิจกรรมในการกระจายสินค้าประกอบด้วย การขนส่ง การคลังสินค้า และการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง เราสามารถแบ่งองค์ประกอบหลักของการจัดจำหน่าย ออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

3.1 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution) หมายถึงเส้นทาง ผลิตภัณฑ์ คือ กรรมสิทธิ์ของผลิตภัณฑ์ถูกเปลี่ยนมือไปยังตลาด โดยเริ่มต้นจากแหล่งผลิต ผ่านผู้ขาย ไปสู่ผู้ซื้อ ดังนั้นในระบบช่องทางการจัดจำหน่ายจึงประกอบด้วยผู้ผลิต คนกลาง และผู้บริโภคหรือผู้ใช้ ทางอุตสาหกรรม

3.2 การกระจายสินค้า (Physical Distribution) หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค การกระจายสินค้าจึงประกอบด้วย การขนส่ง (Transportation) การเก็บรักษาและการคลังสินค้า (Storage and Warehousing) และการบริหารสินค้าคงเหลือ (Inventory Management)

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึงการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับ ข้อมูลผลิตภัณฑ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมการซื้อ การติดต่อสื่อสารอาจใช้ พนักงานทำการขายโดยตรง (Personal Selling) หรือใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร (Nonpersonal Selling) การส่งเสริมการตลาดสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประการดังนี้

4.1 การโฆษณา (Advertising) เป็นการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ บุคคล หรือองค์การ โดยสร้างสรรค์งานโฆษณาและงานโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ ต่างๆ สื่อเคลื่อนที่ต่างๆ และป้ายโฆษณา เป็นต้น โดยมีค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์

4.2 การขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal Selling) เป็นการแจ้งข่าวสาร และจุดใจตลาดโดยใช้บุคคลซึ่งมีงานที่เกี่ยวข้อง คือ 1) กลยุทธ์การขายโดยใช้พนักงานขาย 2) การบริหารทีมขาย

5. การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิด ความสนใจและตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่นอกเหนือจากการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการขาย โดยใช้พนักงานขาย โดยการส่งเสริมการขายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การส่งเสริมการขายที่มุ่งที่ ผู้บริโภค (Consumer Promotion) 2) การส่งเสริมการขายมุ่งที่คนกลาง (Trade Promotion) 3) การส่งเสริมการขายมุ่งที่พนักงานขาย (Salesforce Promotion)

6. การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relation) เป็นกิจกรรมให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์

7. การตลาดทางตรง (Direct Marketing) เป็นการติดต่อสื่อสารกับ กลุ่มเป้าหมายโดยตรง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจได้ทันที ซึ่งเราสามารถทำการตลาดทางตรงผ่าน สื่อต่างๆ ได้ดังนี้



- 7.1 ทางโทรศัพท์ (Telemarketing)
- 7.2 การขายโดยใช้แคตาล็อก (Catalog)
- 7.3 การขายทางวิทยุหรือสื่อสิ่งพิมพ์
- 7.4 การขายโดยใช้จดหมายตรง (Direct Mail)
- 7.5 การขายทางอินเทอร์เน็ต (Internet)

นอกจากนี้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541 : 337) กล่าวถึง ส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารจัดการตลาดมากเพราะการที่องค์กรหรือหน่วยธุรกิจใดๆ จะเลือกใช้กลยุทธ์ทางการตลาดให้ตรงกับตลาดเป้าหมายได้ถูกต้องและเหมาะสมนั้นต้องสร้างสรรค์ ปรับเข้ากันเพื่อให้เกิดความกลมกลืนระหว่างปัจจัยสำคัญทางการตลาดที่เรียกว่า ส่วนประสมการตลาด ได้แก่ ผลិតภัณฑ์ การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด และการกำหนดราคา

บัญญัติ จุลนาพันธุ์ และคณะ(2537 : 13-18) ได้สรุปแนวความคิดทางการตลาดเป็นการมุ่งเน้นการบริหารที่จะเป็นภารกิจสำคัญของธุรกิจเพื่อกำหนดความต้องการและความจำเป็นของตลาดเป้าหมาย และเพื่อที่จะปรับปรุงธุรกิจให้มีการตอบสนองความพอใจของผู้บริโภคอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพมากกว่าคู่แข่งชั้น แนวความคิดการตลาดจะมุ่งเน้น “การหาความต้องการและตอบสนองความต้องการ” มากกว่า “จะผลิตสินค้าและขายสินค้า” ซึ่งการมุ่งเน้นนี้จะเห็นได้จากการโฆษณาทั่วไปในท้องตลาด สิ่งที่เห็นได้จากแนวความคิดการตลาดมีดังนี้

1. ผู้บริโภคสามารถจะถูกแบ่งกลุ่มที่มีความแตกต่างตามส่วนแบ่งตลาดโดยยึดเอาความต้องการและความจำเป็นเป็นเกณฑ์
2. ผู้บริโภคในส่วนแบ่งตลาดใดก็ตามจะขึ้นชอบกับธุรกิจที่สามารถจะตอบสนองความพอใจตามความต้องการและความจำเป็นได้มากที่สุด
3. ภารกิจของธุรกิจก็คือเพื่อการวิจัยและเลือกตลาดเป้าหมายและพัฒนาโปรแกรมและข้อเสนอทางการตลาดเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันและรักษาลูกค้า

ฉัตรยาพร เสมอใจ (2549 : 16-25) กล่าวถึงแนวคิดการบริหารการตลาดไว้ดังนี้

1. แนวคิดด้านการผลิต (Production Concept) เนื่องจากสมัยก่อนมีผู้ผลิตเพียงน้อยราย ยังไม่มีรูปแบบสินค้าที่หลากหลายและการแข่งขันที่ไม่รุนแรงนัก ผู้บริหารหรือผู้ผลิตที่มีแนวคิดแบบนี้จะเชื่อว่าสินค้าที่ตนเองผลิตผู้บริโภคจะชอบ จึงมุ่งสนใจกับประสิทธิภาพในการผลิตให้สามารถผลิตได้มากและทำการขนส่งอย่างทั่วถึงเท่านั้น ไม่มีการมุ่งเน้นให้ความสนใจกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และความต้องการของผู้บริโภค
2. แนวคิดด้านผลิตภัณฑ์ (Product Concept) ผู้ผลิตที่ยึดแนวความคิดนี้ถือหลักว่าผู้บริโภคจะชอบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี สมรรถนะสูงและมีการเปลี่ยนแปลงของรูปลักษณะที่เหมาะสม ผู้ผลิตจึงมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ได้มุ่งเน้นในการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของลูกค้าอย่างแท้จริง
3. แนวคิดด้านการขาย (Selling Concept) ผู้ผลิตที่ยึดแนวความคิดนี้จะเชื่อว่า ผู้บริโภคจะไม่ซื้อผลิตภัณฑ์ใดๆ หากไม่มีการกระตุ้นอย่างเพียงพอ ดังนั้นผู้ผลิตจึงเน้นการขายเป็นหลัก ใช้การส่งเสริมการตลาดเข้าช่วยในการกระตุ้นให้เกิดการซื้อการขาย



4. แนวคิดด้านการตลาด (Marketing Concept) ผู้ผลิตที่ยึดแนวคิดนี้ในการบริหารจัดการจะพิจารณาที่ความพึงพอใจของตลาดเป็นหลัก แล้วจึงใช้แนวทางในการพัฒนาและตอบสนองความต้องการของตลาดเพื่อสร้างความพึงพอใจ โดยมุ่งเน้นที่การบรรลุเป้าหมายทางการตลาด โดยอาศัยกิจกรรมทางการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing) คือการใช้เครื่องมือการตลาดต่างๆ ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความพึงพอใจของตลาดเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพเหนือคู่แข่ง

5. แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม (Societal Marketing Concept) ผู้ผลิตที่ยึดแนวคิดนี้ในการบริหารจะถือหลักในการสนองต่อความจำเป็นและความต้องการในปัจจุบัน เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับตลาดเป้าหมาย โดยต้องทำให้มีประสิทธิภาพเหนือคู่แข่ง โดยการให้บริการในด้านการบำรุงรักษาหรือเพิ่มระดับคุณภาพชีวิตของผู้บริโภคและสังคม

ดังนั้นแนวคิดทางการตลาดโดยเฉพาะองค์ประกอบของส่วนประสมการส่งเสริมทางการตลาดทั้ง 4 ตัว เป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการตลาด ที่นักจัดการทางการตลาดมีความจำเป็นต้องใช้ เพื่อสนองตอบความต้องการของตลาด คือ เป้าหมายสูงสุด และสามารถตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยนำแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดสินค้า ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดได้โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้ ทักษะ สามารถนำความรู้ไปจัดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การจำหน่ายสินค้าและการส่งเสริมการตลาดที่มีประสิทธิภาพโดยพิจารณาถึงทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้มีเสถียรภาพ

1.2 แนวทางการพัฒนาธุรกิจ

นพรัตน์ มหิพันธ์ (2545 : 7) กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาธุรกิจว่าสามารถมองการพัฒนาได้หลายมุม ในแง่ นักเศรษฐศาสตร์อาจมองว่าการวางแผนพัฒนาควรมุ่งไปที่การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งแผนที่มีมองในแง่มุมมองนี้ก็มักจะมุ่งกำหนดยุทธวิธีที่จะทำอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้เพิ่มสูงขึ้น และสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านสังคม ก็มักจะให้รัฐบาลวางแผนพัฒนาไปในเชิงการพัฒนาสังคมมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลโดยทั่วไปก็มุ่งหวังให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ไม่มีรัฐบาลใดต้องการให้ประเทศล้าหลัง ดังนั้นการวางแผนพัฒนาจึงควรมุ่งทำให้ทั้งเศรษฐกิจเติบโตขึ้นและความเป็นอยู่ของประชาชนทางด้านสังคมดีขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยเทคนิคการวางแผนที่เป็นระบบ ซึ่งต้องกำหนดเป้าหมายและสมมติฐานการพัฒนาให้ชัดเจนรวมทั้งการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากการพัฒนานั้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศต้องอาศัยทรัพยากรอย่างมาก ดังนั้นจึงควรต้องดำเนินการอย่างรอบคอบเพื่อให้ประโยชน์จากการพัฒนาตกอยู่กับคนส่วนใหญ่แทนที่จะตกอยู่ในมือของกลุ่มคนที่ได้เปรียบบางกลุ่ม

Rondinelli (1990 : 56) ได้ศึกษาการพัฒนาในประเทศต่างๆ ในเอเชียพบว่า นโยบายการเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับนโยบายกระจายรายได้ ไม่ใช่ สิ่งที่ขัดแย้งกัน การกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้เกิดความเท่าเทียมกันในประเทศ เช่น นโยบายของประเทศไต้หวัน ประเทศเกาหลีใต้และประเทศมาเลเซีย มิได้ขัดแย้งกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ตรงข้ามกลับส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเติบโตเร็วขึ้น มีข้อน่าสังเกตคือ การ



กระจายรายได้มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายและการวางแผนที่ดี เพื่อช่วยเหลือคนจนที่อยู่ในเขตรอบนอกให้เข้ามาอยู่ในวงจรเศรษฐกิจและได้รับผลของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน ในการพัฒนาไม่ควรมุ่งให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำควบคู่กับการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทด้วยเพื่อให้คนทุกกลุ่มในชาติสามารถพัฒนาไปได้พร้อมกัน ซึ่งการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐก็ควรดำเนินไปในแนวทางดังกล่าวนี้ การบริหารการพัฒนา โดยเฉพาะการบริหารการพัฒนาชนบทหากมีฐานคิดการพัฒนาที่ถูกต้องโดยผู้กำหนดนโยบายมีความเข้าใจทั้งกลยุทธ์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาและเข้าใจวิถีชีวิตของชาวชนบท นโยบายก็จะประสบผลสำเร็จและสามารถแก้ปัญหาได้

1.3 การประกอบธุรกิจขนาดย่อม

ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์ และสกนธ์ วรรณวิวัฒนา (2533 : 6 -13) ได้ให้ความหมายของธุรกิจขนาดย่อมในหมู่บ้านว่า เป็นกิจกรรมหรือการประกอบการที่ไม่ใช้การเกษตรในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับภาคเกษตรกรรม ใช้ผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่ใช้การเกษตรเป็นวัตถุดิบ ใช้คนงานจากหมู่บ้านในท้องถิ่น และขายสินค้าไปยังหมู่บ้านในท้องถิ่นนั้น หรือนอกท้องถิ่นด้วย รวมทั้งมีการให้การรับจ้างทำการผลิต กิจกรรมธุรกิจขนาดย่อมนี้ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในครัวเรือนภายใต้การจัดการและการตัดสินใจของหัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยา รูปแบบการผลิตแตกต่างกันไปตามผลิตภัณฑ์ ขบวนการผลิตและวัตถุดิบที่ใช้ เช่น การทำขนมจีน ทอผ้า เครื่องจักสานไม้ไผ่ เพาะเห็ด ตีเหล็ก เป็นต้น ลักษณะเด่นของอุตสาหกรรมขนาดย่อมสรุปไว้ดังนี้

1. เสริมสร้างประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด กิจการขนาดเล็กกว่า อาจมีประสิทธิภาพมากกว่ากิจกรรมขนาดใหญ่ เช่น ความคล่องตัวในการบริหารการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2. การส่งเสริมพัฒนาความสามารถในการประกอบการ (Entrepreneurship) ประสบการณ์ที่ได้จากการประกอบการกิจการขนาดเล็ก อาจถ่ายทอดไปสู่การประกอบกิจการขนาดใหญ่ได้

3. ช่วยระดมทุน ปัญหาประการหนึ่งของประเทศกำลังพัฒนา

4. กิจการขนาดเล็กอาจจะประหยัดเงินทุนที่ใช้ในการผลิตต่อผลผลิตหนึ่งหน่วยต่ำกว่ากิจการขนาดใหญ่ กิจการขนาดย่อมให้ผลผลิตเร็วกว่าขนาดใหญ่ นอกจากนั้นสามารถปรับเทคนิคการผลิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีกว่า

5. กระจายการพัฒนาออกไปสู่ภูมิภาค อุตสาหกรรมขนาดย่อมมีความ

เชื่อมโยงกับภาคเกษตรกรรมอย่างใกล้ชิดทั้งด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน และเงินออม การพัฒนากิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อมจะช่วยให้การใช้ทรัพยากรเหล่านี้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

วรรณัทธ์ บุณนาค (2535 : 25-29) ได้ให้ความหมายของธุรกิจขนาดย่อมว่าเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว (Cottage Industry) ของชาวชนบท อาศัยแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต อันประกอบไปด้วย แรงงานมีทักษะ และแรงงานไร้ฝีมือปะปนอยู่ มีทั้งอุตสาหกรรมที่ต้องระดมแรงงานจากครอบครัวอื่นๆ ในหมู่บ้านมาช่วยด้วย



ดังนั้น แนวคิดธุรกิจขนาดย่อม คือ ธุรกิจขนาดย่อมเป็นการประกอบการในชนบทที่มีใช้การเกษตร ใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในครัวเรือน มีลักษณะการจ้างน้อยกว่า 10 คน ภายใต้การจัดการตัดสินใจของครัวเรือนและสมาชิกภายในกลุ่ม รูปแบบการผลิตจะแตกต่างกันไปตามผลิตภัณฑ์ขบวนการผลิตและวัตถุดิบที่ใช้

1.4 การเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541 : 290) กล่าวว่าองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีการวิจัยและพัฒนาโดยหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความหลากหลาย และได้สั่งสมต่อเนื่องมายาวนาน ตลอดจนได้มีการเร่งรัดพัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและการแข่งขันในสังคมโลก ตัวอย่างเทคโนโลยีที่มีความสำคัญต่อสังคมการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การถนอมและแปรรูปอาหาร การบรรจุหีบห่อเทคโนโลยีชีวภาพ ตัวอย่างเทคโนโลยีเพื่อที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านอิฐ ดินซีเมนต์ ตัวอย่างเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ เช่น การผลิตซอฟต์แวร์ การผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ เซรามิกส์ เป็นต้น ผลงานการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสู่ผู้ใช้ให้สามารถรับการถ่ายทอดได้ (Absorptive Capability) และใช้งานได้จริง และเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ (Commercial Value) เทคโนโลยีที่สามารถใช้ประโยชน์ให้เกิดมูลค่านี้เรียกว่า นวัตกรรม (Innovation)

กลยุทธ์ทางการตลาดและส่วนผสมทางการตลาดที่มีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์กลยุทธ์ (Strategy) เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยเกี่ยวข้องกับการแข่งขันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้ผลที่เป็นข้อได้เปรียบและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์อันใดอันหนึ่งหรือหลายๆ วัตถุประสงค์ พร้อมกับให้ความเสี่ยงน้อยที่สุด ณ ระดับที่ยอมรับได้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2541 : 290) ผู้กำหนดกลยุทธ์ (Strategy) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์การ ไม่ว่าจะผู้บริหารระดับสูง ฝ่ายปรึกษาหรือผู้ประกอบการ ผู้บริหารระดับรองหรือเจ้าหน้าที่แผนกลยุทธ์ (Strategy Plan) เป็นข้อกำหนดรอบทิศทางในอนาคตที่เกี่ยวกับภารกิจวัตถุประสงค์ในองค์การ กระบวนการพิจารณาจัดวางกลยุทธ์ สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. การพิจารณาโอกาสและข้อจำกัด คือ การตรวจสอบพิจารณาให้ทราบถึงโอกาสและข้อจำกัดต่างๆ ไม่ว่าจะตรวจสอบสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมไปถึงเรื่องทั้งหมดทุกอย่างรวมทั้งประมาณการขนาดของความเสีย ความเป็นไปได้ของเหตุการณ์และผลกระทบของสิ่งที่จะเกิดขึ้น
 2. การกำหนดกลยุทธ์หลัก คือ แนวทางที่เป็นวิธีการพื้นฐาน (General Approach) ที่จะใช้ปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งประมาณขึ้นเพื่อจัดวางขึ้นมาจากการประสานงานและความสามารถต่างๆ เท่าที่มีอยู่ด้วยคุณลักษณะกำหนดกลยุทธ์ หรือนโยบายจะเปลี่ยนแปลงในตัวตลอดเวลา เพื่อปรับให้ทันหรือเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไป
 3. การประเมินกลยุทธ์ คือ การวัดเป้าหมายว่า ผลงานสำเร็จตามกลยุทธ์ที่วางไว้หรือไม่ เพราะจะแก้ไขบางครั้งคราวเพื่อให้กลยุทธ์เหมาะสมหรือกลมกลืนกับภาวะเหตุการณ์เสมอ
- การตลาด (Marketing) สมาคมการตลาดแห่งสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความว่า การตลาด หมายถึง การกระทำกิจกรรมของธุรกิจที่เกี่ยวกับการผ่านสินค้าและบริการจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคมีดังนี้ (เชาว์โจรนแสง. 2533 : 409)

3.1 การวิจัยรูปร่างลักษณะ รูปแบบและความต้องการของลูกค้าที่

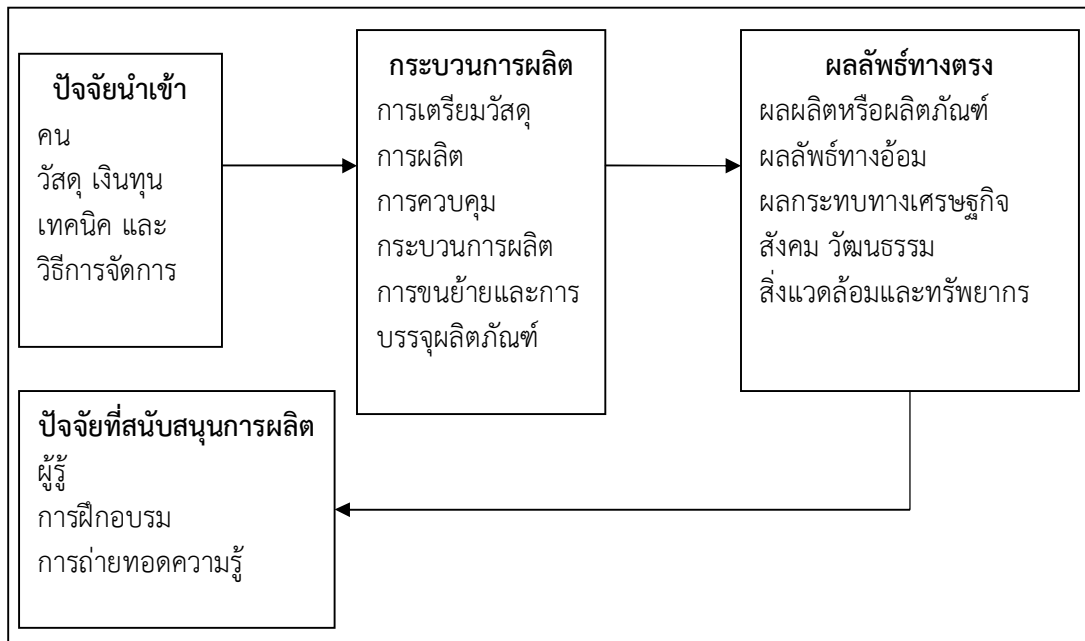
คาดหมาย



- 3.2 การกำหนดราคาในระดับผู้ผลิต ผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีก
- 3.3 การขนส่งของผู้ผลิตและการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ของผู้ค้าปลีก
- 3.4 การโฆษณา ซึ่งรวมถึงการใช้สื่อตรง คือ วารสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นป้ายโฆษณา วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ
- 3.5 การจัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้สำหรับการขายและสิ่งที่จะช่วยในการส่งเสริมการขายให้กับตัวแทนจำหน่าย
- 3.6 การบริหารของตัวแทนจำหน่ายในการทำให้ผู้บริโภคได้รับบริการที่ประทับใจตลอดทั้งการให้โควต้าในการขายนโยบายการขาย การจัดทำแผนการขายและการควบคุมการขาย
- 3.7 การขายโดยใช้พนักงานขายที่เป็นบุคลากรของตัวแทนจำหน่าย
- 3.8 การช่วยเหลือทางการเงินให้กับตัวแทนจำหน่ายในด้านสินค้าคงเหลือและการขายผ่อนชำระให้กับผู้ซื้อ
- 3.9 การเตรียมให้บริการจองสินค้าเพื่อความสะดวกและความพึงพอใจ
- กลยุทธ์การตลาดสำหรับธุรกิจให้บริการ ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ด้านการจัดจำหน่าย (Place) ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ด้านราคา (Price) บุคคล (People) การสร้างและการนำเสนอ ลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence and Presentation) และกระบวนการ (Process) สำหรับ
- จิระ หงส์ลดาธรรม (2554 : เว็บไซต์) มีแนวความคิดสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่ม คือการเน้นให้ทุกคนสามารถเปลี่ยนข้อมูลเป็นข่าวสาร ความรู้ สามารถสร้างมูลค่าและก่อให้เกิดความฉลาดเฉลียวในการปฏิบัติงานได้อย่างดีตามลำดับดังนี้
- 3.9.1 ข้อมูล (Data)
- 3.9.2 ข่าวสาร (Information)
- 3.9.3 ความรู้ (Knowledge)
- 3.9.4 มูลค่าเพิ่ม (Value Added) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้
- 1) ด้านสังคม (Social)
 - 2) ด้านเศรษฐกิจ (Economy)
 - 3) ด้านวัฒนธรรม (Cultural Value)
- ศิริพร ยอดกลศาสตร์ (2554 : 17) ได้กล่าวว่า ธุรกิจชุมชน (Community Business) หมายถึงการลงทุนทำการผลิต การค้าของชุมชน โดยมุ่งหวังกำไรเข้าสู่ชุมชน ชุมชนอาจเริ่มต้นสะสมทุนจากการทำกลุ่มออมทรัพย์ แต่ต่อมาต้องสะสมทุนโดยอาศัยกำไรจากการทำธุรกิจชุมชน ในที่นี้จึงเป็นความพยายามของชุมชนในการดูรายได้จากภาคเมืองเข้าสู่ภาคชนบทเพื่อมิให้ภาคชนบทเสียเปรียบภาคเมืองเกินไป อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนมิได้ตั้งอยู่บนหลักการในเรื่องกำไรเพียงอย่างเดียว เพราะต้องคำนึงถึงสังคม วัฒนธรรมและผลประโยชน์ของชุมชนด้วย
- พิทยา สายหู (2537 : 221-222) ได้สรุปทฤษฎีของกระบวนการผลิตในระบบผลิตเชิงธุรกิจประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ
1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คน วัสดุ เงินทุน เทคนิคและวิธีการจัดการ
 2. กระบวนการผลิต ได้แก่ การเตรียมวัสดุ การผลิต การควบคุม กระบวนการผลิต การขนย้าย และการบรรจุภัณฑ์



3. ผลลัพธ์ ซึ่งผลลัพธ์ทางตรง ได้แก่ ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ผลลัพธ์ทางอ้อม ได้แก่ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งกระบวนการผลิตของชุมชนยังมีปัจจัยที่สนับสนุนการผลิต ได้แก่ ผู้รู้ การฝึกอบรม และการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์ โครงสร้างกระบวนการผลิตของชุมชน พัทยา สายหู (2537 : 221) ดังภาพประกอบ 12



ภาพประกอบ 12 โครงสร้างกระบวนการผลิตของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2542 : 93) ได้กล่าวว่ารากฐานของอุตสาหกรรมและธุรกิจชุมชนไม่ใช่เงินทุนเป็นอันดับแรก แต่เป็น “คน” ซึ่งรวมตัวกันเรียนรู้ สะสมความรู้ และประสบการณ์ ในการผลิต การจัดการ การตลาด พร้อมกับสะสมทุน จึงเกิดคุณภาพคนและองค์กรที่สามารถดำเนินการขยายให้ใหญ่ขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสมาชิกซึ่งเป็นผู้ผลิตมีบทบาทสำคัญและได้ประโยชน์ทุกขั้นตอนจากแรงงานและผลผลิตของตนเอง

ดังนั้นจากแนวคิดทฤษฎีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในภาคใต้ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น เกิดการซื้อขาย แลกเปลี่ยนเพิ่มมากขึ้น โดยนำหลักการและแนวคิดด้านการตลาด การพัฒนาธุรกิจ การประกอบธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงสุดขึ้นได้เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างเป็นระบบ



2. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 100) กล่าวถึงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Culture Ecology) ว่าเป็นทฤษฎีที่ศึกษาอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อวัฒนธรรมมนุษย์ นักมานุษยวิทยาที่สำคัญ คือ เลสลีย์ ไวท์ (Leslie White) ผลงานที่สำคัญคือ วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม(The Evolution of Culture) พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1957 เสนอความคิดในการอธิบายกฎของวิวัฒนาการ โดยเชื่อว่าวัฒนธรรมเป็น ปัจจัยผลักดันทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่มขึ้น และสามารถให้พลังงานควบคุมสังคม พัฒนาการของวัฒนธรรม เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เขาชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยี - เศรษฐกิจ มีบทบาทสำคัญ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมเทคโนโลยี - เศรษฐกิจในสังคมขึ้นเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เมื่อเกิดความสัมพันธ์ขึ้น มนุษย์จะสามารถสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวคิดของบุคคลในที่สุด ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละสังคม

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 34-35) กล่าวถึงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Culture) ว่าเป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวต์ (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้อธิบายแนวคิดนี้ไว้ว่าเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมโดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดมาจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ประเด็นสำคัญของการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงอยู่ที่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมแต่ก็ไม่ควรแยกสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ และนอกจากนี้ตามทัศนะของสจิวต์ (Steward) มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผลแต่เป็นเพราะสภาพการณ์และสภาวะสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานการปรับตัว การแก้ปัญหา และวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมืออย่างชีพประเภท เบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสังคมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเล และการจับปลา ในขณะที่เดียวกันชนกลุ่มอื่นที่ตั้งถิ่นฐานในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อใช้ในการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู เพื่อใช้ในการล่าสัตว์และหาอาหาร กลุ่มชนทั้งสองย่อมต้องมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน

มานะ นาคำ (ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ. 2532 : 27-31 ; อ้างอิงมาจาก มานะ นาคำ. 2543 : 14-15) ได้ประมวลสาระสำคัญของแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมของสจิวต์ (Steward) ดังนี้

1. เป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน
2. พยายามหากฎเกณฑ์อธิบายปัจจัยและกระบวนการการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ซับซ้อนขึ้นในแง่ที่ประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ ปัจจัย



3. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ หรือปริมาณทรัพยากร หรือ การเปลี่ยนแปลงระดับเทคโนโลยีการอาหาร จะมีผลกระทบต่อ การกระจายตัว ความหนาแน่น และจำนวนประชากรและวัฒนธรรมในที่สุด

4. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นจากภายในก็ได้ เช่น ทรัพยากรหมดไปต้องคิดค้น เทคโนโลยีใหม่ที่จะใช้ทรัพยากร ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ด้วยอิทธิพล จากภายนอก คือ การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น และรับเทคโนโลยีใหม่เข้ามา เป็นต้น

5. ในสังคมที่มีระดับเทคโนโลยีต่ำ สภาพแวดล้อมธรรมชาติจะมีอิทธิพลในการกำหนด รูปแบบวัฒนธรรมมากกว่าในสังคมที่มีระดับเทคโนโลยีสูง อีกนัยหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมธรรมชาติจะมี อิทธิพลน้อย เพราะวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือการรวมกลุ่มทางสังคมจะมีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

งามพิศ สัตย์สงวน (2545 : 19-20) กล่าวสรุปว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือกรอบแนวคิด ที่มองวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการดำรงชีพและมีชีวิตอยู่และการผลิต ทัศนวิสัยนี้พัฒนามาจากทฤษฎีของไวท์และสจ๊วต รวมทั้งการเชื่อมโยงบางอย่างจากทฤษฎีวิวัฒนาการ ของไวท์เหมือนมอร์แกนที่สนใจวิวัฒนาการทั่วไปของวัฒนธรรม ไวท์มีแนวคิดว่าการพัฒนาการของ วัฒนธรรมจะตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงในพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเพิ่ม ของประชากร การเพิ่มผลผลิตและมีความชำนาญเฉพาะอย่างทางเศรษฐกิจมากขึ้น วัฒนธรรมด้านอื่นๆ สำคัญรองลงมาจากรากฐานทางวัตถุนิยม สจ๊วต คิดว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเคลื่อนตัวไปได้ใน หลายทิศทางต่างๆ กัน กล่าวคือสังคมต่างๆ ที่มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเหมือนๆ กัน และมีเทคโนโลยี ในระดับเดียวกันอาจมีวิวัฒนาการไปในหนทางที่คล้ายกันกระบวนการดังกล่าวของวิวัฒนาการในสังคม ต่างๆ ที่อยู่ห่างไกลกันทางภูมิศาสตร์มักใช้อธิบายความเหมือนกันที่ทฤษฎีการแพร่กระจายอธิบายไม่ได้ สจ๊วตบอกว่า การอธิบายพัฒนาการทางวัฒนธรรม จะได้จากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ระดับของเทคโนโลยีและแบบแผนการทำงานในสังคมนั้นๆ ทฤษฎีนี้ตอบ คำถามว่าสังคมมนุษย์พัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่เฉพาะอย่างไร นั่นคือการมองวัฒนธรรมว่าเป็นระบบ หนึ่งของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคมและมีหน้าที่เชื่อมโยงคนในชุมชนต่างๆ ให้เข้ากับทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมที่เฉพาะ เป็นการเน้นวัฒนธรรมว่า เป็นระบบพฤติกรรมที่รวมเอาเทคโนโลยี การจัดระเบียบ ทางเศรษฐกิจทางการเมือง การตั้งถิ่นฐานกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ศาสนา ความเชื่อ การปฏิบัติ และค่านิยม ต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นการเน้นการมีชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

ทรงคุณ จันทจร (2553 : 51-56) กล่าวสรุปทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของแนวความคิด ของจูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) ว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้นักมนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพ แวดล้อม วัฒนธรรม มีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้วิถี การผลิตและสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างทางสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบ แน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็น ตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการ เปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่ รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง



ส่วนเลสลี ไวท์ (Leslie White) กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1) ระบบเทคโนโลยีซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น 2) ระบบสังคมซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรทางสังคม (Social Organization) และพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และ 3) ระบบความคิด (Ideology) ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมต่างๆ ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) หรือพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรม เพราะชีวิตจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบนี้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ส่วนองค์กรทางสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ของวัฒนธรรม วัฒนธรรมจะพัฒนาสูงขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถใช้เทคโนโลยีควบคุมและนำเอาพลังงานมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น และมนุษย์สามารถประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ก้าวหน้าขึ้น วัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการในระดับคือ วัฒนธรรมที่มีวิถีการผลิต (Mode of Production) ที่ใช้กำลังคน ส่วนวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการสูงคือ วัฒนธรรมที่ใช้พลังงานธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรช่วยในการผลิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมอุตสาหกรรมนั่นเอง ตามแนวคิดนี้สังคมจะมีวิวัฒนาการสูงหรือต่ำจึงขึ้นอยู่กับจำนวนพลังงานที่สามารถนำมาใช้ได้ นอกจากนี้แนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris) กล่าวถึงกระบวนการวิวัฒนาการ คือขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างจำนวนประชากรกับสภาพแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีทางการผลิตเป็นตัวกำหนดสำคัญ ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่รักษาความสมดุลดังกล่าวไว้ ประเพณี ความเชื่อหรือกฎข้อห้ามต่างๆ จะยังยืนมั่นคงเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับว่าสิ่งเหล่านี้สามารถให้การผลิต ซึ่งเทคโนโลยีเป็นตัวแปรหรือปัจจัยสำคัญ มนุษย์ในทุกสังคมจะพยายามปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและในขณะเดียวกันมนุษย์ก็พยายามตัดดวงผลประโยชน์ทางวัตถุจากธรรมชาติให้มากที่สุด ความพยายามด้านนี้บวกกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องคิดค้นเทคโนโลยีการผลิตขึ้นมาใหม่อยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับอัตราการเพิ่มของประชากร

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการคิด การถ่ายทอด การพัฒนา และกระบวนการปรับตัวของคนในชุมชนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมชุมชนและสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเหตุปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

3. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

นิยพวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 93-96) กล่าวสรุปถึงแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมหนึ่งๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ได้ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้

3.1 ปัจจัยภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคน

3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัจจัยเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้



3.3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครและแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงครามและความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกรานเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

3.4 การคมนาคมขนส่งที่ดีเป็นปัจจัยต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนตีพาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีการแพร่กระจายของวัฒนธรรม จากที่หนึ่งหรือแหล่งหนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเนื้อหาของวิธีการแพร่กระจายจะกล่าวถึงสาเหตุของการแพร่กระจาย โดยปัจจัยที่สนับสนุนการแพร่กระจายและผลของการแพร่กระจาย ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นตอนปลายศตวรรษที่ 19 และแพร่หลายในต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงที่ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism) ของ Edward B. Tylor และ Lewis H. Morgan กำลังโด่งดัง อย่างไรก็ตามทฤษฎีการแพร่กระจายไม่ได้มีผู้หนึ่งผู้ใดคิดขึ้นโดยตรง เพราะในขณะนั้นความคิดในเรื่องการแพร่กระจายมีหลายแนวคิด ซึ่งสามารถรวบรวมแนวคิดในเรื่องนี้เป็นกลุ่มๆ หรือเป็นสำนักได้ดังนี้

1. สำนักอังกฤษ (British School) นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เช่น Elliot Smith William J. Perry และ W.H.R Rivers ในอังกฤษ ปฏิเสธแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมต่างเกิดได้ทุกเมื่ออย่างอิสระด้วยตัวเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ใครคิดอะไรขึ้นมาได้ก็สร้างและทำตามความคิดของตน ประชาชนสำนักอังกฤษมีความเห็นว่า คนมีลักษณะเหมือนกันทางชีวภาพ ไม่แตกต่างกันด้านความต้องการพื้นฐาน ดังนั้นคนย่อมคิดอะไรคล้ายๆ กัน ถ้าจะสร้างวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างกัน วัฒนธรรมก็ต้องเหมือนกัน ในส่วนพื้นฐานอยู่นั่นเอง ส่วนวัฒนธรรมหลากหลายที่แตกต่างกันไปได้นั้นย่อมเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันเป็นตัวแปรมาช่วยให้วัฒนธรรมมีวิวัฒนาการไปจากเดิม สำนักอังกฤษนี้ยังเชื่อต่อไปว่า วัฒนธรรมที่ดีและเจริญที่สุดแล้วจะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ที่ยังไม่เจริญเหมือนน้ำที่ท่วมสูงสุดในแหล่งหนึ่งจะบ่านองไปยังที่ๆ มีน้ำน้อย และวัฒนธรรมดังกล่าวก็คือ วัฒนธรรมอียิปต์ เพราะประเทศอียิปต์มีความเจริญทางด้านการค้าและเกษตรกรรมมาก่อนและกลายมาเป็นแม่แบบวัฒนธรรมของโลก จะเห็นได้ว่านักคิดชาวอังกฤษเชื่อเรื่องการสร้างวัฒนธรรมในสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ มากกว่าการหยิบยืมวัฒนธรรม

2. สำนักเยอรมัน (German School) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสำนักเยอรมัน นำโดยบาทหลวง Wilhelm Schmidt (1868-1954) และ Fritz Grabber (1877-1934) สำนักนี้มีแนวคิดที่ว่าปกติแล้วมนุษย์ไม่ชอบสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเอง แต่ชอบหยิบยืมวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน (Uninventive Habit) วัฒนธรรมอาจแพร่กระจายออกไปได้ที่ละหลายๆ Traits พร้อมกันหรือ ไปได้ที่ละ Traits จากจุดที่มันเกิดและแพร่กระจายไปได้จากหลายๆ เขตภูมิศาสตร์ในรูปแบบวงกลมหลายๆ วง ตามพื้นที่วัฒนธรรมที่ปลายทางจะต้องเหมือนกับวัฒนธรรมต้นกำเนิดไม่มากนักน้อย อาจจะเหมือนกันในเชิงปริมาณหรือรูปลักษณะ (style) ก็ได้การแพร่กระจายตามแนวคิดของสำนักเยอรมันนี้เกิดจากการอพยพโยกย้ายถิ่นของผู้คนและเป็นแนวคิดที่เน้นการหยิบยืม (Borrowing) ทางวัฒนธรรมมากกว่าการสร้างวัฒนธรรม (Invention)



ทรงคุณ จันทจร (2553 : 69) กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของฟรานส์ โบแอส (Frang Boas) ว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรมมีลักษณะการแพร่กระจายทุกทิศทุกทางจากจุดศูนย์กลาง มีอิทธิพลจากลักษณะทางภูมิศาสตร์และมีอาณาเขตวัฒนธรรมจากจุดกำเนิดวัฒนธรรม ส่วนอัลเฟรด โครเบอร์ (Alfred Kroeber) กล่าวถึงการแพร่กระจายวัฒนธรรมรูปแบบของวัฒนธรรมนั้นสำคัญที่สุด สิ่งประกอบของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ สนใจสาเหตุของการเกิดวัฒนธรรม บุคคลเป็นเหตุให้เกิดวัฒนธรรมได้ และวัฒนธรรมเป็นเหตุให้เกิดอารยธรรมได้ นอกจากนี้โรเบิร์ต โลวี (Robert Lowie) มีแนวคิดว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติที่ทำให้สังคมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเดียวกันหรือมีระบบคล้ายกัน (Regularity) วัฒนธรรมไม่ได้เป็นตัวกำหนดลักษณะของสังคม แต่กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติต่างหากที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของสังคมไม่ใช่วัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่มีบทบาทต่อสภาพโครงสร้างทางสังคม เพราะปัจจัยอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมพร้อมๆ กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ดังนั้นทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการกระจายของวัฒนธรรมจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง เป็นการแพร่หลาย (Spread) ของลักษณะทางวัฒนธรรม (Cultural Traits) จากกลุ่มหนึ่งถึงกลุ่มหนึ่ง เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการสองทางไปกลับ (Two - way Process) เป็นกระบวนการคัดเลือก คือ มีทั้งการรับบางอย่างและไม่รับบางอย่างและดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในภาคใต้ ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรมพีชกระจุตที่มีความเหมือนและแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ส่งสมจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนมีการรับบางอย่างและไม่รับบางอย่าง ซึ่งก่อให้เกิดศักยภาพและปัญหา รวมทั้งมีแนวคิด และวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตที่แตกต่างกันออกไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นักวิจัยในประเทศหลายคนได้ศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยเรื่อง กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ดังนี้

กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์ (2539 : 118-120) ได้วิจัยการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวของชาวบ้านนาสะไมย์ อำเภอเมืองยโสธร ผลการวิจัยพบว่าการประกอบอาชีพหัตถกรรมกระติบข้าวของชาวบ้านมีแรงจูงใจในการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าว คือ 1) มีการสืบทอดอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวจากบรรพบุรุษ จึงทำให้ชาวบ้านประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวจนถึงปัจจุบัน 2) ชาวบ้านมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพสานกระติบข้าว 3) แหล่งความรู้ที่มีส่วนช่วยในการตัดสินใจประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวคือ การรับรู้ข้อมูล การเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ระหว่างการสานกระติบข้าวกับการทำไร่ ทำนา และ 4) ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจในการประกอบอาชีพนี้ ปัจจัยสำคัญของการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวคือการมีวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่าย



การมีแรงงาน การมีกลุ่มและผู้หน้าที่เข้มแข็ง การลงทุน ชาวบ้านใช้ทุนที่มีอยู่ในครอบครัว ไม่ได้กู้ยืมจากสถาบันการเงินแต่อย่างใด เพราะการสานกระติบข้าวใช้เงินทุนไม่มาก หากต้องการขยายการลงทุนก็เพราะเกิดจากความต้องการกระติบข้าวของตลาดมีมากขึ้น วัสดุอุปกรณ์การสานกระติบข้าว ได้แก่ มีด กบเหลาตอก ก้านตาล ด้ายไนลอนหรือหวายไม้ไผ่ ในการสานกระติบข้าวจะนิยมสานลายสองธรรมดา การตัดสินใจขายกระติบข้าวจะตัดสินใจร่วมกันทั้งพ่อบ้านและแม่บ้าน ส่วนการขายจะมีพ่อค้าในหมู่บ้านมารับซื้อถึงที่บ้าน หรือถ้าตลาดต้องการมากพ่อค้าก็จะส่งจอบ่วงหน้า โดยนำเงินมามัดจำไว้ด้านความคิดเห็นต่อการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าว ชาวบ้านเห็นว่าการประกอบอาชีพนี้มีความมั่นคงเพราะตลาดมีความต้องการกระติบข้าวเป็นจำนวนมาก ปัญหาในการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าว ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เช่น ไม้ไผ่ก้านตาลมีราคาแพงขึ้น และทำให้สุขภาพอนามัยไม่ดี เช่น ปวดหลัง ปวดเอว เหนื่อย อ่อนเพลียจากการนั่งสานกระติบข้าวนานๆ การเก็บหอมจากการจำหน่ายกระติบข้าวโดยการฝากธนาคาร และเก็บหอมไว้ในรูปสิ่งของ การใช้แรงงานชาวบ้านนาสะเม็ยจะไม่นิยมไปทำงานต่างถิ่น จะทำงานอยู่ที่บ้านโดยจะช่วยกันสานกระติบข้าวเพราะทำรายได้ดีอยู่แล้วจากผลการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวที่มีต่อเศรษฐกิจทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ผลจากการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวที่มีต่อสังคม ได้แก่ ทำให้ความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยสมาชิกในครอบครัวมีส่วนช่วยเหลือกันสานกระติบข้าว บุตรหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้นกว่าเดิม มีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีของคนภายในหมู่บ้าน ลดปัญหาสังคมภายในหมู่บ้าน เช่น ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย หมู่บ้านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ชาวบ้านให้ความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ มีการดูแลสุขภาพอนามัยมากขึ้น มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีในหมู่บ้าน โดยจะใช้เงินเป็นสื่อกลางมากขึ้นมีการดำรงชีพแบบสังคมเมืองมากขึ้น

เอกวิทย์ ญ กลาง (2541 : 9) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิธีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ - แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญา หมายถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบอบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

พิสิษฐ์ บุญไชย (2541 : 81-84) ได้ศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานปรากฏผลการศึกษาพบว่าหัตถกรรมพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อยู่คู่ชุมชนอีสานมาหลายร้อยปีแล้ว เมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ติดตัวไปด้วย หมู่บ้านหนึ่งๆ ต้องมีช่างหัตถกรรมแตกต่างกันไปจนเป็นหัตถกรรมประจำตระกูล แล้วได้ถ่ายทอดวิธีการทำต่อไปยังลูกหลานและกลายเป็นหัตถกรรมประจำหมู่บ้าน การทำหัตถกรรมพื้นบ้านดั้งเดิมจะผลิตเพื่อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการยังชีพ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อ



ขายสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ความร่ำรวยแก่ครอบครัวโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต แต่มีหัตถกรรมพื้นบ้านบางประเภทได้มีพิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิม แต่บางประเภทได้ลดความสำคัญลงไม่ยึดถือพิธีกรรม ความเชื่อ มุ่งผลิตเพื่อขายจนกลายเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีการจ้างแรงงาน การแบ่งงานกันทำ และเป็นระบบธุรกิจการค้าของหมู่บ้าน หัตถกรรมพื้นบ้านมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนอีสานในด้านผลดี คือสร้างรายได้ การมีงานทำให้แก่ครอบครัว ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ชุมชนหรือหมู่บ้านได้พัฒนาเจริญขึ้น มีสิ่งสาธารณะประโยชน์เพิ่มขึ้นส่วนผลเสีย คือมีผลเสียต่อสุขภาพของผู้ทำหัตถกรรม มีปัญหาความปลอดภัย ด้านอัคคีภัย ปัญหามลพิษนอกจากนี้ยังมีผลผลิตทางด้านสังคม ได้แก่บุคคลมีค่านิยมฟุ่มเฟือย และปัญหายาเสพติดในชุมชน หัตถกรรมพื้นบ้านบางประเภท ผู้ผลิต ไม่มีความรู้ด้านการตลาดลงทุนมากนัก ขายไม่ได้ทำให้ผู้ผลิตขาดทุน แนวทางการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานคือการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ การงานหัตถกรรมบางประเภทแก่คนรุ่นหลัง จัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตให้เพียงพอควรมีการอบรมความรู้ด้านป้องกันภัย การรักษาสุขภาพ และการตลาดแก่ผู้ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ควรส่งเสริมอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทที่กำลังจะหมดไปเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านให้คงอยู่คู่สังคมอีสานต่อไป

นวนลลอ ทินานนท์ (2544 : 77-79) ได้ทำวิจัยงานหัตถกรรมพื้นบ้านนครนายกผลการศึกษาพบว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการผลิตสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ งานจักสาน งานทอเสื่อ งานทอผ้าและงานตีเหล็ก งานหัตถกรรมทั้ง 4 ประเภท มีรูปแบบที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันทั้งในครัวเรือน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมและใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง พบว่ามีคติความเชื่อในการทำงานตีเหล็ก คือ พิธีบูชาครูเตาเพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพ ส่วนงานประเภทอื่นไม่พบว่ามีคติความเชื่อที่แฝงไว้ในการทำงานนั้น นอกจากนี้ยังพบงานหัตถกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในระยะเวลาประมาณ 10 ปี คือ การทำไม้กวาด การแกะสลักหัวไม้ไผ่ การแกะสลักหินอ่อนและการทอพรหมเช็ดเท้า เนื่องจากจังหวัดนครนายก มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมศักยภาพดังกล่าวด้วยการสืบทอดการผลิตงานหัตถกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันและฟื้นฟูงานหัตถกรรมที่เคยมีมาในอดีตแต่ปัจจุบันที่สูญหายไปให้กลับคืนมาโดยสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ด้วยการเชื่อมโยงมาสู่โรงเรียนในหลายๆ ระดับ ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกทางหนึ่งให้กับชุมชนในจังหวัดนครนายก ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติความเชื่อ ประเพณี นำไปสู่การสร้างสรรครูปแบบของงานหัตถกรรม

ลำแพน จอมเมืองและสุทธิพงษ์ วสุโสภานพ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผ้าทอไทลื้อ : เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ผลการศึกษาพบว่าองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดในเชิงวิถีชีวิตควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย ดังนั้น “ผ้าทอไทลื้อ” จึงเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Culture Reproduction) และมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เท่านั้นแต่ยังมีระบบคุณธรรม ศีลธรรมทางศาสนากำกับและแทรกอยู่ด้วย เช่น การเผื่อแผ่ แบ่งปันให้ผู้อื่น การนำไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา การใช้เป็นเครื่องสักการะสำหรับพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของคนไทลื้อ นอกจากนี้ยังเป็นระบบของภูมิปัญญาที่มีรากเหง้าดั้งเดิมและเป็นจิตวิญญาณของคนในชุมชนไทลื้อ ที่แสดงให้เห็นถึงตัวตนและสังคมของชุมชนได้โดยการทอผ้าเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่บ่งบอกถึงทักษะความชำนาญดั้งเดิมและยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนมาก่อนที่แบบแผนการผลิตของชุมชนจะถูกกระทบจากกระแสทุนนิยมจากภายนอก การผลิตใหม่ที่มีการผสมผสานองค์ความรู้ในการทอผ้าให้สอดคล้องกับสถานการณ์



ใหม่ นั่นคือ ได้เกิดการเรียนรู้และมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจนสามารถพัฒนาเป็นการซื้อขาย แลกเปลี่ยนที่ก่อให้เกิดรายได้จนเกือบครบถ้วน หรือมองได้อีกลักษณะหนึ่งว่าเป็นธุรกิจรายครัวเรือนที่สามารถเชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนในระดับตำบลได้ตามขนาดและระดับการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้น จากการศึกษายังพบว่าสภาพของชุมชนในอดีตที่ผ่านมามีการทอผ้าในลักษณะการใช้องค์ความรู้เดิม มาผสมผสานแล้วผลิตซ้ำขึ้นใหม่ และมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ภายใต้กระแสของระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมแล้วพัฒนาและเลือกเข้ามาเป็นเป็นระบบธุรกิจของชุมชน ซึ่งระบบดังกล่าวนี้ อาจไม่ใช่รูปแบบที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจชุมชนในเชิงผลตอบแทนด้านกำไรและการเติบโตของ กิจการ หรือการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิตหากแต่ต้องอาศัยทุนเดิมและการมีส่วนร่วม ในการคิดค้นว่า จะผลิตอะไร จะขายใคร จะขายอย่างไรและชุมชนไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการทำ ธุรกิจชุมชนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจชุมชนที่จะพึ่งตนเองได้นั้น จะต้องทำควบคู่ไปกับอาชีพอื่นๆ เช่น อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกรในชนบท อาชีพช่างก่อสร้าง โดยอยู่บนความหลากหลายของอาชีพ จึงจะเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการพึ่งตนเอง ของชุมชน ธุรกิจชุมชนยังเป็นแนวทางในการยกระดับรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของ ชุมชนในชนบทที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศและเป็นรากฐานการพัฒนา หากชุมชนเหล่านี้มีงาน ทำ และรายได้ที่สูงขึ้นจะช่วยลดปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ และทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมี ผลบวก โดยการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจ ชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบในชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อคน ในชุมชน ให้คนในชุมชนได้คิดเอง วางแผนและตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ฐานรากในประเทศได้ และสามารถลดปัญหาทางสังคมจากการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อหางาน ทำโดยเฉพาะในช่วงที่ว่างจากการผลิตในภาคการเกษตร อีกทั้ง

ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของไทยในระยะยาวต่อไป

ภานุพงศ์ จงขานสิทธิ (2546 : 200-201) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และ ทักษะการทำภาชนะเครื่องเงินของช่างเครื่องเงิน ในเขตเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการ ถ่ายทอดความรู้และทักษะการทำภาชนะเครื่องเงินเป็นลักษณะการสอนตามตามอัธยาศัย โดยผู้ ถ่ายทอดมีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว โดยมีกระบวนการถ่ายทอดหลายเรื่องเข้าด้วยกันเนื้อหาที่ ถ่ายทอดไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาจากการลงมือปฏิบัติเนื้อหา มี การบูรณาการหลายเรื่องเข้าด้วยกัน วิธีการถ่ายทอดเป็นการปฏิบัติ สาธิต สื่อที่ใช้ถ่ายทอดใช้บุคคลหรือ ตัวช่างเครื่องเงินผู้ถ่ายทอด

จิโรจน์ ตั้งสกุล (2547 : 101) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน ศึกษากรณี เครื่องทองลงหิน ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่าการถ่ายทอดความรู้เป็นการเรียนจากสมาชิกในครอบครัวที่ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักด้วย วิธีการแบ่งงานกันทำ

กุลธิดา มังกรไชยา (2551 : 157-159) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชุมชนบ้านบุในการผลิต ชิ้นลงหินเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนผลการศึกษาพบว่าชิ้นลงหินเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาการทำชิ้นลงหินของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ มีทักษะ มีความเชื่อ จนแสดงออกเป็นพฤติกรรม มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยอาศัยความสัมพันธ์ใน ครอบครัว ซึ่งมีวิธีส่งผ่านความรู้โดยการบอกเล่าด้วยวาจาของผู้ถ่ายทอด (มุขปาฐะ) ผู้รับการถ่ายทอด



ต้องสังเกต ใช้การจดจำ การทำเลียนแบบของผู้ถ่ายทอด ครูพักลักจำ ตลอดจนสอบถามจากผู้ถ่ายทอด ภูมิปัญญา แล้วนำมาฝึกฝนตนเองมากๆ จนเกิดเป็นทักษะจนชำนาญ จากการศึกษายังพบว่าแนวทาง ในการจัดการผลิตภัณฑ์ชั้นลงหินเชิงธุรกิจในระดับชุมชนมี 5 ด้าน คือ 1) การวางแผน (Planning) โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนประกอบด้วยกิจกรรมเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นแหล่ง เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน เป็นตลาด การซื้อ การขายผลิตภัณฑ์ 2) การจัดองค์กร (Organizing) แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ 3) การบริหารงานบุคคล (Staffing) โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ 4) การนำหรืออำนวยการ (Directing) โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพ มีหน้าที่แสวงหาความ ร่วมมือในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก 5) การควบคุม (Controlling) โดยการติดตาม ประเมินผลการตรวจสอบผลงาน และตรวจสอบคุณภาพเพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลิตภัณฑ์

พวงเพ็ญ โปธิกาญจนวัตร (2551 : 128) ได้ศึกษาภูมิปัญญาการปลูกชมพูเพชร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผลการศึกษพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกชมพูเพชรด้วยวิธีการ ส่งผ่านความรู้โดยการบอกเล่าด้วยวาจาของผู้ถ่ายทอด และการสอนด้วยการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้รับการถ่ายทอดต้องสังเกต ใช้การจดจำ ตลอดจนสอบถามจากผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาแล้วนำไปปฏิบัติ ด้วยตนเองจนเกิดเป็นทักษะจนมีความชำนาญ

พระรัฐกร สุขอ้วน (2551 : 149-150) ได้ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเชิงเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมีวิธีส่งผ่านความรู้โดยการบอกเล่า ด้วยวาจาของผู้ถ่ายทอด (มุขปาฐะ) ผู้รับการถ่ายทอดต้องสังเกตใช้การจดจำ การเลียนแบบของ ผู้ถ่ายทอด ครูพักลักจำ ตลอดจนการสอบถามจากผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน แล้วนำมาฝึกฝนตนเอง มากๆ จนเกิดเป็นทักษะมีความชำนาญจึงเกิดมีช่างฝีมือที่เก่งต่อไป ส่วนรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญา พื้นบ้าน คือการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง ให้ปฏิบัติจริง สอนทางคำพูด พ่อแม่สอนลูก ในอดีตผู้ถ่ายทอด หรือปราชญ์ชาวบ้านจะเริ่มจากการถ่ายทอด โดยการให้ปฏิบัติจริงตามความถนัด ความรู้ความชำนาญ เทคนิคการทำที่มีลักษณะเฉพาะให้กับคนในครอบครัวและเครือญาติด้วยการซึมซับจากวิถีชีวิตที่ ครอบครัว วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาปรับเปลี่ยนไปจากการเรียนรู้ของคนในครอบครัวมาเป็นการเรียนรู้ จากผู้รู้ผู้ชำนาญการแทน

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2551 : 114-117) ได้ศึกษาการอนุรักษ์และสืบทอด ภูมิปัญญา และแนวทางการพัฒนาการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของ ชุมชนมีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวเอง ใช้วิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และแนวทางในการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนจำเป็นต้องเพิ่มคุณค่าของบาตร ให้มีประโยชน์เอนกประสงค์และเป็นที่ต้องการของพระสงฆ์มากขึ้น ต้องปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์บาตร สำหรับใช้เป็นที่ระลึกที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม จัดหาแหล่งทุนสนับสนุนธุรกิจเกี่ยวกับบาตรในชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหัตถกรรมบาตรชุมชนรวมทั้งการผลิต การอนุรักษ์ การสืบทอดการ ผลิตบาตรและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ สำหรับแบบผลิตภัณฑ์บาตรใหม่ที่ พึ่งประสงค์เป็นแบบบาตรสำหรับพระสงฆ์มีประโยชน์เอนกประสงค์ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยทาง พระพุทธศาสนาและมีลักษณะพิเศษสวยงามกว่าบาตรทั่วไป



พระมหาชุติพนธ์ ขาติตร (2551 : 191) ได้ศึกษาหัตถกรรมพื้นบ้านหมอนขิดบ้านศรีฐานกับการพัฒนาเพื่อการส่งออก ผลการศึกษาพบว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำหมอนขิดบ้านศรีฐานมีการสืบสานการทำหมอนขิดให้เยาวชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัยความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พ่อแม่ ญาติ สู้รุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งมีวิธีการส่งผ่านความรู้โดยการบอกเล่าด้วยวาจาของผู้ถ่ายทอดมรดกสู่ผู้รับการถ่ายทอดต้องสังเกต ใช้การจดจำ การเลียนแบบของผู้ถ่ายทอดตลอดจนสอบถามจากผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาแล้วนำมาฝึกฝนตนเองมากๆ จนเกิดเป็นทักษะที่มีความชำนาญ ดำเนินการในระดับครัวเรือนจากอดีตถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนาหมอนขิดบ้านศรีฐานมีดังนี้

1. ความต้องการของตลาด
2. การออกแบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นของบ้านศรีฐานหมอนขิดควรมีหลายรูปแบบ ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะมีอยู่ 3 ลักษณะดังนี้
 - 2.1 ศึกษาดูงานจากที่อื่นแล้วนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น
 - 2.2 ผลิตสินค้าตามความต้องการของลูกค้า
 - 2.3 สำรวจผลิตภัณฑ์ตามท้องตลาดแล้วนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
3. การผลิต ควรมีการรวมกลุ่มกันผลิตหมอนขิดเพื่อส่งออกในรูปแบบต่างที่สะท้อนวิถีชีวิตวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมบ้านศรีฐานคงความเป็นเอกลักษณ์เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหนียวแน่น ในอดีตการผลิตหมอนขิดจะใช้แรงงานคนในทุกขั้นตอนแต่ในปัจจุบันได้นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการทุนแรงในทุกขั้นตอน โดยมีการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้มีความชำนาญจุดเด่นของการผลิตหมอนขิดบ้านศรีฐาน คือ 1) ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและเป็นลักษณะเฉพาะเป็นที่ต้องการของตลาดลูกค้า 2) ใช้แรงงานในพื้นที่ 3) เป็นงานที่ผลิตจากมือ 4) มีการดำเนินธุรกิจครบวงจร มีการผลิต การจัดจำหน่าย การขยายเครือข่าย และการตลาด 5) กระบวนการผลิตรักษาสิ่งแวดล้อม
4. การจัดการเพื่อการส่งออก การจัดการธุรกิจซึ่งเป็นหน้าที่ทุกคนต้องปฏิบัติทั้งนี้เพื่อให้การจัดการหมอนขิดประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้
 - 4.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า
 - 4.2 การจัดการองค์กร (Organizing) คือ การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยมีการประสานงานกันอย่างดี
 - 4.3 การจัดการคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง ภารกิจทางการจัดการที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรขององค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้องค์กรธุรกิจมีกำลังที่มีประสิทธิภาพพร้อมทำงานในทุกตำแหน่ง
 - 4.4 การอำนวยการสั่งการ (Direction) หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่มุ่งผลักดันให้พนักงานทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 4.5 การควบคุม (Controlling) หมายถึง การตรวจสอบดูว่าทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินการสอดคล้องไปตามแผน คำสั่งและหลักการที่ได้วางไว้หรือไม่



5. บทบาทผู้เกี่ยวข้อง การผลิตหมอนขิดของบ้านศรีฐานต้องมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพิ่มขึ้นปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้มีการพัฒนาและสร้างความสนใจให้กับลูกค้าให้มีการสนใจในการอยากซื้อสินค้าตัวใหม่ด้วยแต่ก็ไม่ลืมสินค้าตัวเดิมและรักษาเอกลักษณ์ของสินค้านั้นไว้ให้กับลูกหลานสืบทอดกันต่อไป มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านการตลาดอยู่อย่างสม่ำเสมอ

พระมหาโสฬส พรหมมา (2553 : 192 - 195) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านหินอ่อนกำแพงเพชรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาการถ่ายทอดและการสืบทอดในการแปรรูปผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านหินอ่อนยังคงเป็นลักษณะการถ่ายทอดและเรียนรู้เฉพาะถิ่น คือ การผลิตตามๆ กันมาจากครูช่างหรือที่เรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือว่าพ่อแม่ ลักษณะการถ่ายทอดและการสืบทอดภูมิปัญญาพ่อแม่หรือคนในครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอด นายช่างเป็นผู้ถ่ายทอด ส่วนการสืบทอดจะมีการเรียนรู้จากผู้รู้ที่เป็นช่างในโรงงานสืบทอดๆ กันมาด้วยวิธีการบอกเล่า แนะนำ แล้วลงมือปฏิบัติจริง ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญใช้ได้และเป็นผู้ถ่ายทอดต่อไปอีกทอดหนึ่ง ส่วนองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการแปรรูปผลิตภัณฑ์หินอ่อนหลักๆ มี 9 ขั้นตอน จากการศึกษาฯ พบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านหินอ่อนกำแพงเพชรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนได้วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หินอ่อนเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนพบว่ามีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์หินอ่อน 2) ด้านบรรจุภัณฑ์ 3) คุณภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ 4) ด้านการขาย 5) ด้านการส่งเสริมการขาย

ศาสตรา เหล่าอรุณระ (2554 : เว็บไซต์) ได้ศึกษาการพัฒนามาตรฐานของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสาน ในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดกระบวนการทำของเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกตเอาเองว่าทำอย่างไรใครมีความคิดสร้างสรรค์ก็ประยุกต์ตามความพอใจหรือถ้าเห็นช่างหรือใครที่มีฝีมือก็สอบถามเทคนิควิธีการที่ทำให้ทำได้ดี

วรุณี โรมรัตนพันธ์ (2547 : 215) ได้ศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่ามนุษย์ให้ความหมายของคำว่า “ทุน” ในเชิงมูลค่าที่ช่วยในการผลิตมากกว่าเชิงคุณค่า ทุนทางสังคมเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจและความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบัน บนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชนของไทยพัฒนามาจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน หลักคำสอนในพุทธศาสนา และแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอมีพอกินและการพึ่งตนเอง เศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และใช้ฐานทรัพยากรชุมชนโดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นฐาน ทุนทางสังคมสามารถเป็นพลังความรู้ พลังปัญญาช่วยขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนได้

อุดร จินตะเวช (2549 : 71-72) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชน : กลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตย บ้านโคกสว่าง หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสว่าง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่าในการผลิตผลิตภัณฑ์ทอเสื่อใบเตย เริ่มต้นมีการวางแผนการผลิตโดยการจัดหาวัตถุดิบให้เพียงพอต่อการจัดส่งผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด หลังจากมีวัตถุดิบเพียงพอจึงดำเนินการผลิตโดยขั้นตอนการผลิตแบ่งได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้



- ขั้นตอนที่ 1 เป็นการตัดใบเตยจากต้นแล้วนำมากรีดหนามออก กรีดเป็นเส้นเล็ก ๆ
 ขั้นตอนที่ 2 นำเส้นใบเตยที่กรีดมาตากแดดให้แห้ง ใช้ระยะเวลาประมาณ 1

สัปดาห์

- ขั้นตอนที่ 3 นำใบเตยที่แห้งแล้วนำมากรีดเพื่อให้เป็นแผ่นบาง ๆ
 ขั้นตอนที่ 4 เป็นการเตรียมอุปกรณ์ในการทอโดยการสร้างที่สำหรับทอเส้นใบเตย
 ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการทอเส้นใบเตย ขั้นตอนนี้ต้องใช้แรงงานในการทอ 2 คน

คือ คนแรกทำหน้าที่สอดเส้นใบเตยเข้าไปที่ละเส้น คนที่สองทำหน้าที่ทอ ในการทอเส้นใบเตย 1 ผืน ใช้ระยะเวลาในการทอประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นแปรรูป โดยทางกลุ่มจะเน้นการแปรรูปเป็นเส้นพับ เมื่อทำเสร็จจะตัดผืนเส้นใบเตยตัดเป็น 3 ซีก แล้วนำมาตัดตามขนาดของเส้น เย็บขอบตกแต่งผลิตภัณฑ์ ในการจัดทำเส้นใบเตย มี 3 ขนาด ดังนี้

1. ขนาด 2 เมตร ใช้ใบเตยประมาณ 120 ใบ
2. ขนาด 1.80 เมตร ใช้ใบเตยประมาณ 100 ใบ
3. ขนาด 1.50 เมตร ใช้ใบเตยประมาณ 80 ใบ

ในการจัดจำหน่าย ราคาต่ำสุดของผลิตภัณฑ์เส้นใบเตย คือ ราคาประมาณ 80 บาท สูงสุดประมาณ 200 บาท แต่ถ้านำมาแปรรูปจะมีราคาสูงสุดประมาณ 300 บาทต่อชิ้นงาน โดยรูปแบบในการแปรรูปแบ่งได้ 2 ชนิด คือ แปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น ถังขยะ และ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นของฝาก เช่น กระเป๋า หมอน เป็นต้น

ในการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์แบ่งได้ 2 ส่วน คือ จัดวางจำหน่ายตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ โดยประสานกับทางหน่วยงานราชการ ซึ่งทางกลุ่มจะมีการส่งตัวแทนมาขาย เช่น งานปีใหม่ งานแสดงสินค้า OTOP เป็นต้น และอีกส่วน คือ ให้พ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อ

ปัญหาอุปสรรค คือ วัตถุดิบ “ต้นเตย” ไม่เพียงพอต่อความต้องการ การจัดเก็บใบเตยไม่มีมาตรฐานทำให้เกิดเชื้อราส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสินค้าตลาดในการรองรับผลิตภัณฑ์ยังไม่ขยายกว้างทำให้การผลิตสินค้าที่ออกมาไม่มาตรฐานเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการแข่งขันในการพัฒนาคุณภาพและรูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายที่จะดึงดูดให้น่าสนใจ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาแนะนำในด้านการจัดสถานที่ปลูกโดยให้จัดเป็นสัดส่วน (Zone) รวมในที่เดียวกัน เช่น ตามไร่นา ทำให้ทางกลุ่มเห็นว่าไม่สะดวกในการดูแลต้นเตยและไม่สะดวกในการนำไปผลิตก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

ชลพรรษ ดวงนภา (2552 : 359) ได้ศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราดผลการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดตราดโดยการจัดการป่าวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่ครบวงจร ได้แก่ การผลิต การแปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่า และการหาตลาดจำหน่ายผลผลิต มีการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่บุคคล องค์กรชุมชนหรือเอกชนร่วมกิจการช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนโดยประสานทำงานกับพหุภาคีและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ช่วยเหลือการผลิต การตลาด พุน การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ ส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน



วิภา แก้วปานกัน (2552 : 160-163) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อสร้างเศรษฐกิจให้ชุมชนพบว่า แนวทางการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. พัฒนาทางด้านวัตถุดิบ โดยควรส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการปลูกป่าเพื่อที่จะได้ไม้ไผ่ที่มีคุณภาพมาจักสาน สนับสนุนด้านเงินทุนดำเนินการ ควรสนับสนุนด้านแรงงานโดยให้หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาควรบูรณาการร่วมกันจัดทำหลักสูตรด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน สนับสนุนด้านเทคนิคการผลิต และสนับสนุนด้านการตลาดโดยควรจัดตั้งศูนย์พาณิชย์เพื่อจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมในจังหวัดและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
2. พัฒนาวิธีการจัดทำผลิตภัณฑ์ โดยควรส่งเสริมวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือในการอำนวยความสะดวกเพื่อเพิ่มผลผลิต
3. พัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยควรออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะเด่นไม่เหมือนใครเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและประเพณีวัฒนธรรมสภาพอายุ และวัย
4. การพัฒนาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ โดยควรจัดทำหรือส่งเสริมเกณฑ์มาตรฐานในการรับรองคุณภาพแสดงเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับและสามารถประกันคุณภาพ ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มี 4 ด้าน ดังนี้
 - 4.1 ด้านปัจจัยการผลิต มุ่งส่งเสริมให้ผู้ผลิตเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพในท้องถิ่น การปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต พัฒนาประสิทธิภาพ ทักษะฝีมือและแรงงานการผลิต
 - 4.2 ด้านผลิตภัณฑ์ พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ให้ถือระดับที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงาน การมีกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน
 - 4.3 การสร้างสมดุลของการผลิตกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล
 - 4.4 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ให้กับกลุ่มผู้ผลิตให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในเรื่องการพัฒนาการผลิตและแปรรูปการตลาด การบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ
5. การพัฒนาด้านประโยชน์ใช้สอย โดยควรจัดทำให้เหมาะสมกับสภาพการใช้สอยให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นที่สืบเนื่องกันมา
6. การพัฒนาด้านการบรรจุภัณฑ์ โดยควรจัดทำบรรจุภัณฑ์ สำหรับบรรจุสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อป้องกันไม่ให้เปราะเปื้อนและกระแทกแตก ที่จะทำให้อินค้าที่บรรจุอยู่ภายในได้รับความเสียหาย แต่ความเป็นจริงแล้วบรรจุภัณฑ์มีความสำคัญยิ่งเพราะนอกจากจะช่วยปกป้องสินค้าแล้วบรรจุภัณฑ์นั้นยังเปรียบเสมือนหน้าต่างที่จะช่วยปลุกเร้าให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจที่จะอยากซื้อสินค้าไม่ว่าจะเป็นเหตุผลของความงาม สี สัน หรือการพกพาสะดวก

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2550 : 8-10) ได้ศึกษานาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ มักเข้าใจและมุ่งเน้นไปที่ความคิดริเริ่มซึ่งแท้ที่จริงแล้วความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย ลักษณะความคิดอื่นๆ ด้วย มิใช่เพียงแต่ความคิดริเริ่มเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตามความคิดริเริ่มก็จัดเป็นลักษณะ



สำคัญที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นขึ้น แต่ความสำเร็จของการสร้างสรรค์ก็จำต้องอาศัยลักษณะความคิดอื่นๆ ประกอบด้วยและจากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford : 1968) ได้อธิบายความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทางซึ่งประกอบด้วยความคิดริเริ่ม(Originality) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) และ ความละเอียดละออ(Flaboration) ความคิดริเริ่ม หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่ซึ่งแตกต่างจากความคิดปกติโดยเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น ความคิดริเริ่มจึงเป็นลักษณะความคิดที่คิดขึ้นครั้งแรกเป็นความคิดที่แปลกแตกต่างจากความคิดเดิมและอาจไม่มีใครเคยมีหรือคิดถึงมาก่อน ความคิดริเริ่มจำต้องอาศัยลักษณะความคิด กล่าวคือเพื่อทดสอบความคิดของตน ความคิดริเริ่มมักจำเป็นต้องอาศัยความคิดจินตนาการควบคู่กันไปด้วย ความคิดริเริ่มจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์

อนันต์ การะเกด (2539 : 122-126) ได้ศึกษาหัตถกรรมกระจูดบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมกระจูดและวิธีการผลิตหัตถกรรมกระจูด บ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส มีดังนี้
 - 1.1 ขั้นตอนการเตรียมกระจูด ชาวบ้านทอนมีวิธีการเตรียมกระจูดตามขั้นตอนดังนี้
 - 1.1.1 การคัดเลือกกระจูด บ้านทอนมีแหล่งที่กระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก คือ บริเวณ “พรุบาเงาะ” ดังนั้นสามารถเลือกกระจูดตามลักษณะงานหัตถกรรมได้ กล่าวคือ ถ้าต้องการงานหัตถกรรมที่มีขนาดใหญ่ก็จะเลือกต้นกระจูดยาว และในทางกลับกัน ถ้างานหัตถกรรมมีขนาดเล็กก็จะเลือกต้นกระจูดสั้น หรือถ้างานหัตถกรรมนั้นต้องการความประณีตเป็นพิเศษก็จะเลือกกระจูดที่มีขนาดลำต้นเล็ก ส่วนงานหัตถกรรมทั่วไปก็จะเลือกกระจูดที่มีขนาดลำต้นโต
 - 1.1.2 การถอนกระจูด บ้านทอนจะใช้วิธีถอนกระจูดและเกี่ยวกระจูดด้วยเคียว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้ชายเพราะเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมาก ในการถอนหรือเกี่ยวกระจูด และขนย้ายกระจูด จะใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง สำหรับการถอนกระจูดด้วยมือ เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมงหากใช้เคียวเกี่ยวกระจูด อนึ่งมีชาวบ้านส่วนหนึ่งซื้อกระจูดซึ่งมีผู้นำมาขายในหมู่บ้านจึงทำให้ลดขั้นตอนนี้ไป
 - 1.1.3 การคัดกระจูด เป็นการคัดแยกกระจูดตามความสั้นยาวกระจูด 1 ตอกอ (กำปา) เมื่อคัดขนาดแล้วจะได้ประมาณ 7-8 อีเกห์ (กำฝืน) ซึ่งแต่ละอีเกห์จะมีความยาวต่างกัน ประมาณ 10-15 เซนติเมตร
 - 1.1.4 การคลุกโคลนกระจูด ชาวบ้านจะนำกระจูดที่มัดไว้ไปคลุกโคลนที่เตรียมไว้ในบ่อคลุกกระจูดให้โคลนเกาะติดผิวกระจูดก่อนนำไปตากแดดเพื่อไม่ให้กระจูดแห้งเหี่ยวและมีสีน้ำตาลสวย
 - 1.1.5 การตากกระจูด สำหรับบ้านทอนมีวิธีตากกระจูด 2 วิธี คือการตากแบบเรียงต้น และการตากแบบผูกปลายกระจูด การตากแบบเรียงต้นจะใช้ตากวันแรก ส่วนการตากแบบผูกปลายกระจูดจะใช้ตากในวันต่อๆ ไป เพื่อให้กระจูดแห้งเสมอกันตลอด โดยใช้เวลาตากประมาณ 2-3 วัน



1.1.6 การตำหรือรีดกระจุต การตำหรือรีดกระจุตจะใช้แรงงานคนในการทำ ให้กระจุตแบนเรียบ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 30 - 40 นาทีถ้าตำคนเดียว และใช้เวลาประมาณ 15 - 20 นาที ถ้าตำ 2 คนพร้อมกัน สำหรับการรีดกระจุตเป็นวิธีการทำให้กระจุตแบนเรียบอีกวิธีหนึ่งซึ่งเป็นที่ นิยมกันมากในบ้านทอน เพราะประหยัดทั้งแรงงานและเวลา กระจุต 1 อีกะห์ จะใช้เวลารีดประมาณ 5 นาที ก็สามารถนำไปใช้สานผลิตภัณฑ์ได้

1.1.7 การย้อมกระจุต ชาวบ้านทอนจะแยกกระจุตส่วนหนึ่งมาย้อมเพื่อให้ ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายสวยงาม กระจุต 1 อีกะห์ จะแบ่งเป็น 3 มัด ย้อมครั้งละ 1 มัด โดยใช้เวลารั้ง ละประมาณ 4-5 นาที สีที่ใช้ย้อมเป็นสีวิทยาศาสตร์ งานหัตถกรรมต่างๆ ไปจะใช้สีแดง สีม่วง สีเขียว และสีน้ำเงิน และงานหัตถกรรมที่มีความประณีตจะมีสีอื่นเพิ่มขึ้น เช่น สีส้ม สีน้ำตาล สีดำ สีเหลือง เป็นต้น

1.2 วิธีการผลิตหัตถกรรมกระจุต การผลิตหัตถกรรมกระจุตที่บ้านทอน มี ขั้นตอนดังนี้

1.2.1 การสาน ผู้สานจะวางตอกกระจุตสลับส่วนโคนต้นกับปลายของตอก กระจุตที่ละเส้น เพื่อให้ได้ผลงานที่มีขนาดเท่ากันและมีรูปทรงสวยงาม ส่วนการสานนั้นจะมีทั้งวางเส้น ตอกกระจุตตะแคงและวางเส้นตอกกระจุตในแนวตั้ง-แนวนอน ลายสานจะมีทั้งลายสานดั้งเดิมและลาย สานพัฒนาที่ผู้สานค้นคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่

1.2.2 ผู้สาน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงซึ่งมีตั้งแต่เด็กเล็กๆ อายุ 6-7 ปี จนถึงผู้ใหญ่ โดยจะนั่งสานในบ้าน ชานบ้าน และบริเวณบ้าน บางครั้งมีการรวมกลุ่มกันสาน ก่อให้เกิด การปฏิสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

1.2.3 การเก็บริม ชาวบ้านทอนใช้การเก็บริมที่มีมาตั้งแต่เดิม คือ ลือเปะ (เม้ม, เม้น) และลือกู (แปะ, แบะ) โดยชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมการเก็บริมด้วยการลือเปะมากกว่าลือกู

2. ลายสานกระจุต รูปแบบผลิตภัณฑ์กระจุตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ หัตถกรรมกระจุตบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส มีดังนี้

2.1 ลายสานกระจุต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1.1 ลายสานดั้งเดิม เป็นลายสานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ ได้สร้างสรรค์ขึ้น จากการศึกษาสามารถเก็บรวบรวมได้ 15 ลาย คือ ลายสอง อาเนาะซุงาหรือดาออลีแป บูงอ ตันหยง บูงอญูญู บูงอปือแม บูงอจีจิง บูงอรูดูโต๊ะ บูงอกากีปะ บูงอตาเปาะบากู บูงอจาปูน และบูงอซีกูกลูแวน

2.1.2 ลายสานพัฒนา เป็นลายสานที่ผู้สานปรับปรุงพัฒนาลายสานดั้งเดิม โดยการผสมผสานและคิดประดิษฐ์ ทำให้เกิดลายสานใหม่ๆ ตามความต้องการของตลาด เนื่องจากเป็น ลายสานที่ไม่มีข้อกำหนดด้านรูปแบบที่ตายตัว

2.2 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระจุต แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.2.1 เสื่อกระจุต ประกอบด้วย เสื่อกระจุตธรรมดาสำหรับใช้สอยใน ชีวิตประจำวัน และเสื่อกระจุตลายดอกสำหรับใช้ประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือนหรือเป็นของขวัญที่ระลึก

2.2.2 กระสอบ ประกอบด้วย กระสอบนั่ง กระสอบหมาก และสมุกที่ได้ ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันซึ่งใช้เป็นที่รองรับขยะ ที่ใส่ของต่างๆ แจกกันและของ ขำร่วย



2.2.3 ผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบตามความคิดริเริ่มของผู้สานที่สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน ได้แก่ ที่รองจาน หมอนอิง และซองแว่นตา

2.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมกระจูดสุรูป ดังนี้

2.3.1 วัฒนธรรมด้านการใช้สอย ชาวบ้านทอนได้สร้างสรรคงานหัตถกรรมกระจูดขึ้นสำหรับเป็นสื่อปูนั่ง ปูนอน ปูประกอบพิธีในมัสยิดและปูตากสิ่งของต่างๆ กระจูดใส่สิ่งของต่างๆ และได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของงานหัตถกรรมประเภทนี้ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน เช่น ของประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือน ของชำร่วย เป็นต้น สำหรับการดูแลรักษาเพื่อให้ใช้งานได้ทนทานก็จะเก็บไว้ในที่ร่มและแห้ง เพื่อป้องกันไม่ให้เส้นตอกระจูดเปื่อยและขาดง่าย

2.3.2 วัฒนธรรมด้านอาชีพและเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพผลิตหัตถกรรมกระจูดนั้นเป็นอาชีพที่ทำรายได้ประมาณวันละ 80 - 120 บาทต่อคน ชาวบ้านทอนประกอบอาชีพนี้ประมาณร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด ทำให้เกิดความมั่นคงในการประกอบอาชีพและช่วยยกระดับฐานะทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.3.3 วัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมการผลิตหัตถกรรมกระจูดในแต่ละครอบครัวมีการรวมกลุ่มกันทำงานและแบ่งสรรงานกันรับผิดชอบ ตลอดจนมีการรวมกลุ่มกันทำงานกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงก่อให้เกิดความรัก ความผูกพันและสัมพันธ์อันดีขึ้นในสังคม

แก้วทวง สอนสังข์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาขางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาศิลปะหัตถกรรมจักสานกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี นั้นลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียงกันกับงานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี แต่จังหวัดนราธิวาสเป็นแหล่งซื้อขายของวัตถุดิบของชุมชนใกล้เคียงเสียมากกว่า ผลการศึกษพบว่าขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตหัตถกรรมกระจูดทั้งสามแหล่งมีลักษณะที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ จะแตกต่างกันบ้างตรงที่การใช้วัสดุประกอบเป็นผลิตภัณฑ์การใช้สารเคลือบผิว และลวดลายของการสาน ส่วนรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด การสืบทอดภูมิปัญญาทั้งสามแหล่งเหมือนกันคือ สืบทอดจากบรรพบุรุษที่ผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนมาจนถึงปัจจุบันโดยความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านเองและความช่วยเหลือจากการฝึกให้จากหน่วยงานของรัฐ จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน จึงควรอนุรักษ์ส่งเสริม สืบสานและพัฒนาต่อไป

สุภาคย์ อินทองคง (2554 : เว็บไซต์) ได้ศึกษาสภาพการทำหัตถกรรมด้วยกระจูดในภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการประกอบการแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ปัญหาภายในและปัญหาภายนอก ปัญหาภายใน สรุปได้ดังนี้

1. วัตถุดิบไม่พอผลิต โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ประกอบการที่เป็นชาวไทยมุสลิม เพราะแหล่งวัตถุดิบต้นเขินไม่เอื้ออำนวย ต่อการเจริญเติบโตของต้นกระจูด ปริมาณกระจูดไม่เพียงพอ กับความต้องการของผู้ผลิต เช่น กรณีที่บ้านสะกอม จังหวัดสงขลา
2. อุปกรณ์เครื่องมือในการเตรียมกระจูดยังมีประสิทธิภาพไม่พอ ทุกเขตยังใช้ อุปกรณ์เครื่องมือแบบดั้งเดิม คือใช้สากตำข้าวหรือลูกกลิ้งตำทับกระจูดให้แบนก่อนใช้ ซึ่งต้องใช้แรงงาน



สูงและระยะเวลาค่อนข้างยาว จึงทำให้ได้วัตถุดิบที่เหมาะสมต่อการสาน ผลิตภัณฑ์ มีเพียงบางเขตที่ได้นำเครื่องทุ่นแรงเข้ามาใช้เช่น ที่บ้านทอน จังหวัดนราธิวาสแต่ยังไม่ค่อยได้ผล

3. ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้คิดรูปแบบให้แปลกใหม่ เคยได้รับการถ่ายทอดแบบใดมาก็ทำแต่แบบนั้นตลอด จึงมีวงจำกัดเพราะไม่อาจสนองต่อความต้องการของตลาดในสังคมเมืองซึ่งมีอำนาจซื้อสูงกว่าสังคมชนบท

4. ขาดแคลนทุนในการดำเนินการ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และจะมีแนวทางในการพัฒนาฝีมือและรูปแบบได้ แต่ขาดทุนรอนที่จะนำมาเป็นทุนในการประกอบการ โดยเฉพาะรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยกว่า เช่น เครื่องตัดเย็บ เป็นต้น

5. ขาดความรู้ในเรื่องการตลาด ด้วยเหตุที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยากจนจึงได้รับการศึกษาน้อยหยาบไม่กว้างขวาง ไม่เข้าใจ ในระบบของตลาดผลิตภัณฑ์ จึงไม่อาจจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในราคาที่เหมาะสมมักจะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง ประกอบกับฐานะยากจน ต้องกู้หนี้ยืมสินจากคนกลางและจ่ายคืนด้วยผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ ซึ่งจะได้ในราคาที่ต่ำกว่าราคาปกติ ผู้เป็นพ่อค้าคนกลางเองก็ยังไม่มีการลงทุนที่จะทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้เกิดการขายตลาดหรือยื่นข้อเสนอให้เกิดการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่สูงขึ้น หรือแข่งขันกับ ผลิตภัณฑ์แบบเดียวกับที่ผลิตจากวัสดุอื่น

ส่วนปัญหาภายนอกสรุปได้ดังนี้

1. การแพร่กระจายและผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ ผลิตภัณฑ์ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยทำนองเดียวกันกับผลิตภัณฑ์แบบกระจุตเดิม ได้ขยายตัวออกกว้างขวางและต่อเนื่องมีกำลังทั้งด้านการผลิตและกระจายผลผลิตสูงกว่ามาก เพราะกระทำในรูปขององค์การ จึงสามารถตีตลาดของผลิตภัณฑ์กระจุตแม้กระทั่งในสังคมชนบทได้มากและมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์กระจุตยังไม่อาจสร้างกำลังทั้งสองด้านนั้นขึ้นมาต้านทานได้

2. การนำทักษะเดิมเพื่อเสริมทักษะใหม่ การส่งเสริมที่หน่วยงานของรัฐดำเนินการจัดให้มักเป็นการฝึกทักษะใหม่โดยใช้วัสดุเก่า คือนำแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ไปฝึกสอนให้ ซึ่งผู้รับยังไม่มีความรู้ทั้งทักษะด้านการผลิตและทักษะในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือ ผลของการส่งเสริมจึงมีน้อย การส่งเสริมยังไม่ได้นำทักษะเดิมมาเสริมทักษะใหม่ซึ่งจะเป็นการง่ายกว่าและได้ผลกว่า ทั้งนี้เกิดจากการไม่ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังก่อนดำเนินการส่งเสริม

ส่วนผลการศึกษาพบว่าหัตถกรรมกระจุตในภาคใต้ให้คุณค่าทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ดังนี้

1. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทางการเกษตร คือ ทำนา ทำสวน และทำการประมง การทำหัตถกรรมกระจุตเป็นอาชีพเสริม ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ผู้ประกอบการตั้งแต่ 10 -15 % ของรายได้จากอาชีพหลัก ช่วยขจัดการว่างงานในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

2. คุณค่าเชิงสังคม การประกอบการทำกันในวันเสาร์ไม่ต้องออกนอกบ้าน ผู้ประกอบการซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ได้มีโอกาสทำงานบ้าน และให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรควบคู่กันต่อไป เป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีให้กับสมาชิกในครอบครัวช่วยสกัดกัน มิให้สมาชิกรุนเอาวันในครอบครัวเที่ยวเตร่โดยเปล่าประโยชน์



3. คุณค่าเชิงศิลปะ ปลายสานที่ปรากฏในหัตถกรรมกระจูดเป็นปลายสานที่วิจิตรงดงามสูงค่า สูงฝีมือ ซึ่งเกิดจากการสังสรรค์ สืบทอด เรียนรู้ และการคิดค้นเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าอย่างหนึ่งของชาติ

4. คุณค่าเชิงประโยชน์ใช้สอย ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระจูดทำจากต้นกระจูด ซึ่งเป็นพืชจำพวกกกชนิดหนึ่ง มีคุณสมบัติเหนียว คงทนต่อการใช้งาน ไม่ว่าจะใช้เป็นเครื่องปูลาดหรือภาชนะบรรจุสิ่งของ โดยเฉพาะเสื่อกระจูดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดมาโดยตลอด ปัจจุบันมีความคงทน มีความเหมาะสมในการปูลาดในเขตร้อน เมื่อเปรียบเทียบกับเสื่อที่ผลิตจากเส้นใยทางวิทยาศาสตร์แล้วเสื่อกระจูดจะใช้ประโยชน์ได้ดีกว่า

สาธิตา ยะเดหวา (2553 : 47) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากต้นกระจูดของกลุ่มทอเสื่อกระจูดบ้านป่า หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูดกลุ่มเป้าหมายมีปัญหาการขาดความรู้และทักษะในการปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขาดแคลนเงินทุน ขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ทันสมัยในการผลิตและการบริหารจัดการกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นสมาชิกกลุ่มจึงมีความต้องการพัฒนาความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น ต้องการวิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญมาอบรมให้ความรู้และสาธิตเทคนิควิธีการผลิต ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูดให้มีรูปแบบที่หลากหลาย มีคุณภาพดี ต้องการเครื่องจักรกล อุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัยในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบใหม่ๆ สามารถสนองตอบความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนต้องการความรู้ เทคนิคและวิธีการที่ดีซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่มให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

วิศรุตา อรุณรัตน์ (2552 : 84-85) ได้ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการทำเสื่อกระจูดของกลุ่มเสื่อกระจูดทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการผลิตเสื่อกระจูดมีดังนี้

1. เสื่อกระจูดที่จำหน่ายได้ราคาไม่สูงมากนักเพราะราคาเสื่อกระจูดถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งคู่แข่งหากขายเสื่อกระจูดในราคาที่สูงก็อาจจะไม่สามารถขายได้
2. วัตถุดิบในการผลิตซึ่งก็คือกระจูดขาดแคลนเพราะแหล่งผลิตถูกทำลายทั้งจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและจากฝีมือมนุษย์ ทำให้กระจูดมีราคาสูงขึ้น
3. เสื่อมกระจูดทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพราะไม่ได้ใช้ธรรมชาติในการย้อมสีกระจูด

4. ผลผลิตที่ได้อาจไม่แน่นอนเพราะการผลิตเสื่อกระจูดเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนยังต้องใช้วิธีการตากกระจูดให้แห้งเองตามธรรมชาติ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ถ้าช่วงที่มีแดดออกก็สามารถผลิตได้มาก แต่ถ้าช่วงไหนฝนตกหนักก็ไม่สามารถผลิตเสื่อกระจูดได้

สุกัญญา ใจเย็น (2550 : 141) ได้ศึกษากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์กระจูดกรณีศึกษา : กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านกุ่มแป อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่าข้อบกพร่องของผลิตภัณฑ์กระจูดมากที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์มีขนาดทั้งนี้เนื่องมาจากผลิตภัณฑ์กระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติ จึงมีอายุการใช้งานสั้นกว่าวัสดุทั่วไป เมื่อใช้ไปนานๆ จึงอาจทำให้เกิดการฉีกขาดของเส้นกระจูดได้



นิภาภัทร วิชัย (2548 : 81-83) ได้ศึกษาการอนุรักษ์และการพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่าผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้ จำนวน 350 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 92.6 ที่เหลือเป็นเพศชาย ผู้ผลิตมีอายุเฉลี่ย 45.5 ปี ร้อยละ 90.3 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดเป็นอาชีพหลักร้อยละ 80.6 รายได้ของครอบครัวต่อเดือน 5,000 บาท และน้อยกว่าร้อยละ 67.1 มีประสบการณ์ทำงานจักสานกระจูดอยู่ระหว่าง 11-12 ปี ร้อยละ 31.7 เหตุผลที่เลือกประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดคือผู้ผลิตมีความถนัดในการจักสานคิดเป็นร้อยละ 49.4 และเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษร้อยละ 49.1 ผู้ผลิตได้รับการเรียนรู้วิธีการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดจาก พ่อ แม่ ญาติ ร้อยละ 75.4 และได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลาน ร้อยละ 85.4 ผลิตภัณฑ์ที่ได้ถ่ายทอดแก่ลูกหลาน 5 อันดับแรกได้แก่ เสื่อปูนั่ง กระเป๋าทรงสี่เหลี่ยม เสื่อปูโต๊ะ กระเป๋าทรงกลม และสบอนนั่งกระจูด จุดมุ่งหมายของการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูด คือจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 63.7 ผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตมากที่สุดและผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมและจำหน่ายได้ดีจะสอดคล้องกัน 5 อันดับ คือ เสื่อปูนั่ง กระเป๋าทรงสี่เหลี่ยม เสื่อปูโต๊ะ กระเป๋าทรงกลม และทรงสบอนนั่ง แหล่งกระจูดและขั้นตอนการเตรียมกระจูดจะมีอยู่ในท้องถิ่นและซื้อกระจูดจากแหล่งอื่นแล้วมีการเตรียมเองทุกขั้นตอนร้อยละ 43.4

การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้ พบว่าผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ คือมีการพัฒนาการสานเสื่อเป็นเสื่อชุด มีการพัฒนารูปแบบของกระเป๋าแบบหิ้วให้มีขนาดต่างๆ ดัดแปลงให้มีรูปแบบทันสมัยมากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนารูปแบบกระเป๋าสะพายเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น ทรงกลม ทรงเหลี่ยม มีการพัฒนาลวดลายของกระจูด คือมีการดัดแปลงลวดลายการสาน เช่น การนำกระจูดที่ย้อมสีมาสานกับกระจูดที่มีสีธรรมชาติเพื่อเพิ่มลวดลายของผลิตภัณฑ์ มีการดัดแปลงลวดลายของเสื่อกระจูดให้มีความหลากหลาย เช่น การสานสายสองสลับกับลายที่พัฒนาแล้ว เช่น ลายลูกแก้ว ลายลูกดาว การพัฒนาสีสนของกระจูด มีพัฒนาการย้อมสีให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ปรับการย้อมสีโดยการนำสีสังเคราะห์มาย้อมสีเพื่อความคงทนของสี และสีสนที่สดใสมากยิ่งขึ้น ส่วนการพัฒนาด้านประโยชน์ใช้สอยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูดให้ได้มาตรฐานสู่ตลาดมากยิ่งขึ้นและสามารถใช้ผลิตภัณฑ์จากกระจูดได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เรวัต สุขสิกาญจน์ (2549 : 132-133) ได้ศึกษาการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่าผู้ผลิตมีความต้องการนำวัสดุอื่นมาออกแบบและพัฒนาร่วมกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดและเคยผลิตรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมบ้าง โดยออกแบบเองตามความคิดสร้างสรรค์คิดเป็นร้อยละ 80 คือ เชือกกล้วย และความเป็นไปได้ในการนำเชือกกล้วยมาออกแบบและพัฒนาร่วมกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ทั้งหมดต้องการผลิตภัณฑ์ประเภทภาชนะใส่ของ เช่น ตะกร้า ถาด ฯลฯ ด้านผู้จำหน่ายมีความต้องการนำวัสดุอื่นมาออกแบบและพัฒนาร่วมกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด โดยมีแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ว่าควรปรับเปลี่ยนรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม ร้อยละ 60 ทางด้านวัสดุที่เหมาะสมในการนำมาออกแบบร่วมกับกระจูดควรเป็นประเภทธรรมชาติด้วยกัน ร้อยละ 70 คือ เชือกกล้วย และความเป็นไปได้ในการนำเชือกกล้วยมาออกแบบและพัฒนาร่วมกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ภาชนะใส่ของ กระสอบใส่ของสารพัดประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 20 เท่ากัน ส่วนผู้สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรม มีความต้องการนำวัสดุอื่นมาออกแบบและพัฒนาร่วมกันกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด มีแนวทางในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เน้นที่ประโยชน์มากที่สุด ร้อยละ 27.54



ความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดควรรออกแบบร่วมกับวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ร้อยละ 83 วัสดุที่เลือกมากที่สุด คือ ย่านลิเภา ร้อยละ 42 รองลงมา เป็นเชือกกล้วย ร้อยละ 34 และผลิตภัณฑ์ที่น่าจะออกแบบและพัฒนาาร่วมกันคือผลิตภัณฑ์ประเภทภาชนะใส่ของ คิดเป็นร้อยละ 26

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดร่วมกับวัสดุที่ได้ศึกษาและเลือกมาแล้ว ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย มีความต้องการรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดที่ออกแบบและพัฒนาาร่วมกับเชือกกล้วย ในภาพรวมโดยวิธีการผสมผสานระหว่างวัสดุทั้งสอง ด้วยวิธีการเย็บขัดแบบเวียนกันหอย ในอัตราส่วนระหว่างวัสดุกระจูด 70% และเชือกกล้วย 30% ส่วนความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้วจากผู้ผลิต ผู้จำหน่ายและผู้สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพบว่า มีความพอใจต่อผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านในภาพรวมพบว่า ด้านประโยชน์ใช้สอยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความงามและศิลปะ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

เกริกศักดิ์ กัลป์ยาศิริ (2554 : 30) ได้ศึกษาการถ่ายทอดความรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสานเสื่อกระจูดในตำบลห้วยลึก อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้วิธีที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว และฝึกปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของกลุ่มนั้นมีปัญหาเรื่องของ วัสดุดิบ เนื่องจากกระจูดซึ่งเป็นวัสดุสำคัญที่นำมาใช้ในการผลิตนั้น ไม่มีในท้องถิ่น มีไม่เพียงพอกับความต้องการผลิตภัณฑ์เสื่อกระจูดในท้องตลาด จำนวนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสานเสื่อมีไม่เพียงพอและมีราคาสูง ไม่มีโรงเรือนสำหรับเตรียมวัสดุและเก็บวัสดุ ขาดเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการดำเนินการ ขาดการประชาสัมพันธ์ และผลิตภัณฑ์ไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด ดังนั้นจากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้โดยมีความมุ่งหมายของการวิจัยเรื่องของภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูดในชุมชนภาคใต้สรุปได้ว่าภูมิปัญญา คือความรู้ ทักษะ ความสามารถที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตกระบวนการเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชาวบ้านในชุมชนสังคมความรู้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นโดยวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ศักยภาพและปัญหาของงานศิลปหัตถกรรมแต่ละชนิดของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากปัจจัยวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบการผลิต คุณภาพของงานศิลปหัตถกรรม เทคโนโลยีที่ใช้ การสร้างเครือข่าย การส่งเสริมของภาครัฐและเอกชน และการบริหารจัดการตลาด ซึ่งในปัจจุบันการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านต้องมีกระบวนการในการสร้างสรรค์ในหลายๆ ด้านแนวทางการประกอบกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูดภาคใต้จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะเป็นทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนภาคใต้ให้มีความยั่งยืนต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นักวิจัยต่างประเทศหลายคนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ดังนี้



Rosengarten (1997 : 155-160) ได้ศึกษาทางสังคมของเครื่องจักสานแบบ African - American Low country ผลการศึกษาพบว่าคนเชื้อสายแอฟริกันที่อาศัยอยู่ใน Carolina Low Country ทำเครื่องจักสานมานานพอๆ กับคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ที่นี้ “Fanner” ที่ทำมาจากหญ้าสาน ถูกใช้สำหรับแยกออกจากฟางในพื้นที่เพาะปลูกแห่งแรกๆ ของอาณานิคมในยุคต้นคริสตวรรษที่ 1690 เครื่องจักสานที่มีรูปแบบทั้งร่วมสมัย และแบบดั้งเดิมมากมายที่เก็บโดยลูกหลานของช่างสานเครื่องจักยุคแรกๆ ในเวลานี้ได้ถูกนำมาวางขายตลอดทางหลวงสายหลักเหนือจรดใต้ ที่มุ่งสู่ซาลิตันและตามทางเท้าในเมือง เครื่องจักสานแบบ Low country ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นภาชนะบรรจุของเหลวแบบธรรมดาๆ และเป็นเครื่องใช้ที่สำคัญได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของเมืองและของภูมิภาคและยังได้รับการฟื้นฟูในฐานะงานศิลปะ

Chalor (2009 : 398-400) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำงานโลหะเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผลการศึกษาพบว่างานศิลปหัตถกรรมมีความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอีสานในประเทศไทย แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำงานโลหะ ไม่ได้รับความสนใจจากชุมชน การทำงานโลหะเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสะดวกและบูรณาการเกี่ยวกับเครื่องมือ อุปกรณ์ การผลิต กระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ นโยบายรัฐเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้มีการทำงานโลหะต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้อาชีพหัตถกรรมผลิตขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยและความงาม

Cooper และ Kleinschmidt (1987 : 169-170) ได้ศึกษาขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อย่างเป็นระบบ เพื่อลดต้นทุนและรอบเวลา และได้แนะนำวิธีการ Stage-Gate System ซึ่งเป็นเทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยแบ่งกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกเป็นขั้นๆ ซึ่งในแต่ละขั้นประกอบไปด้วยงานที่ต้องทำในขั้นนั้นๆ และก่อนถึงขั้นดังกล่าวมีการตรวจสอบว่าแนวคิดใดเหมาะสมสำหรับดำเนินการในขั้นตอนต่อไปหรือไม่ในขั้นตอนแรกๆ ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

Veramu (1995 : 6-9) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภูมิภาคมหาสมุทรแปซิฟิก พบว่าการใช้อำนาจในการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนทางเลือกในการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาประเทศในแถบนี้

Ilori, Oke และ Sanni (2000 : 333 -342) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในบริษัทคัดเลือกอาหารในประเทศไนจีเรีย ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่เป็นไปได้ในระยะยาวของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ถ้าบริหารจัดการได้อย่างถูกต้อง การวิจัยครั้งนี้เพื่อประเมินการวางแผนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารใหม่ในอุตสาหกรรมอาหารของประเทศไนจีเรีย ผลการศึกษาพบว่าบริษัทเหล่านี้ลงทุนระหว่าง 0 ถึง ร้อยละ 2.5 ของการหมุนเวียนประจำปีในการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) จำนวน 4 บริษัทลงทุนน้อยกว่าร้อยละ 0.5 บริษัทใช้ 7 ขั้นตอน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ 1) การสร้างแนวคิด 2) การกลั่นกรองความคิด 3) การพัฒนาความคิดและการทดสอบ 4) การพัฒนากลยุทธ์การตลาด 5) การวิเคราะห์ทางธุรกิจ 6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 7) ทดสอบการตลาดของกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 8) บริษัทพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยทีมผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายและหัวหน้าแผนกวิจัยและพัฒนา สิ่งที่บริษัทต้องการคือเงินลงทุนในการวิจัยและพัฒนาอย่างเพียงพอ และต้องการความรวดเร็วในขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่



Jung และ Yong (2005 : 1001-1015) ได้ศึกษาความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เป็นยุทธศาสตร์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ผลการศึกษาพบว่าประสิทธิภาพในการวางแผนกระบวนการต่างๆ ส่งผลให้การดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างเต็มที่ เช่น การตลาดและเทคนิคสำหรับโครงการสินค้าหลักเปรียบเทียบกับบริษัทที่ทุ่มเทให้กับผลิตภัณฑ์ในระดับต่ำ อย่างไรก็ตามเพียงการดำเนินงานที่ดีเยี่ยมทางการตลาดของโครงการที่ได้รับการพัฒนาเพื่อสนับสนุนสินค้าที่มีอยู่เท่านั้นผลที่ได้จากการวิจัยว่าความสามารถทางด้านการตลาดที่ดีสัมพันธ์กับการวางแผนกระบวนการและประสิทธิภาพทางเทคนิคต่างๆ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนความเสื่อมถอยของบริษัทนั้นงานวิจัยแนะนำว่าบริษัทที่มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในระดับสูง มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำกับความสำเร็จทางการค้าของผลิตภัณฑ์

Pang, Wen และ Chih (2005 : 637-644) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับยุทธศาสตร์การพัฒนาการอุตสาหกรรมของไต้หวัน ผลการศึกษาพบว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วในตลาดการค้าวงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์จึงสั้นลงกว่าแต่ก่อนมา บริษัทต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกลวิธีอย่างรวดเร็วและทำการวิจัยผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น เลือกผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีใหม่ รู้ถึงความต้องการของลูกค้าและการคุกคามของคู่แข่งรายใหม่ๆ ยุทธวิธีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบริษัทให้อยู่รอด และควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ เรื่องภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนภาคใต้สรุปว่าภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดขึ้นจากวิถีการดำเนินชีวิตของคนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ โดยมีการสั่งสมความรู้ ทักษะ ความสามารถในการปรับให้เข้ากับสภาพธรรมชาติมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นซึ่งวิถีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

สรุปได้ว่าจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศนั้นกล่าวถึงภูมิปัญญา คือ วิถีชีวิตกระบวนการเรียนรู้ในการปรับตัวของคนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น วิถีการถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ศักยภาพและปัญหาของงานศิลปหัตถกรรมแต่ละชนิด แต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันเนื่องจากปัจจัยวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบการผลิต คุณภาพของหัตถกรรม เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมของภาครัฐและเอกชนและการบริหารจัดการตลาดซึ่งในปัจจุบันการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านต้องมีกระบวนการในการสร้างสรรค์ในหลายๆ ด้านเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะส่งเสริมที่ทำให้เศรษฐกิจมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในชุมชน



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านภาคใต้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
(Documentary) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในพื้นที่ภาคใต้ที่มีการรวมกลุ่มเพื่อใช้
ประโยชน์จากพืชกระจัดในพื้นที่ชุมชนซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 เนื้อหาการวิจัย
 - 1.2 วิธีการวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ศึกษาวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาการวิจัย
ผู้วิจัยกำหนดกรอบเนื้อหาการวิจัยในการศึกษาดังนี้
 - 1.1 เนื้อหาตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้แก่
 - 1.1.1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
ด้วยพืชกระจัดในชุมชนภาคใต้
 - 1.1.2 เพื่อศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดใน
ชุมชนภาคใต้
 - 1.1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านพืชกระจัดในชุมชนภาคใต้
 - 1.2 ศึกษาด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์
เทคโนโลยี เครื่องมือ การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
พืชกระจัดในชุมชนภาคใต้



2. วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อศึกษาภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตจากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. ระยะเวลาการวิจัย

การศึกษาวิจัย กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มจากเดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 สิ้นสุดในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555

4. พื้นที่วิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยเรื่องกระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ผู้ศึกษาวิจัยเจาะจงเลือกพื้นที่ศึกษาจังหวัดในภาคใต้ที่มีพีชกระจุตในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันใช้ประโยชน์ร่วมกันในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีการรวมกลุ่มที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.53/2546 ในพื้นที่ศึกษา จำนวน 38 กลุ่ม สุ่มกลุ่มตัวอย่างพื้นที่วิจัยจากการรวมกลุ่มที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.53/2546 (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม : รายชื่อผู้ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. 2554 : เว็บไซต์) ผลิตภัณฑ์จากพีชกระจุตจำนวน 10 กลุ่ม ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) (มนัส สุวรรณ. 2549 : 75) ได้กลุ่มตัวอย่างพื้นที่การศึกษา ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน หมู่ที่ 5 ตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาส 2) กลุ่มอาชีพจักสานกระจุตบ้านบึงพิชัย หมู่ที่ 3 ตำบลควนลัง จังหวัดสงขลา 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายดอกรวมใจ หมู่ที่ 9 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง 5) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านโคกเมา หมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง 6) กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนยาว หมู่ที่ 3 จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) กลุ่มกระจุตบ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจุตบ้านห้วยลึก หมู่ที่ 6 ตำบลท่าสะท้อน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) กลุ่มจักสานกระจุตวัดปัญดาราม หมู่ที่ 3 ตำบลท่าเรือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในรวบรวมข้อมูลการศึกษาประกอบด้วยกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนพีชกระจุตจำนวน 39 กลุ่ม ใน 5 จังหวัดภาคใต้ดังนี้

5.1.1 ผู้รู้ ได้แก่ นักวิชาการ ครู อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนพีชกระจุต

5.1.2 ผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต



5.1.3 ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ผู้ซื้อ และผู้ขายงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนกลุ่มที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์พืชกระเจต 10 กลุ่ม จำนวน 95 คน ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และ
ประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 25 คน ได้แก่ นักวิชาการ ครู อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน และประธานกลุ่ม
ผลิตภัณฑ์พืชกระเจตให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการ
พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต ผู้ศึกษาวิจัยทำการคัดเลือกกลุ่ม
ตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) นักวิชาการ พัฒนาการและนักวิชาการวัฒนธรรม จำนวน 5 คน
- 2) ครู อาจารย์และผู้เคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานพัฒนาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
พืชกระเจตในภาคใต้หรือผู้สอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน จำนวน 5 คน
- 3) ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตใน
ชุมชนพื้นที่ศึกษา จำนวน 5 คน
- 4) ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนพืชกระเจต จำนวน 10 คน

5.5.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ
สังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 40 คน จาก 10 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจตบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส
- 2) กลุ่มอาชีพจักสานกระเจตบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจต หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 5) กลุ่มผลิตภัณฑ์
กระเจตบ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 6) กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์
กระเจตบ้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) กลุ่มแปรรูป
ผลิตภัณฑ์กระเจตบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) กลุ่มกระเจต
บ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
หัตถกรรมจักสานกระเจตบ้านห้วยลึก ตำบลห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) กลุ่ม
จักสานกระเจตวัดป่าไถนาราม ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
เกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตภาคใต้ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่ม
แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต

5.5.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
โดยการสัมภาษณ์ จำนวน 30 คน จากทั้ง 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา
จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ปัญหา
และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตด้วยวิธีการเลือก
แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ซื้อ ผู้ขายและผู้ใช้งานศิลปหัตถกรรมพืชกระเจต



วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 แบบสังเกต (Observation) ใช้สำหรับสังเกตสภาพแวดล้อมทั่วไปที่เป็นข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1.1.1 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อใช้สังเกตสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา ภูมิปัญญา การถ่ายทอดความรู้ ศักยภาพ และปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

1.1.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อใช้สังเกตขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วม

1.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบ่งออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1.2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบด้วย 2 ตอน (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 28-31) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลส่วนตัว เกี่ยวกับชื่อ สกุล ที่อยู่ อาชีพหลัก รายได้ และ ตอนที่ 2 เป็นคำถามหลักเกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้

1.2.2 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดไม่จำกัดคำตอบ

1.3 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ในประเด็นของภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focused Group) การสนทนากลุ่มใช้กับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป สนทนาเพื่อหาข้อสรุปความชัดเจนให้ครอบคลุมตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย คือ ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุตภาคใต้ ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต โดยกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 6 – 9 คน

1.5 การประชุมปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวแทนกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันจากการสนทนากลุ่มในเรื่อง กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้ ร่วม



วิเคราะห์ สังเคราะห์ ภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้

2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต (Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participant Observation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) สังเกตสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา ภูมิปัญญา การถ่ายทอดความรู้ ศักยภาพ และปัญหา งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

2.2.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สังเกตขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญา การถ่ายทอดความรู้ ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

2.2.3 แบบสัมภาษณ์เป็นทางการ (Formal Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรกประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัว เกี่ยวกับชื่อ สกุล ที่อยู่ อาชีพหลัก รายได้ ส่วนตอนสองเป็นคำถามหลักเกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้

2.2.4 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดไม่จำกัดคำตอบ ในประเด็นที่สนใจเกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย

2.2.5 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ ในประเด็นของภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

2.2.6 การสนทนากลุ่ม (Focused Group) ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focused Group) กับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยสนทนาเพื่อหาข้อสรุปความชัดเจนให้ครอบคลุมตามความมุ่งหมายของการวิจัย คือ ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา



ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้ ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจูด โดยกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มละ 6 – 9 คน

2.2.7 การประชุมปฏิบัติการ (Workshop) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติเป็นตัวแทนกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน เพื่อหาข้อสรุปภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด

3. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดกระทำข้อมูลดำเนินการดังนี้

ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการจัดกระทำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามแยกตามความมุ่งหมายของการวิจัยมาจัดกระทำข้อมูลดังนี้

3.1.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารต่างๆ มาวิเคราะห์ดำเนินการจัดระบบหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้

3.1.2 นำข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามที่เก็บรวบรวมจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งได้จัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และแถบบันทึกเสียงมาถอดความ แยกประเภท จัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.1.3 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามที่รวบรวมแบบสังเกต แบบการสัมภาษณ์ แบบการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยใช้วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธี Investigator Triangulation โดยการนำข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) คือ การแสวงหาความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2553 : 129-130) มีวิธีการดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้ศึกษาวิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือการสอบแหล่งของข้อมูลแหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง หากบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้ศึกษาวิจัย (Investigator Triangulation) คือการตรวจสอบว่าผู้ศึกษาวิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้วิจัย แทนที่จะใช้ผู้ศึกษาวิจัยคนเดียวกัน การตรวจสอบสามเส้า (Theory Triangulation) คือการตรวจสอบว่า ถ้าผู้ศึกษาวิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างไปจากเดิม จะให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด



3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากแบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการดังนี้

3.2.1 วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการเขียนบรรยายแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.2.2 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ตามระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้วิธี Investigator Triangulation โดยการนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน

3.2.3 วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา (Research & Development : R&D) ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 (R1) วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยจากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และเอกสารประกอบต่างๆ

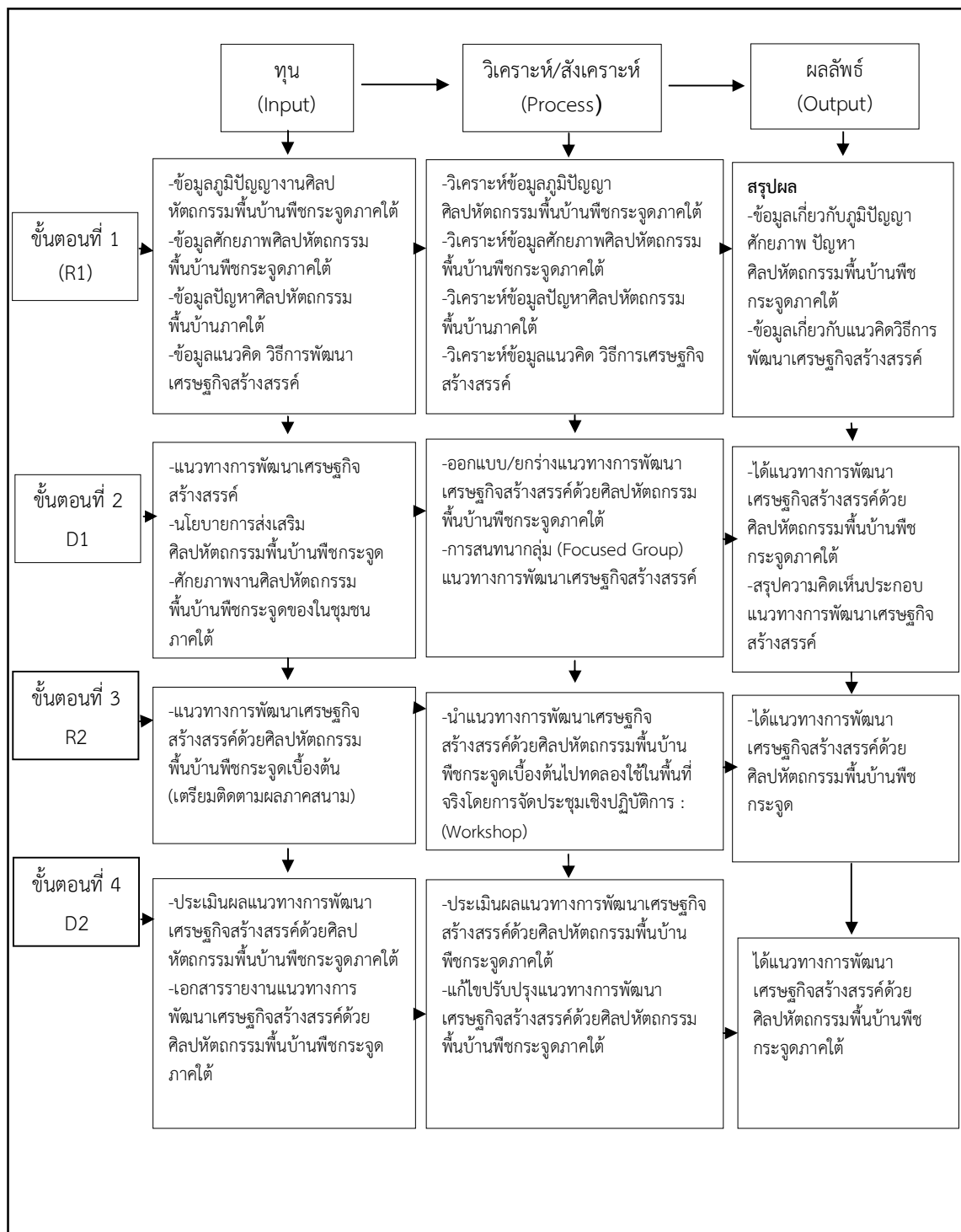
2) ขั้นตอนที่ 2 (D1) ออกแบบยกร่างแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจูดภาคใต้ โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focused Group)

3) ขั้นตอนที่ 3 (R2) ทดสอบแบบแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจูดภาคใต้โดยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

4) ขั้นตอนที่ 4 (D2) ประเมินผล ปรับปรุง แก้ไข แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจูดภาคใต้

รายละเอียดในการวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจูดภาคใต้ ดังภาพประกอบ 13





ภาพประกอบ 13 ขั้นตอนการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พีชกระจุตภาคใต้



4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมตารางและภาพประกอบที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยเรื่องกระทู้ : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้



บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้ ศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้ และศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดในชุมชนภาคใต้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพื้นที่ศึกษาในจังหวัดภาคใต้ที่มีพื้นที่พีชกระจัดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือชาวบ้านในชุมชนนำมาปลูกประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ศึกษาโดยใช้เกณฑ์การรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากพีชกระจัดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.53/2546) จำนวน 10 กลุ่ม ที่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 2) กลุ่มอาชีพจักสานกระจัดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกรวมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 5) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 6) กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 7) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเค็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) กลุ่มกระจัดบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจัดบ้านห้วยลึก ตำบลห้วยลึก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) กลุ่มจักสานกระจัดวัดปัญาราม ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อตอบความมุ่งหมายของการวิจัย นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้

ตอนที่ 2 ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดในชุมชนภาคใต้

ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้

ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้



1. ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

1.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1.2 ประวัติภูมิปัญญา

1.3 ภูมิปัญญา

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

1. ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษา จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มพบว่าภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้ด้านสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา ประวัติภูมิปัญญา และภูมิปัญญานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์ในชุมชนดังนี้

1.1 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาส

1.1.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอนมีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่บ้านปาเซปุเต๊ะ หมู่ 6 ตำบลโคกเคียน

อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านฮูแตหุวอ หมู่ 4 ตำบลโคกเคียน

อำเภอเมือง นราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ ที่ราบลุ่มพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยว เพราะในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี ต่อมารัฐบาลได้สร้างคลองชลประทานเพื่อระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มด้วยเหตุนี้พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นดินเปรี้ยว ในขณะเดียวกันพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกติดทะเลมีพื้นที่เป็นดินทราย จากสภาพดินเปรี้ยวและดินทรายจึงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร โดยชุมชนมีพื้นที่ประมาณ 2,945 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรเพียง 1,160 ไร่ ด้วยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขังจึงมีพื้นที่บางส่วนเป็นป่าพรุ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพรุบาเจาะด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมของชุมชน ซึ่งมีสภาพดินเป็นดินเปรี้ยวพื้นที่ราบ มีน้ำขังตลอดทั้งปีจึงทำให้มีพืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้นำพืชชนิดนี้มาใช้ประโยชน์ในการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยมาตั้งแต่อดีต

3) ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศชุมชนมีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันออก โดยทั่วไป ซึ่งอยู่ในเขตร้อนชื้น (Af) ทั้งนี้ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลของทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกชุกโดยเฉพาะพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลตะวันออก



4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอนในอดีตเป็นชุมชนชาวประมง ชุมชนเล็กๆ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ทำการประมงชายฝั่ง ต่อมาได้มีชาวจีนซื้อตอของอพยพมาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่นี้ ชาวจีนผู้นี้มีจิตใจดี จึงเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชน เมื่อชาวบ้านจะไปซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่ร้านค้าของนายตอง ก็มักจะเรียกติดปากกันว่าไป "บ้านนายตอง" ในที่สุดก็กลายเป็น "ทอน" ต่อมาเมื่อมีการตั้งชื่อหมู่บ้าน ก็เลยเรียกชุมชนแถบนี้ว่า "บ้านทอน" และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน (อาแว บุติง. 2555 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านหมู่ 5 ตำบลโคกเคียน กล่าวว่าปัจจุบันชุมชนบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส มีจำนวน 350 ครอบครัวยุ มีจำนวนประชากร 2,500 คน ประชากร ร้อยละ 95 นับถือศาสนาอิสลาม และใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน มีวัฒนธรรมวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมง งานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจูด ค้าขายและรับจ้างทั่วไป (อับดุลละาะ บาราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

สภาพแวดล้อมของชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอนที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ผู้ชายส่วนใหญ่ก็จะออกทะเลหาปลามาเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านก็มีหน้าที่เลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน ด้วยสภาพสังคมวัฒนธรรมชาวมุสลิมที่ไม่มีการคุมกำเนิด จึงทำให้ตลอดช่วงชีวิตวัยสาวต้อง อยู่กับบ้านเลี้ยงดูบุตร หลาน จึงมีเวลาว่างในการนำพืชกระจูดซึ่งมีขึ้นอยู่ทั่วไปในป่าพรุของชุมชนมา จักสานเป็นเสื่อ และเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นสำหรับใช้ในบ้าน เช่น สอบนึ่ง สอบนอน ต่อมาก็มีการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านและนำออกจำหน่ายเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

การรวมกลุ่มทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้พอเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตในสภาพไฟได้ยังไม่สงบ ครอบครัวยุที่ประกอบอาชีพงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดมีทั้งที่ประกอบเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่ผู้นำครอบครัวได้เสียชีวิต คนที่อยู่ข้างหลัง ครอบครัวยุก็เลี้ยงชีพด้วยงานศิลปหัตถกรรมจักสานพืชกระจูด (อาแว บุติง. 2555 : สัมภาษณ์)

ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพสานกระจูดอย่างจริงจัง ตั้งแต่เสื่อชายฝั่งละ 30 บาท ปัจจุบัน ฝืนละ 150 บาท ทำรายได้ประมาณ 4,000 บาท ต่อเดือน (รอฮานี บินเจะเลาะ. 2555 : สัมภาษณ์) สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอนกล่าวว่าประกอบอาชีพสานกระจูดเป็นอาชีพหลัก สามีประกอบอาชีพทำการประมง ตนเองจักสานเสื่อกระจูดเพียงอย่างเดียวชายฝั่งละ 150 บาท ผลิตเท่าไรก็ไม่พอกับความต้องการของพ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน รายได้ก็ขึ้นอยู่กับความขยัน วันขยันก็สานได้ 3 ฝืน วันมีธุระก็ได้ 1 ฝืน มีรายได้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ (สาปีนะ สุหลง. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 14 การจักสานงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุตของชาวบ้านในชุมชน

สภาพวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้านในชุมชนที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ที่ตั้งติดชายฝั่งทะเล พื้นที่ราบลุ่มมีป่าพรุซึ่งมีพืชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ตั้งแต่ในอดีตได้ตัดแปดและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการนำพืชกระจุตมาใช้ ในการจักสานเป็นภาชนะต่างๆ เพื่อใช้สอยในครัวเรือน จักสานเป็นเสื่อ ปูนั่ง ปูนอน และสอบนั่ง สิ่งสมประสงค์และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนพอเลี้ยงชีพได้มาจนถึงปัจจุบัน (นุห์รามา สาและ. 2555 : สัมภาษณ์)

1.1.2 ประวัติภูมิปัญญา

สภาพชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลจึงทำให้มีพื้นที่ทำน้าน้อย อดีตชาวบ้านในชุมชนจึงต้องไปหาซื้อข้าวเปลือกจากภายนอกหมู่บ้านมาเก็บไว้บริโภคประกอบกับสภาพเส้นทางคมนาคมไม่สะดวก การเดินทางติดต่อกันลำบาก ดังนั้นในการเดินทางไปซื้อข้าวเปลือกแต่ละครั้งของชาวบ้านในชุมชนจึงต้องซื้อในปริมาณมากๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องเดินทางไปซื้อบ่อย จึงต้องมีภาชนะขนาดใหญ่สำหรับบรรจุและเก็บรักษาข้าวเปลือกที่ซื้อมาในปริมาณมากๆ ในแต่ละครั้ง จึงได้คิดนำพืชกระจุต ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามแหล่งพรุธรรมชาติในบริเวณชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมาจักสานเป็นกระสอบสำหรับเก็บข้าวเปลือกและได้นำกระสอบที่ผลิตจากพืชกระจุตติดตัวไปซื้อข้าวเปลือกจากต่างหมู่บ้านจึงทำให้มีผู้คนเริ่มสนใจในประโยชน์ใช้สอยของกระสอบพืชกระจุตและขอซื้อไปใช้ จนเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย

ชาวบ้านในชุมชนเริ่มนำพืชกระจุตมาจักสานกระสอบกระจุตเพื่อนำไปแลกกับสิ่งของและจำหน่ายให้กับคนนอกชุมชนและพัฒนานำพืชกระจุตมาจักสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือนประเภทต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น จักสานเป็นภาชนะที่มีลักษณะคล้ายตะแกรงเพื่อใช้สำหรับกรองกะทิ จักสานเป็นภาชนะเล็กๆ คล้ายกระบุงเพื่อใช้สำหรับใส่ข้าวสุกและใส่ข้าวสารในปริมาณ



น้อยๆ เพื่อใช้ในพิธีดวงข้าวสารซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิมที่ต้องกระทำทุกคน ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงปลายเดือนถือศีลอด มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า ซากาต นอกจากนั้นยังมีการนำพีชกระจุตมา จักสานเป็นเสื่อเพื่อใช้สำหรับปูนั่ง ปูนอนและบริจาคนำไปให้คนยากจนเพื่อใช้สำหรับการประกอบพิธีละหมาด ซึ่งการจักสานพีชกระจุตเพื่อจำหน่ายของชาวบ้านในชุมชนในสมัยนั้นเป็นแค่เพียงอาชีพเสริมในครอบครัว

ปี พ.ศ. 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า

พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ได้เสด็จ ณ มัสยิดบ้านทอน เพื่อเยี่ยมราษฎรชาวตำบลโคกเคียนและพื้นที่ใกล้เคียงทรงทอดพระเนตรเห็นเสื่อกระจุตที่ชาวบ้านใช้รับเสด็จในมัสยิด นางลีมาะ เจ๊ะเต๊ะ จักสาน เสื่อกระจุตมีลวดลายทุกลวดลายนำไปถวาย พระองค์ทรงสนพระทัยและมีพระราชประสงค์ในการฟื้นฟู และอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้คงอยู่ รวมทั้งส่งเสริมให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โปรดให้มีการจัดตั้งกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์พีชกระจุตขึ้นในชุมชนจากนั้นวิทยาลัยชุมชนราวีวาสเข้ามาทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนด้านการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้กับชาวบ้านในชุมชนเรียนรู้การผลิตรูปแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ลวดลาย การบริหารจัดการ และการจัดจำหน่าย โดยพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนระยะสั้นให้ชาวบ้านในชุมชนเรียนรู้และพัฒนา ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตอย่างเป็นระบบ

ปัจจุบันชุมชนมีการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ จังหวัดนราธิวาส โดยในพื้นที่มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตงานศิลปหัตถกรรมจากพีชกระจุตที่ผ่านการรับรอง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.53/2546) จำนวน 6 กลุ่ม มีสมาชิกรวม จำนวน 286 คน การรวมกลุ่ม ผลิตงานศิลปหัตถกรรมจักสานผลิตภัณฑ์กระจุต ชื่อ “กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส” กลุ่มมีสมาชิก จำนวน 30 คน คณะกรรมการบริหาร มีนางแมะนะ บินปือราเฮง ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม และครูผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมให้กับสมาชิกและ บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าไปศึกษา กรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน 6 คน ประกอบด้วย นางซารีฮะห์ มะยูนุห์ ทำหน้าที่รองประธานกลุ่ม นางซัยนะ สือแม ทำหน้าที่เลขานุการ นางรอฮานี บินเจะเลาะ ทำหน้าที่ ผู้ช่วยเลขานุการ นางยารอ บินเตะ ทำหน้าที่เหรัญญิก และนางกันติม่า ดาโอะและนางสาป๊ะนะ สุหลง ทำหน้าที่กรรมการ ซึ่งการดำเนินการบริหารกลุ่มและสมาชิก โดยส่วนใหญ่กลุ่มมีการจัดทำเอกสารหลักฐาน อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก มีการถ่ายทอดเผยแพร่ ข่าวสารต่างๆ ให้กรรมการและสมาชิกทราบ ไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร สมาชิกทุกคนสามารถ ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ (แมะนะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์ ; ซารีฮะห์ มะยูนุห์. 2555 : สัมภาษณ์)

1.1.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในพื้นที่ชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอนส่วนใหญ่ นำพีชกระจุตมาใช้จักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มีภูมิปัญญาในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุตเพื่อจักสาน

ขั้นตอนในการเตรียมพีชกระจุตเพื่อจักสานสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และพัฒนาภูมิปัญญาในขั้นตอนนี้มาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนี้



(1) ภูมิปัญญาการถอนพีชกระจูด ในอดีตใช้วิธีการถอนพีชกระจูดด้วยมือและปัจจุบันใช้เคียวเกี่ยว ซึ่งส่วนใหญ่ถอนพีชกระจูดเพื่อเตรียมในการจักสานเป็นหน้าที่ของผู้ชาย เพราะเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมาก ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนไม่ทำในขั้นตอนนี้แล้วเพราะในปัจจุบันนิยมซื้อพีชกระจูดมาจักสานโดยมีชาวบ้านในชุมชนและนอกชุมชนนำมาขาย



ภาพประกอบ 15 การถอนพีชกระจูดในพื้นที่พยุหะราชธานีในพื้นที่ชุมชน

(2) ภูมิปัญญาการคัดแยกพีชกระจูด เป็นการคัดแยกพีชกระจูดตามขนาดความสั้น ความยาว โดยพีชกระจูด 1 ตोकอ เมื่อคัดขนาดแล้วจะได้ประมาณ 3-4 อีกะห์ ซึ่งแต่ละอีกะห์จะมีความยาวต่างกันประมาณ 10-15 เซนติเมตร พีชกระจูดแต่ละขนาด จะนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ ตามความต้องการเพื่อใช้พีชกระจูดให้เกิดประโยชน์สูงสุด



ภาพประกอบ 16 ลานคัดแยกพีชกระจูด



(3) ภูมิปัญญาการคลุกโคลนพีชกระจุต ชาวบ้านในชุมชนจะนำพีชกระจุตที่คัดแยกไว้นำไปคลุกโคลนที่เตรียมไว้ในบ่อโคลน การคลุกโคลนพีชกระจุตคลุกให้เกาะติดผิวพีชกระจุตก่อนนำไปตากแดดเพื่อไม่ให้กระจุตแห้งเหี่ยวและมีสีขาวนวล โดยคลุกโคลนครั้งละ 1 มัด



ภาพประกอบ 17 โคลนคลุกพีชกระจุต

(4) ภูมิปัญญาการตากพีชกระจุต วิธีการตากพีชกระจุตเพื่อเตรียมจักสานในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชน มี 2 วิธี ได้แก่ การตากแบบเรียงต้นและการตากแบบผูกปลายพีชกระจุต การตากแบบเรียงต้นจะใช้ตากวันแรก ส่วนการตากแบบผูกปลายพีชกระจุตจะใช้ตากในวันต่อไป เพื่อให้พีชกระจุตแห้งเสมอกันตลอด โดยใช้เวลากตากประมาณ 2-3 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ

(5) ภูมิปัญญาการรีดเส้นตอกพีชกระจุต ภูมิปัญญาการทำพีชกระจุตให้แบนของกลุ่มผลิตภัณฑ์มี 2 วิธี ได้แก่ การรีดด้วยลูกกลิ้ง ซึ่งต้องใช้แรงงานคนในการทำให้พีชกระจุตแบนเรียบ จะใช้เวลาในการรีด ประมาณ 20-30 นาที อีกวิธีหนึ่งเป็นการรีดกระจุตโดยใช้เครื่องจักรช่วยในการรีด ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในชุมชน เพราะประหยัดทั้งแรงงานและเวลา พีชกระจุต 1 อีกะห์ จะใช้เวลารีด ประมาณ 1- 2 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพีชกระจุตว่ามีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ มีความสั้นความยาวแค่ไหน รีดเสร็จก็สามารถนำไปใช้จักสานผลิตภัณฑ์ได้เลยทำให้ไม่เสียเวลา

(6) ภูมิปัญญาการย้อมสีเส้นตอกพีชกระจุต ชาวบ้านในชุมชนจะแยกเส้นตอกพีชกระจุตสีธรรมชาติส่วนหนึ่งมาย้อมสีเพื่อให้ได้เส้นตอกพีชกระจุตเป็นสีต่างๆ เพื่อเตรียมสีจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายแบบต่างๆ เส้นตอกพีชกระจุต 1 อีกะห์ แบ่งเป็น 3 มัด ย้อมสี ครั้งละ 1 มัด โดยมีอุปกรณ์ สูตรที่ใช้ในการย้อม มีขั้นตอนในการย้อมสีที่สำคัญดังนี้

(6.1) อุปกรณ์ ขั้นตอนการย้อมสีมีอุปกรณ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. สีย้อม
2. ถังต้มให้น้ำเดือด
3. ราวไม้แขวนพีชกระจุต
4. ไม้
5. น้ำเปล่า ถังล้างย้อมสีพีชกระจุต





ภาพประกอบ 18 สีย้อมเส้นตอกพีชกระจุต

(6.2) สูตรที่ใช้การย้อมสีมี ดังนี้

1. เส้นตอกพีชกระจุตแห้งสนิท 1 กิโลกรัม
2. น้ำ อัตราส่วน (น้ำ : วัสดุพีชกระจุต, 30 :1)
3. เกลือแกง 2 กรัม ต่อ น้ำ 1 ลิตร
4. กรดน้ำส้ม (สูตรเข้มข้น) 2 ซีซี ต่อน้ำ 1 ลิตรหรือส้มแขก
5. สีย้อม 3 - 4 %
6. อุณหภูมิน้ำเดือน 100 องศาเซลเซียส
7. เวลาในการย้อม 3 - 4 นาที

(6.3) ขั้นตอนการย้อมสีมี ดังนี้

1. ต้มน้ำที่ใส่สีย้อมให้เดือน
2. นำเส้นตอกพีชกระจุตจุ่มในน้ำเดือน ใช้เวลาจุ่มประมาณ 3 - 4 นาที
3. นำเส้นตอกพีชกระจุตที่จุ่มในน้ำเดือนขึ้นมาแขวน
4. ล้างเส้นตอกพีชกระจุตด้วยน้ำเปล่า
5. ตากลมเส้นตอกพีชกระจุตให้แห้งสนิท
6. นำไปรีตอีกครั้งเพื่อเตรียมจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ

3 - 4 นาที





ภาพประกอบ 19 การตากลมเส้นตอกพีชกระจุดย้อมสี

2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุค มีดังนี้

(1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

การจักสานผู้สานจะวางเส้นตอกพีชกระจุคสลับส่วนโคนต้นกับปลายของเส้นตอกพีชกระจุคทีละเส้น เพื่อให้ได้ผลงานที่มีขนาดเท่ากันและมีรูปทรงสวยงาม ส่วนการจักสานนั้นจะมีทั้งการวางเส้นตอกพีชกระจุคตะแคงและวางเส้นตอกพีชกระจุคในแนวตั้ง-แนวนอน





ภาพประกอบ 20 วิธีการวางเส้นตอกพีชกระจุตในการจักสานผลิตภัณฑ์

(2) ภูมิปัญญาลวดลายการจักสาน

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอนซึ่งครูภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต กล่าวว่าลวดลายการจักสานพีชกระจุตได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ สัมผัสประสบการณ์และเรียนรู้จากผู้รู้ทั้งในชุมชนและหน่วยงานราชการเข้ามาถ่ายทอดความรู้ทำให้สามารถสร้างสรรค์ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุต ลวดลายใดได้รับความนิยมจากผู้บริโภคก็จะได้รับการถ่ายทอดให้กับชาวบ้านในชุมชนได้เรียนรู้ลวดลายในการจักสานต่อไป ในทางกลับกันลวดลายไหนสร้างสรรค์มาแล้วไม่ได้รับความนิยม หรือเป็นลวดลายที่ยากแก่การจดจำในการจักสานก็จะเป็นที่นิยมในการนำมาผลิตในงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุต ซึ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน ในปัจจุบันมีลวดลายในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต มีการสร้างสรรค์ลวดลายที่นิยมของกลุ่มผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชน จำนวน 12 ลวดลาย ที่มีระเบียบแบบแผนในการจักสานเป็นสี่เหลี่ยมและตัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ คือ ลายขัด ลายสอง ลายสาม อาเนาะซุงา บุงอตันหยง บุงอกรูดูโต๊ะ บุงอกากีปะ บุงอซีกูกลูแวง บุงอตาเปาะสะโต บุงอญูญู บุงอจีจิง และบุงออาเนาะปาเนาะ (แมะนะะ บินบือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์) ซึ่งมีวิธีการสร้างสรรค์ลวดลายดังนี้

(2.1) ลายขัด (ลายหนึ่ง)

ลายขัด หรือ ลายหนึ่ง ถือว่าเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต เป็นลวดลายพื้นฐานแม่บทที่สานง่ายกว่าลายอื่นๆ การจักสานด้วยลายขัดมีวิธีการจักสานโดยให้ยกเส้นตอกยืน 1 เส้น ข่ม 1 เส้น แล้วสอดเส้นตอกนอนตลอดแนวตาม



ความกว้างของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ เมื่อเริ่มแถวที่ 2 เส้นที่ยกให้เปลี่ยนเป็นข่ม เส้นที่ข่มก็เปลี่ยนเป็นยก และใส่เส้นนอนหรือเส้นสานเหมือนแถวแรก จักสานให้แต่ละตอกแน่นเท่ากันตลอด ดังนี้

แถว 1 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1

แถว 2 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1

แถว 3 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1

แถว 4 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1 ข่ม 1 ยก 1

(2.2) ลายสอง

ลายสองเป็นลวดลายที่ได้รับความนิยมนำมาใช้ในการจักสาน ผลิตภัณฑ์พีชกระจุตมากที่สุด เพราะเป็นลวดลายที่จักสานได้ง่าย สวยงาม ผลิตภัณฑ์แข็งแรง ทนทาน ลายสองมีวิธีการจักสานโดยให้ยกเส้นตอกยืน 2 เส้น ข่ม 2 เส้น แล้วสอดเส้นตอกนอนตลอดแนวตาม ความกว้างของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ เมื่อเริ่มแถว 2 ยก 1 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 1 จักสานให้ แต่ละเส้นตอกแน่นเท่ากันตลอด ดังนี้

แถว 1 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2

แถว 2 ข่ม 1 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 1

แถว 1 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2

แถว 2 ข่ม 1 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 1

(2.3) ลายสาม (ลายขัดสาม)

ลายสามเป็นลวดลายขัดพื้นฐานในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ การจักสานลายสามใช้เส้นตอกยืน 9 เส้น จักสานโดยยกเส้นตอกยืน 3 เส้น ข่ม 3 เส้น สลับกันตามผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจักสาน แล้วสลับเส้นตอกนอน เมื่อเริ่มแถว 2 โดยเริ่มเว้น 1 เส้นตอก จากนั้นเส้นที่ยกให้เปลี่ยนเป็นข่ม เส้นที่ข่มให้ยก สลับกันไปจนหมดแถว เพิ่มเส้นตอกยืนและเส้นตอกนอนจักสานไปเรื่อยๆ จนได้ขนาดตามผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1 ยก 3 ข่ม 3 ยก 3

แถว 2 ข่ม 1 ยก 3 ข่ม 3 ยก 2

แถว 3 ข่ม 2 ยก 3 ข่ม 3 ยก 1

แถว 4 ข่ม 3 ยก 3 ข่ม 3

แถว 5 ยก 1 ข่ม 3 ยก 3 ข่ม 2

แถว 6 ยก 2 ข่ม 3 ยก 3 ข่ม 1

(2.4) อาเนาะซุงา (ลายน้ำไหล, ลายตะขาบ)

ลายน้ำไหล โดยใช้เส้นตอก 13 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 7 เส้น เส้นตอกนอน 6 เส้น ลวดลายจักสานนี้ใช้สำหรับจักสานกรอบก่อนที่จะจักสานลวดลายจักสานชนิดอื่นๆ มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2

แถว 2 ข่ม 2 ยก 4 ข่ม 2

แถว 3 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2

แถว 4 ข่ม 2 ยก 4 ข่ม 2

แถว 5 ข่ม 2 ยก 2 ข่ม 2



แถว 6 ช่ม 2 ยก 4 ช่ม 2

แถว 7 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2

(2.5) บุงอตันหยง (ลายดอกพิกุล)

ลายดอกพิกุลใช้เส้นตอก 10 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 5 เส้น เส้น

ตอกนอน 5 เส้น มีขั้นตอนการจักสานดังนี้

แถว 1 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 2 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1

แถว 3 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2

แถว 4 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 1

แถว 5 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

(2.6) บุงอกรูดูโต๊ะ (ลายดอกเหมลหรือกุหลาบดอย)

บุงอกรูดูโต๊ะ ใช้เส้นตอก 50 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 25 เส้น เส้น

ตอกนอน 25 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 2

แถว 2 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 3 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 3 ยก 1 ช่ม 2

แถว 4 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 5 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 6 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 2

แถว 7 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 8 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 3 ยก 1 ช่ม 2

แถว 9 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 4 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 4 ยก 1 ช่ม 2

แถว 10 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 6 ยก 3 ช่ม 6 ยก 1 ช่ม 2

แถว 11 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 4 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 4 ช่ม 2

ยก 1 ช่ม 2

แถว 12 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 6 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 6 ช่ม 2

ยก 1 ช่ม 2

แถว 13 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 1 ยก 6 ช่ม 2

ยก 3 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2

แถว 14 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 6 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 6 ช่ม 2

ยก 1 ช่ม 2

แถว 15 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 6 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 6 ช่ม 2

ยก 1 ช่ม 2

แถว 16 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 4 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 4 ช่ม 2

ยก 1 ช่ม 2

แถว 17 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 4 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 4 ยก 1 ช่ม 2

แถว 18 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 3 ยก 1 ช่ม 2



แถว 19	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2
แถว 20	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 2
แถว 21	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2		
แถว 22	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2		
แถว 23	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2				
แถว 24	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2				
แถว 25	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 2				

(2.7) บุงอกากีปะ (ลาวตลายฐานสี่)

ลายฐานสี่ ใช้เส้นตอก 26 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 13 เส้น เส้นตอก

นอน 13 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3						
แถว 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 3	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 4	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 5	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 6	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 7	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 4	ข่ม 1	ยก 4	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3
แถว 8	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 9	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 10	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 11	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 12	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 13	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3						

(2.8) บุงอซีกูกลูแเว (ลายข้อศอกค้ำควา)

ลายข้อศอกค้ำควา ใช้เส้นตอก 66 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 33

เส้น เส้นตอกนอน 33 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1						
แถว 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2						
แถว 3	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3						
แถว 4	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 5	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3				
แถว 6	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3				
แถว 7	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 3		
แถว 8	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3		
แถว 9	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3		
แถว 10	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3
แถว 11	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2



แถว 12	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3
แถว 13	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 3
	ยก 2	ข่ม 3							
แถว 14	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3
	ยก 2	ข่ม 3							
แถว 15	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3
	ยก 2	ข่ม 3							
แถว 16	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2
	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3						
แถว 17	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2
	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3						
แถว 18	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2
	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3						
แถว 19	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	
	ยก 2	ข่ม 3							
แถว 20	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2
	ข่ม 3								
แถว 21	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2
	ข่ม 3								
แถว 22	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	
แถว 23	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	
แถว 24	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	
แถว 25	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3			
แถว 26	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3			
แถว 27	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 3			
แถว 28	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3					
แถว 29	ยก 2	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3					
แถว 30	ยก 2	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3					
แถว 31	ยก 2	ข่ม 3	ยก 1						
แถว 32	ยก 2	ข่ม 2	ยก 1						
แถว 33	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1						

(2.9) บุงอตาเปาะสะโต (ลายก้นมั้งคุด)

ลายก้นมั้งคุด ใช้เส้นตอก 26 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 13 เส้น

เส้นตอกนอน 13 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3
แถว 2	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3
แถว 3	ข่ม 3	ยก 5	ข่ม 3



แถว 4	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3			
แถว 5	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3			
แถว 6	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3	
แถว 7	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 2	ยก 3
แถว 8	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 3	
แถว 9	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 3			
แถว 10	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 3			
แถว 11	ข่ม 3	ยก 5	ข่ม 3					
แถว 12	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3					
แถว 13	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3					

(2.10) บุงอฎุญญี (ลาวตลายดอกขมิ้น)

ลาวตดอกขมิ้น ใช้เส้นตอก 52 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 26 เส้น

เส้นตอกนอน 26 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1					
แถว 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3			
แถว 3	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3			
แถว 4	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 5	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 6	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 7	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 8	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 6	ยก 1	ข่ม 6	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 9	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 6	ยก 3	ข่ม 6	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 10	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 6	ยก 5	ข่ม 6	ยก 1	ข่ม 3	
แถว 11	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 4	ข่ม 1	ยก 4
		ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3			ข่ม 2
แถว 12	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 4	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 4
		ยก 1	ข่ม 3					ข่ม 5
แถว 13	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 2	ข่ม 4	ยก 3	ข่ม 3	ยก 3
		ยก 2	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3			ข่ม 4
แถว 14	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 4	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2
		ยก 2	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3			ข่ม 4
แถว 15	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 2	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3	ยก 2
		ยก 1	ข่ม 3					ข่ม 4
แถว 16	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 2	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 2
		ยก 1	ข่ม 3					ข่ม 5
แถว 17	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 2	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 2
		ยก 1	ข่ม 3					ข่ม 3



แถว 18	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 3
แถว 19	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 2	ข่ม 1	ยก 2	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3
แถว 20	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 3	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 21	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 22	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1		ข่ม 3	
แถว 23	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 24	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 25	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 26	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3						

(2.11) บุงอจีจิง (ลาวดลาวยวงแหวน)

ลาวยวงแหวน ใช้เส้นตอก 34 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 17 เส้น

เส้นตอกนอน 17 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3						
แถว 2	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 3	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 4	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 5	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 6	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 7	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3
แถว 8	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2
			ยก 1	ข่ม 3					
แถว 9	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 1
			ยก 1	ข่ม 4	ยก 1	ข่ม 3			
แถว 10	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3
			ยก 1	ข่ม 3					
แถว 11	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3
แถว 12	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 3	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 13	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 3		
แถว 14	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 5	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 15	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3				แถว 16
	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 1	ยก 1	ข่ม 3				
แถว 17	ข่ม 3	ยก 1	ข่ม 3						

(2.12) บุงอานะปาเนาะ (ลาวดลาวยูกศร)

ลาวดลาวยูกศร ใช้เส้นตอก 62 เส้น เป็นเส้นตอกยืน 31 เส้น

เส้นตอกนอน 31 เส้น มีขั้นตอนการจักสาน ดังนี้

แถว 1	ข่ม 2	ยก 1	ข่ม 2
แถว 2	ข่ม 2	ยก 3	ข่ม 2



แถว 3	ข้ม 2	ยก 5	ข้ม 2					
แถว 4	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2			
แถว 5	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2			
แถว 6	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2	
แถว 7	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 1	ยก 1
แถว 8	ข้ม 2	ยก 2	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2	ยก 2
แถว 9	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 5	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2	
แถว 10	ข้ม 2	ยก 4	ข้ม 4	ยก 3	ข้ม 4	ยก 4	ข้ม 2	
แถว 11	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1
	ยก 1	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 12	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 3	ยก 1	ข้ม 3	ยก 2
	ยก 3	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 13	ข้ม 2	ยก 5	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 1
	ยก 5	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 14	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 1	ยก 1
	ยก 1	ข้ม 4	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2		ข้ม 1
แถว 15	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 1	ยก 1
	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2				ข้ม 4
แถว 16	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 6	ข้ม 1	ยก 1
	ยก 6	ข้ม 2	ยก 2	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2
แถว 17	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 1	ยก 1
	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2				ข้ม 4
แถว 18	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 1	ยก 1
	ยก 1	ข้ม 4	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2		ข้ม 1
แถว 19	ข้ม 2	ยก 5	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 1
	ยก 5	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 20	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 3	ยก 1	ข้ม 3	ยก 2
	ยก 3	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 21	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1	ข้ม 4	ยก 1
	ยก 1	ข้ม 2						ข้ม 4
แถว 22	ข้ม 2	ยก 4	ข้ม 4	ยก 3	ข้ม 4	ยก 4	ข้ม 2	
แถว 23	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 5	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2	
แถว 24	ข้ม 2	ยก 2	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2	ยก 2
แถว 25	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 1	ยก 1
								ข้ม 2
แถว 26	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2	ยก 1	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 2	
แถว 27	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 3	ยก 3	ข้ม 2			
แถว 28	ข้ม 2	ยก 3	ข้ม 1	ยก 3	ข้ม 2			



แถว 29 ช่ม 2 ยก 5 ช่ม 2

แถว 30 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2

แถว 31 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 (แฉะนะ บินป้อราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกพบว่าในชุมชนสามารถทำการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์เสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริมนี่ 2 วิธี ดังนี้

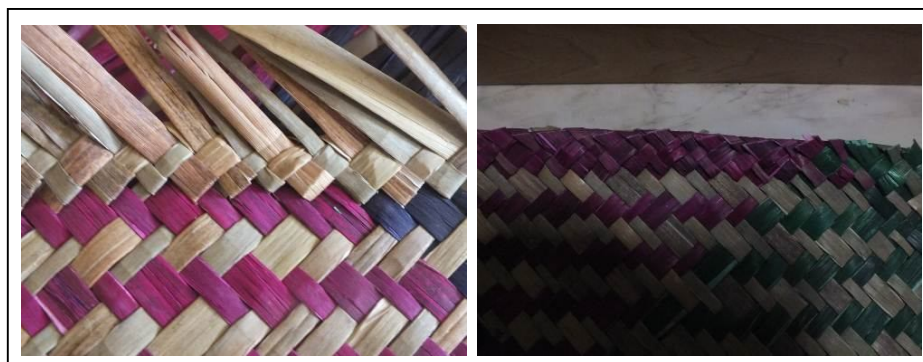
(3.1) ลือเปะ (เม้ม, เม้น) คือ การเก็บริมนี่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืชกระจุกแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนที่ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุกจะใช้วิธีการเก็บริมนี่แบบลือเปะเป็นส่วนใหญ่

(3.2) ลือกู (แปะ, แบะ) คือ การเก็บริมนี่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพืชกระจุกที่ต้องการเก็บริมนี่ออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมนี่ในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมนี่แบบ ลือเปะ ซึ่งวิธีการเก็บริมนี่แบบลือกู ผลิตภัณฑ์จะมีความทนทานกว่าการเก็บริมนี่แบบลือเปะ เพราะหากด้านหนึ่งด้านใดหลุดก็จะมีอีกด้านหนึ่งคอยยึดไว้ (แฉะนะ บินป้อราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 21 ลักษณะการเก็บริมนี่แบบลือเปะ (เม้ม, เม้น)





ภาพประกอบ 22 ลักษณะการเก็บริมลือกู (แปะ, แปะ)

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงาน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชน มีรูปแบบการผลิตและลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างมาก โดยมีวิธีในการสร้างสรรคดังนี้

(4.1) ใช้ลวดลายในการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ ลวดลายมีกว่า

50 ลวดลาย

(4.2) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เสื่อ กระเป๋าถือ

กระเป๋าสะพาย ของกระจูด ที่รองจาน ก่องกระจูด ตูมู (สมุก) ถาดผลไม้ กระบุง ก่องทิวชู แพ้ไม้ไผ่ เอกสาร ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า และผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง

(4.3) สร้างสรรคด้วยวิธีการคัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานที่ประณีต

(4.4) การย้อมสีเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

(4.5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ ตกแต่งผลิตภัณฑ์

ภูมิปัญญาการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนบ้านทอนยังคงเน้นการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์จักสานด้วยทักษะความสามารถของชาวบ้านเป็นหลัก (แมะนะะ บินป้อราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์ ; ชารีฮะห์ มะยูนุห์. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 23 รูปแบบผลิตภัณฑ์ถาดผลไม้หกลีเยียม



ภาพประกอบ 24 รูปแบบผลิตภัณฑ์ตุ้ม (สมุก)

1.2 กลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอลาดใหญ่
จังหวัดสงขลา

2.1.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่
53/1 หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้



ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลฉลุง อำเภอหาดใหญ่ ตำบลท่าช้าง
อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลทุ่งลาน ตำบลโคกม่วง ตำบลคลองหลา
อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหาดใหญ่ ตำบลคอหงส์ ตำบลบ้านพรุ
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบสูงด้านทิศใต้ของตำบล
และค่อยๆ ลาดต่ำไปทางทิศเหนือ โดยมีลำคลองที่สำคัญไหลผ่านชุมชนคลองวาด คลองต่ำ
คลองนนท์ และคลองสอ

3) ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศชุมชนมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นทั้งนี้ได้รับอิทธิพล
ของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัด
ผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาว สภาพอากาศมีฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมกราคม - พฤษภาคม ส่วนฤดูฝน
ตั้งแต่ เดือนมิถุนายน - ธันวาคม

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้าน
บึงพิชัย ดำเนินวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว การทำสวนยางพารา
การทำสวนส้มโอ สวนมะพร้าว สวนทุเรียนและการปลูกผักสวนครัว ผลผลิตที่สำคัญและมีชื่อเสียงได้แก่
ส้มโอหอมควนลัง กล้วยหอม ส้มเซ้ง มะพร้าวน้ำหอม ส่วนการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงสัตว์
แบบปล่อยให้หาอาหารตามธรรมชาติในบริเวณที่ไม่มาก ซึ่งเลี้ยงไว้ใช้งาน บริโภค และจำหน่ายใน
บางส่วน เช่น สุกร เป็ดและไก่ รองลงมา ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย งานบริการ และรับราชการ

ด้วยสภาพชุมชนที่มีลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทำ
ให้พื้นที่ชุมชนมีพื้นที่ให้พืชกระจุจเจริญเติบโตมีเนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ พืชกระจุจเริ่มหายากขึ้นเพราะ
พื้นที่พืชกระจุจในพรุธรรมชาติโดยทำลายไปมาก ปัจจุบันมีเพียง 200 ไร่ ต้องทำนาพืชกระจุจไว้ใช้เพื่อ
สืบสานภูมิปัญญา การนำพืชกระจุจมาใช้สอยสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม เดือนละ 10,000 บาท โดยนำ
พืชกระจุจออกขายซึ่งจะมีทั้งการขายพืชกระจุจสดเพื่อเป็นไม้ประดับตกแต่งสถานที่ และผลิตเป็น
ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทั้งรูปแบบดั้งเดิมและพัฒนาขึ้นมาใหม่

1.2.2 ประวัติภูมิปัญญา

ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุจในพื้นที่ชุมชนได้รับการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาจากรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย หลายชั่วอายุคน คล้อย บุญรัมย์ กล่าวไว้จักสานเสื่อกระจูดเป็นตั้งแต่
อายุ 8 ขวบ โดมากับงานจักสานพืชกระจุจ ความเป็นมาของการเกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรม
พืชกระจุจในพื้นที่แถบนี้มีพระธุดงค์รูปหนึ่ง ชื่อหลวงพ่อลิ้นดำ ได้นำพันธุ์พืชกระจุจใส่ยามมาจาก
ประเทศมาเลเซียมาปลูกในพื้นที่พรุของหมู่บ้านเวลาผ่านไปพืชกระจุจก็ขยายพันธุ์ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก
ต่อมาชาวบ้านได้นำพืชกระจุจมาใช้ประโยชน์ โดยจันทร์แก้ว ธรรมโชเต เป็นชาวบ้านในชุมชน
กลุ่มแรกในพื้นที่ ที่ริเริ่มสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุจผลิตเป็นเสื่อปูนั่ง



สอบมุก สอบนั่ง เป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือน เหลือจึงนำออกขายตามตลาดนัดและงานวัดทั้งในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง (คล้าย บุญศรีมี. 2555 : สัมภาษณ์)

พัฒนาการของภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์และลวดลายที่หลากหลายเพิ่มขึ้น มีการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อขายเป็นหลัก มีการสืบสานภูมิปัญญาชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น จนเข้าสู่ยุคบริโภคนิยมการค้าเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคน การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนในยุคนั้น ประธานกลุ่มอาชีพจักสานกระจุตบ้านบึงพิชัย กล่าวว่ากลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจุตบ้านบึงพิชัยรวมกลุ่มครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2546 โดยเริ่มก่อตั้งกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 25 คน โดยมีนางยวง ชมสุวรรณ เป็นประธานกลุ่มคนแรก ปัจจุบันทางกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 11 คน คณะกรรมการบริหาร จำนวน 5 คน ปัจจุบันกลุ่มมีจำนวนสมาชิกลดน้อยลง เหตุผลสำคัญเป็นเรื่องของการเปลี่ยนอาชีพเพราะบริเวณนี้คนส่วนใหญ่จะเข้าไปประกอบอาชีพในตัวเมืองหาดใหญ่ และประกอบอาชีพกรีดยาง ซึ่งก็ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีคนที่ทำอาชีพจักสานพีชกระจุตน้อยลงและ ทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ แต่อย่างไรก็ตามทางกลุ่มก็มีวัตถุประสงค์ในการสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ทางกลุ่มมีปณิธานแน่วแน่ที่จะถ่ายทอดความรู้และสืบสานภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่ต่อไป (คำนึ่ง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 25 การเลือกถอนพีชกระจุตสดเพื่อนำมาผลิตเป็นไม้ประดับ

การทำนาพีชกระจุตมีวิธีการเดียวกับการทำนาข้าวทั่วไปของชาวบ้านในชุมชน ภาคใต้โดยเลือกพื้นที่มีน้ำขังตลอดทั้งปี หรือแห้งสัก 2 - 3 เดือน การทำนาพีชกระจุตต้องเตรียมพื้นที่ให้เรียบร้อยปลูกให้ลึกในช่วงเวลาที่มีน้ำขัง โดยนำกล้าหัวพีชกระจุต มาปักเป็นกอๆ ละ ประมาณ 5-10 ต้น ปักให้ห่างกัน ระหว่างกอ 30 - 40 เซนติเมตร จากนั้นก็ดูแลด้วยการใส่ปุ๋ย นาพีชกระจุตเมื่อทำแล้วจะให้ผลผลิตสามารถนำมาใช้ได้หลายปี ถ้าทำการเก็บเกี่ยวถูกวิธี งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตเป็นเพียงแค่อาชีพเสริมรายได้ของคนในชุมชน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพื้นกระจุตในพื้นที่ชุมชนที่มีพีชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติเพียง 200 ไร่ ประธานกลุ่มอาชีพจักสานกระจุตบ้านบึงพิชัยจึงต้องทำนาพีชกระจุต เพื่อใช้สอยและผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต คงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตในชุมชนสืบไป (คำนึ่ง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)



1.2.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต

ภูมิปัญญาการนำพืชกระจุตมาใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าโดยการขายพืชกระจุตสดและนำพืชกระจุตมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ดังนี้

1) ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์พืชกระจุตเพื่อขาย มีขั้นตอนการผลิต ดังนี้

(1) ถอนพืชกระจุต โดยเลือกอายุพืชกระจุต 3 - 6 เดือน หรือสังเกตที่

ดอกพืชกระจุตที่ยังไม่บาน

(2) นำไปจุ่มน้ำกาว โดยมีส่วนผสม (กาว : น้ำเปล่า, 1 : 20 ส่วน)

(3) ตากแดดหรือลมให้แห้ง (ค่านึง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)

2) ภูมิปัญญาในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจุต

ภูมิปัญญาในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตของกลุ่มอาชีพจักสานกระจุตบ้านบึงพิชัย เป็นการผลิตเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัวชาวบ้านในชุมชนไม่กี่ครัวเรือน วัตถุประสงค์ของกลุ่มอยู่ที่การสืบสานภูมิปัญญาให้อยู่คู่ชุมชน กลุ่มยังคงสืบสานขั้นตอนการผลิตคงไว้ซึ่งแนวทางอนุรักษ์สืบสานจากบรรพบุรุษเป็นหลัก ดังนี้

(1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระจุตเพื่อจักสาน ดังนี้

(1.1) ภูมิปัญญาการถอนพืชกระจุต ในปัจจุบันการถอนพืช

กระจุตทำได้ตลอดทั้งปี แต่ช่วงเวลาที่จะได้พืชกระจุตที่นำมาใช้ในการจักสานมีคุณภาพดี ต้องทำการถอนหลังช่วงฤดูฝน เพราะพืชกระจุตจะมีลำต้นสูง และมีเส้นตอกบางสะดวกแก่การนำไปทำให้แบน นอกจากนี้เส้นตอกพืชกระจุตจะไม่มีรอยแตก พืชกระจุตที่ถอนในช่วงนี้จะมีเส้นตอกที่เหนียวนุ่ม ไม่เปราะแตกง่าย วิธีการถอนพืชกระจุตที่ทำให้พืชกระจุตสามารถขึ้นทดแทนได้ง่ายและเป็นการอนุรักษ์นำพืชกระจุตให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ต้องถอนด้วยมือหรือที่เรียกว่าการกอบ โดยรวบปลายพืชกระจุตพอประมาณแล้วจับให้แน่นแล้วกระตุกเข้าหาตัว การใช้เคียวตัดจะทำให้พืชกระจุตเน่า การงอกทดแทนจะช้ากว่าการถอนด้วยมือ

(1.2) การคัดขนาดพืชกระจุต โดยวิธีบีบปลายส่วนที่ยื่น

ลำเหนือต้นอื่นๆ ดึงออกไป ได้พืชกระจุตขนาดที่ยาวสุดไปจนถึงขนาดที่สั้นสุด มัดเป็นมัดๆ ตามขนาดที่ต้องการ

(1.3) การคลุกโคลน นำดินโคลนมาเตรียมไว้ที่บ่อโคลน นำพืช

กระจุตมาคลุกโคลนให้ทั่วทั้งต้น เพื่อป้องกันไม่ให้พืชกระจุตเหี่ยวหรือแตกหักง่ายเวลาผึ่งแดด การเลือกโคลนที่นำมาคลุกให้เลือกโคลนสีขาว เพราะจะทำให้เส้นตอกพืชกระจุตมีสีขาวนวล เมื่อนำมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์จะมีสีขาวนวลเป็นธรรมชาติ

(1.4) การผึ่งแดด จะใช้วิธีตั้งมัดพืชกระจุตในแนวตั้งแล้วกาง

ออกเป็นฐาน หรือวางเรียงพืชกระจุตให้กระจายไปบนพื้น

(1.5) การตำเส้นตอกพืชกระจุตให้แบน นำเส้นตอกพืชกระจุตที่

แห้งมาตำให้แบนโดยใช้สาก

(1.6) การย้อมสี ทำการย้อมสีเส้นตอกพืชกระจุตในส่วนที่จะนำไป

จักสานเป็นลวดลาย





ภาพประกอบ 26 “สาก” อุปกรณ์ในการดำเนินตอกพีชกระจุตให้แบน

(2) ภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต
ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตใน
ชุมชน มีดังนี้

(2.1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

วิธีการจักสานผู้สานจะวางเส้นตอกพีชกระจุตสลับส่วนโคน
ต้นกับปลายของเส้นตอกพีชกระจุตทีละเส้น เพื่อให้ได้ผลงานที่มีขนาดเท่ากันและมีรูปทรงสวยงาม
ส่วนการจักสานนั้นจะมีทั้งการวางเส้นตอกพีชกระจุตตะแคงและวางเส้นตอกพีชกระจุตในแนวตั้ง -
แนวนอน

(2.2) ภูมิปัญญาลวดลายการจักสาน

ภูมิปัญญาลวดลายจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีช
กระจุต ลวดลายจักสานที่นิยมจักสานในพื้นที่ชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นลวดลายพื้นฐานที่สืบทอดมาจาก
บรรพบุรุษ มี ลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายดอกจันทร์ ลายคชกรีข ลาย
แก้วชิงดวง ลวดลายที่นิยมนำมาใช้ในการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน คือ ลายสอง โดยจักสาน
เป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋ากระจุต สมุก กระบุง เสื่อ หมวก พัด เป็นต้น

(2.3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังคงอนุรักษ์สืบสานรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบสานมาจากบรรพบุรุษให้คงอยู่ ดังนั้น
การตกแต่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังคงใช้วิธีการตกแต่งยึดแนวทางแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา โดยการเก็บ
ริมเป็นการตกแต่งผลิตภัณฑ์พีชกระจุตให้เสร็จในคราวเดียว มีอยู่ 2 วิธี ดังนี้

1. การพับกลับ ใช้วิธีการพับปลายเส้นตอกกลับเข้าหา
ด้านในของตัวผลิตภัณฑ์ตามลายสานเดิม

2. การซ่อมริม ใช้วิธีการพับปลายเส้นตอกที่เหลือให้คุ้ม
กันเองคล้ายกับการถักแล้วใช้กรรไกรหรือมีดตัดส่วนที่เหลือออกทิ้ง

โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะใช้วิธีการซ่อมริมขั้นตอน
สุดท้ายในการผลิตผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชน





ภาพประกอบ 27 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระบุง ลายสอง เก็บริมด้วยวิธีการช่อริม

(2.4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงาน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชน มีรูปแบบการผลิตที่เรียบง่าย คัดสรรวัตถุดิบพืชกระจูดที่มีคุณภาพ เอาใจใส่ในขั้นตอนการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดเพื่อจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ขั้นตอนการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ผลิตงานและผู้บริโภค เน้นการสร้างสรรคให้เกิดคุณค่าต่อชุมชนและเยาวชนในการเรียนรู้ภูมิปัญญา ส่วนวิธีการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ดังนี้

1. รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เสื่อ กระเป๋าถือ ของกระจูด กล่องกระจูด ถาดผลไม้ กระบุง กระจาด เป็นต้น

2. สร้างสรรคด้วยวิธีการคัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานอย่างประณีต

3. การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ เน้น วัสดุในท้องถิ่น

1.3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

1.3.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่ บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลพนาตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร

จังหวัดนครศรีธรรมราช



ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและที่ราบลุ่ม พื้นที่ราบมีลำคลองไหลผ่าน มีลำคลองหลายสายไหลผ่าน คลองตะเคี๋ยง คลองมาบพ้อ คลองหัวป่าเขียว คลองช้อย คลองหนองงู คลองมาบเนียน และคลองถนนขาด

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนได้รับอิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล พื้นที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Af) ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลจากทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี แต่เนื่องจากเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกกั้นกระแสลมไว้ ทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันออกและพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีฝนน้อยกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรปลายตรอกร่วมใจ ตำบลทะเลน้อย เป็นชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์ และงานหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานกระจูด ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ด้วยสภาพชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับตำบลเคี๋ยง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และมีพื้นที่เป็นที่ราบ ดินชายฝั่งทะเล มีการอพยพของคนในชุมชนเกิดการแพร่กระจายความรู้ ทักษะ และความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของคนในชุมชนแถบนี้

1.3.2 ประวัติภูมิปัญญา

ชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรปลายตรอกร่วมใจ ตำบลทะเลน้อย อดีตมีสภาพเป็นป่าดงดิบ พื้นที่บางแห่งเป็นป่าพรุมีน้ำท่วมขังตลอดปีพืชพันธุ์ไม้นานาชนิดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่สำคัญ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการประมงและทำนาเป็นหลัก ในยามว่างมีการจักสานเสื่อที่ทำด้วยกกไว้สำหรับใช้ในครัวเรือน ชาวบ้านในชุมชนเล่าต่อกันว่าภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดสืบทอดมานับ 100 ปี แต่สามารถบันทึกเป็นหลักฐานได้เริ่มจาก 3 ครอบครัว สกุลรัชจุล มีนายกลีบ - นางกลั่น นายจับ - นางคล้าย และนายลาก - นางเลื่อน อพยพมาจากบ้านผาสุกตำบลแหลมดิน อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย พร้อมทั้งนำภูมิปัญญาการจักสานพืชกระจูดทำเป็นของใช้ในครัวเรือน เช่น เสื่อ กระจอบนอน และกระจอบนั่งโดยนำพืชกระจูดมาจากพื้นที่ตำบลเคี๋ยง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากของใช้ที่ทำด้วยพืชกระจูดมีความนุ่มและสวยงามกว่าของที่ทำจากกก ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยและพื้นที่ใกล้เคียงจึงหันมาจักสานด้วยพืชกระจูดกันมากขึ้นและแพร่หลาย ซึ่งจะจักสานเป็นเสื่อ สำหรับปูนั่ง ปูนอน ชาวบ้านในพื้นที่ถิ่นภาคใต้เรียกว่าสาด นอกนี้ยังจักสานเป็นสอหนาดใช้เป็นภาชนะใส่ถ่านและใช้สำหรับทารกแรกเกิดนอน และจักสานเป็นกระจอบนอนเพื่อใช้สำหรับใส่ข้าวสารและข้าวเปลือก



ชาวบ้านในชุมชนตำบลทะเลน้อยจึงเริ่มเก็บเกี่ยวพืชกระจูดมาจากสวนจากพรุควนเคร็ง ในพื้นที่อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ในสมัยนั้นแต่ละวันจะเห็นชาวบ้านจากชุมชนทะเลน้อยมุ่งหน้าไปตัดพืชกระจูดที่พรุควนเคร็งจำนวนมากจนกระทั่งชาวตำบลเคร็งได้ห้ามตัดพืชกระจูดเพราะทำให้โค่นพืชกระจูดเน่า ตาย แต่อนุญาตให้ถอนได้ ต่อมากำนันสุข ทองพูลเอียด กำนันตำบลพนางตุง ในยุคนั้นได้ชักชวนชาวบ้านไปขุดหัวพืชกระจูดที่ตำบลเคร็งมาปลูกที่ทะเลน้อยแต่ชาวบ้านก็ยังคงเดินทางไปถอนพืชกระจูดเรื่อยมา เนื่องจากมีปัญหาเรื่องศัตรูพืช ได้แก่นกพริกซึ่งเป็นสัตว์สงวนมักเข้าทำลายจิก ถอนหัวอ่อนของพืชกระจูด และในช่วงหน้าฝน น้ำท่วมพื้นที่นาปลูกพืชกระจูดทำให้หัวพืชกระจูดเน่าเปื่อย ในปี พ.ศ. 2502 ผู้ใหญ่คง อรุณรัตน์ ผู้ใหญ่ยก นวลแก้ว นายขาว ชูทอง และนายแคล้ว ทองนวล ผู้นำตำบลทะเลน้อย ได้ร่วมกันปลูกพืชกระจูดอย่างจริงจังโดยนำหัวพืชกระจูดจากตำบลควนเคร็ง มาปลูกริมทะเลน้อยโดยรอบ ซึ่งได้ผลค่อนข้างดี ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยจึงหันมาจกสวนพืชกระจูดเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนกันแทบทุกครัวเรือนจนกระทั่งมีการซื้อขายกันในชุมชนและนอกชุมชนทำให้เกิดรายได้เป็นกอบเป็นกำ ชาวบ้านจึงยึดอาชีพจกสวนพืชกระจูดเป็นอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2541 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริส่งเสริมอาชีพ และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณส่งครูฝึกจกสวนจากพระราชวังสวนจิตรลดาลงมาฝึกสอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์พืชกระจูดในพื้นที่ให้มีความสวยงามและหลากหลายอย่างต่อเนื่องทำให้การรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากยิ่งขึ้น กลุ่มแม่บ้านเกษตรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 65 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันเพื่อส่งเสริมเผยแพร่วิชาการที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำกิจกรรมร่วมกัน แก้ปัญหาการผลิต ส่งเสริมการมีงานทำของคนในชุมชน เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์พืชกระจูดให้สูงขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มองค์กรในชุมชนและเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อ จำหน่าย และฝึกปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมีพัฒนาการเพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้หลักและรายได้เสริมให้กับชาวบ้านในชุมชน ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของกลุ่มจากดั้งเดิมได้มีการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์พืชกระจูดตามความต้องการของผู้บริโภคและตลาดอย่างต่อเนื่องโดยมีคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม 9 คน มีนางนิยม ขาวเผือก ทำหน้าที่ประธาน นางสาวคล่อง ชุ่นเซ่ง ทำหน้าที่รองประธาน นางปราณี บัวแก้ว ทำหน้าที่เลขานุการ นางเฟื่อง พูลสง ทำหน้าที่ผู้ช่วยเลขานุการ นางนันทนาธิ รัชแก้ว ทำหน้าที่เหรัญญิก นางสาวเพียง ไขเสนและนางสิน ทองจันทร์ ทำหน้าที่กรรมการและนางแก้ว รัชแก้วและนางถ่อง แก้วแฝก ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ โดยกลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันดำเนินงานสืบสานภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดว่า “ต้องมีความสามัคคี กลมเกลียว ซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ตรงต่อเวลา เอื้ออาทรต่อผู้ด้อยโอกาส” และข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดร่วมกัน คือ ถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติร่วมกัน สร้างจิตสำนึกในการพัฒนา ทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดสืบไป (นิยม ขาวเผือก. 2555 : สัมภาษณ์ ; คล่อง ชุ่นเซ่ง. 2555 : สัมภาษณ์)



1.3.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด มีขั้นตอนในการเตรียมพีชกระจูดเพื่อจักสานสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดมาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพีชกระจูดเพื่อจักสาน มีขั้นตอนที่สืบทอดภูมิปัญญามาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- (1) การถอนพีชกระจูด โดยเลือกพีชกระจูดที่มีลักษณะสมบูรณ์ มีความสูงอย่างน้อย 1 เมตร อายุระหว่าง 1 - 3 ปี
- (2) ตัดปลายและราก เพื่อเตรียมนำไปคลุกโคลน
- (3) นำไปคลุกโคลนดินเหนียวและตากให้แห้ง ดินที่นำมาคลุกให้เลือกดินที่มีสีขาว นำมาผสมกับน้ำสะอาดผสมให้ดินกับน้ำเข้ากัน ดินนวลมีคุณสมบัติทำให้เส้นกระจูดมีความนิ่มและเหนียวมากยิ่งขึ้น
- (4) นำกระจูดที่คลุกโคลนมาตากแดด วิธีการตากแดดจะมี 2 แบบ คือ วิธีแรกเป็นการตากแบบเรียงต้น และอีกวิธีหนึ่งเป็นการตากแบบกระโจม
- (5) คัดขนาดและรีดกระจูดให้แบน มี 2 วิธี คือ การรีดด้วยลูกกลิ้ง และการรีดด้วยเครื่องจักร

(6) ย้อมสีและนำไปผึ่งแดดหรือลม ก่อนย้อมสีให้ล้างเส้นตอกพีชกระจูดให้สะอาดก่อนแล้วนำเส้นตอกพีชกระจูดที่ล้างไปผึ่งแดดให้แห้งก่อนนำไปย้อมสีโดยสีที่ใช้จะเป็นสีสำหรับย้อมพีชกระจูดโดยเฉพาะ อุปกรณ์ในการย้อมสีพีชกระจูดให้ใช้หม้อเสตนเลสแทนหม้อเหล็ก เพื่อป้องกันสนิม เนื่องจากสนิมจะทำให้สีที่ได้ไม่ตรงกับสีที่ต้องการ (นิยม ชาวเผือก. 2555 : สัมภาษณ์) มีดังนี้

- (6.1) รีดกระจูดให้แบนพอประมาณ
- (6.2) เอากระจูดที่รีดแล้วมาล้างน้ำ ตากให้แห้ง
- (6.3) ต้มน้ำ 1 ปี๊บ ใช้สีย้อม 3 ซ้อนโต๊ะ
- (6.4) ต้มน้ำให้เดือด ประมาณ 20 นาที
- (6.5) เอาพีชกระจูดใส่ลงในน้ำเดือดที่ต้มไว้ 20 นาที
- (6.6) ตากกระจูดให้แห้ง แล้วนำมาทำเป็นมัด
- (6.7) นำพีชกระจูดไปรีดอีกครั้ง ก็จะนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ

7) รีดหรือตำพีชกระจูดให้เรียบแบนเพื่อเตรียมในการนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ภูมิปัญญาในการทำให้เส้นตอกพีชกระจูดแบนของกลุ่มจะใช้วิธีรีดโดยใช้ลูกกลิ้งคอนกรีตทับให้แบน ซึ่งลูกกลิ้งหล่อคอนกรีตเป็นทรงกระบอกตัน มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 14 - 16 นิ้ว ยาวประมาณ 30 นิ้ว และเทพื้นคอนกรีตให้มีส่วนกว้างมากกว่าลูกกลิ้ง และยาวกว่าเส้นตอกพีชกระจูด ด้านข้างทั้งสองข้างของพื้นคอนกรีต โดยทำราวไม้ไว้สำหรับใช้จับพยุงตัว เมื่อขึ้นไปยืนบนลูกกลิ้ง





ภาพประกอบ 28 ลูกกลิ้งคอนกรีตอุปกรณ์ทำให้เส้นตอกพีชกระจัดแบนเรียบ

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนใช้วิธีจ้ำรด มัดละ 5 บาท โดยใช้เครื่องรีดไฟฟ้าของชาวบ้าน ในชุมชน ทำให้ประหยัดเวลากว่าการรีดด้วยลูกกลิ้งคอนกรีตอยู่มาก มีเวลาเหลือในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่เพิ่มมากขึ้น

2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ชกระจัด มีดังนี้

(1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

หลังจากเตรียมเส้นตอกพีชกระจัดสำหรับจักสาน ทั้งที่ย้อมสี และสีธรรมชาติเรียบร้อยแล้ว ผู้สานจะต้องเตรียมพื้นที่สำหรับนั่งสาน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะใช้พื้นที่ภายในชานบ้าน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ ซึ่งภูมิปัญญาในการจักสานผู้สานจะต้องมีการสลับเส้นตอกระหว่างโคนและปลายของเส้นตอกพีชกระจัดตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพีชกระจัดมีขนาดไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยวไป ภูมิปัญญาในการจักสานของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันตามชนิดของผลิตภัณฑ์รูปแบบและความถนัดของผู้ผลิต

(2) ภูมิปัญญาลวดลายจักสาน

สำหรับลวดลายที่นิยมจักสานของในชุมชนนิยมจักสานลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายขัด ลายสาม นอกจากนั้นก็จักสานลวดลายพัฒนาตัดแปลงประยุกต์ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น กรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรปลายตรอกร่วมใจกล่าวว่าในชุมชนมีลวดลายในการจักสานมากกว่า 100 ลาย แต่ที่นิยมจักสานในปัจจุบันมี ลายสอง ลายขัด ลายหนึ่ง ลายลูกแก้ว ลายสี่หน่วยใน ลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดี่ยว ลายแอปเปิ้ล ลายปลา ลายบวก ลายเข็มทิศ ลายก้านต่อดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายฟันปลา ลายไฮโล ลายสตอเบอร์รี่ ลายโบโพธิ์ ลายชบา เป็นต้น (เพียง ไช้เส็น. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 29 รูปแบบผลิตภัณฑ์ปุ้โต๊ะกลมลวดลายหน่วยในเดียว

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดพบว่า ทำการจักสานให้เสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาการเก็บริม ซึ่งชาวบ้านในชุมชนมีวิธีการตกแต่ง ผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม 2 วิธี ดังนี้

(3.1) เม้ม คือ การเก็บริมที่ทำการพับกลับปลายเส้นตอกพืช กระจูดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(3.2) แปะ คือ การเก็บริมที่ทำการแยกปลายเส้นตอกพืชกระจูดที่ ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงาน ศิลปหัตถกรรมของชุมชน มีรูปแบบผลิตและลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วย เสื่อกระจูด หลากหลายรูปแบบ กระเป๋าหลากหลายรูปแบบ หมากหลากหลายรูปแบบ ที่รองจาน ที่รองแก้ว สมุก ถาดผลไม้ กระบุง ก่องทิงซู ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า กระเช้าใส่ผลไม้ ก่องใส่ของแบบมีฝา พัด จานเปล แผ่ไม้ใส่เอกสาร แจกัน รองเท้ากระจูด (คล่อง ชุ่นเซ่ง. 2555 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีวิธีการ สร้างสรรคเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้

- (4.1) วิธีการตัดเย็บและแปรรูปผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ
- (4.2) การจักสานที่เน้นลวดลายใหม่ๆ อยู่เสมอ
- (4.3) เทคนิคการย้อมสีเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสาน
- (4.4) ศิลปะการติดแปะ การเพ้นท์ และเทคนิคเดคูพาจ





ภาพประกอบ 30 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเช้าผลไม้พืชกระจูด



ภาพประกอบ 31 รูปการจักสานเป็นตัวหนังสือ “จุดทดลองสานเสื่อกระจูด”

1.4 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

1.4.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย มีที่ตั้งกลุ่มบ้านเลขที่ 44/2 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ชุมชนมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้



ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเคิ่ง อำเภอลำปาง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลพนาตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลควนชะลิก อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด
นครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลพนาตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ทะเลและพื้นที่ราบมีลำคลองไหลผ่านหลายสาย คลองตะเคิ่ง คลองมาบพ้อ คลองหัวป่าเขียว คลองช้อย คลองหนองคู คลองมาบเนียน และคลองถนนขาด

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Af) ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลของทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี แต่อิทธิพลจากเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกกั้นกระแสลมไว้ ทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันออกและพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีฝนน้อยกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์ และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานเสื่อกระจูด ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ด้วยสภาพชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับตำบลเคิ่ง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และมีพื้นที่เป็นที่ราบ ติดชายฝั่งทะเล มีการอพยพของคนในชุมชนเกิดการแพร่กระจายความรู้ ทักษะ และความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดเป็นอาชีพหลักของครอบครัวและอาชีพเสริมรายได้ของคนในชุมชน

1.4.2 ประวัติภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาในอดีตของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย มีประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดร่วมกับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ การพัฒนาภูมิปัญญาต่างกันเมื่อมีการรวมกลุ่มจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษการพัฒนาเพื่อการค้าจำหน่ายเป็นรายได้หลัก ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดของกลุ่มจากดั้งเดิมได้มีการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์พีชกระจูดตามความต้องการของผู้บริโภคและตลาดอย่างต่อเนื่อง กลุ่มมีจำนวนสมาชิก 24 คน คณะกรรมการบริหาร จำนวน 8 คน มีนางยินดี อรุณรัตน์ ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม นางระเบียบ แซ่แต้ ทำหน้าที่รองประธานกลุ่ม นางพร นวลแก้ว ทำหน้าที่เลขานุการ นางมะลิ นิติโชติ ทำหน้าที่เหรัญญิก และนางนงลักษณ์ เหมือนพรรณราย นางจุรี นวลแก้ว นางรำไพ โชติชนะรัตน์และนางสมใจ ทองนวล ทำหน้าที่เป็นกรรมการ โดยกรรมการบริหารกลุ่มทำหน้าที่ร่วมกันและแบ่งหน้าที่กันทำ ทั้งด้านการตลาด เรียนรู้กลยุทธ์ด้านการจัดจำหน่าย ราคา และถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดให้กับสมาชิกและผู้สนใจศึกษา



1.4.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต

ภูมิปัญญาในการงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุตของชุมชนมีภูมิปัญญาในการนำพืชกระจุตมาผลิต เป็นผลิตภัณฑ์จักสานนำมาใช้สอย มีขั้นตอนการผลิตดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระจุตเพื่อจักสาน

ภูมิปัญญาขั้นตอนในการเตรียมพืชกระจุตเพื่อจักสานสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษและพัฒนาภูมิปัญญาในขั้นตอนนี้มาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนี้

(1) ถอนพืชกระจุตที่ได้ขนาดนำมาใช้ในงานจักสาน คือ พืชกระจุตยาวไม่ต่ำกว่า 1 เมตร แบ่งแยกพืชกระจุตออกเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีความยาวเท่าๆ กันนำมาตัดหัวปลายให้เรียบร้อย

(2) นำพืชกระจุตไปคลุกกับโคลนที่เตรียมไว้ โดยเลือกดินโคลนสีขาวชุ่ม เนื้อดินละเอียด การคลุกโคลนพืชกระจุตเป็นวิธีการทำให้เส้นตอกพืชกระจุตคงทน ป้องกันไม่ให้เส้นกระจุตแตก

(3) นำพืชกระจุตไปผึ่งแดดให้แห้ง เพื่อไม่ให้เส้นตอกพืชกระจุตขึ้นรา ใช้เวลาในการผึ่งแดด 1 - 2 วัน แห้งสนิท ทำการลอกกาบที่บริเวณโคนพืชกระจุตออกให้หมด จากนั้นทำการรวบพืชกระจุตทำเป็นมัดๆ แต่ละมัดจะมีความยาวเท่าๆ กัน พืชกระจุต 1 มัด จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 - 6 นิ้ว

(4) การรีดเส้นตอกพืชกระจุต โดยใช้เครื่องบดลูกกลิ้ง เมื่อรีดพืชกระจุตเรียบพอสมควรแล้ว ก็นำมาตำด้วยสากไม้ จะตำคนเดียวหรือสองคนก็ได้ ตำจนเส้นตอกพืชกระจุตแบนเรียบเสมอกันทุกด้านจนสามารถนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้

(5) การย้อมสี ในการย้อมสีเส้นตอกพืชกระจุตจะต้มน้ำจนเดือดแล้วเอาสีใส่ลงไปให้น้ำเดือด จากนั้นนำเส้นตอกพืชกระจุตลงไปต้มประมาณ 5 นาที แล้วยกขึ้น หรือสังเกตให้ดูว่าเส้นตอกพืชกระจุตติดสีย้อมดีแล้วก็ยกขึ้นมาล้างด้วยน้ำธรรมดาสะอาด ล้างประมาณ 2 ครั้ง ระยะเวลาในการย้อมสีแต่ละครั้งควรมีระยะเวลาเท่าๆ กัน เพื่อให้เส้นตอกพืชกระจุตมีความเข้มของสีสม่ำเสมอเท่าๆ กัน นำเส้นตอกพืชกระจุตที่ล้างน้ำไปผึ่งแดดให้แห้ง

(6) นำเส้นตอกพืชกระจุตที่ย้อมสีรีดอีกครั้ง แล้วนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ตามต้องการ

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย กล่าวว่าขั้นตอนการถอนพืชกระจุตมาจักสาน ในปัจจุบันไม่มีใครทำกัน ส่วนใหญ่ก็จะซื้อจากพ่อค้าคนกลางที่นำมาขาย ขั้นตอนจริงๆ ในการเตรียมพื้นกระจุตเพื่อจักสานเริ่มที่การรีดพืชกระจุตให้แบน ย้อมสี แล้วนำมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

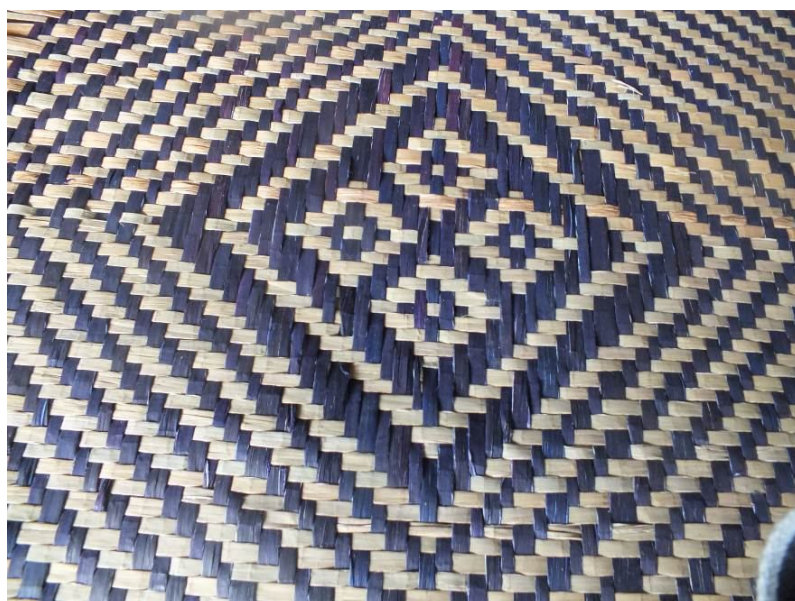
2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต มีดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการจักสานผู้สานจะวางเส้นตอกพืชกระจุตสลับส่วนโคนต้นกับปลายของเส้นตอกพืชกระจุตที่ละเส้น เพื่อให้ได้ผลงานที่มีขนาดเท่าๆ กันและมีรูปทรงสวยงาม ส่วนการจักสานนั้นจะมีทั้งการวางเส้นตอกพืชกระจุตตะแคงและวางเส้นตอกพืชกระจุตในแนวตั้ง-แนวนอน

(2) ลวดลายจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต ลวดลายการจักสานเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ส่งสืบทอดและเรียนรู้จากผู้รู้ทั้งในท้องถิ่นและหน่วยงานราชการเข้ามาถ่ายทอดความรู้ทำให้สามารถสร้างสรรค์ภูมิปัญญา

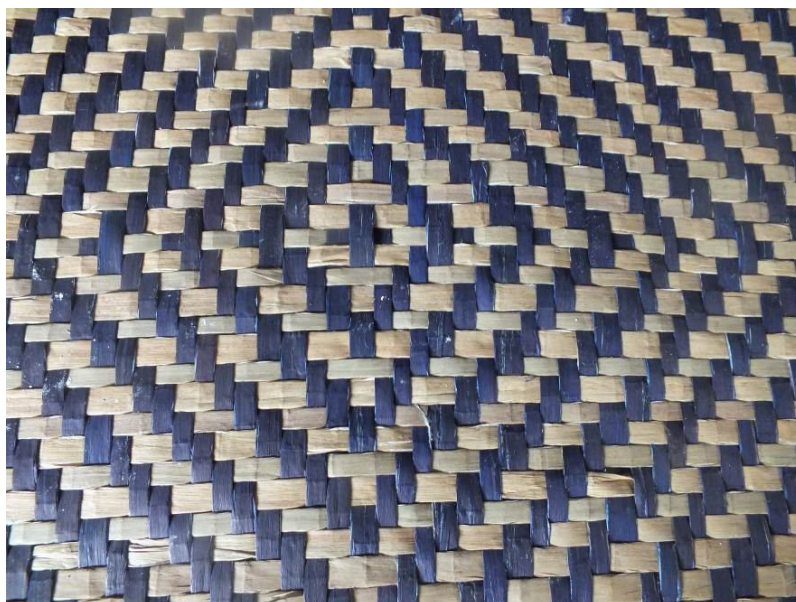


ศิลปหัตถกรรมพืชกระจูด ในปัจจุบันมีลวดลายในการจักสานมีการสร้างสรรค์ที่นิยมของกลุ่มผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชน นอกจากลายพื้นฐานอย่างลายสอง ลายขัด ลายสามที่มีรูปแบบวิธีการผลิตที่แน่นอน ยังมีลวดลายพัฒนาที่ประดิษฐ์ขึ้นจากภูมิปัญญาที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษบวกกับทักษะความสามารถการสร้างสรรค์ของผู้จักสานที่ดัดแปลงมาจากลายพื้นฐาน โดยยึดเกณฑ์การสานที่แน่นอน ดัดแปลงเฉพาะทิศทางของเส้นตอกพืชกระจูดในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ หรือสร้างสรรค์โดยใช้เส้นตอกต่างขนาดกัน เช่น ลายดอกพิกุล ลายดอกจันทร์ไทย ลายดอกจันทร์แขก ลายลูกแก้ว ลายขนมปัง ลายต่อดอก ลายบวกลายดาวล้อมเดือน ลายใบโพธิ์ ลวดลายสีหน่วยใน ลวดลายหน่วยในเดี่ยว ซึ่งลวดลายนี้ไม่มีผลกับราคาในการจัดจำหน่ายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้จักสาน (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

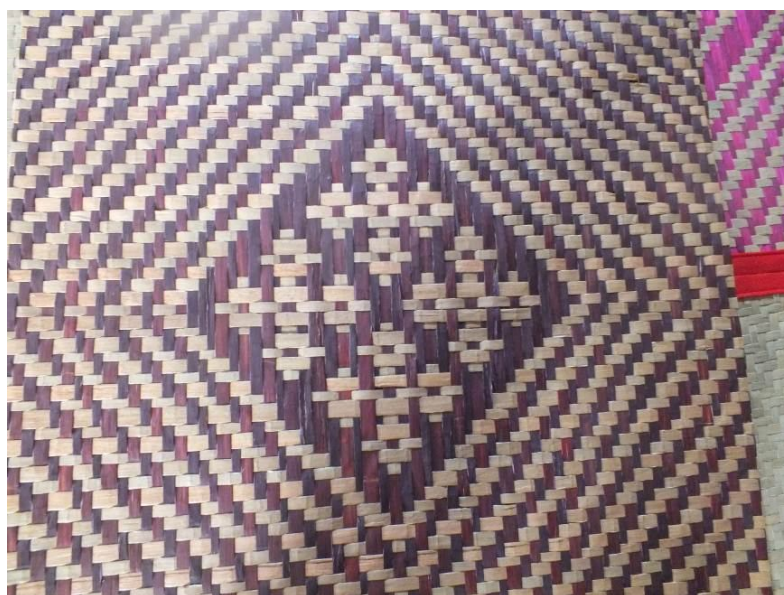


ภาพประกอบ 32 ลวดลายสีหน่วยใน





ภาพประกอบ 33 ลวดลายหน่วยในเดียว



ภาพประกอบ 34 ลวดลายต่อดอก

- (3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูด
 ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดพบว่า งาน
 จักสานพืชกระจูดพื้นบ้านสามารถทำการจักสานงานศิลปหัตถกรรมให้ผลิตภัณฑ์จักสานเสร็จในคราว



เดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริมน ซึ่งชาวบ้านในชุมชน มีวิธีการตกแต่งผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม 2 วิธี ดังนี้

(3.1) เม้ม คือ การเก็บริมนที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืช กระจัดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(3.2) แปะ คือ การเก็บริมนที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพืช กระจัดที่ต้องการเก็บริมนออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมนในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมนแบบเม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจัด

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงาน

ศิลปหัตถกรรมของในชุมชนมีรูปแบบผลิตและลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วย เสื่อกระจัด เสื่อเอนกประสงค์ เสื่อปูโต๊ะ กระเป๋าถือ กระเป๋าสะพาย รองจาน รองแก้ว กล่องกระจัด สมุก ถาดผลไม้ กระบุง กล่องทิชชู ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า กระเช้าใส่ผลไม้ กล่องใส่ของแบบมีฝา ผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 35 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋า





ภาพประกอบ 36 รูปแบบผลิตภัณฑ์เสื้อเอนกประสงค์ลวดลายดอกจันทร์

1.5 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

1.5.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมา มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเคอิ่ง อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลควนชะลิก อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด

นครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ทะเล และพื้นที่ราบมีลำคลองไหลผ่าน คลองตะเคร็ง คลองมาบพ้อ คลองหัวป่าเขียว คลองข่อย คลองหนองคู คลองมาบเนียน และคลองถนนขาด

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Af) ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลของทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี อิทธิพลจากเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกกั้นกระแสลมไว้ ทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันออกและพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีฝนน้อยกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก



4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์ และงานหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานพืชกระจูด ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ

ด้วยสภาพชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช และมีพื้นที่เป็นที่ราบ ดินชายฝั่งทะเล มีการอพยพของคนในชุมชนเกิดการ แพร่กระจายความรู้ ทักษะ และความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจูดเป็นอาชีพหลักของครอบครัวและอาชีพเสริมรายได้ของคนในชุมชน

1.5.2 ประวัติภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาในอดีตของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีประวัติร่วมกันมากับกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยและ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ คือ ภูมิปัญญาในการจักสานนี้สืบทอดมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย นับ 100 ปีมา แต่ภูมิปัญญาในการจักสานด้วยกระจูดที่เท่าสามารถบันทึกเป็นหลักฐานได้เริ่มจาก ครอบครัว 3 พี่น้อง สกุลรักษ์จุล ซึ่งมีนายกลับและนางกลิ่น นายจับและนางคล้าย และครอบครัว นายลาภและนางเลื่อน อพยพมาจากบ้านผาสุกตำบลแหลมตื้น อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย และนำภูมิปัญญาในการจักสานด้วยพืชกระจูดทำเป็นของใช้ใน คราวเรือน เช่น เสื่อ กระสอบนอน กระสอบนั่ง โดยนำกระจูดมาจากตำบลเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช เนื่องจากของใช้ที่ทำด้วยกระจูดมีความนุ่มและสวยงามกว่าของที่ทำจากกก ชาวบ้าน ในตำบลจึงหันมาจักสานกระจูดบ้างซึ่งมักจักสานเป็นเสื่อสำหรับปู นั่ง นอน ชาวบ้านเรียกว่า สาด นอกนี้ ยังสานเป็นสอขนาดเล็กใช้เป็นภาชนะใส่ถ่านและใช้สำหรับทารกแรกเกิดนอน และสานเป็นกระสอบนอน เพื่อใช้สำหรับใส่ข้าวสารและข้าวเปลือก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ ความสามารถและทักษะดั้งเดิม ของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจึงทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันเหมือนญาติ พี่น้องอย่างเหนียวแน่น การผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพชุมชน ซึ่งการแปรรูป พืชกระจูดนั้นมีมาตั้งแต่อดีต แต่มีเฉพาะการจักสานเสื่อกระจูดเพียงอย่างเดียวไม่มีผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่น เลย เริ่มแรกนั้นกลุ่มกระจูดตั้งอยู่ที่หมู่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กระทั่งปี พ.ศ. 2543 แยกหมู่บ้านจาก หมู่ 6 มาเป็นหมู่ 8 ซึ่งในครั้งนั้นศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดพัทลุง ได้เข้ามาแนะนำให้จัดตั้งกลุ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์พืชกระจูด จัดตั้งกลุ่มครั้งแรกมีสมาชิกเข้าร่วม โครงการ จำนวน 15 คน ซึ่งทางศูนย์ศึกษาออกโรงเรียนใช้กระจูดมาทำการทดลองแปรรูป เป็น ผลิตภัณฑ์ที่ต่างออกจากเสื่อกระจูดธรรมดา เช่น เป็นเสื่อปูโต๊ะ เป็นเสื่อชุด เป็นหมวก ที่รองจาน กลุ่มได้ดำเนินจัดทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาระยะหนึ่ง

ต่อมาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยม ราษฎร หมู่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และวโรกาสนั้นทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าให้ราษฎรได้เข้าเฝ้าเพื่อสอบถามความเป็นอยู่ และอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว และ เมื่อทรงทราบว่าราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก เพราะมีรายได้ต่ำ ทั้งนี้ยังประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพ หลัก และอาชีพเสริมในการจักสานพืชกระจูด แต่ยังคงขาดความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จึง



มีพระราชเสาวนีย์ที่จะให้ความช่วยเหลือโดยจัดครูจากกองศิลปาชีพสวนจิตรลดา ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมิง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องของจังหวัดพัทลุง ซึ่งส่งผลให้กลุ่มมีผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบเพิ่มขึ้น

ปัจจุบันกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านโคกเมา ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุงมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 40 คน คณะกรรมการบริหาร จำนวน 7 คน มีนางอรุณ มาเอียด ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม นางเพ็ญ กังจิม ทำหน้าที่รองประธาน นางหนูวิน ลั่นแก้ว ทำหน้าที่เลขานุการ นางจำปา มาเอียด ทำหน้าที่เหรัญญิก นางเสาวคนธ์ มาเอียด ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ นางเพ็ญพร ช่างเรือ และนางสิทธิชัย มาเอียด ทำหน้าที่กรรมการและบริหารการตลาด โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดมีถ่ายทอดความรู้ฝึกปฏิบัติร่วมกัน สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และมีการสร้างสรรค์ในการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์พีชกระจูดอย่างต่อเนื่อง (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)

1.5.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในพื้นที่ชุมชนกลุ่มนำพีชกระจูดมาใช้จักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งมีภูมิปัญญาในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพีชกระจูดเพื่อจักสาน สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษและพัฒนาภูมิปัญญาในขั้นตอนนี้มาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนี้

(1) การถอนพีชกระจูด โดยเลือกถอนพีชกระจูดที่โตเต็มที่อายุประมาณ 1-3 ปี คัดเลือกพีชกระจูดให้ได้ขนาดและความยาวตามต้องการ นำพีชกระจูดที่ถอนได้ไปตัดหัวตัดท้ายให้ได้ขนาดซึ่งการถอนพีชกระจูดโดยทั่วไปมักทำหลังช่วงฤดูฝนไปแล้วเพราะพีชกระจูดจะขึ้นสูงชะลูดและมีดอกบางสะดวกแก่การนำไปทำให้แบน จะทำให้ดอกพีชกระจูดไม่มีรอยแตกพีชกระจูดที่ได้ในช่วงระยะนี้ ดอกจะมีความเหนียวนิ่ม ไม่เปราะบางหรือแตกง่าย

(2) ล้างทำความสะอาด นำไปคลุกกับดินโคลนให้เปียกทั่วกันพอเกาะติดผิวพีชกระจูดบางๆ เพื่อป้องกันไม่ให้พีชกระจูดเหี่ยวหรือแตกหักง่ายเวลาผึ่งแดดช่วยให้พีชกระจูดที่แห้งแล้วมีผิวฉลวยเพราะถ้าไม่นำพีชกระจูดไปชุบน้ำดินโคลนก่อนเวลาตากแดดจะทำให้พีชกระจูดมีสีออกแดงๆ และกรอบขาดง่าย

(3) การผึ่งแดด ใช้วิธีตั้งพีชกระจูดเป็นแนวตั้งแล้วแผ่พีชกระจูดกางเป็นฐานหรือวางเรียงพีชกระจูดให้กระจายบนพื้นที่เรียบๆ ถ้ามีแดดจัดๆ จะใช้เวลาผึ่งแดดประมาณ 2 - 3 วัน จะทำให้พีชกระจูดแห้งเร็วและนำมารวมกันเก็บไว้บริเวณใต้ถุนบ้านนำไปมัดเก็บรวมกันเก็บไว้ในที่ร่ม เส้นดอกพีชกระจูดที่ได้จะมีคราบฝุ่นจากโคลนสีขาวๆ ติดอยู่ตลอดทั้งเส้น

(4) การรีด พีชกระจูดที่แห้งดีแล้วนำมาทุบให้พีชกระจูดเป็นเส้นแบนๆ โดยใช้วิธีเอาพีชกระจูดไปวางบนพื้นเรียบๆ ที่เตรียมไว้และใช้ไม้ที่เรียกว่าสากทุบตำหรือตีม จนกระทั่งพีชกระจูดแบนเรียบหมดทุกเส้นเสร็จแล้วจะลอกกาบทิ้ง หรืออีกวิธีหนึ่งของการทำให้เส้นดอกพีชกระจูดแบนโดยใช้ลูกกลิ้งคอนกรีตกลิ้งทับบนดอกพีชกระจูดแทนการใช้ไม้ตำ นำเส้นกระจูดที่เตรียมไว้มาทุบด้วยสากอีกครั้ง เพื่อให้เส้นพีชกระจูดพองซ้าๆ และเส้นนุ่มนิ่มลง สลัดแรงๆ เอาฝุ่นของดินโคลนที่เกาะติดอยู่ออกให้มากที่สุด นำผ้าชุบน้ำหมาดๆ มาเช็ดทำความสะอาดและเพื่อให้เส้นดอกพีชกระจูดมีความชื้นเมื่อนำมาจักสานจะทำได้ง่าย



(5) ย้อมสี สีย้อมต่างๆ ไป แล้วนำเส้นตอกพีชกระจุตมาแขวนตากไว้ให้แห้งหลังจากนั้นเข้าสู่การจัดทำเป็นรูปแบบต่างๆ ตามต้องการนำผลิตภัณฑ์ที่สานเสร็จแล้วไปตกแต่งหรือตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ตามต้องการ สุดท้ายเป็นการใช้วานิชทาให้มันวาว และคงทนทั้งรูปร่างและการใช้งาน



ภาพประกอบ 37 ผลิตภัณฑ์วานิชใช้ในการทาผลิตภัณฑ์กระจุตให้วาว

2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตของในชุมชน มีภูมิปัญญาการจักสานดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการจักสาน หลังจากเตรียมเส้นตอกพีชกระจุตสำหรับจักสาน ทั้งที่ย้อมสี และสีธรรมชาติเรียบร้อยแล้ว ผู้สานจะต้องเตรียมพื้นที่สำหรับนั่งสาน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะใช้พื้นที่ภายในบ้าน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ ซึ่งภูมิปัญญาในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนพบว่าในการจักสานผู้สานจะต้องมีการสลับเส้นตอกระหว่างโคนและปลายของเส้นตอกพีชกระจุตตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพีชกระจุตไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยวไป ภูมิปัญญาในการจักสานของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันตามชนิดของผลิตภัณฑ์รูปแบบและความถนัดของผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตโดยเฉพาะ

(2) ภูมิปัญญาลวดลายจักสานพีชกระจุต สำหรับลวดลายที่นิยมจักสานของชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านโคกเมมา ตำบลทะเลน้อย นิยมจักสานลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายซัด ลายสาม นอกจากนั้นก็จะจักสานลวดลายพัฒนาตัดแปลงประยุกต์ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ลวดลายในการจักสาน แต่ที่นิยมจักสานในปัจจุบันมีลายสอง ลายลูกแก้ว ลายขนมปัง ลายสี่หน่วยใน ลายดาวล้อมเดือน



ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดียว ลายแอบเปิ้ล ลายปลา ลายบวก ลายเข็มทิศ ลายก้านต่อดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายพินปลา ลายไฮโล ลายสตอเบอร์รี่ ลายใบโพธิ์ ลายชบา นอกจากนี้ยังมีลวดลายที่ครูภูมิปัญญาจากสวนจิตรตามาถ่ายทอดให้ ซึ่งโดยสวนใหญ่ก็จะเรียกชื่อลวดลายตามชื่อครูที่มาถ่ายทอด เช่น ลายนันทนา ลายปรีดา เป็นต้น (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูด

ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดพบว่างานจักสานพืชกระจูดพื้นบ้านสามารถทำการจักสานงานศิลปหัตถกรรมให้ผลิตภัณฑ์จักสานเสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริม ซึ่งชาวบ้านในชุมชนมี 2 วิธี ดังนี้

(3.1) แม้ม คือ การเก็บริมที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืชกระจูดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(3.2) แปะ คือ การเก็บริมที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพืชกระจูดที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมแบบแม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูด

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนกลุ่ม มีรูปแบบผลิตและลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วย กล่องใส่ผ้าไหม เสื่อกระจูด เสื่อปิกนิก เสื่อปูโต๊ะ กระเป๋าถือ กระเป๋าสะพาย รองจาน รองแก้ว กล่องกระจูด สมุก ถาดผลไม้ กระบุง กล่องทิงซู ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า กระเช้าใส่ผลไม้ กล่องใส่ของแบบมีฝา ผลิตภัณฑ์ตามที่ลูกค้าสั่ง (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดกลุ่มมีรูปแบบการผลิตและลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์แล้ว ยังมีวิธีในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ดังนี้

(4.1) ใช้ลวดลายในการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ

(4.2) สร้างสรรค์ด้วยวิธีการตัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานที่ประณีต ใช้เส้นตอกพืชกระจูดเส้นเล็กในการจักสานผลิตภัณฑ์

(4.3) การย้อมสีเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มลวดลายให้โดดเด่น

(4.4) การย้อมสีผลิตภัณฑ์

(4.5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ แต่งผลิตภัณฑ์

(4.6) การแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยใช้เครื่องจักรเย็บผ้า

ตกแต่งผลิต

(4.7) ศิลปะการติดแปะ เทคนิคเคคูพาจ





ภาพประกอบ 38 รูปแบบผลิตภัณฑ์ของใส่ผ้าไหม



ภาพประกอบ 39 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าลวดลายสอง



1.6 กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจุذب้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเคื่อง อำเภอลำดวน
จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.6.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจุذب้านควนป้อม มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้าน
เลขที่ 169 หมู่ 1 ตำบลเคื่อง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลชะอวด อำเภอลำดวน จังหวัด

นครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหนองหวาย อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอลำดวน อำเภอลำพูน จังหวัด

นครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด อำเภอลำดวน

จังหวัดนครศรีธรรมราช

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมด 6,000 ไร่ มีสภาพพื้นที่เป็นป่า
พรุประมาณ ร้อยละ 70 ของพื้นที่ นอกจากนั้นเป็นป่าพื้นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดทั้งปี ชุมชนตั้งอยู่ตาม
พื้นที่ราบที่น้ำไม่ท่วมขัง และอาศัยอยู่ตามเนินสูงที่เรียกว่าควน

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนเหมือนกับภูมิอากาศในเขตภาคใต้ จากสภาพ
ที่ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตร พื้นที่ตำบลเคื่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีภูเขาทางตัวในแนวเหนือใต้ตอนกลาง
ของจังหวัด อิทธิพลของคาบสมุทรทั้งสองด้าน ทำให้ได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านประเทศ
ไทยทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันตกมีฝนตกชุก แต่เนื่องจากภูเขาที่วางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ตอนกลางทำให้พื้นที่
มีฝนตกไม่มากนัก ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ทำให้เกิด
ฝนชุก

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพจักสานงานศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านพืชกระจุذب ร่องลงประกอบอาชีพทำนา ทำสวนยาง รับจ้างทั่วไป ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนา
พุทธ วิธีการดำเนินชีวิตยังเป็นแบบเรียบง่าย

ด้วยสภาพชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่เหมาะแก่การ
เจริญเติบโตของพืชกระจุذبจึงมีพืชกระจุذبขึ้นจำนวนมากทำให้ชาวบ้านในชุมชนนำมาใช้สอยให้เกิด
ประโยชน์พัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถในการนำพืชกระจุذبตามแหล่งธรรมชาติมาใช้สอย
ประกอบกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาให้ชาวบ้านใน
ชุมชนนำพืชกระจุذبมาใช้สอยให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

1.6.2 ประวัติภูมิปัญญา

การนำกระจุذبมาประดิษฐ์เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เริ่มขึ้นเมื่อไรในพื้นที่
ไม่ปรากฏหลักฐานอ้างอิงแน่ชัดทราบกันแต่ว่าชาวบ้านในชุมชนพุดครั้งนี้ ล้วนมีความสามารถ
ในการสานพืชกระจุذبให้เป็นเครื่องใช้สอยภายในครัวเรือนกันทุกครัวเรือน ซึ่งในระยะแรกชาวบ้าน



ในชุมชนส่วนใหญ่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน จากการที่ชุมชนมีพื้นที่พืชกระเจตขึ้นจำนวนมาก เมื่อผู้ใดต้องการใช้ก็ไปถอนมาใช้ได้สะดวก ชุมชนกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑักระเจตบ้านควนป้อม ตำบลเค็ง เป็นชุมชนที่ผลิตและแปรรูปพืชกระเจตมาตั้งแต่อดีต พัฒนาการผลิตของชุมชนเริ่มตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และจำหน่ายแบบต่างคนต่างทำในแต่ละครอบครัว จนถึงการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาอาศัยกันในการจำหน่าย การก่อตั้งกลุ่มผลิตภัณฑักระเจตในครั้งแรกๆ เป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวมๆ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อจัดการด้านการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่าย แต่เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ ประกอบกับขาดผู้นำ กลุ่มจึงไม่พัฒนาเท่าที่ควร จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ผลิตภัณฑักระเจตจำนวนหนึ่งจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑักระเจตขึ้นมาใหม่ เพื่อให้การผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลิตภัณฑักระเจตได้พัฒนาขึ้น

กลุ่มผลิตภัณฑักระเจตกลุ่มใหม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2542

มีสมาชิกจำนวน 27 คน เป็นการรวมกลุ่มชาวบ้านที่สามารถผลิตและแปรรูปกระเจตให้เป็นผลิตภัณฑัต่างๆ ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการด้านการตลาดร่วมกัน เป็นการตัดปัญหาพ่อค้าคนกลางซึ่งกดราคาผลผลิตนอกจากนั้นยังมีการช่วยเหลือกันในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ในเรื่องเทคนิค วิธีการแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑัให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด นอกจากบทบาทดังกล่าวแล้วกลุ่มผลิตภัณฑักระเจตยังเป็นตัวกลางในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการขอความช่วยเหลือ และการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม โดยกลุ่มผลิตภัณฑักระเจตบ้านควนป้อม ดำเนินการระดมหุ้นเพื่อเป็นกองทุนสำหรับใช้จ่ายเป็นเงินหมุนเวียนจากสมาชิกโดยไม่จำกัดวงเงิน ซึ่งในครั้งแรกก่อตั้งสามารถระดมหุ้นได้จำนวน 3,700 บาท กลุ่มดำเนินการโดยการรับซื้อผลิตภัณฑัจากสมาชิก และแปรรูปกระเจตเป็นผลิตภัณฑั ในการผลิตและแปรรูปสมาชิกทุกคนต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผลิตภัณฑับางชนิดมีความสำเร็จโดยไม่ต้องตัดเย็บเพิ่มเติม เช่น เสื้อ กระสอบประเภทต่างๆ ผลิตภัณฑับางชนิดต้องมีการตัดเย็บเพิ่มเติม ซึ่งสมาชิกจะแบ่งหน้าที่ตามงานที่ได้รับมอบหมายและความถนัดของแต่ละคน

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 70 คน คณะกรรมการบริหาร 9 คน มีนางกัลยาธิรักษ์ ทำหน้าที่ประธานกรรมการ นางจุฬารณณ์ สุขสวัสดิ์ ทำหน้าที่รองประธาน นางสาวสายใจ เพชรสวัสดิ์ ทำหน้าที่เหรัญญิก นางชานาญ ม่วงไม้ บัญชี นางสาวพิน แก้วนก ทำหน้าที่เลขานุการ นางสาวราย จันทร์ขวัญ นายไชยรัตน์ ขุนสวัสดิ์ และนางฉันทาย เหลือสม ทำหน้าที่กรรมการ และนายวีระ ภิรมย์ธิรักษ์ ทำหน้าที่ปรึกษา กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินงานสืบสานภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพืชกระเจตและการพัฒนาภูมิปัญญาาร่วมกันโดยถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติ สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาการผลิตภัณฑัให้มีคุณภาพ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑัพืชกระเจต (กัลยา ภิรมย์ธิรักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

1.6.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจต

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจตของกลุ่มชุมชนมีภูมิปัญญาในการนำพืชกระเจตมาใช้สอยมีการพัฒนาสิ่งสมภูมิปัญญาจากอดีตถึงปัจจุบันดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระเจตเพื่อจักสาน ดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการถอนพืชกระเจต การถอนพืชกระเจตปัจจุบันใช้เคียวเกี่ยว การออกไปถอนพืชกระเจตมาใช้ในสมัยก่อนออกไปถอนข้างๆ บ้านก็สามารถเอาพืชกระเจตมาเตรียมเพื่องานสานได้แล้ว ในอดีตการถอนพืชกระเจตจะใช้มีอรวบที่ต้องการแล้วออกแรงดึง ดึงครั้ง



หนึ่งๆ ได้พีชกระจุต 10 - 15 ต้น ถ้ามากกว่านั้นอาจบาดเจ็บ การถอนอีกแบบนี้เรียกว่า หัวน้ำจืด โดยจะรวบพีชกระจุตหลายๆ ต้น แล้วหักปลายพีชกระจุตเข้ามาหมวดไว้ตั้งแรงๆ เมื่อถอนได้พอแล้วก็มัดรวบเข้าด้วยกันเป็นกำใหญ่ขนาดเท่าต้นตาลโตนด แต่ในปัจจุบันจะใช้เคียวเกี่ยวกันเพราะจะใช้เวลาในการเตรียมพีชกระจุตได้รวดเร็วขึ้น ประหยัดเวลาและแรงงาน (วีระ ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

(2) ภูมิปัญญาการคัดแยกพีชกระจุต การถอนพีชกระจุตที่ถอนมาแล้วก็จะเอามาคัดขนาด หรือที่เรียกว่า การโชะ โดยการเอาพีชกระจุตมาพาดกับนอกชานหรือนั่งร้านที่ทำขึ้นหรือพื้นที่ต่างระดับ คนโชะขึ้นไปยืนบนนอกชานหรือนั่งร้านให้สูงกว่าพีชกระจุต แล้วดึงพีชกระจุตที่ยาวกว่าออก เมื่อโชะเสร็จก็จะได้พีชกระจุตที่มีความยาวเท่าๆ กัน หลายขนาด โดยทั่วไปจะได้ประมาณ 3 ขนาด ตามความสั้นยาวของพีชกระจุตแล้วทำเป็นกำๆ หลังจากโชะพีชกระจุตแล้วตัดหัวท้ายให้เสมอกันแล้วเอาไปคลุกโคลน

(3) ภูมิปัญญาการคลุกโคลนพีชกระจุต ขั้นตอนการคลุกโคลน หลังจากคัดขนาดกระจุตเสร็จก็จะนำไปคลุกโคลนตาม โคลนตาม คือ น้ำผสมดินเหนียวสีขาว การทำโคลนตามคลุกพีชกระจุตไม่ยาก เพียงแต่ขุดหลุมให้กว้างลึกประมาณ 30 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.5 เมตร ดินที่ใช้ในการคลุกพีชกระจุตเป็นดินเหนียวเนื้อเนียนสีขาว ซึ่งมีทั่วไปในนาของพื้นที่ชุมชน การทำน้ำโคลนตามให้นำดินเหนียวเนื้อสีขาวมาขนาดก้นน้ำให้เป็นเนื้อเดียวกัน เสร็จแล้วนำพีชกระจุตลงคลุก หลังจากนั้นตั้งพักไว้พอให้โคลนตามแห้ง โดยสังเกตพีชกระจุตว่ามีโคลนตามสีขาวติดอยู่หรือไม่ ถ้าไม่ติดก็ให้เพิ่มดินเหนียวหรือไม่ก็ให้จุ่มมือลงไปแล้วยกขึ้นมาดู ถ้าโคลนตามติดหลังมือก็ใช้คลุกพีชกระจุตได้ สาเหตุที่ต้องใช้ดินเหนียวสีขาวก็เพื่อที่จะทำให้เส้นตอกพีชกระจุตมีสีสวยไม่ดำ เส้นนิ่มทำให้จักสานได้ง่ายถ้าไม่มีดินสีขาวให้ใช้ดินเหนียวธรรมดาแทนแต่เส้นตอกพีชกระจุตสีจะไม่สวยเท่า การคลุกโคลนตามให้เอากำพีชกระจุตลงไปแช่ในหลุมที่เตรียมไว้ จับพลิกไปมาให้ทั่วทั้งกำ แล้วให้เอากำพีชกระจุตขึ้นไปพิ้งไว้กับร้านหรือชานบ้านพอคลุกเสร็จแล้วให้เอาไปตากแดด

(4) ภูมิปัญญาการตากพีชกระจุต วิธีตากพีชกระจุตเพื่อเตรียมการรีดใช้เวลาในการตากแดดโดยประมาณ 3 วัน ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ การตากพีชกระจุตมี 3 แบบดังนี้

(4.1) ตากแบบสุม (แบบกระโจม) คือ การตั้งพีชกระจุตให้ยื่นแล้วแผ่ให้กางออกเหมือนสุม ใช้กับพีชกระจุตดอกสั้นๆ ตากแบบนี้พีชกระจุตจะแห้งเร็วและเก็บง่าย





ภาพประกอบ 40 การตากแบบสุ่ม

(4.2) ตากแบบแบบเรียงต้น (เรียงตอก) ให้แกะเชือกที่มัดกำพืช
กระจุจออกแล้วแผ่บางๆ การตากแบบนี้พืชกระจุจแห้งเร็ว เส้นตอกพืชกระจุจไม่หัก ใช้กับพืชกระจุจยาว
แต่ใช้พื้นที่ตากมาก



ภาพประกอบ 41 การตากแบบเรียงต้น



(4.3) แบบบรายโคนเรียงตอก การตากแบบบราย การตากพีชกระจูด แบบบรายตอกทำให้พีชกระจูดแห้งเร็ว ตอกไม่หัก ใช้กับพีชกระจูดยาว ใช้พื้นที่ตากพีชกระจูดมาก ใช้เวลา ตาก 2 - 3 วัน หลังจากแห้งดีแล้วให้เก็บไว้ในที่แห้ง พีชกระจูดที่ตากแห้งแล้วเก็บสามารถเก็บได้ 1 - 3 ปี



ภาพประกอบ 42 การตากแบบบรายโคนเรียงตอก

การเก็บพีชกระจูดแห้งไว้นานจะเพิ่มประสิทธิภาพเส้นตอกพีชกระจูดให้มีความเหนียว ทน เพิ่มมากขึ้นเมื่อนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์จะมีความวาว นุ่มทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น (กัลยา ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

(5) ภูมิปัญญาการรีดเส้นตอกพีชกระจูด การทำพีชกระจูดให้แบนในชุมชน มี 2 วิธีดังนี้

(5.1) การรีดด้วยลูกกลิ้ง ซึ่งต้องใช้แรงงานคนในการทำให้พีชกระจูดแบนเรียบ จะใช้เวลาในการรีด ประมาณ 20 - 30 นาที

(5.2) การใช้เครื่องจักรช่วยในการรีด ประหยัดเวลาและแรงงานได้มากกว่าการรีดด้วยลูกกลิ้ง

(6) ภูมิปัญญาการย้อมสี งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด มีภูมิปัญญาการย้อมสี 2 วิธี ดังนี้

(6.1) การย้อมสีเส้นตอกพีชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

ภูมิปัญญาขั้นตอนการย้อมสีว่าถ้าต้องการให้งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดมีสีสันก็จะต้องย้อมสี การย้อมสีพีชกระจูดจะใช้พีชกระจูดที่ผ่านการรีดมาแล้วนำไปล้างน้ำเพื่อให้ดินโคลนที่ติดอยู่ออก เวลាយ้อมให้แบ่งพีชกระจูดเป็นกำเล็กๆ โดยนำพีชกระจูด 1 กำใหญ่มาแบ่งเป็น 4 กำ เอาแต่ละกำพับให้พอเหมาะที่จะใส่ลงในกะละมังหรือบีก ให้ย้อมครั้งละ 1 กำ ถ้าย้อมครั้งละมากๆ ตอกพีชกระจูดจะดูสีไม่ทั่วถึง ซึ่งวิธีการย้อมใช้กะละมังหรือบีกวางบนเตาต้มน้ำให้เดือด



แล้วใส่สีฝุ่นซึ่งเป็นสีวิทยาศาสตร์ลงไปต้ม คนสีให้ละลายเข้ากัน เติมน้ำส้มสายชูและเกลือลงไปเล็กน้อย เพื่อป้องกันสีลอก เวลาที่ใช้ในการย้อมต้องเท่ากันประมาณ 5 นาที เสร็จแล้วล้างด้วยน้ำธรรมดา 2 ครั้ง นำไปแขวนหรือผึ่งแดดบนพื้นหญ้าก็ได้สักแดดสองแดด เวลาจักสานให้นำไปกลิ้งกับลูกกลิ้งอีกครั้งหนึ่ง จนดอกพีชกระจัดนิ่ม ก็เอาไปจักสานได้

(6.2) การย้อมสีพีชกระจัดที่จักสานเป็นผลิตภัณฑ์

การย้อมสีพีชกระจัดที่จักสานเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋า

กระบุง ตะกร้า นำมาล้างน้ำก่อนจากนั้นก็ใช้วิธีเดียวกับการย้อมเส้นดอกพีชกระจัด เมื่อย้อมเสร็จแล้ว ล้างน้ำประมาณ 2 ครั้ง จากนั้นนำไปผึ่งแดดในการผึ่งแดดนั้นจะต้องจัดรูปของทรงผลิตภัณฑ์ให้เรียบร้อย ก่อนนำไปผึ่งแดด จะต้องเก็บพีชกระจัดเข้าที่รุ่มทุกคืน การตากทิ้งไว้ค้างคืนเป็นเวลาหลายวันจะทำให้ ผลิตภัณฑ์เกิดราทำให้ผลิตภัณฑ์เสียหาย เมื่อแห้งสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปตกแต่งแปรรูปได้ตามความคิดสร้างสรรค์



ภาพประกอบ 43 ผลิตภัณฑ์ย้อมสีพีชกระจัดจักสาน

2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัด

(1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

หลังจากเตรียมเส้นดอกพีชกระจัดสำหรับจักสาน ทั้งที่ย้อมสี และสีธรรมชาติเรียบร้อยแล้วผู้สานจะต้องเตรียมพื้นที่สำหรับนั่งสาน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะใช้พื้นที่ภายในลานเรือนบ้านหรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ ซึ่งภูมิปัญญาในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมของชุมชน การจักสานผู้สานจะต้องมีการสลับเส้นดอกระหว่างโคนและปลายของเส้นดอกพีชกระจัดตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพีชกระจัดไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยวไป



(2) ภูมิปัญญาลวดลายจักสาน

นิยมจักสานลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายขีด ลายสาม นอกจากนั้นก็จะจักสานลวดลายพัฒนาตัดแปลงประยุกต์ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ซึ่งในชุมชนนิยมจักสานลายสองเป็นส่วนใหญ่ หลายอื่นๆ จะไม่เป็นที่นิยมจักสานเพราะซ้ำและส่วนใหญ่ไม่สามารถจำลวดลายในการจักสานได้ (กัลยา ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูด

งานจักสานพืชกระจูดที่บ้านสามารถทำการจักสานงานศิลปหัตถกรรมให้ผลิตภัณฑ์จักสานเสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริม มี 2 วิธี ดังนี้

(1) เม้ม คือ การเก็บริมที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืชกระจูดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่นูนมาก

(2) แปะ คือ การเก็บริมที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพืชกระจูดที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงนูนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพืชกระจูดในชุมชน มีวิธีในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพืชกระจูด ดังนี้

(1) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เสื่อ กระเป๋าถือ กระเป๋าสะพาย ซองกระจูด ที่รองจาน กล้องกระจูด ถาดผลไม้ กระบุง กล้องทิงซู แฟ้มใส่เอกสาร ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า และผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง

(2) การคัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานที่ประณีต

(3) การย้อมสีเส้นตอกพืชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

(4) การย้อมสีผลิตภัณฑ์ดิบ

(5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ ตกแต่งผลิตภัณฑ์

(6) แปรรูปด้วยการตัดเย็บผลิตภัณฑ์

(7) ศิลปะการติดแปะ เพ้นท์ และเดคูพาจ (กัลยา ภิรมย์รักษ์.

2555 : สัมภาษณ์)

1.7 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเค็ง จังหวัด

นครศรีธรรมราช

1.7.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ 3 ตำบลเค็ง อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้



นครศรีธรรมราช

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัด
นครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลขนหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัด
นครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด
จังหวัดนครศรีธรรมราช

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชน มีสภาพพื้นที่เป็นป่าพรุ พื้นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบที่น้ำไม่ท่วมขังและอาศัยอยู่ตามเนินสูงที่เรียกว่า “ควน”

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชน มีลักษณะอากาศเหมือนกับภูมิอากาศในเขตภาคใต้ เนื่องจากสภาพที่ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตร และเนื่องจากพื้นที่ ตำบลเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีภูเขาขวางตัวในแนวเหนือใต้ตอนกลางของจังหวัด และอิทธิพลของคาบสมุทรทั้งสองด้าน ทำให้ได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านประเทศไทยทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันตกมีฝนตกชุก แต่เนื่องจากภูเขาที่ขวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ตอนกลางทำให้พื้นที่ตำบลเคร็ง มีฝนตกไม่มากนัก จะมีฝนชุกในเดือนพฤศจิกายน - มกราคมเนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ทำให้เกิดฝนชุก

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพจักสานงานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านพืชกระจุต รองลงประกอบอาชีพทำนา ทำสวนยาง รับจ้างทั่วไป ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ วิธีการดำเนินชีวิตยังเป็นแบบเรียบง่าย

ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเคร็งสภาพแวดล้อมในการก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตของชุมชนพบเห็นโดยทั่วไป เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพอยู่กับพื้นที่ชุมชน การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตของคนในชุมชน มีทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านทั่วไปที่ผลิตเอง ขายเอง เป็นธุรกิจชุมชนที่ครบวงจร มีทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อไปขายภายนอกชุมชน

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาชุมชนเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบพืชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติแหล่งใหญ่ที่สุดในพื้นที่วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่คู่กับงานศิลปหัตถกรรมเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.7.2 ประวัติภูมิปัญญา

ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตของชุมชนมีวิธีการนำพืชกระจุตมาใช้สอยเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่น่าสนใจชาวบ้านในชุมชน ในบริเวณพุดควนเค็งมีความสามารถในการจักสานพืชกระจุตให้เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ในครัวเรือนกันทุกคน การนำพืชกระจุตมาสร้างสรรค์ขึ้นเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด การพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในระยะแรกชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก



ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกเพิ่มมากขึ้น งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทูดุที่สร้างขึ้นใช้ในครัวเรือนก็แพร่กระจายสู่สังคม มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งการขายของชาวบ้านในชุมชนยุคแรกก็จะบรรทุกเรือหางยาวไปขายในตัวอำเภอและชุมชนใกล้เคียง การที่ตำบลเคิ่งมีพืชกระทูดุขึ้นเองตามธรรมชาติจำนวนมากนั้น ทำให้ชาวบ้านในชุมชนใช้ประโยชน์จากพืชกระทูดุทั้งจักสานเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อขาย ขายพืชกระทูดุสดบ้างครอบครัวทำเป็นอาชีพหลัก บ้างครอบครัวทำเป็นอาชีพเสริม ทำให้ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทูดุพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งรูปแบบ เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตก่อให้เกิดรายได้จากภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนในชุมชนที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบันสามารถพัฒนาเศรษฐกิจในระดับครอบครัวและระดับชุมชนมาตั้งแต่อดีตและมีแนวโน้มว่าจะพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศ

เมื่อชุมชนมีการรวมกลุ่มกันสืบสานภูมิปัญญานี้ให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระทูดุบ้านควนยาว ตำบลเคิ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อตั้งเพื่อสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2544 มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง จำนวน 15 คน กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยในเขตโครงการอำเภอชะอวด ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเคิ่งให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และงบประมาณ โดยกลุ่มมีระเบียบในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน คือ สมาชิกทุกคนเป็นสมาชิกออมทรัพย์ของกลุ่ม ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม ต้องสมทบทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์ของกลุ่ม 40 เปอร์เซ็นต์ ต้องทำผลิตภัณฑ์ส่งจำหน่ายกลุ่ม จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มเป็นผู้ผลิต และการกู้ยืมเงินจะต้องผ่านมติสมาชิกกลุ่มมากกว่าสองในสาม ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 35 คน คณะกรรมการบริหาร จำนวน 8 คน มีนางเฉลา เอียดเกลี้ยง ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม นางปรีดา ทองกลับ ทำหน้าที่รองประธานกลุ่ม นางปรีดา อินทรฤทธิ์ ทำหน้าที่เลขานุการ นางศิริพร อ่อนแก้ว ทำหน้าที่เหรัญญิก นางปาน พรหมนุ่น นางสาวสุนทร อินทร์ช่วย และนางสะอาด ฤทธิราชทำหน้าที่กรรมการ

1.7.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทูดุ

ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพืชกระทูดุในชุมชนมีการนำพืชกระทูดุมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

- 1) ขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทูดุมีดังนี้
 - (1) เลือกอายุของพืชกระทูดุ ประมาณ 6 – 12 เดือน
 - (2) ถอนหรือตัดกระทูดุ
 - (3) นำมาแยกตามขนาดต่างๆ (สั้น – ยาว)
 - (4) นำมาตัดโคน ตัดปลาย ทำเป็นกำ
 - (5) นำมาคลุกกับดินโคลนตม แล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง
 - (6) นำมาคัดเส้นขนาดตามผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจักสาน
 - (7) นำมาเข้าเครื่องรีดเพื่อให้เส้นแบน
 - (8) นำเส้นพืชกระทูดุไปชุบน้ำให้เปียกทั่วทุกเส้น แล้วทิ้งให้หมาด

(กรณีย้อมสี)

- (9) นำมาย้อมสี ใช้ไม้กดเส้นพืชกระทูดุให้น้ำทั่วทุกเส้น แล้วทิ้งไว้

ประมาณ 5 - 10 นาที



- (10) นำพีชกระจุตขึ้นจากกระทะ แล้วนำไปล้างน้ำ ล้างหลายครั้งจน
แน่ใจว่าสะอาด ไม่มีสีตกค้าง
- (11) นำพีชกระจุตมาคัดเส้นเพื่อให้มีเส้นเสมอกัน แล้วนำมาจักสานขึ้น
รูปทรงตามความต้องการ
- (12) นำตัวผลิตภัณฑ์จักสานเสร็จแล้วมาล้างน้ำขาว (กาวลาเท็กซ์อย่างดี)
เพื่อให้แข็ง จัดรูปทรงได้ แล้วนำมาตากแดดให้แห้งสนิท
- (13) นำตัวผลิตภัณฑ์มาตกแต่ง เย็บมุมด้วยหนัง สายหนัง บุผ้า เพื่อให้
เกิดความคงทน มีขั้นตอนการตกแต่งผลิตภัณฑ์กระเป่าพีชกระจุต
- (13.1) นำตัวกระเป่าที่สานเสร็จมาล้างน้ำขาว
- (13.2) นำตัวกระเป่ามาเย็บมุมกันทั้งสี่มุมกับหนังเพื่อให้เกิดความ
คงทน
- (13.3) นำตัวกระเป่ามาวัดขนาดเพื่อบุผ้าด้านใน
- (13.4) นำตัวกระเป่ามาติดสาย อาจจะเป็นสายสะพาย หรือมีอับจับ
ไม้
(แล้วแต่การออกแบบ)
- (13.5) นำกระดาษแข็งมาติดรองกันกระเป่าเพื่อให้กันกระเป่ารับ
น้ำหนักได้ดีขึ้น
- (13.6) นำตัวกระเป่ามาตกแต่งด้านนอก เช่น ดอกไม้ หอย แผ่นเงิน
ตามการออกแบบ
- (13.7) นำตัวกระเป่ามาประกอบเข้ากับผ้า
- (13.8) นำมาเคลือบเงาเพื่อความสวยงาม
- (13.9) ตรวจสอบชิ้นงาน ดูความเรียบร้อยตลอดชิ้นงาน พร้อมติด
เครื่องหมายและฉลากและบรรจุภัณฑ์พร้อมจำหน่าย (เฉลา เอียดเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์)
- 2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ดังนี้
- (1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน
ภูมิปัญญาการจักสานผู้สานจะต้องมีการสลับเส้นตอระหว่างโคนและ
ปลายของเส้นตอพีชกระจุตตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพีชกระจุตไม่เท่ากัน
- (2) ภูมิปัญญาลวดลายจักสานพีชกระจุต
ลวดลายที่นิยมจักสานในชุมชนนิยมจักสานลวดลายมาตรฐาน ได้แก่
ลายสอง ลายขัด ลายสาม ส่วนลวดลายอื่นๆ จะมีผู้ที่จักสานได้ส่วนใหญ่จะเป็นครูภูมิปัญญา
งานศิลปหัตถกรรมจักสาน ชาวบ้านในชุมชนไม่จักสานลวดลายที่ยุ่งยากจะสานลวดลายง่าย
- (3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุต
ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตพบว่างาน
จักสานพีชกระจุตพื้นบ้านสามารถทำการจักสานงานศิลปหัตถกรรมให้ผลิตภัณฑ์จักสานเสร็จในคราว
เดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริม มีวิธีการตกแต่งผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม 2 วิธี ดังนี้



(3.1) เม้ม คือ การเก็บริมที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพีช กระจูดแล้วสอดมายังพื้นเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(3.2) แปะ คือ การเก็บริมที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพีช กระจูดที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชน มีการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ดังนี้

(4.1) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เสื่อ กระเป๋าถือ กระเป๋าสะพาย ของกระจูด ที่รองจาน ถาดกระจูด ถาดผลไม้ กระบุง ถาดทิวชู่ แฟ้มใส่เอกสาร ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า และผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง

(4.2) การคัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพีช กระจูดก่อนจักสานที่ประณีต

(4.3) การย้อมสีเส้นตอกพีชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

(4.4) การย้อมสีผลิตภัณฑ์

(4.5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ ตกแต่งผลิตภัณฑ์

(4.6) แปรรูปด้วยการตัดเย็บผลิตภัณฑ์

(4.7) ศิลปะการติดแปะ เพ้นท์ และเดคูพาจ (เฉลา เอียดเกลี้ยง.

2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 44 รูปแบบผลิตภัณฑ์ถาดกระจูดลายสอง



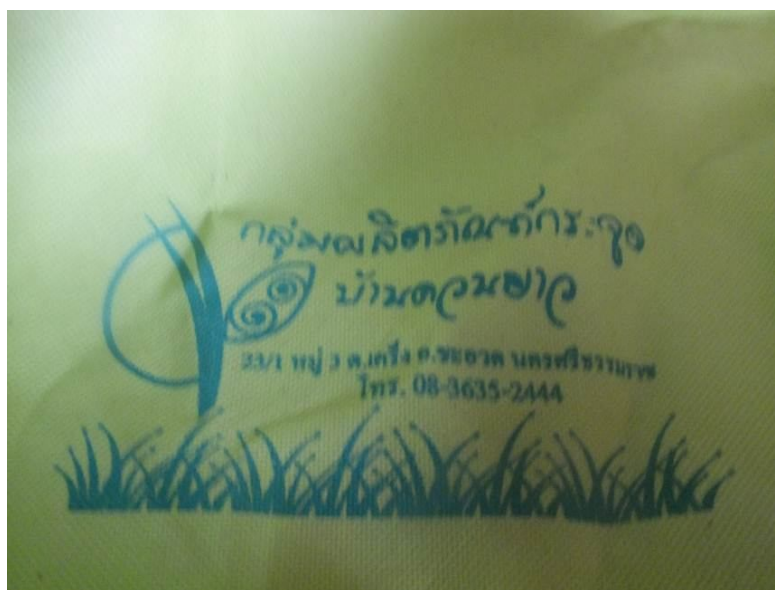


ภาพประกอบ 45 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋



ภาพประกอบ 46 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายสำหรับสตรี





ภาพประกอบ 47 แปรนต์กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจัดบ้านควนยาว

1.8 กลุ่มกระจัดบ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.8.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มกระจัดบ้านเนินธัมมัง มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 103 หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท้องลำเจียก ตำบลสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ แม่น้ำปากพนัง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำปากพนัง อำเภอชะอวด จังหวัด

นครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบป่าพรุ ป่าเสม็ด ดินเปรี้ยว ฤดูฝนน้ำท่วมจะท่วมขังเป็นเวลานาน ไม่ต่ำกว่า 3 เดือน พื้นที่เหมาะแก่การทำประมงน้ำจืด แปรรูปสินค้า นำวัตถุดิบในพื้นที่ เช่น พืชกระจัด มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ

3) ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศอยู่ในเขตมรสุม มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - มกราคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ เดือนพฤศจิกายน - มกราคม



ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออ่อนกำลังลง ประกอบกับกระแสลมพัด จากทางใต้ทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

พื้นฐานเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในภาคเกษตรกรรมเนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำทางการเกษตรอย่างอุดมสมบูรณ์ คือ แม่น้ำปากพนัง คลองช้องและคลองขวาง รวมทั้งมีคูส่งน้ำ 26 สาย อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่คือเกษตรกรรม และค้าขายเป็นบางส่วนและประกอบอาชีพจักสานกระจูดและสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ เยี่ยมราษฎรในพื้นที่พบปัญหาความยากจนจึงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพ

ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พืชกระจูดเจริญเติบโตได้ดีทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำงานหัตถกรรมจักสานมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย พ.ศ. 2536 สมเด็จพระบรมราชินีนาถเยี่ยมราษฎรในพื้นที่พบปัญหาความยากจนจึงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพ และส่งเสริมการแปรรูปงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

1.8.2 ประวัติภูมิปัญญา

สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ได้นำพืชกระจูดมาใช้ประโยชน์โดยนำมาจักสานด้วยมือทำเป็นเครื่องใช้ เช่น เสื่อปูนอน เสื่อตากข้าวเปลือก กระจอบนั่ง กระจอบนอน ใช้ใส่ข้าวเปลือก และข้าวสาร กระจอบเล็กๆ ใช้ใส่หอม กระจอบเทียม ในครัว ส่วนที่เหลือจากการใช้เอง ก็นำออกไปขายเพื่อเป็นรายได้กับครัวเรือน เพราะอาชีพหลักของคนบ้านเนินธัมมัง มีอาชีพหลักคือการทำนา และอาชีพตัดไม้เผาถ่าน เลี้ยงสัตว์ หาเอามาไว้กินเอง เมื่อออกไปหาปลาที่ใช้เวลานั้นถอนพืชกระจูดเพื่อเอามาใช้เองหรืออาจจะนำมาขายเป็นมัด มัดละ 1 บาท บางครั้งก็สานเสื่อกระจูดขาย ผืนละ 3 บาท และ กระจอบใบละ 75 สตางค์ ถึง 1.50 บาท กระจอบทั้งในปี พ.ศ. 2536 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกร ณ บ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และพบหลายปัญหาของราษฎรในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะพื้นที่เป็นป่าพรุประสบปัญหาน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี สภาพดินเปรี้ยว ทำให้ประกอบอาชีพทางการเกษตรไม่ได้ผลเท่าที่ควร เป็นผลให้ราษฎรเดือดร้อน และเกิดปัญหาแรงงานอพยพ หมู่บ้านจึงเหลือเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จึงได้มีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการศิลปาชีพ ขึ้นมาซึ่งได้ทรงเห็นว่าในพื้นที่มีพืชกระจูดซึ่งเป็นวัตถุดิบอยู่ในท้องถิ่นจำนวนมาก จากนั้นในปี พ.ศ. 2537 ได้ทรงเริ่มส่งเสริมงานการแปรรูปพืชกระจูด ทรงได้จัดให้มีครูมาสอนให้กับสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาจากรูปแบบเก่าๆ ให้ทันสมัยขึ้น มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ สร้างงานสร้างรายได้ให้กับราษฎรเรื่อยมา

1.8.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

ชาวบ้านในชุมชนมีภูมิปัญญาในการนำพืชกระจูดมาจักสานใช้สอยและสร้างรายได้ สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระจูด

เพื่อจักสาน

ขั้นตอนในการเตรียมพืชกระจูดเพื่อจักสานสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และพัฒนาภูมิปัญญาจากอดีตถึงยุคปัจจุบัน ดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการถอนพืชกระจูด ปัจจุบันใช้เคียวเกี่ยวพืชกระจูด แทนการถอนพืชกระจูดมาใช้เหมือนในสมัยก่อน การเตรียมพืชกระจูดงานสานในอดีตการถอนพืชกระจูดจะใช้มือรวบพืชกระจูดที่ต้องการแล้วออกแรงดึง ดึงครั้งหนึ่งๆ ได้พืชกระจูดประมาณ 10 ต้น



การถอนแบบนี้เรียกว่า “หวานจุด” โดยรวบหลายๆ ต้นแล้วหักปลายพีชกระจุดเข้ามาหมวดไว้ตั้งแรงๆ แต่ในปัจจุบันจะใช้เคียวเกี่ยวกันเพราะจะใช้เวลาในการเตรียมพีชกระจุดได้รวดเร็วขึ้นทำให้ประหยัดแรงงาน

(2) ภูมิปัญญาการคัดแยกพีชกระจุด การถอนพีชกระจุดถอนมาแล้วก็จะเอามาตัดขนาด หรือที่เรียกว่า การ “โชะ” โดยทั่วไปจะได้ประมาณ 3 ขนาด ตามความสั้นยาวของพีชกระจุดแล้วทำเป็นกำๆ หลังจากโชะพีชกระจุดแล้วตัดหัวท้ายให้เสมอกัน แล้วเอาไปคลุกโคลนตม

(3) ภูมิปัญญาการคลุกโคลนพีชกระจุด มีขั้นตอนการการคลุกน้ำดินโคลนว่าหลังตัดขนาดกระจุดเสร็จก็จะนำไปคลุกโคลนตม โคลนตมก็คือนำผสมดินเหนียวสีขาว การทำโคลนตมคลุกกระจุดไม่ยาก เพียงแต่ขุดหลุมให้กว้างลึกประมาณ 1 ศอก ยาวประมาณ 1 วา ดินที่ใช้ในการคลุกพีชกระจุดก็เป็นดินเหนียวเนื้อเนียนสีขาว พอคลุกเสร็จแล้วให้เอาไปตากแดด

(4) ภูมิปัญญาการตากพีชกระจุด วิธีตากพีชกระจุดเพื่อเตรียมจักสาน ใช้เวลาในการตากแดด โดยประมาณ 3 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ

(5) ภูมิปัญญาการรีดเส้นตอกพีชกระจุด ภูมิปัญญาการทำพีชกระจุดให้แบนของกลุ่มมี 2 วิธี ได้แก่ การรีดด้วยลูกกลิ้ง ซึ่งต้องใช้แรงงานคนในการทำให้พีชกระจุดแบนเรียบ จะใช้เวลาในการรีด ประมาณ 20 - 30 นาที อีกวิธีหนึ่งเป็นการรีดพีชกระจุดโดยใช้เครื่องจักรช่วยในการรีด ใช้เวลาประมาณ 4 - 5 นาที

(6) ภูมิปัญญาการย้อมสี

การย้อมสีในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนมีภูมิปัญญาการ

ย้อมสี 2 วิธี ดังนี้

(6.1) การย้อมสีเส้นตอกพีชกระจุดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

ภูมิปัญญาขั้นตอนการย้อมสีพบว่าต้องการให้ผลิตภัณฑ์มีสีสันทันจะย้อมสี การย้อมสีจะใช้พีชกระจุดที่ผ่านการรีดมาแล้วนำไปล้างน้ำเพื่อให้ดินโคลนที่ติดอยู่ออก เวลาข้อมให้แบ่งพีชกระจุดเป็นกำเล็กๆ โดยนำพีชกระจุด 1 กำใหญ่มาแบ่งเป็น 4 กำ เอาแต่ละกำพับให้พอเหมาะที่จะใส่ลงในกะละมังหรือป้อ ให้ย้อมครั้งละหนึ่งกำ ถ้าย้อมครั้งละหลายๆ ตอกพีชกระจุดจะดูสีไม่ทั่วถึง ซึ่งวิธีการย้อมใช้กะละมังหรือป้อวางบนเตาต้มน้ำให้เดือดแล้วใส่สีฝุ่นซึ่งเป็นสีวิทยาศาสตร์ลงไปต้ม คนสีให้ละลายเข้ากัน เติมน้ำส้มสายชูและเกลือลงไปเล็กน้อยเพื่อป้องกันสีลอก เวลาที่ใช้ในการย้อมต้องเท่ากันประมาณ 5 นาที เสร็จแล้วล้างด้วยน้ำธรรมดา 2 ครั้ง นำไปแขวนหรือผึ่งแดดให้แห้ง เวลาจักสานให้นำไปกลิ้งอีกครั้งหนึ่งเส้นตอกจะนิ่มจักสานได้ง่าย

(6.2) การย้อมสีพีชกระจุดที่จักสานเป็นผลิตภัณฑ์

การย้อมสีพีชกระจุดที่จักสานเป็นผลิตภัณฑ์ แล้วนำมาล้างน้ำก่อนจากนั้นก็ใช้วิธีเดียวกับการย้อมเส้นตอกพีชกระจุด เมื่อย้อมเสร็จแล้วล้างน้ำประมาณ 2-3 ครั้ง จะต้องจัดรูปของทรงผลิตภัณฑ์ให้เรียบร้อยแล้วนำไปผึ่งแดด จะต้องเก็บกระจุดเข้าที่ร่มทุกคืน การตากกระจุดทิ้งไว้ค้างคืนเป็นเวลาหลายวันจะทำให้ผลิตภัณฑ์พีชกระจุดเกิดโรคราทำให้ผลิตภัณฑ์เสียหาย เมื่อแห้งสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปตกแต่งแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้ตามความคิดสร้างสรรค์ต่อไป



2) ภูมิปัญญาการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ดังนี้

(1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

การจักสานผู้สานจะต้องสลับเส้นตอระหว่างโคนและปลายของเส้นตอพืชกระจูดตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพืชกระจูดไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยว

(2) ภูมิปัญญาลวดลายจักสานพืชกระจูด

สำหรับลวดลายที่นิยมจักสานในชุมชนนิยมจักสานลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายซัด ลายสาม นอกจากนั้นก็จะจักสานลวดลายพัฒนาดัดแปลงประยุกต์ให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ประธานกลุ่มกระจูดบ้านเนินธัมมังก้าวว่าในชุมชนมีลวดลายในการจักสานจำนวนมาก ที่นิยมจักสานในปัจจุบันมีลายลูกแก้ว ลายสี่หน่วยใน ลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดี่ยว ลายแอปเปิ้ล ลายปลา ลายบวก ลายเข็มทิศ ลายก้านต่อดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายฟันปลา ลายไฮโล ลายสตอเบอร์รี่ ลายใบโพธิ์ ลายชบา ลายวงแหวน ลายบิด ลายดอกจูด ลายรูปหัวใจ ลายลูกแบบ ลายข้าวหลามตัด ลายทาง ลายลูกศร เป็นต้น (พรทิพย์ จงไกรจักร. 2555 : สัมภาษณ์)

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูด

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดพบว่างานจักสานพืชกระจูดพื้นบ้านสามารถทำการจักสานผลิตภัณฑ์เสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บรมมี 2 วิธี ดังนี้

(3.1) เม้ม คือ การเก็บรมที่ทำการพับกลับปลายเส้นตอพืชกระจูดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(3.2) แปะ คือ การเก็บรมที่ทำการแยกปลายเส้นตอพืชกระจูดที่ต้องการเก็บรมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บรมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บรมแบบเม้ม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ดังนี้

(4.1) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เสื่อ กระเป๋าถือ กระเป๋าสะพาย ซองกระจูด ก่องใส่ผ้าไหม ที่รองจาน ก่องกระจูด ถาดผลไม้ กระบุง ก่องทิวชู แป้มนใส่เอกสาร ถังขยะ ตะกร้าใส่ผ้า และผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง

(4.2) การคัดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอพืชกระจูดก่อนจักสานที่ประณีต

(4.3) การย้อมสีเส้นตอพืชกระจูดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์

(4.4) การย้อมสีผลิตภัณฑ์

(4.5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ ตกแต่งผลิตภัณฑ์

(4.6) แปรรูปด้วยการตัดเย็บผลิตภัณฑ์

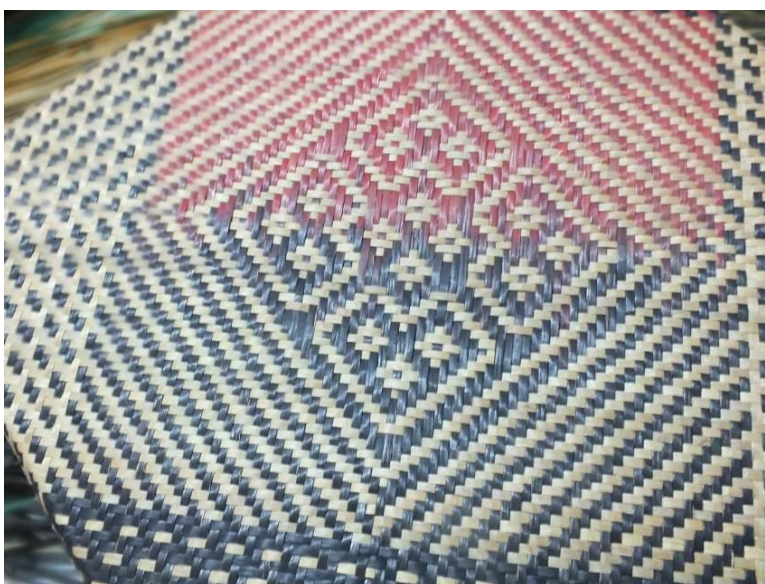
(4.7) ศิลปะการติดแปะ เพ้นท์ และเดคูพาส (พรทิพย์ จงไกรจักร. 2555 : สัมภาษณ์)

2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 48 รูปแบบผลิตภัณฑ์ของใส่ผ้าไหมลายบิด



ภาพประกอบ 49 รูปแบบผลิตภัณฑ์กล่องกระจุดลายรูปหัวใจ





ภาพประกอบ 50 รูปแบบผลิตสมุกหกเหลี่ยมลายขัด



ภาพประกอบ 51 รูปแบบผลิตภัณฑ์เสื่อลายดอกจูด (ดอกกระจูด)



1.9 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก หมู่ 31/1 หมู่ 6 ตำบลท่าสะท้อน อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.9.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ 6 ตำบลท่าสะท้อน อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเขาหัวควายและแม่น้ำตาปี อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลวัดประดู่ และตำบลขุนทะเล

อำเภอมะนิง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลท่าข้าม อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มบริเวณลำคลองท่าสะท้อนชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพปลูกพืชผัก ผลไม้และทำการประมงส่วนพื้นที่ราบสูงทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมันและปลูกผลไม้ ตำบลท่าสะท้อนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนามีพื้นที่ทุ่งพืชกระจูดชาวบ้านในชุมชนนำมาใช้ในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

3) ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Af) ทั้งนี้ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลของทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ราบลุ่มบริเวณลำคลองท่าสะท้อนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกพืชผัก ผลไม้ และทำการประมง ส่วนพื้นที่ราบสูงทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และปลูกผลไม้เป็นบางส่วน สภาพสังคมยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย

ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พืชกระจูดเจริญเติบโตได้ดีทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนำพืชกระจูดมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ เมื่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงมีการพัฒนาทางด้านสังคมเศรษฐกิจทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนทำให้การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน

1.9.2 ประวัติภูมิปัญญา

สภาพพื้นที่ของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก มีพื้นที่ป่าพรุตามธรรมชาติ โดยมีทุ่งพืชกระจูดตามธรรมชาติ เนื้อที่กว่า 600 ไร่ ชาวบ้านในชุมชนซึ่งมีเวลาว่างจากการทำสวนยางพารา จึงได้นำพืชกระจูดมาจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรม



โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ต่อมาเมื่อมีการรวมกลุ่มกัน ภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้การสนับสนุนในการพัฒนา ให้ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยตาม ความต้องการของตลาด ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถพัฒนาการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชนได้ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จึงมีการรวมกลุ่มกันนำ พืชกระจูดมาจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรม เป็นสื่อแบบต่างๆ สื่อตากข้าวเปลือก จักสานของใช้ใน คราวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาเริ่มแรกของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษในการนำพืช กระจูดมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และมูลค่าทางเศรษฐกิจจริงๆ เริ่มจากสมัยนายจรส เศรษฐ์เชื้อ ซึ่งเป็น กำนันตำบลท่าสะท้อนโดยนางอุไรวรรณ เศรษฐ์เชื้อ ภรรยากำนันได้ส่งผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านในชุมชนจัก สานไว้สำหรับใส่หมากพลู ไปประกวดที่จังหวัดนครราชสีมา และได้รับรางวัลจากเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณวลัย ลักษณะ ในปี พ.ศ. 2526 จากนั้นชาวบ้านในชุมชนจึงให้ความสำคัญกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืช กระจูดมากขึ้น

การรวมกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจัดหาอาจารย์มาสอนเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ ต่างๆ ให้กับชาวบ้านในชุมชนที่สนใจ ณ องค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 2 บ้านบ่อกรัง เมื่อปี พ.ศ. 2528 เป็นระยะเวลา 20 ปี โดยมีนางอุไรวรรณ เศรษฐ์เชื้อ เป็นประธานกลุ่ม จากการอบรมครั้งนั้นทำให้ผู้เข้า อบรมมีความชำนาญและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานจักสานพืชกระจูดให้กับลูกค้าที่สนใจ รวมกลุ่มมาได้ ระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มก็หยุดดำเนินการเนื่องจากผู้นำขาดความชำนาญในการบริหารจัดการและขาดความรู้ใน การจักสาน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพุนพินจึงได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มขึ้นมาใหม่ ในปี พ.ศ. 2538 โดยใช้ชื่อกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา ที่ตั้งกลุ่ม ณ บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ 6 ตำบลท่าสะท้อน อำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีนางปรีธา แดงมาเป็นประธานกลุ่ม สมาชิกเริ่มแรก 20 คน มีการออม ทรัพย์ขึ้นภายในกลุ่มเพื่อเป็นการระดมทุน ในปี พ.ศ. 2540 ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 10 ได้เข้ามา ให้การช่วยเหลือในเรื่องการบริหารงานกลุ่มและการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ มีความทันสมัยตามความต้องการของตลาดและด้านการตลาด

ต่อมาเปลี่ยนชื่อกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นใยพืช ซึ่งมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 60 คน ในช่วงนี้ทางกลุ่มได้พัฒนาเอาเทคโนโลยีในการตัดเย็บเข้ามาผสมผสานกับงานหัตถกรรมจักสาน จึงทำให้ เกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ขึ้น เช่น เสื้อ หมวก แฟ้มใส่เอกสาร ที่รองจาน ที่รองแก้ว แจกัน หมอน กระบุง กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งในด้านงบประมาณ การพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ การตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าทำให้ทางกลุ่มมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาการผลิตที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปและคนในชุมชน การได้รับการคัดเลือกเป็น ผลิตภัณฑ์ตามโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และได้รับคัดเลือกจากคณะอนุกรรมการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่น 1 ใน 10 ของผลิตภัณฑ์ดีเด่นของ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชนอย่างยิ่ง จากการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้ สมาชิกรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น เมื่อผลิตภัณฑ์งาน ศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดได้รับการพัฒนา ประกอบกับความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนได้นำ สินค้าออกแสดงในกิจกรรมงานแสดงสินค้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้นทำให้ ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย สมาชิกของกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและเริ่มขยายไปยังหมู่บ้าน



ใกล้เคียง จึงมีการกำหนดกฎระเบียบ การแต่งตั้งและคัดเลือกคณะกรรมการบริหารเพื่อบริหารกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 62 คน คณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม 7 คน มีนางสาวพัชรี จิรติลก ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม นางปราถนา เพชรนัย ทำหน้าที่รองประธานกลุ่ม นางอำไพวรรณ จุนหะวิทย์ ทำหน้าที่เลขานุการ นางหทัย ทูลคำ ทำหน้าที่เหรัญญิก นางมลฤดี คงรอด ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และนางบุญศรี คำสนิทและนางจินดา ชัยยศ ทำหน้าที่กรรมการ ทางกลุ่มจะดำเนินการบริหารภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่คู่กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้กรรมวิธีการนำพืชกระจุตมาใช้ประโยชน์อย่างถูกวิธี ปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนเกิดความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ซึ่งก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชนให้เพิ่มสูงขึ้น (พัชรี จิรติลก. 2555 : สัมภาษณ์)

1.9.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต มีดังนี้

1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระจุตเพื่อจักสาน มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการกอบพืชกระจุต เป็นขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบ คือ พืชกระจุตขนาดต่างๆ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนจะเตรียมที่ทุ่งพืชกระจุต การกอบ จะกอบครั้งละ 2-3 ต้น หนึ่งจะกอบ ประมาณ 10 -15 กำฟา มัดพืชกระจุต ที่มีัดมาจากทุ่งพืชกระจุต เรียก 1 กำฟา ใหญ่ขนาดเท่าต้นตาลโตนด 1 กำฟา นำมาแยกเป็นกำฝืนได้ประมาณ 4 - 5 กำฝืน โดย 1 กำฝืน จะจักสานสานเพื่อปูนั่งได้ 1 ฝืน

(2) ภูมิปัญญาการคลุกโคลนพืชกระจุต เป็นการเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นตอกพืชกระจุต ชาวบ้านในชุมชนจะใช้น้ำโคลนขาว คลุกพืชกระจุตให้เปียกทั่วก่อนนำไปตากแดด ช่วยให้เส้นตอกพืชกระจุตแข็งตัว ไม่แห้งกรอบ โดยนำน้ำมาผสมกับดินเหนียวขาวจะได้น้ำโคลนสีขาว ซึ่งการผสมน้ำกับโคลน ต้องไม่เหลวหรือข้นจนเกินไป ทดสอบโดยจุ่มมือลงไปให้น้ำโคลนเกาะนิ้วมือ

(3) ภูมิปัญญาการนำพืชกระจุตผึ่งแดด การนำพืชกระจุตไปตากแดด มีวิธีการผึ่งแดดแบบกระจายเรียงเส้นตอกเพื่อให้พืชกระจุตแห้งเร็วและทั่วลำต้น ถ้าแสงแดดร้อนจัดตากแดดประมาณ 2-3 วัน โดยให้สังเกตที่ทับพืชกระจุตตรงโคนต้น ถ้าทับแยกออกแสดงว่าพืชกระจุตนั้นแห้งแล้วให้ทำการถอนทับกระจุตออก

(4) ภูมิปัญญาการคัดเลือกเส้นตอกพืชกระจุต แยกขนาดเล็กใหญ่มัดไว้เป็นกำ

(5) ภูมิปัญญาการนำกระจุตไปรีดให้แบน ภูมิปัญญาในการรีดเส้นตอกพืชกระจุตมี 2 วิธี ได้แก่ การรีดโดยใช้เครื่องจักรรีด และการรีดโดยใช้ลูกกลิ้งรีด ลูกกลิ้งทำจากวัสดุทรงกลม ที่มีน้ำหนักพอเหมาะ เช่น ท่อซีเมนต์ ท่อเหล็กกลม วิธีการรีดนำพืชกระจุตมัดเป็นกำพอประมาณ วางบนพื้นราบใช้ลูกกลิ้งทับไปทับมาจนแบบเรียบตามความต้องการ โดยข้อแตกต่างระหว่างเครื่องรีดกับลูกกลิ้ง คือ การใช้ลูกกลิ้งรีดพืชกระจุตจะนิ่มเหมือนตำด้วยสาก จักสานง่าย ส่วนการใช้เครื่องรีด ต้นจะแบนเรียบเหมือนกันแต่ไม่นิ่ม ทำให้จักสานยาก



(6) ภูมิปัญญาการย้อมสี โดยแบ่งพืชกระจูดออกเป็นมัด มัดละ 20 - 25 เส้น ตอก แล้วนำสายยางมัดที่ปลายพืชกระจูดเพื่อไม่ให้เส้นกระจายออกเวลานำไปย้อมสี ซึ่งมีขั้นตอนในการย้อมสี ดังนี้

(6.1) นำพืชกระจูดไปจุ่มน้ำให้ชุ่ม

(6.2) นำพืชกระจูดไปย้อมสีตามที่ต้องการ ในถังต้มน้ำสี ซึ่งน้ำเดือด

ใช้เวลาจุ่มประมาณ 15-20 นาที

(6.3) นำพืชกระจูดขึ้นจากถังสี แล้วนำไปล้างน้ำสะอาด เพื่อล้างสี

ส่วนเกินออก

(6.4) นำพืชกระจูดไปตากที่ราวผึ่งลมให้แห้ง

(6.5) นำพืชกระจูดที่แห้งแล้วมัดรวมกันเพื่อนำไปรีดใหม่อีกครั้งให้เส้น

ตอกนิ่มและเรียบ

2) ภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด มีดังนี้

(1) ภูมิปัญญาวิธีการจักสาน

ความรู้ความสามารถในวิธีการจักสานแต่ละคนมีวิธีการที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะความสามารถในการจักสาน รูปแบบผลิตภัณฑ์ ลวดลายจักสาน เช่น การจักสานเสื่อ เริ่มการจักสานจากริมปลายเส้นตอกด้านหนึ่งไปสุดที่ปลายเส้นตอกอีกด้านหนึ่ง โดยการวางเส้นตอกสลับ ส่วนโคนและปลายเส้นตอกที่ละเส้น ซึ่งต่างจากการผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น สอบนึ่ง สอบนอน กระเป๋า ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ต้องเริ่มจักสานจากกึ่งกลางของเส้นตอกแล้วค่อยๆ จักสานขยายออกไปจน จดริมทุกด้าน วิธีเลือกเส้นตอกในการจักสานถ้าเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่เสื่อ ให้เลือกเส้นตอกที่มี ขนาดเล็ก และสั้นกว่าเส้นตอกที่ใช้ทำเสื่อ

(2) ภูมิปัญญาลวดลายการจักสาน

การจักสานพืชกระจูดที่เตรียมไว้มาจักสานเป็นลวดลายต่างๆ ตามความต้องการของผู้สาน และตามความต้องการของลูกค้า โดยปกติจะทำการจักสานลวดลายพื้นฐาน คือ ลายสอง ถ้าจักสานเสื่อจะเริ่มต้นจากริม คือ ตั้งต้นสายจากปลายด้านใดด้านหนึ่งไปจนสุดปลายอีกด้านหนึ่ง



ภาพประกอบ 52 การจักสานเสื่อกระจูดลายสองของชาวบ้านในชุมชน



ส่วนในการจักสานเป็นภาชนะอื่นๆ เช่น กระจุงจะเริ่มต้นจากกึ่งกลาง ผลิตภัณฑ์มีฉะนั้นจะทำให้เสียรูปได้ เพราะขนาดพีชกระจุงส่วนโคนจะใหญ่กว่าส่วนปลาย การสานเสื่อจะมีลวดลายต่างๆ เช่น ลายสาม ลายสี่ ลายดอกจันทร์ ลายดอกพิกุล ลายลูกแก้ว ลายดอกไม้ ลายที่นิยมจักสานมากที่สุด คือ ลายสอง ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจักสานได้มีหลากหลายรูปแบบ เช่น เสื่อ หมอน กระจเป่า กระจบุง ที่รองแก้ว ที่รองจาน

ภูมิปัญญาในการจักสานลวดลายที่ใช้ในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุงซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีลวดลายในการจักสานง่ายๆ เช่น ลายขัด ลายสอง ส่วนลวดลายอื่นจะได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาฝึกอบรม นอกจากนี้ยังฝึกแกะลวดลายจักสานจากหนังสือ จากประสบการณ์ในการจักสานลองผิดลองถูก จำนวน 17 ลวดลาย ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายสามหนึ่ง ลายดอกจันทร์ ลายดอกมั่งเคร ลายช่อผกา ลายดอกพิกุล ลายช่อมะลิ ลายไทย ลายไทยประยุกต์ ลายอิฐ ลายน้ำไหล ลายท้องเข้ ลายแจจเงิน ลายตีบวก ลายแผงหนัง และลายลูกแก้ว (จินดา ชัยยศ. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 53 ลวดลายสอง





ภาพประกอบ 54 ลวดลายสามหนึ่ง (ลายแอล)



ภาพประกอบ 55 ลวดลายดอกจันทร์



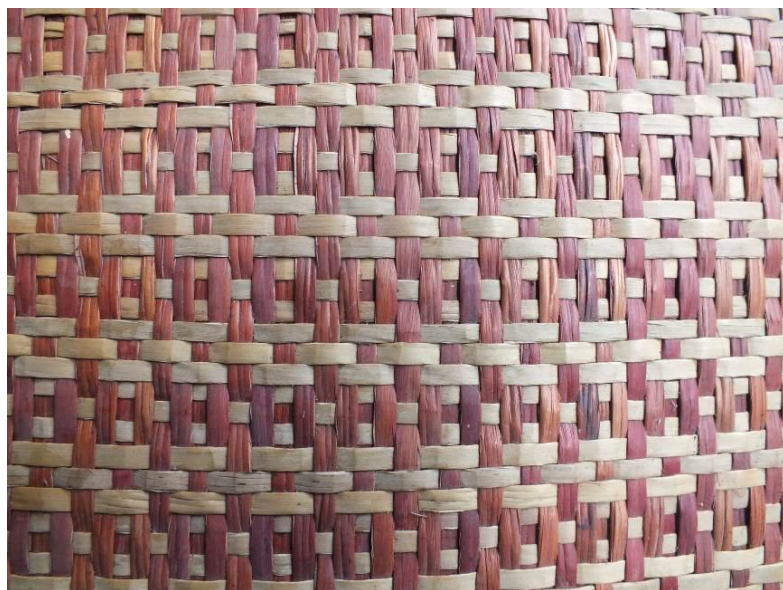


ภาพประกอบ 56 ลวดลายดอกมังไคร

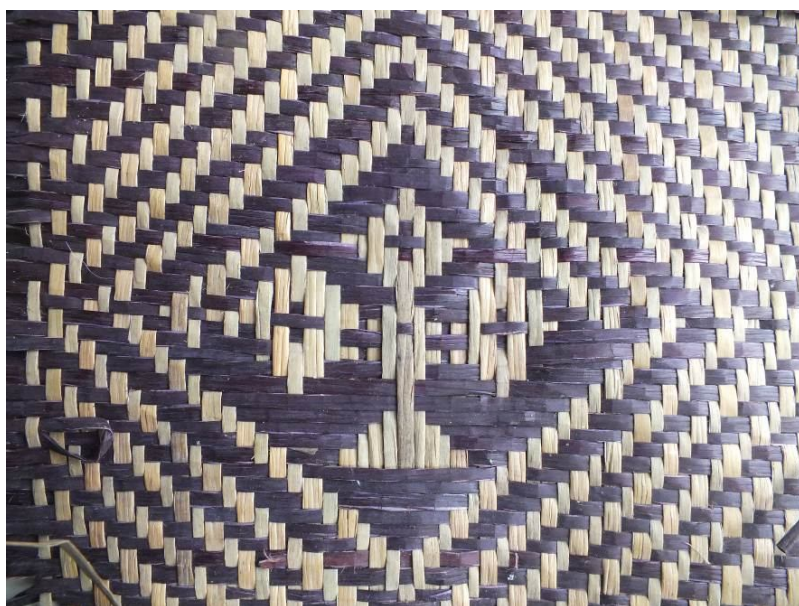


ภาพประกอบ 57 ลวดลายช่อผกา



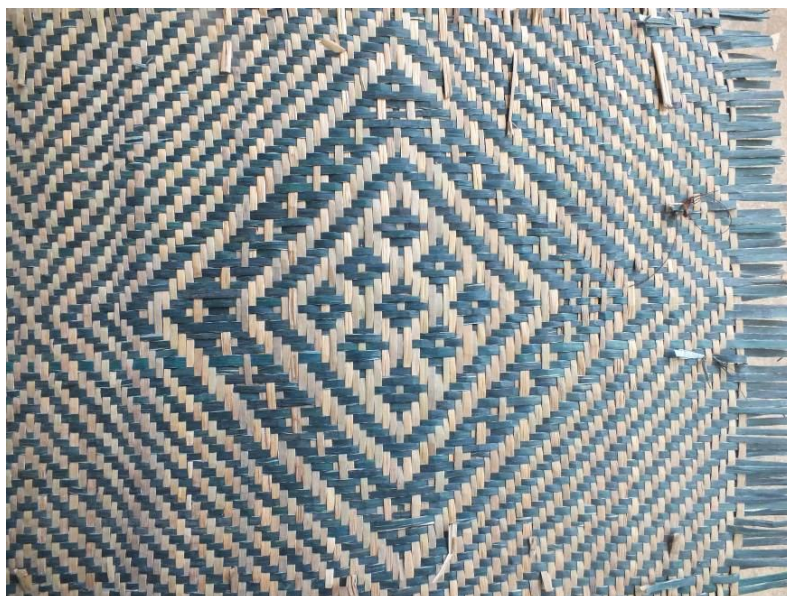


ภาพประกอบ 58 ลวดลายดอกพิกุล

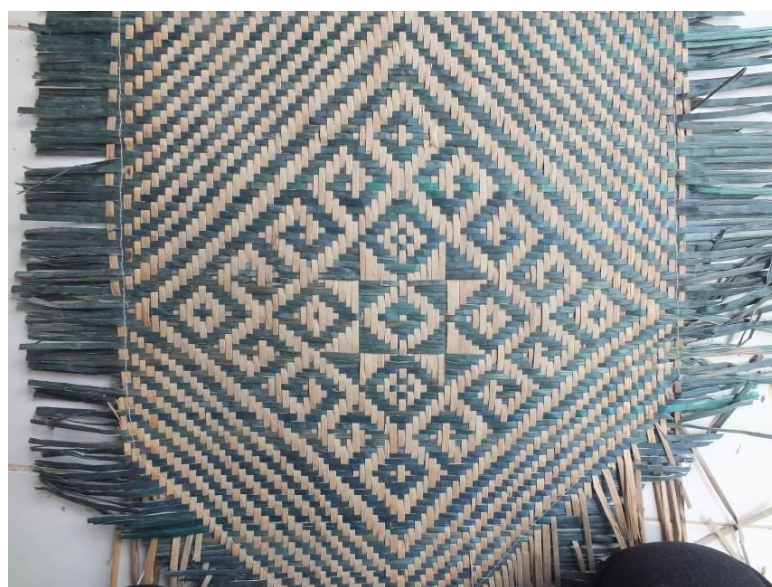


ภาพประกอบ 59 ลวดลายช่อมะลิ (ช่อดอกมะลิ)



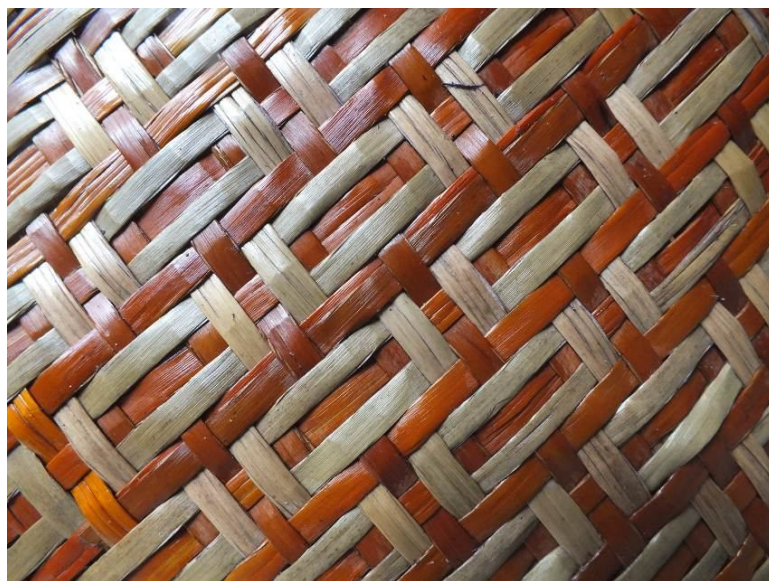


ภาพประกอบ 60 ลวดลายไทย

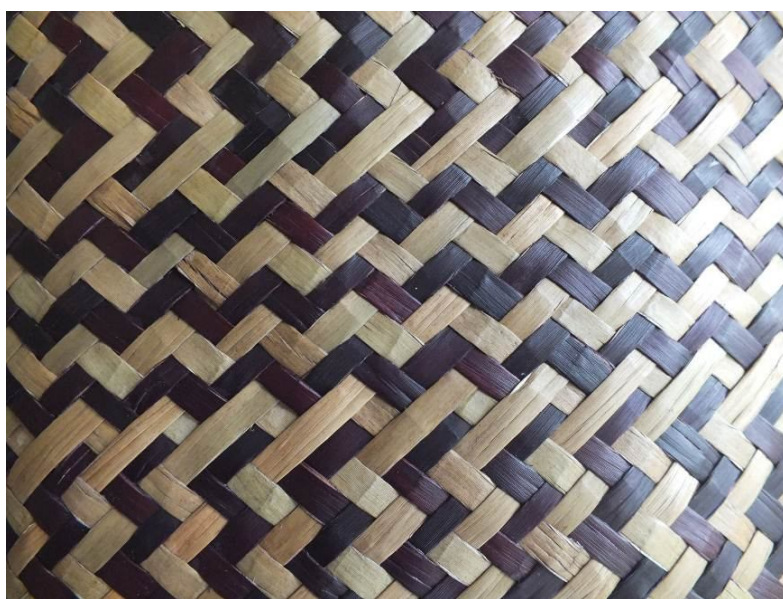


ภาพประกอบ 61 ลวดลายไทยประยุกต์





ภาพประกอบ 62 ลวดลายอิฐ (ลายไทย)

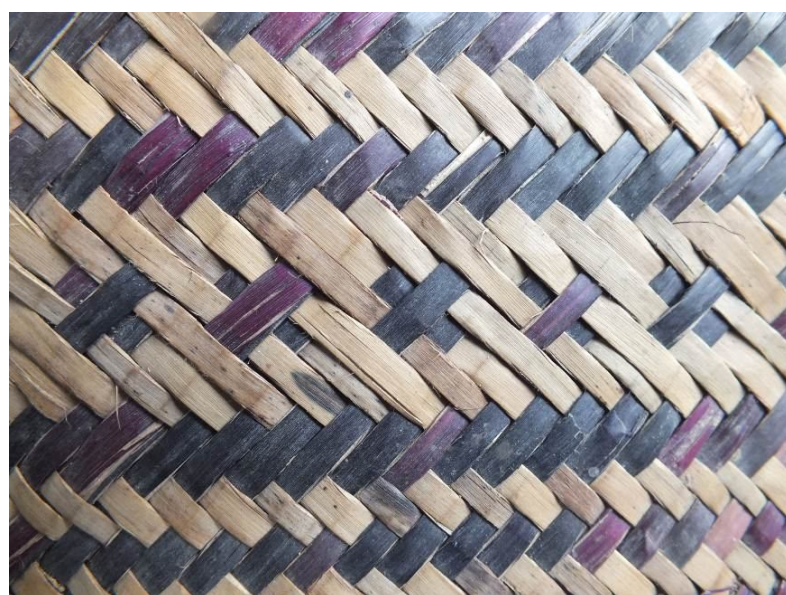


ภาพประกอบ 63 ลวดลายน้ำไหล



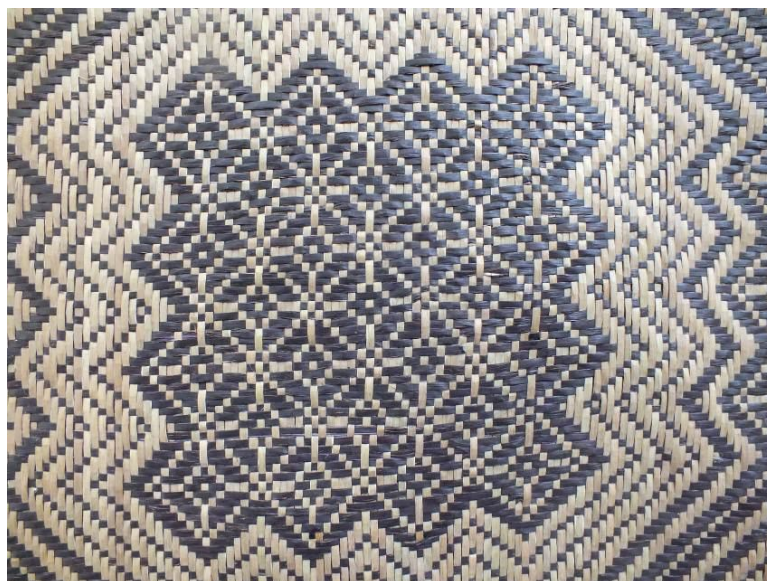


ภาพประกอบ 64 ลวดลายห้องเข้



ภาพประกอบ 65 ลวดลายตีบวก (ลายบวก)





ภาพประกอบ 66 ลวดลายแพงหนัง

(3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน

งานศิลปหัตถกรรมจักสานพีชกระจูดเป็นงานเกือบจะพูดได้ว่า ทำเสร็จเรียบร้อยในคราวเดียว มีการตกแต่งต่อเติมเพียงเล็กน้อย คือ การเก็บริมหรือพับริม ซึ่งเหมาะสำหรับใช้เป็นเสื่อ แต่หากต้องการนำเสื่อที่สานเสร็จแล้ว(แต่ยังไม่สามารถใช้งานได้ เรียกว่า กระจูเป่าตัวดิบ) ซึ่งต้องมีอุปกรณ์ประกอบเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถใช้งานได้ คงทน และเพิ่มความสวยงามให้กับผลิตภัณฑ์ มีอุปกรณ์ในการตกแต่งผลิตภัณฑ์ ได้แก่ กระจูดบาง-หนา กาวลาเท็กซ์ กาวเหลือง น้ำยาเคลือบเงา ด้าย ผ้า ซิป ห่วง สายหนัง กระจูดยัด โคร่งพลาสติกแผ่น โดยการดูแลรักษา ควรเก็บผลิตภัณฑ์พีชกระจูดในที่แห้ง ไม่ควรเก็บในที่เปียกชื้น เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา และใช้งานไม่ได้นาน แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ ควรนำออกตากแดดให้แห้งสนิท ก็จะสามารถใช้งานได้เหมือนเดิม

(4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

การสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชน มีรูปแบบผลิตที่หลากหลาย เน้นการตัดเย็บและแปรรูปผลิตภัณฑ์ การขัดสีเข้าเสริมขั้นตอนการผลิต ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและหลากหลายเพิ่มมากยิ่งขึ้น เช่น กระจูเป่าหลากหลายรูปแบบ กระจูบุง ตะกร้าหลากหลายขนาด เสื่อหลากหลายขนาดและลวดลาย แพ้มหนีบ สมุก ปกสมุด เมนูอาหาร พัด ที่รองจาน ที่รองแก้ว กล่องทั้งมีหูหิ้วและไม่มีหูหิ้วหลากหลายขนาด จานเปล จานเปลมีหู เบาะรองนั่ง แพ้มใส่เอกสาร ของตกแต่งบ้าน และผลิตภัณฑ์ตามที่ถูกคำสั่ง (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้วิธีการสร้างสรรค์ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของกลุ่มมี ดังนี้

(4.1) การคิดสรรวัตถุดิบและกระบวนการเตรียมเส้นตอกพีชกระจูด

ก่อนจักสานที่ประณีต



- (4.2) การย้อมสีเส้นตอกพืชกระจัดก่อนจักสานเป็นผลิตภัณฑ์
- (4.3) การย้อมสีผลิตภัณฑ์ดิบ
- (4.4) การขัดสี
- (4.5) การตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ ตกแต่งผลิตภัณฑ์
- (4.6) แปรรูปด้วยการตัดเย็บผลิตภัณฑ์
- (4.7) ศิลปะการติดแปะ เพ้นท์ และเดคูพาจ



ภาพประกอบ 67 รูปแบบผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่ผ้าสายสองผสมสายอิฐ





ภาพประกอบ 68 รูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพาย

1.10 กลุ่มจักสานกระจูดวัดปัญญาราม หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.10.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

1) ที่ตั้ง

สภาพชุมชนกลุ่มจักสานกระจูดวัดปัญญาราม ที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 49/2 หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท่าสะท้อน อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลนาใต้ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลนาใต้ อำเภอบ้านนาเดิม

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลทรัพย์ทวี อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุ

ราษฎร์ธานี

2) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มน้ำตาปี คลองลำพูนและห้วยรัตนโกศย์ พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสำหรับการเกษตร เช่น การปลูกยางพารา ปลูกปาล์ม น้ำมัน สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และมีพื้นที่บางส่วนเหมาะสำหรับการทำนาข้าว มีพื้นที่ป่าพรุ พืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติ



3) ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Af) ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านทำให้ภาคใต้เข้าสู่ฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านประเทศไทยเข้าสู่ฤดูหนาวแต่เนื่องจากอิทธิพลของทะเลทำให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี

4) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนยางพารา ทำสวนปาล์ม น้ำมัน ทำสวนผลไม้ ประมงน้ำจืด เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากพืชกระจูด ประชากรในพื้นที่ชุมชน

ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พืชกระจูดเจริญเติบโตได้ดีทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนำพืชกระจูดมาใช้สอยผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

1.10.2 ประวัติภูมิปัญญา

กลุ่มหัตถกรรมกระจูดวัดปัญารามท่าเรือใต้ เกิดขึ้นครั้งแรกในตำบลท่าเรือ หมู่ 2 โดยกลุ่มเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 สนับสนุนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านนาเดิม ตั้งอยู่ที่ศาลาหมู่บ้านท่าเรือเหนือ หมู่ 3 และบ้านท่าเรือเหนือ หมู่ 2 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสมาชิกจำนวน 20 คน คนที่จักสานจะมีอายุในวัยกลางคน ตั้งแต่ 25 ปี ขึ้นโดยสมาชิกทั้งหมดยึดอาชีพทำสวนยางพาราเป็นหลัก เมื่อถึงฤดูร้อนสวนยางจะผลัดใบไม่สามารถทำสวนยางได้ จึงจะหันมาทำงานจักสานเพื่อหารายได้เสริม ผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชน จักสานเพื่อการใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์จากกระจูดในรูปแบบของเครื่องใช้ เช่น หมวก กระเป๋า ที่ผ่านมากลุ่มจักสานบ้านท่าเรือ พบว่าเครื่องจักสานกำลังหายไปจากวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์พลาสติกเข้ามาแทนที่ด้วยสีสวยงาม คงทน หาซื้อง่าย มีให้เลือกหลายชนิด หลายขนาด เหลือเพียงกระดังขนาดใหญ่ที่ใช้มัดข้าวใช้ตากปลากระตัก ซึ่งผลิตภัณฑ์พลาสติกยังทดแทนไม่ได้ ตลาดของกลุ่มจะเน้นการออกงานตามที่หน่วยราชการเชิญมา เช่น อำเภอเคลื่อนที่ จังหวัดเคลื่อนที่ งานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) งานนิทรรศการ โรงแรม กลุ่มลูกค้าที่มาซื้อจะมีหลายระดับ งานจักสานที่เป็นของใช้ จะเป็นชาวบ้านทั่วไป จักสานเพื่อการใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์จากพืชกระจูดในรูปแบบของเครื่องใช้เช่น หมวก กระเป๋า

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 35 คน คณะกรรมการบริหาร 8 คน มีนางเอื้อน ชัยยศทำหน้าที่ประธาน นางสาวพลอย ยิ่งทรัพย์ ทำหน้าที่รองประธาน นางอำพัน ฉวาง ทำหน้าที่เลขานุการนางสุนีย์ สุระกา ทำหน้าที่เหรัญญิก นางวนิดา ว่างฉาย นางฉลวย ฉวาง นางวิไลวรรณ คำแหง และนางอำนวย วัฒนเชื้อ ทำหน้าที่กรรมการ โดยมีแนวทางดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์สืบสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นกระจูดให้อยู่คู่ชุมชนและเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

1.10.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด

งานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดในชุมชนมีภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระจูดเพื่อจักสาน ภูมิปัญญาการจักสานผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด และภูมิปัญญาการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ดังนี้



- 1) ภูมิปัญญาขั้นตอนการเตรียมพืชกระทูเพื่อจักสาน ดังนี้
 - (1) ถอนพืชกระทูที่โตได้ขนาดใช้งานได้ คือ ต้นยาวไม่ต่ำกว่า 1 เมตร แบ่งแยกพืชกระทูออกเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีความยาวพอๆ กัน นำมาตัดหัวตัดปลายให้เรียบร้อย
 - (2) นำกระทูไปคลุกกับดินโคลนที่เตรียมไว้ การเคลือบผิวกระทูด้วยดินโคลนเป็นวิธีการแบบพื้นบ้านเพื่อถนอมพืชกระทูให้คงทนป้องกันมิให้เส้นตอกแตก
 - (3) นำกระทูที่คลุกดินแล้วไปผึ่งแดดสัก 1 – 2 วัน โดยผึ่งบนลานดินที่สะอาดหรือบนพื้นกระดานจนกว่าจะแห้งสนิท หากไม่แห้งอาจจะมีการขึ้นได้
 - (4) นำกระทูที่ตากแห้งแล้ว ล้างโคลนออกให้หมด ทำการลอกกาบที่บริเวณโคนลำต้นออกให้หมด จากนั้นก็ทำการรวบกระทูทำเป็นมัดหรือเป็นกำ แต่ละมัดจะมีความยาวเท่าๆ กัน กระทู 1 มัด/กำ จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 – 6 นิ้ว (กระทู 1 มัด/กำ สามารถสานเสื่อขนาดกว้าง 1.20 เมตร ยาว 2 เมตร ได้ 1 ผืน
 - (5) ทำการรีดพืชกระทูให้แบนเรียบสม่ำเสมอตลอดทั้งเส้น โดยใช้เครื่องบดลูกกลิ้ง โดยลูกกลิ้งมีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอก ทำด้วยคอนกรีต เมื่อรีดพืชกระทูเรียบพอสมควรแล้ว ก็ทำการตำด้วยสากไม้ โดยใช้คนตำ 2 คน หันหน้าเข้าหากัน คนหนึ่งเดินหน้า และอีกคนหนึ่งถอยหลังสลับกันตำ หลังจากตำด้านหนึ่งไปแล้ว 1 – 2 เที้ยว จึงพลิกกลับอีกด้านหนึ่งทำการตำจนทั่วตลอดทั้งเส้น จนกว่าจะได้เส้นกระทูที่แบนเรียบสม่ำเสมอทุกด้าน สามารถนำไปทำการจักสานได้
 - (6) นำพืชกระทูไปย้อมสี ซึ่งพืชกระทูนี้เหมาะสำหรับการย้อมสีเข้มๆ เท่านั้น สีที่นิยมย้อมกันมาก ได้แก่ สีเขียว สีน้ำเงิน สีส้ม สีบานเย็น สีม่วง ประเภทสีย้อมที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการย้อมสีพืชกระทู คือ สีเบสิค (Basic Dyestuff) เนื่องจากการดูดติดเป็นไปได้ง่าย และรวดเร็วมากเป็นพิเศษ ลักษณะเด่นพิเศษของสีย้อมประเภทนี้ ก็คือ มีความสดใสและความเข้มของสีเด่นชัดมาก ความคงทนต่อแสงแดดค่อนข้างดี แต่มีข้อเสียตรงที่มีความคงทนต่อการซักฟอกและการขัดถูค่อนข้างต่ำ โดยการย้อมสีพืชกระทู จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้
 - (6.1) การย้อมสีพืชกระทูที่ผ่านกรรมวิธีฟอกขาวแล้ว
 - (6.2) การย้อมสีกระทูดิบ และกระทูที่ผ่านกรรมวิธีฟอกสีด้วยแสงแดดก่อนที่จะนำกระทูไปย้อมสี จำเป็นต้องนำกระทูไปฟอกสีด้วยวิธีการตากแดด ซึ่งวิธีการนี้ไม่ใช่การฟอกขาว จึงเหมาะสำหรับการย้อมสีเข้ม ๆ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้
 1. ทำการรีดลำกระทูให้แบนราบ โดยใช้เครื่องบดระบบชุดลูกกลิ้ง หรือจะใช้วิธีการแบบพื้นบ้าน เช่น การตำด้วยสากไม้ หรือการเหยียบพอนพืชกระทูตลอดแนวด้วยเท้า ฯลฯ เพื่อบดทำลายข้อปล้องพืชกระทู เพื่อสะดวกแก่การขดองพืชกระทูลงในภาชนะรูปแบบต่าง ๆ
 2. ทำการลอกกาบที่บริเวณโคนพืชกระทูออกให้หมด ทำการแบ่งแยกพืชกระทูออกเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 300 – 600 กรัม ตามที่ต้องการ แล้วทำการมัดปลายหรือโคนต้น ด้านใดด้านหนึ่งด้วยยางให้แน่น แล้วมัดซ้ำอีกชั้นหนึ่งด้วยเชือกฟาง เพื่อสะดวกในการขนถ่ายระหว่างกรรมวิธีผลิต
 3. นำมัดพืชกระทูไปทำการซักล้างน้ำเย็นสัก 1 – 2 ครั้ง เพื่อล้างคราบดินโคลน และสิ่งสกปรกบางส่วนออกไป จากนั้นนำไปแขวนทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำ



4. นำมัดพีชกระจุตไปต้มน้ำเดือดประมาณ 10 -15 นาที เพื่อชะล้างคราบดินโคลนที่เหลือ หากยังมีคราบดินโคลนหลงเหลืออยู่จะไปปรากฏเป็นคราบสีขาวเด่นชัดที่ผิวกระจุตหลังการย้อมสี) การทำให้สุกจะเป็นผลให้พีชกระจุตเกิดความอ่อนตัว ย้อมสีติดได้ง่าย และสม่ำเสมอกว่าปกติ จากนั้นนำไปแขวนทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำ

5. นำมัดพีชกระจุตไปซักล้างน้ำเย็น เพื่อล้างคราบดินโคลน และสิ่งสกปรกที่เหลือ อันจะเป็นอุปสรรคต่อการย้อมสี จากนั้นแขวนให้สะเด็ดน้ำ (ลำดับนี้เคยได้มีการทดลองนำมัดกระจุตที่ผ่านการต้มน้ำเดือดเรียบร้อยแล้ว นำไปแช่น้ำทิ้งไว้ค้างคืน น้ำจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล แสดงว่า ยังมีสีตามธรรมชาติ และสิ่งแปลกปลอมหลงเหลืออยู่ในลำต้นพีชกระจุตอีกมาก

6. นำเส้นดอกพีชกระจุตไปแผ่ผึ่งแดดจัดๆ บนพื้นราบ ทิ้งไว้ 2 - 3 วัน โดยควรทำการกลับกระจุตวันละ 1 ครั้ง เพื่อให้การพอกสีเป็นไปโดยสม่ำเสมอทั่วถึงตลอดเส้นดอกพีชกระจุต ทั้งนี้จะต้องทำการเก็บพีชกระจุตเข้าที่ร่มทุกคืน การตากกระจุตทิ้งไว้ค้างคืนเป็นเวลาหลายวัน จะเกิดโรครา ทำให้เส้นดอกพีชกระจุตเสียหายได้

2) ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตมีวิธีการจักสาน ดังนี้

(1) การวางเรียงเส้นดอกพีชกระจุตที่รีดแล้ว จะต้องให้ปลายกับโคนต้นวางสลับกันเพราะถ้าไม่สลับจะทำให้ผลิตภัณฑ์เสียรูปทรงได้ การวางลวดลายจักสาน ผู้จักสานจะต้องวางเรียงเส้นดอกพีชกระจุตสีพื้น และสีอื่นๆ ตามที่คิดไว้ ลวดลายที่ใช้ในการจักสานจะทำให้เส้นดอกสวยงามและบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของผู้จักสาน การวางเส้นดอกพีชกระจุตจึงวางตามลวดลาย เช่น ลายสอง ลายสาม สายสี่ ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล แต่ลายที่นิยมมากที่สุด คือ ลายสอง

(2) การสาน เริ่มต้นการสานจากริม คือ จากปลายเส้นดอกด้านใดด้านหนึ่งไปจนสุดอีกด้าน ตามลวดลายที่ผู้สานต้องการ แต่ผลิตภัณฑ์กระสอบนั่งจะเริ่มจักสานจากกึ่งกลางของเส้นดอก ผู้สานส่วนใหญ่จะใช้ทำนั่งขัดสมาธิ หรือนั่งชันเข่าข้างเดียว

(3) ลวดลายจักสาน การจักสานลวดลายที่ใช้ในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีลวดลายในการจักสานง่ายๆ เช่น ลายขัด ลายสอง ส่วนลวดลายอื่นจะได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาฝึกอบรม นอกจากนี้ยังฝึกแกะลวดลายจักสานจากหนังสือ จากประสบการณ์ในการจักสานลองผิดลองถูก จำนวน 19 ลวดลาย ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายสามหนึ่ง ลายดอกจันทร์ ลายช่อพกา ลายดอกพิกุล ลายช่อมะลิ ลายไทย ลายไทยประยุกต์ ลายอิฐ ลายน้ำไหล ลายห้องเข้ ลายแจจัน ลายตีบวก ลายแผงหนึ่ง ลายลูกแก้ว ลายบิด ลายดอกรัก (เอื้อน ชัยยศ. 2555 : สัมภาษณ์)

3) ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน

การตกแต่งหลังจากเสร็จแล้ว จะต้องเก็บหรือพับริม และตัดหนดปลายดอก ที่เหลือออก จะพับริม 2 แบบ คือพับกลับและแบบช่อริม โดยพับปลายดอกเข้าหาผืนเสื่อแล้วสานตามลายสานเดิมประมาณ 4 นิ้ว แล้วตัดปลายดอกที่เหลือออก

4) ภูมิปัญญาการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน

ปัจจุบันกระเป่าสานจากพีชกระจุตยังคงมีรูปแบบธรรมดาตามลวดลายเดิมๆ อยู่ จึงไม่ค่อยเป็นที่สนใจของผู้ซื้อมากนัก จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ น่าสนใจแก่ลูกค้า โดยพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยการใช้เทคนิคการย้อมสีเข้ามาสร้างสีสันความมี



เอกลักษณ์เฉพาะตัวเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เทคนิคการย้อมสีพืชกระจุตที่นำมาใช้นั้น มีทั้งการย้อมสีกระจุตก่อนแล้วนำมาจักสาน และการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ก่อนแล้วนำไปย้อมสี ซึ่งทั้งสองเทคนิคจะให้สีสันทที่แตกต่างกัน คือถ้าย้อมก่อนแล้วสาน สีจะเกิดลวดลายกระจัดกระจายเหมือนลายกราฟิก แต่ถ้าสานแล้วนำไปย้อมก็จะได้สีคมชัดเหมือนกันทั้งใบ สีน้าที่ได้จึงมีความเด่นชัดสวยงามแปลกตาขึ้น



ภาพประกอบ 69 การย้อมสีผลิตภัณฑ์พืชกระจุต

โดยสรุปผลศึกษาข้อมูลกลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 10 กลุ่ม มีสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาดังตาราง 3 และประวัติภูมิปัญญาดังตาราง 4

ตาราง 3 สรุปผลศึกษาสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต

กลุ่ม/ชุมชน	สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา
กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส	การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตพบเห็นโดยทั่วไปในพื้นที่ชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชนผลิตเนื่องจากสภาพแวดล้อมมีพื้นที่พืชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติ ชาวบ้านในชุมชนนำมาก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถ โดยส่วนหนึ่งได้รับความรู้จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้การช่วยเหลือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้สอยจากพืชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเป็นที่ต้องการของตลาดภายในชุมชนและภายนอกชุมชน



ตาราง 3 (ต่อ)

กลุ่ม/ชุมชน	สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา
<p>กลุ่มอาชีพจักสาน กระจุ๊ดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา</p>	<p>การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดพบเห็นเฉพาะการผลิตภายในกลุ่ม การผลิตเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาและประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้ของคนในชุมชนเพียงบ้างกลุ่มเท่านั้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีพื้นที่ในชุมชนเหมาะแก่การเจริญเติบโตของพีชกระจุ๊ดจึงมีคนนำมาปลูกในพื้นที่ชุมชนจึงก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดขึ้นในชุมชน</p>
<p>กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กลุ่มผลิตภัณฑ์ กระจุ๊ด หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และ กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุ๊ด บ้านโคกเมา หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง</p>	<p>กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุ๊ด หมู่ 2 และกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุ๊ดบ้านโคกเมา ทั้ง 3 กลุ่ม มีพื้นที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยจึงมีสภาพแวดล้อมในการก่อให้เกิดภูมิปัญญาเดียวกันคือ การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดของชุมชนพบเห็นโดยทั่วไป เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพอยู่กับพื้นที่ชุมชน การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดของคนในชุมชน มีทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านทั่วไปที่ผลิต ขายเป็นธุรกิจชุมชนที่ครบวงจร มีผู้ผลิต ผู้ซื้อ ผู้ขายภายในชุมชน โดยมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาเนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบพีชกระจุ๊ดตามธรรมชาติแหล่งใหญ่ในพื้นที่ภาคใต้จึงมีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนแถบนี้ คนในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สืบเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเหมาะแก่การเจริญเติบโตของพีชกระจุ๊ด จึงมีชาวบ้านในชุมชนนำพีชกระจุ๊ดจากพื้นที่ใกล้เคียงมาปลูกในพื้นที่ชุมชนและพัฒนาความรู้ ทักษะและสามารถสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและรับความรู้จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</p>
<p>กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ กระจุ๊ดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ต. เกร็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช และกลุ่มแปรรูป ผลิตภัณฑ์กระจุ๊ดบ้าน ควนยาว หมู่ 3 ต. เกร็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช</p>	<p>กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจุ๊ดบ้านควนป้อม และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจุ๊ดบ้านควนยาว ทั้ง 2 กลุ่ม มีพื้นที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเกร็งจึงมีสภาพแวดล้อมในการก่อให้เกิดภูมิปัญญาเดียวกัน การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดในชุมชนพบเห็นโดยทั่วไป เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพอยู่กับพื้นที่ชุมชน การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุ๊ดของคนในชุมชน มีทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านทั่วไปที่ผลิต ขาย เป็นธุรกิจชุมชนที่ครบวงจร มีทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อไปขายทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในชุมชนเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบพีชกระจุ๊ดขึ้นเองตามธรรมชาติแหล่งใหญ่ที่สุดในพื้นที่ภาคใต้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่คู่กับงานศิลปหัตถกรรมเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจึงก่อให้เกิดภูมิปัญญาพัฒนาความรู้ ทักษะความสามารถจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาถ่ายทอด ให้คนในชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญานี้สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน</p>



ตาราง 3 (ต่อ)

กลุ่ม/ชุมชน	สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา
<p>กลุ่มกระจัดบ้าน เนินธัมมิ่ง ต. แม่เจ้าอยู่หัว อ. เชียงใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช</p>	<p>การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพอยู่กับพื้นที่ โดยมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา ชุมชนมีแหล่งผลิตวัตถุดิบพีชกระจัดขึ้นเองตามธรรมชาติพื้นที่ต่อเนื่องจากแหล่งผลิตพีชกระจัดแหล่งใหญ่สุดของพื้นที่ภาคใต้ ชาวบ้านในชุมชนผลิต ขายเป็นธุรกิจชุมชนที่ครบวงจร มีทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อไปขายภายนอกชุมชนที่สำคัญหน่วยงานภายนอกให้การช่วยเหลือและเป็นพื้นที่ตั้งศูนย์ศิลปาชีพซึ่งเป็นโครงการพระราชดำรินในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทำให้งานหัตถกรรมพีชกระจัดมีการพัฒนาภูมิปัญญาจากอดีตถึงปัจจุบัน</p>
<p>วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม หัตถกรรมจักสาน กระจัดบ้านห้วยลึก ต. ห้วยลึก อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี</p>	<p>งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดเกิดจากชาวบ้านในชุมชนรวมกลุ่มในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีพีชกระจัดขึ้นเองตามสภาพธรรมชาติ การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจัดในพื้นที่ชุมชนสามารถผลิตขายได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เนื่องจากมีระบบการจัดการตลาดที่มีประสิทธิภาพ มีประชาสัมพันธ์ สินค้า และขายสินค้า ในหลายช่องทาง โดยเฉพาะผ่าน เว็บไซต์ ซึ่งไม่พบในการผลิตของกลุ่มอื่นๆ</p>
กลุ่ม/ชุมชน	สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา
<p>กลุ่มจักสานกระจัดวัด ปีฆานาราม หมู่ 3 ต. ท่าเรือ อ. บ้านนา เดิม จ. สุราษฎร์ธานี</p>	<p>การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดพบเห็นเฉพาะการผลิตภายในกลุ่ม ชาวบ้านในชุมชนรวมกลุ่มเพื่อสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาและการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดของชาวบ้านในชุมชนประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้กลุ่มผู้สูงอายุ แม่บ้าน ที่มีภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีพีชกระจัดขึ้นเองตามสภาพธรรมชาติ</p>

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดภาคใต้พบว่าเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ และสภาพอากาศ เอื้อให้มีสภาพพื้นที่ตามธรรมชาติให้พีชกระจัดสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ชาวบ้านจึงนำมาใช้สอยในครัวเรือนปรับปรุงและพัฒนาให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาวบ้านในชุมชนจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงไปโดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถในการงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจัดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น



ตาราง 4 สรุปผลการศึกษาประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้

กลุ่ม/ชุมชน	ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด
<p>กลุ่มผลิตภัณฑ์ กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 ต.โคกเคียน อ. เมือง จ.นราธิวาส</p>	<p>ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลทำให้มีพื้นที่ทำนายน้อยชาวบ้านต้องเดินทางไกลไปหาซื้อข้าวสารจึงต้องมีภาชนะใส่ จึงได้นำพืชกระจูดที่มีอยู่ตามพรุธรรมชาติในพื้นที่มาจักสานเป็นภาชนะใส่ข้าวสาร และผลิตเป็นภาชนะอื่นๆ จนเป็นที่รู้จักและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย เกิดการแลกเปลี่ยน ซื้อขายกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชน</p> <p>พ.ศ. 2516 สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรทรงเห็นงานหัตถกรรมจักสานพืชกระจูด จึงมีพระประสงค์ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้จึงโปรดให้มีการจัดตั้งกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์ในชุมชน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในงานศิลปหัตถกรรม</p>
	<p>พื้นบ้านพืชกระจูดอย่างต่อเนื่อง พ.ศ. 2539 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 เพื่อพัฒนาการผลิต การจัดจำหน่าย โดยการผลิตผ่านการรับรองผลิตมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2546 และมีการพัฒนาความรู้ทักษะและความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มาถึงปัจจุบัน</p>
<p>กลุ่มอาชีพจักสาน กระจูดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ต. ควนลัง อ. หาดใหญ่ จ. สงขลา</p>	<p>เมื่อประมาณ 100 ปี พระอัฐมคัมภีร์หนึ่งนำพันธุ์พืชกระจูดมาจากมาเลเซีย มาปลูกในพื้นที่ป่าพรุในชุมชน หลังจากนั้นนางจันทร์แก้ว ธรรมโชติ เป็นผู้นำพืชกระจูดมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยในครัวเรือน เหลือใช้จึงนำออกขายในชุมชนจึงเกิดขึ้นพัฒนาภูมิปัญญาเรื่อยมา จนในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์ขึ้นในชุมชนโดยมุ่งสืบสานภูมิปัญญานี้ให้คงอยู่คู่ชุมชนและพัฒนาภูมิปัญญาสืบทอดสู่เยาวชนในท้องถิ่นถึงปัจจุบัน</p>



ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่ม/ชุมชน	ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจ็ด
<p>กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรปลาย ตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ต. ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง กลุ่มผลิตภัณฑ์ กระเจ็ด หมู่ 2 ต. ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง และกลุ่มผลิตภัณฑ์ กระเจ็ดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ต. ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง</p>	<p>กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ด หมู่ 2 และ กลุ่มผลิตภัณฑ์กระเจ็ดบ้านโคกเมา ทั้ง 3 กลุ่ม มีพื้นที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลทะเล น้อยจึงมีประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจ็ดร่วมกันโดย เกิดขึ้นคู่ชุมชนทะเลน้อยนับร้อยปี สามารถบันทึกเป็นลายอักษรเริ่มจาก ครอบครัว สกุรักษ์จุล อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย นำภูมิปัญญาการจักสานโดยใช้วัสดุพืชกระเจ็ดมาผลิตเป็นภาชนะใช้สอยใน ครอบครัว จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย พ.ศ. 2502 ผู้ใหญ่บ้านและ ชาวบ้านนำพืชกระเจ็ด จากตำบลเค็งมาปลูกในพื้นที่ทะเลน้อยชาวบ้านในชุมชน หันมาจักสานงานศิลปหัตถกรรมเพิ่มมากขึ้น และในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อ ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจ็ดเพิ่มมากขึ้น พ.ศ. 2541 สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชดำริส่งเสริมอาชีพให้ ราษฎรโดยส่งครูฝึกงานจักสานจากพระราชวังสวนจิตรลดาตามถ่ายทอดความรู้ หลังจากนั้นงานจักสานพืชกระเจ็ดในพื้นที่พัฒนาอย่างรวดเร็วโดยมีหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชนเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้ชาวบ้านในชุมชนได้พัฒนาทักษะ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจ็ดเพิ่มสูงขึ้น</p>
<p>กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ กระเจ็ดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ต. เค็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช และกลุ่มแปรรูป ผลิตภัณฑ์กระเจ็ด บ้านควนยาว หมู่ 3 ต. เค็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช</p>	<p>ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พืชกระเจ็ดเจริญเติบโตได้ดีทำให้ วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนแถบนี้ดำรงชีวิต งานหัตถกรรมพืชกระเจ็ด เกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีใครทราบเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและชาวบ้านในชุมชน ล้วนมีความสามารถในการจักสานพืชกระเจ็ดเป็นภาชนะต่างเพื่อใช้สอยใน ครอบครัว เหลือจากการใช้สอยก็ผลิตเพื่อขายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน พ.ศ. 2536 สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง จึงมีราชประสงค์ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้จึงโปรดให้ มีการจัดตั้งกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์ในชุมชนโดยมีพระราชดำริให้หน่วยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้ชาวบ้านในชุมชนในงาน ศิลปหัตถกรรมพืชกระเจ็ดอย่างต่อเนื่องทำให้ภูมิปัญญาที่มีการพัฒนาทักษะ ความสามารถให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน</p>



ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่ม/ชุมชน	ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต
กลุ่มกระจุตบ้าน เนินธัมมิ่ง ต. แม่เจ้าอยู่หัว อ. เขียวใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช	ด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พีชกระจุตเจริญเติบโตได้ดีทำให้ วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำงานหัตถกรรมจักสานมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย พ.ศ. 2536 สมเด็จพระบรมราชินีนาถเยี่ยมราษฎรในพื้นที่พบปัญหา ความยากจนจึงมีพื้นที่ตั้งศูนย์ศิลปาชีพซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริในสมเด็จพระ พระบรมราชินีนาถทำให้งานหัตถกรรมพีชกระจุตมีการพัฒนาภูมิปัญญาจาก อดีตถึงปัจจุบัน
วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม หัตถกรรมจักสาน กระจุตบ้านห้วยลึก ต. ห้วยลึก อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี	การสืบทอดงานจักสานจากรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย กระทั่งปี พ.ศ. 2526 นาง อุไร เศรษฐ์เชื้อ ภรรยากำนันตำบลท่าสะทอน ส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวดจังหวัด นราธิวาส ได้รับรางวัล พ.ศ. 2528 จัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชนให้การสนับสนุนถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรม ให้กับชาวบ้านในชุมชน พ.ศ. 2538 จัดตั้งกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา พัฒนาชุมชน อำเภอพุนพินได้เข้ามาส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็งขึ้น หลังจากนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาพัฒนาโดยการ ถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านในชุมชนพัฒนาความรู้ ทักษะและ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตสืบมา
กลุ่มจักสานกระจุตวัด ปฎินาราม หมู่ 3 ต. ท่าเรือ อ.บ้านนาเดิม จ. สุราษฎร์ธานี	การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทำงานหัตถกรรมจักสานมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย พ.ศ. 2544 เริ่มก่อตั้งโดยสนับสนุนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านนาเดิม และพัฒนากลุ่มจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้ พบว่าด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่พีชกระจุตเจริญเติบโตได้ดีทำให้วิธีการดำเนินชีวิตของคน สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติโดยนำพีชกระจุตมาใช้สอยในครอบครัวเหลือจึงขายทั้งภายในชุมชนและ นอกชุมชนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ภาคใต้พบว่าเมื่อสมเด็จพระบรม ราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ทรงเห็นความทุกข์ยากของราษฎรจึงมีราชดำริโครงการจัดศูนย์ศิลปาชีพเพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานและส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้ชาวบ้านมีรายได้ โดยมี พระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้ชาวบ้านใน ชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาถ่ายทอดทักษะความสามารถให้เพิ่มสูงขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชนก็ได้ดัดแปลงให้ เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ถึงปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชน ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาใน 2 แนวทางดังนี้



1. มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนซึ่งจะพบในพื้นที่ชุมชนที่มีพืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติแล้วชาวในชุมชนสั่งสมความรู้ในการนำมาใช้สอยสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งพบในพื้นที่ชุมชนบ้านทอน จังหวัดนราธิวาส ชุมชนในตำบลควนเค็ง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านท่าเรือ ชุมชนบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. บอกเล่าประวัติการเกิดภูมิปัญญาได้ชัดเจนมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในชุมชนที่มีคนนำพืชกระจูดมาปลูก พื้นที่ใกล้เคียงมีวัตถุดิบพืชกระจูดตามธรรมชาติหรือมีการย้ายถิ่นของคนที่มีความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกิดการถ่ายทอดความรู้ ทักษะความสามารถการนำพืชกระจูดมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ พบในชุมชนบ้านบึงพิชัย จังหวัดสงขลา ชุมชนในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผลการวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สอยพืชกระจูดภาคใต้พบว่าเกิดจากชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นวัตถุดิบเบื้องต้นในการผลิตพัฒนาความรู้ ทักษะความสามารถในการก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมายาวนานสั่งสมภูมิปัญญาการสร้างสรรคพืชกระจูดสดเพื่อขาย มีขั้นตอนการผลิต คือ ถอนพืชกระจูดโดยเลือกอายุพืชกระจูด 3 - 6 เดือน หรือสังเกตที่ดอกพืชกระจูดที่ยังไม่บาน นำไปจุ่มน้ำขาว โดยมีส่วนผสม (ขาว : น้ำเปล่า, 1 : 20 ส่วน) และนำตากแดดหรือลมให้แห้ง หรือจะเพิ่มสีส้มด้วยการย้อมสี ส่วนภูมิปัญญาการผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูดสั่งสมความรู้ ทักษะความสามารถในการผลิตจากอดีตถึงปัจจุบันมีขั้นตอนการผลิตที่สำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมพืชกระจูดก่อนจักสาน มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ภูมิปัญญาการถอนพืชกระจูด

ภูมิปัญญาในการถอนพืชกระจูดเพื่อจักสานในชุมชนภาคใต้มีในปัจจุบันมี 2 วิธี ได้แก่ 1) การใช้เคียวเกี่ยวทำให้ประหยัดเวลาและแรงงาน 2) วิธีการถอนด้วยมือ เป็นการรวบต้นพืชกระจูดที่ต้องการแล้วออกแรงดึงครั้งละ 3 - 6 ต้น ถ้ามากกว่านี้อาจบาดเจ็บ วิธีการถอนด้วยมือจะทำให้พืชกระจูดที่ยังใช้งานไม่ได้เจริญเติบโตได้ดีสามารถเก็บเกี่ยวหมุนเวียนได้นานนับสิบปี การนำพืชกระจูดมาใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์จักสาน มีวิธีการเลือกถอนพืชกระจูดเพื่อใช้สอย มี 2 วิธี คือ 1) การนับเวลาในการเจริญเติบโต สามารถนำมางานจักสานได้ดีต้องมีอายุ 1 - 3 ปี 2) ดูความยาวของต้นพืชกระจูด ต้นพืชกระจูดที่เหมาะสมสำหรับใช้สอยมีความยาว 1 - 3 เมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจะนำไปใช้ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยอะไร การถอนพืชกระจูดกระทำตลอดทั้งปี แต่ช่วงเวลาในการถอนพืชกระจูดมาใช้สอยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดต้องทำการถอนหลังช่วงฤดูฝน พืชกระจูดจะสูง เส้นตอกพืชกระจูดบางนำไปรีดได้ง่าย รีดไม่มีรอยแตก มีความเหนียวนิ่มไม่เปราะบางหรือแตกง่าย

1.2 ภูมิปัญญาการคัดขนาด

วิธีการคัดขนาดพืชกระจูด ภาษาถิ่นภาคใต้ เรียกว่า โชะะ วิธีการนี้ทำขึ้นเพื่อคัดแยกต้นพืชกระจูดมาใช้สอยได้ตามวัตถุประสงค์ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานชนิดต่างๆ พื้นที่ในการคัดแยกมี 2 แบบ ได้แก่ 1) เลือกพื้นที่ตามธรรมชาติ มีความต่างระดับ 2 - 3 เมตร 2) มนุษย์สร้าง โดยนึ่งร้านให้สูงประมาณ 2 - 3 เมตร วิธีการคัดพืชกระจูดให้คนคัดแยกขึ้นไปยืนบนที่สูงกว่าพืชกระจูดแล้วดึงพืชกระจูดที่ยาวกว่าออกที่เท่าๆ กันจะได้สามารถคัดแยกพืชกระจูดออกได้เป็นเป็น 3 ขนาด คือ ทำเป็นกำขนาดสั้น ขนาดกลาง และขนาดยาว ตัดหัวท้ายให้เสมอกันแล้วนำไปคลุกโคลนต่อไป



1.3 ภูมิปัญญาการคลุกโคลน

ขั้นตอนการคลุกโคลนเพื่อป้องกันเส้นตอกพีชกระจุตแห้งเหี่ยว แดกหักได้ง่าย เวลาฝั่งแดด โคลนที่ใช้ต้องเป็นโคลนสีขาวเพราะจะทำให้เส้นตอกพีชกระจุตมีสีขาวนวล นุ่มและเหนียวมากยิ่งขึ้นเวลานำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยจะให้สีเป็นธรรมชาติ

1.4 ภูมิปัญญาการตากแดด (ฝั่งแดด)

การตากแดด ภาษาถิ่นภาคใต้ เรียกว่า ฝั่งแดด มี 3 วิธี ได้แก่ 1) การตากแดดแบบเรียงต้นใช้ในการตากวันแรกหลังจากการคลุกโคลน โดยแผ่บางๆ ทำให้พีชกระจุตแห้งเร็ว เส้นตอกพีชกระจุตไม่หัก ใช้กับพีชกระจุตยาวใช้พื้นที่ตากมาก 2) การตากแดดแบบสุม (แบบกระโจม) คือ การตั้งพีชกระจุตให้ย่นแล้วแผ่ให้กางออกเหมือนสุมใช้กับพีชกระจุตตอกสั้นๆ การตากพีชกระจุตจะแห้งเร็วและเก็บได้ง่าย 3) แบบรายโคนเรียงตอก คือ การตากพีชกระจุตแบบรายโคนเรียงตอกทำให้พีชกระจุตแห้งเร็ว เส้นตอกพีชกระจุตไม่หักใช้กับพีชกระจุตยาว ใช้พื้นที่ตากพีชกระจุตมาก เวลาที่ใช้ในการตากแดดใช้เวลาตากให้แห้งประมาณ 2 - 3 วัน หลังจากแห้งดีแล้วให้เก็บไว้ในที่แห้ง พีชกระจุตที่ตากแห้งแล้วสามารถเก็บได้ 1 - 3 ปี การเก็บพีชกระจุตแห้งไว้นานจะเพิ่มประสิทธิภาพเส้นตอกพีชกระจุตให้มีความเหนียว ทน เพิ่มมากขึ้นเมื่อนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์จะมีความวาว นุ่มทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

1.5 ภูมิปัญญาการทำพีชกระจุตให้แบน มี 4 วิธี ดังนี้

1.5.1 การใช้สากตำให้แบน วิธีการ คือ เอาพีชกระจุตที่ต้องการไปวางบนพื้นเรียบๆ ที่เตรียมไว้และใช้ไม้ที่เรียกว่า สาก ทบ ตำ หรือทิม จนพีชกระจุตแบนเรียบหมดทุกเส้นตอกเสร็จแล้วลอกกาบของพีชกระจุตทิ้ง ทำแบบเดิมอีกครั้งจนได้เส้นตอกพีชกระจุตตามที่ต้องการ ซึ่งใช้เวลาในขั้นตอนนี้มาก แต่วิธีการตำด้วยสากจะได้เส้นตอกที่มีคุณภาพ เส้นนูน ไม่แตก หัก จักสานได้ง่ายและมีความวาวแววสูงกว่าการทำให้แบนด้วยวิธีการอื่น

1.5.2 การรีดด้วยลูกกลิ้งให้แบน คือ ใช้ลูกกลิ้งคอนกรีตทับให้แบน ลูกกลิ้งหล่อคอนกรีตมีลักษณะทรงกระบอกตัน มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 14 - 16 นิ้ว ยาวประมาณ 30 นิ้ว พีชกระจุต 1 กำ ใช้เวลา 20 - 30 นาที โดยวางพีชกระจุตบนพื้นเทคอนกรีตให้มีส่วนกว้างมากกว่าลูกกลิ้งและยาวกว่าเส้นตอกพีชกระจุตด้านข้างทั้งสองข้างของพื้นคอนกรีต โดยต้องทำราวไม้ไว้สำหรับใช้จับพุงตัวเมื่อขึ้นไปยืนบนลูกกลิ้ง

1.5.3 การรีดด้วยเครื่องยนต์ดีเซลให้แบน การรีดพีชกระจุตให้แบนด้วยเครื่องยนต์ดีเซลจะทำให้ขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุตเพื่อจักสานมีความรวดเร็วมากขึ้นประหยัดแรงงานและเวลา 1 กำ ใช้เวลาในการรีดให้แบน 3 - 5 นาที โดยเส้นตอกพีชกระจุตเรียบและไม่แตก

1.5.4 การรีดด้วยเครื่องมือมอเตอร์ไฟฟ้าให้แบน การรีดพีชกระจุตให้แบนด้วยเครื่องมือมอเตอร์ไฟฟ้าจะทำให้ขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุตเพื่อจักสานมีความรวดเร็วมากกว่าการใช้เครื่องรีดด้วยเครื่องยนต์ดีเซลทำให้ทุนแรงงานและเวลามากขึ้น โดยพีชกระจุต 1 กำ ใช้เวลาในการรีดให้แบน 2 - 3 นาที โดยเส้นตอกพีชกระจุตเรียบและไม่แตก

1.6 ภูมิปัญญาการย้อมสี ในการย้อมสีเส้นตอกพีชกระจุตก่อนจักสานเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ใช้สอยมีลวดลาย เด่นชัด ประณีต และให้คุณค่าในประโยชน์ใช้สอยเพิ่มสูงขึ้น ก่อนการย้อมสีต้องล้างเส้นตอกพีชกระจุตให้สะอาด นำไปตากแดดให้แห้ง ขั้นตอนปฏิบัติการย้อมสีมีดังนี้



1.6.1 อุปกรณ์ ขั้นตอนการย้อมสีมีอุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) สีย้อม เป็นสีย้อมกก 2) ต้มให้น้ำเดือด ด้วยภาชนะที่เป็นแตนเลสทนหม้อเหล็กเพื่อป้องกันสนิมเนื่องจากสนิมจะทำให้สีที่ได้ไม่ตรงตามความต้องการ 3) ราวไม้แขวนพีชกระจุต ใช้แขวนตากพีชกระจุตที่ย้อมสีเรียบร้อยแล้ว 4) ไม้ คือใช้ยกพีชกระจุตในการจุ่มสีในการย้อมและยกขึ้นเมื่อย้อมสีเสร็จ 5) น้ำเปล่า ใช้ล้างพีชกระจุตหลังการย้อมสี

1.6.2 สูตรที่ใช้การย้อมสีในแต่ละชุมชนมีสูตรที่ใช้ในการย้อมแตกต่างกันออกไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน มีศักยภาพในการย้อมสีผลิตภัณฑ์จักสานกระจุตที่มีประสิทธิภาพโดยผลิตภัณฑ์จะไม่มีสีตก โดยมีสูตรในการย้อม ประกอบด้วย เส้นดอกพีชกระจุตแห้งสนิท 1 กิโลกรัม น้ำ อัตราส่วน (น้ำ : วัสดุพีชกระจุต , 30 :1) เกลือแกง 2 กรัม ต่อ น้ำ 1 ลิตร กรดน้ำส้ม 2 ซีซี ต่อน้ำ 1 ลิตรหรือส้มแขก สีย้อม 3 - 4 % อุณหภูมิน้ำเดือด 100 องศาเซลเซียสและใช้เวลาในการย้อม 3-4 นาที

1.6.3 ขั้นตอนการย้อมสีมี ต้องต้มน้ำที่ใส่สีย้อมให้เดือด นำเส้นดอกพีชกระจุตจุ่มในน้ำเดือด ใช้เวลาจุ่มประมาณ 3 - 4 นาที นำเส้นดอกพีชกระจุตที่จุ่มในน้ำเดือดขึ้นมาแขวนล้างเส้นดอกพีชกระจุตด้วยน้ำเปล่าตากลมเส้นดอกพีชกระจุตให้แห้งสนิท และนำไปรีดอีกครั้งเพื่อเตรียมจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยต่างๆ

2. ภูมิปัญญาการจักสานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

วิธีการจักสานผู้สานจะต้องสลักเส้นดอกระหว่างโคนและปลายของเส้นดอกพีชกระจุตตลอดส่วนโคนและปลายของพีชกระจุตไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลักกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยว ความรู้ ทักษะความสามารถในการจักสานลวดลายจักสานพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้ มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) ลวดลายจักสานแบบดั้งเดิมพบในทุกชุมชนเป็นลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายซัด ลายสาม 2) ลวดลายพัฒนาดัดแปลงประยุกต์ พบทั่วไปที่นิยมจักสานในปัจจุบันมีจำนวน 26 ลาย ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายสี่หน่วยในลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดี่ยว ลายแอมป์เปล็ ลายปลา ลายบวก ลายเข้มทิศ ลายก้านต่อดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายพันปลา ลายไฮไล ลายสตอเบอร์รี่ ลายใบโพธิ์ ลายชบา ลายวงแหวน ลายบิต ลายดอกจูด ลายรูปหัวใจ ลายลูกแบบ ลายข้าวหลามตัด ลายทาง ลายลูกศร และลายน้ำไหล

3. ภูมิปัญญาการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุต

วิธีการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้ มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบประยุกต์สร้างสรรค์ ดังนี้

3.1 รูปแบบดั้งเดิม คือแนวทางการตกแต่งผลิตภัณฑ์ใช้สอยพีชกระจุตให้เสร็จในคราวเดียวโดยใช้การเก็บริม มี 2 วิธี ดังนี้

3.1.1 เม้ม คือการเก็บริมที่ทำการโดยการพับกลับปลายเส้นดอกพีชกระจุตแล้วสอดมายังพื้นหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นดอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บ ไม่นูนมาก

3.1.2 แปะ คือการเก็บริมที่ทำการโดยการแยกปลายเส้นดอกพีชกระจุตที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงนูนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม



3.2 รูปแบบประยุกต์สร้างสรรค์ คือแนวทางการตกแต่งผลิตภัณฑ์ใช้สอยพืช กระจุกที่ใช้วิธีการประยุกต์สร้างสรรค์ด้วยเทคนิคต่างๆ เข้ามาเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ การย้อมสี การขัดสี การฟองสี การไลโทนสี การผลิตร่วมกับวัสดุอื่นๆ การตัดเย็บ การเพ้นท์ การติดแปะ และลดลายการสร้างสรรค์

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกภาคใต้

การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกภาคใต้ คือวิธีการถ่ายทอด ความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถของคนในชุมชนที่ส่งมอบประสบการณ์ไว้เพื่อปรับตัวและดำรงชีพ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีทั้งการรับเอามาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ของคนในชุมชน ภาคใต้อันที่นำพืชกระจุกมาผลิตสร้างสรรค์เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นในชุมชน ทั้ง 10 กลุ่ม ซึ่ง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สรุปได้ดังนี้

2.1 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุกบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัด นราธิวาส การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุกบ้านทอน พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกในอดีตเรียนรู้จากคนในครอบครัว ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุกบ้านทอน กล่าวว่าตนได้รับการถ่ายทอดความรู้ในงานศิลป หัตถกรรมจากแม่ในการจักสานลวดลายง่าย เช่น ลายดอกพิกุล ลายตะขาบ ส่วนลวดลายแปลกๆ นั้น ได้รับการถ่ายทอดจากวิทยาลัยชุมชน จังหวัดนราธิวาสและหน่วยงานราชการต่างที่เข้ามาให้ความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมจักสานจะเป็นงานของลูกผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบัน รูปแบบในการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุก การจักสานได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการถ่ายทอดผ่านโครงการต่างๆ ของรัฐ เช่น ถ่ายทอดโดยวิธีการสมัครสอนโครงการทำดีมีอาชีพ ถ่ายทอดโดยวิธีการสมัครสอนโครงการไทยเข้มแข็ง ส่วนเด็กๆ ในชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีผู้ปกครองช่วย สอน เด็กผู้หญิงในชุมชนส่วนใหญ่ทำงานหัตถกรรมจักสานพืชกระจุกได้แต่ยังไม่ทำเพราะไม่ชอบ สนใจ เรียนหนังสือและทำงานอื่นมากกว่า แต่ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกของชุมชนจะไม่สูญ หาย ถ้ายังมีพืชกระจุกให้เก็บเกี่ยวมาใช้ประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เมื่อเด็กในวันนี้อายุ เพิ่มขึ้นเค้าก็จะกลับมาสืบสานภูมิปัญญาเพื่อเลี้ยงครอบครัวต่อไป (แหมะนะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์ ; คอสิเยาะ บินสาโฆะ. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 70 พื้นที่จักสานของชาวบ้านโดยทั่วไปในชุมชนบ้านทอน

2.2 กลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา

การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดชุมชนกลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัยมีการสืบทอดจากรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย หลายชั่วอายุคน เด็กๆ จักสานเสื่อกระจูดเป็นตั้งแต่อายุ 8 ขวบ โตมากก็งานจักสานกระจูดและถ่ายทอดความรู้ให้กับลูก ประธานกลุ่มอาชีพจักสานกระจูดบ้านบึงพิชัย กล่าวว่าท่านตั้งปณิธานในการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดให้กับผู้ที่สนใจ เพราะเด็กๆ ในหมู่บ้านโดยส่วนใหญ่ก็จักสานงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดเป็นแต่ส่วนใหญ่ไม่ทำกันเนื่องจากทำงานอย่างอื่นง่ายได้เงินมากกว่า ซึ่งปัจจุบันคุณป้าคำนึ่งซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาไทย ประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่นสาขาการผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ชื่อเรื่องผลิตภัณฑ์จากกระจูด (คล้อย บุญศรีศรี. 2555 : สัมภาษณ์ ; คำนึ่ง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)

2.3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

รองประธานกลุ่มเกษตรกรรปลายตรอกร่วมใจ กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มีการเรียนรู้จากการสังเกต การสอนให้ทำ การฝึกด้วยตนเอง ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในยุคก่อนมีการถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัวโดยอัตโนมัติไม่มีการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการเหมือนในปัจจุบัน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรปลายตรอกร่วมใจมีการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดอย่างเป็นระบบให้ความรู้กับคนในชุมชนโดยมีการแบ่งเขตความรับผิดชอบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชน ดังนี้



เขตที่ 1 ศูนย์สาธิตภูมิปัญญาที่บ้านศาลาแม่อุบล หัวหน้าเขต นางอุทัย จินคง
 เขตที่ 2 ศูนย์สาธิตภูมิปัญญาที่บ้านปลายตรอก หัวหน้าเขต นางถ่อง แก้วแฝก
 เขตที่ 3 ศูนย์สาธิตภูมิปัญญาที่บ้านโคกจูด หัวหน้าเขต นางหนูเริ่ม เพชรสุข

ส่วนสมาชิกของกลุ่มที่มีความรู้ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดสามารถเป็น
 ครูถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานราชการ นิสิต นักศึกษาที่สนใจในงาน
 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด จะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพีช
 กระจูดให้ สร้างสรรค์และมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น จากครูที่หน่วยงานราชการส่งเข้ามาถ่ายทอดภูมิปัญญา
 ความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดจาก จากศูนย์ศิลปาชีพฯ และศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม
 จังหวัดสงขลา (คลอง ชุ่นเซ่ง. 2555 : สัมภาษณ์ ; เฝ้ายง ไซเส็น. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 71 การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด





ภาพประกอบ 72 ป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน



ภาพประกอบ 73 การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุยให้กับนักศึกษา





ภาพประกอบ 74 การมีส่วนร่วมในการรับการถ่ายทอดความรู้การสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านพีชกระจุต

2.4 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชน
กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย หลายชั่วอายุคน
คนในพื้นที่ชุมชนจักสานเสื่อกระจุตเป็นทุกครัวเรือน แต่ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตที่
สามารถบอกเล่าสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน เกิดจากครอบครัว 3 พี่น้อง ตระกูล รักษ์จุต อพยพมาจากบ้าน
ผาสูกตำบลแหลมตื้น อำเภอกว๋ายไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มาตั้งถิ่นฐาน ณ ตำบลทะเลน้อย พร้อมทั้ง
นำความรู้ ความสามารถและทักษะในการจักสานพีชกระจุตมาด้วย โดยทำเป็นของใช้ไม้สอยที่จำเป็นใน
ครัวเรือน เช่น เสื่อ ไม้ปูนั้ง ปูนอน หรือรับแขก กระสอบนอน ไม้ใส่ข้าวสาร สอบนั้ง ไม้ใส่ของใช้ทั่วไป
โดยนำพีชกระจุตมาจากพื้นที่ตำบลเคร็ง อำเภอยะเอยด จังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน หลังจากนั้น
ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในพื้นที่ทะเลน้อยก็มีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ต่อมาผู้ใหญ่คง อรุณ
รัตน์ ผู้ใหญ่ยก นวลแก้ว นายขาว ชูทอง และนายแคล้ว ทองนวล ได้เป็นแกนนำในการนำพีชกระจุตจาก
ตำบลเคร็งมาปลูกในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยในปัจจุบัน (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตโดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการ
สังเกตจากการผลิตงานศิลปหัตถกรรมจากคนในครอบครัวแล้วทำตามกันมา หรืออาจมีการชี้แนะให้กับ
บุตรหลานทำ เด็กในชุมชนจะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาและเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต
เรื่องการจักสานในลวดลายพื้นฐาน เช่น ลายขัด ลายสอง ลายสาม ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ภูมิปัญญา
ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่จักสานง่ายๆ เช่น เสื่อ หรือที่ภาษาชาวบ้านภาคใต้ เรียกว่า "สาต" สอบนั้ง
sobnon เป็นต้น (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์ ; พร พูลสงค์. 2555 : สัมภาษณ์)



ณัฐธนาภรณ์ รักษาเกลี้ยง อายุ 15 กล่าวว่าเรียนรัฐภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตโดยได้รับการถ่ายทอดมาจากแม่และที่โรงเรียน โดยโรงเรียนมีหลักสูตรให้นักเรียนเรียนรู้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร นอกจากนี้ตนเองยังหาความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตจากเว็บไซต์ต่างๆ แล้วนำมาฝึกทำที่บ้าน (ณัฐธนาภรณ์ รักษาเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์)

ลายทอง ดำราม อายุ 18 ปี กล่าวว่าตนจักสานเสื่อกระจุตเป็นตั้งแต่อยู่โรงเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยครอบครัวมีพี่น้อง 3 คน ทุกคนสานเสื่อกระจุตเป็นหมดโดยเรียนรัฐภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตและได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากแม่และคนในครอบครัว โดยถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสานลวดลายต่างๆ เช่น ลายสอง ลายสาม ลายดาวและสานเสื่อเป็นอันดับแรกก่อนที่จักสานเป็นภาชนะอื่นๆ บ้างครั้งการเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตเกิดจากประสบการณ์ การลองผิดลองถูก และฝึกฝนทักษะการจักสานด้วยตนเอง (ลายทอง ดำราม. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 75 การถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตของครอบครัวดำรามในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย

2.5 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตกล่าวว่าการจักสานงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตเป็นตั้งแต่อยู่โรงเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลับจากโรงเรียนก็ต้องช่วยแม่สานเสื่อกระจุตก่อนที่จะไปทำอย่างอื่น ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งในยุคนั้นการเรียนรู้งานจักสานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพีชกระจุตใช้วิธีการสังเกตกรรมวิธีการผลิตจากคนในครอบครัวและชุมชน ซึ่งจะจักสานเป็นแต่ลวดลายง่ายๆ เช่น ลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ลายลูกแก้ว ซึ่งลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายที่มีหลักเกณฑ์ที่



แน่นอนในการจักสาน ผลิตภัณฑ์ที่จักสานในยุคนั้นก็จะมี เสื่อ กระบุง กระสอบนั่ง ต่อมาในยุคที่หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่คนทั่วไปให้การยอมรับมีการซื้อขายกันเพิ่มมากขึ้นรูปแบบในการถ่ายทอดก็เปลี่ยนแปลงไปมีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดอย่างเป็นระบบมีการพัฒนาหลักสูตรในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ เช่น กรรมวิธีการผลิตที่ให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ขั้นตอนการผลิตที่มีคุณภาพ การพัฒนาตลาดขาย รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ก็ได้จากครูมาถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาจากสวนจิตรลดา ส่วนใหญ่การตั้งชื่อตลาดขายบางครั้งก็จำไม่ได้ก็จะเรียกชื่อตามชื่อครูที่มาสอน (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 76 สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาในครอบครัว

2.6 กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ 1 ตำบลเคอิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดใช้วิธีการสังเกตจากการผลิตงานศิลปหัตถกรรมนี้จากคนในครอบครัวและคนในชุมชน มีการเรียนแบบจากผลิตภัณฑ์อื่นๆ มีการถ่ายทอดโดยการชี้แนะให้กับบุตรหลานทำตามบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ใช้วิธีการสังเกตแล้วนำมาฝึกทักษะการจักสานด้วยตนเอง เด็กๆ ในชุมชนจะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในการจักสานลวดลายพื้นฐานในการผลิตแบบง่าย เช่น ลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ภูมิปัญญาในการผลิตผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่จักสานง่ายๆ เด็กๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็เด็กผู้หญิงหรือเด็กผู้ชาย ส่วนใหญ่ก็จะจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดได้ ซึ่งบางคนก็ได้รับการถ่ายทอดจากคนในครอบครัว บางคนก็จำเป็นต้องเรียนรู้จากโรงเรียน การแปรรูปแบบผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดมากขึ้นจึงมีการเรียนรู้ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด โดยเฉพาะวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยการไปศึกษาดูงานจากแหล่งอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีการจ้างครูที่มีความสามารถด้านในด้านงานศิลปหัตถกรรมมาฝึกสอนให้กับสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้



ความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดมากขึ้น อย่างไรก็ตามภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของชุมชนจะยังคงอยู่และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปตราบเท่าที่ชุมชนยังมีพื้นที่ป่าพรุให้พืชกระจูดดำรงอยู่ ตราบนั้นภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดก็ยังคงอยู่และพัฒนาให้เข้ากับสภาพสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน (กัลยา ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

2.7 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนยาว หมู่ 3 ตำบลเคอิ่ง อำเภอลำพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

การถ่ายทอดงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งที่เยาวชนในชุมชนต้องเรียนรู้ เพราะงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในยุคปัจจุบันสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นจำนวนมาก ยิ่งเรียนรู้ ยิ่งตัดแปลง ยิ่งสร้างมูลค่าให้กับภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ทิ้งเอาไว้ให้ลูกหลานในยุคปัจจุบัน ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดมีการพัฒนาและมีรูปแบบในการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นระบบกว่าในสมัยก่อน เพราะในสมัยก่อนจะเรียนรู้งานศิลปะหัตถกรรมจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายสืบทอดกันมาจากคนในครอบครัวแต่ในปัจจุบันเมื่อผลิตภัณฑ์จากงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้รับความนิยมจากลูกค้า ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น มีการแข่งขันทางการตลาด ชาวบ้านในชุมชนที่สนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดเพื่อขายและสามารถแข่งขันในตลาดได้ก็ต้องพัฒนาภูมิปัญญาและถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยมีการเรียนรู้เทคนิควิธีการแปรรูปภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดจากภายนอกผสมผสานกับภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยการสังเกตตลาดที่ใช้ในการจักสาน จากตัวอย่างผลิตภัณฑ์อื่น จากหนังสือ และจากการสอบถามผู้รู้ในงานศิลปะหัตถกรรมจากพื้นที่อื่นๆ แล้วยนำมาทดลองจักสาน ฝึกทักษะด้วยตนเองปรับเปลี่ยนจนได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ในราคาเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มบางคนก็เรียนรู้ภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดจากคนภายนอกชุมชน จากการเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติหลักสูตรระยะสั้นของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเข้ามาส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ การทำบัญชี การให้ความรู้และการถ่ายทอดความรู้งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านให้กับสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน และเยาวชน หน่วยงาน นักเรียน และนักศึกษาที่สนใจต่อไป (ฉลา เอียดเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 77 การถ่ายทอดความรู้การจักสานหัตถกรรมพีชกระจูดให้เด็กในชุมชน

น้อม สุวรรณ อายุ 65 ปี ชาวบ้านตำบลเคิ่ง กล่าวว่าตนชอบงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดมาตั้งแต่เด็กๆ กลับมาจากโรงเรียนก็ต้องช่วยแม่จักสานเสื่อกระจูดก่อนที่จะไปเล่นกับเพื่อน เมื่อมีครอบครัวก็ยึดอาชีพถอนพีชกระจูด และผลิตผลิตภัณฑ์พีชกระจูดเรื่อยมา เห็นลวดลายจักสานของใครแปลกๆ สวยๆ ก็จดจำมาจักสานดู อยากสร้างลวดลายแบบอย่างไรก็ลองยกเส้นตอกพีชกระจูด ช่มเส้นตอกพีชกระจูดไปตามใจคิด ทำได้สวย ขายได้ ก็สอนให้กับสมาชิกกลุ่มทำต่อกันไป (น้อม สุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)

ลำยอง รักษ์ทอง อายุ 63 ปี ชาวบ้านตำบลเคิ่ง กล่าวถึงประสบการณ์ในวัยเด็กให้ฟังว่าในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ต้องลงไปป่าพรุเพื่อถอนพีชกระจูดก่อนเพื่อเตรียมไว้ให้แม่จักสานในยามว่างหรือนำมาจักสานหลังกลับจากโรงเรียนในวันปกติก็จะช่วยแม่จักสานเสื่อที่แม่จักสานทิ้งไว้ให้เสร็จก่อนที่จะไปเล่นเป็นประจำมีความชำนาญในถอนพีชกระจูดขาย ซึ่งสร้างรายได้ดีกว่างานจักสานผลิตภัณฑ์ใช้สอย การเลือกต้นพีชกระจูด ให้เลือกต้นพีชกระจูดที่ไม่แก่จัด ไม่อ่อนเกินไป เลือกลำต้นยาว เพราะเมื่อนำมาจักสานลำต้นยาวจะได้ปริมาณมากกว่าต้นสั้น ถ้าเป็นลำต้นเล็กและยาว จะขายได้ราคาดีกว่าต้นใหญ่ เมื่อเลือกได้ต้นพีชกระจูดตามต้องการแล้วถอนพีชกระจูด โดยใช้มือสองข้างโอบพีชกระจูดเข้าหาตัวเองแล้วดึงขึ้นเรื่อยๆ ห้ามกระตุกเพราะจะทำให้ลำต้นพีชกระจูดขาดและแตกง่าย ปัจจุบันจะใช้เคียวเกี่ยวซึ่งประหยัดเวลากว่าการถอนเหมือนในอดีตอยู่มาก หลังจากนั้นนำมามัดเป็นกำ หนึ่งกำมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต หลังจากนั้นนำมาคัดแยกต้นพีชกระจูด เรียกว่า "ไซ้กระจูด" การไซ้กระจูดเป็นวิธีการคัดแยกให้ต้นพีชกระจูดมีขนาดความยาวเท่ากัน จากนั้นนำมาคลุกเคล้ากับโคลนให้ทั่ว ดินโคลนให้เลือกใช้ดินโคลนสีขาว เพราะจะทำให้ต้นพีชกระจูดมีสีขาวนวล เมื่อนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์สีธรรมชาติจะได้ผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม (ลำยอง รักษ์ทอง. 2555 : สัมภาษณ์)

2.8 กลุ่มกระจูดบ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช



การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนโดยเฉพาะ ขั้นตอนเตรียมพีชกระจูดและขั้นตอนการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นพ่อแม่เป็นคนสอนให้ลูก หลาน และสืบทอดต่อๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น บางคนก็ฝึกทำเองจากการสังเกตจากคนในครอบครัว คนในชุมชน และนอกชุมชน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษไม่สามารถบอกเล่าได้ว่าใครเป็นคนแรกที่นำความรู้เรื่องภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในพื้นที่ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมงานหัตถกรรมพีชกระจูดเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นทรงได้มีพระมหากรุณาธิคุณจัดส่งครูช่างมาสอนผสมผสานกับภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดของชาวบ้านที่มีอยู่ ทั้งยังได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานราชการถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นทั้งสมาชิกกลุ่มก็มีการพัฒนาความรู้ของตนเองจากการไปศึกษาดูงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากกลุ่มอื่นที่มีความก้าวหน้าในการผลิตกว่านำมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง (พรทิพย์ จงไกรศรี. 2555 : สัมภาษณ์)

2.9 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก หมู่ 6 ตำบลห้วยลึก อำเภอบัวชุม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ของกลุ่มมีวิทยากรเผยแพร่ให้ความรู้กับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปโดยกลุ่มมีการจัดทำเอกสารถ่ายทอดความรู้ และเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ www.krajood.com นอกจากนี้ทางศูนย์จะส่งผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดเข้าไปให้ความรู้กับชาวบ้านและนักศึกษาที่สนใจ (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 78 ภาพการถ่ายทอดความรู้งานศิลปหัตถกรรมของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก





ภาพประกอบ 79 ถ่ายทอดผ่านเว็บไซต์

ครูภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสาน กล่าวว่าภูมิปัญญาในการจักสานลวดลายที่ใช้ในการจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีลวดลายในการจักสานต่างๆ เช่น ลายขีด ลายสอง ส่วนลวดลายอื่นจะได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาฝึกอบรม นอกจากนี้ยังฝึกแกะลวดลายจักสานจากหนังสือ จากประสบการณ์ในการจักสานลองผิดลองถูก จำนวน 17 ลวดลาย ได้แก่ ลายขีด ลายสอง ลายสามหนึ่ง ลายดอกจันทร์ ลายดอกมิ่งนคร ลายช่อพกา ลายดอกพิกุล ลายช่อมะลิ ลายไทย ลายไทยประยุกต์ ลายอิฐ ลายน้ำไหล ลายทองเข้ ลายแจจเงิน ลายตีบวก ลายแผงหนัง ลายลูกแก้ว (จินดา ชัยยศ. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 80 ถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดให้กับนักเรียน



2.10 กลุ่มจักสานกระจูดวัดปัญาราม หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูดสืบทอดจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สืบทอดกันมาจาก คนในครอบครัวแต่ในปัจจุบันเมื่อผลิตภัณฑ์จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้รับความนิยมจาก ลูกค้า ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น มีการแข่งขันทางการตลาด ชาวบ้านในชุมชนที่สนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดเพื่อขายให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ก็ต้องพัฒนาภูมิปัญญาและถ่ายทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้เทคนิควิธีการแปรรูปภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดจากภายนอกผสมผสานกับภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยการสังเกตตลาดที่ใช้ในการจักสาน จากตัวอย่างผลิตภัณฑ์อื่น จากหนังสือ จากการสอบถามผู้รู้ในงานศิลปหัตถกรรมจากพื้นที่อื่นๆ แล้วนำมาทดลองจักสาน ฝึกทักษะด้วยตนเอง ปรับเปลี่ยนจนได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ในราคาเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มบางคนก็เรียนรู้ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดจาก คนภายนอกชุมชน จากการเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรระยะสั้นของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดเข้ามาส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถแข่งขันได้ (เอื้อน ชัยยศ. 2555 : สัมภาษณ์ ; อำนวย ชัยยศ. 2555 : สัมภาษณ์)

สรุปการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่มและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่ามีการสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ภายในครอบครัว ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้จากคนในชุมชน ศึกษาดูงานนอกชุมชน หน่วยงานราชการส่งครูภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมมาสอน วิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถของคนในชุมชนที่ส่งเสริมประสบการณ์ไว้เพื่อปรับตัวและดำรงชีพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีทั้งการรับมาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ของคนในชุมชนที่นำพืชกระจูดมาผลิตสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

ผลการวิเคราะห์การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ พบว่ามีพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญา แบ่งออกเป็น 3 ระยะโดยใช้เกณฑ์ในการนำพืชกระจูดมาใช้สอยให้เกิดมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ การผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัวและชุมชน การผลิตเพื่อการค้า และการผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ทั้ง 3 ระยะ มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ ความสามารถต่างกัน ดังนี้

1. ระยะการผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัวและชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสภาพแวดล้อมในชุมชนหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดโดยปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นการถ่ายทอดความรู้รูปแบบปฐมภูมิ

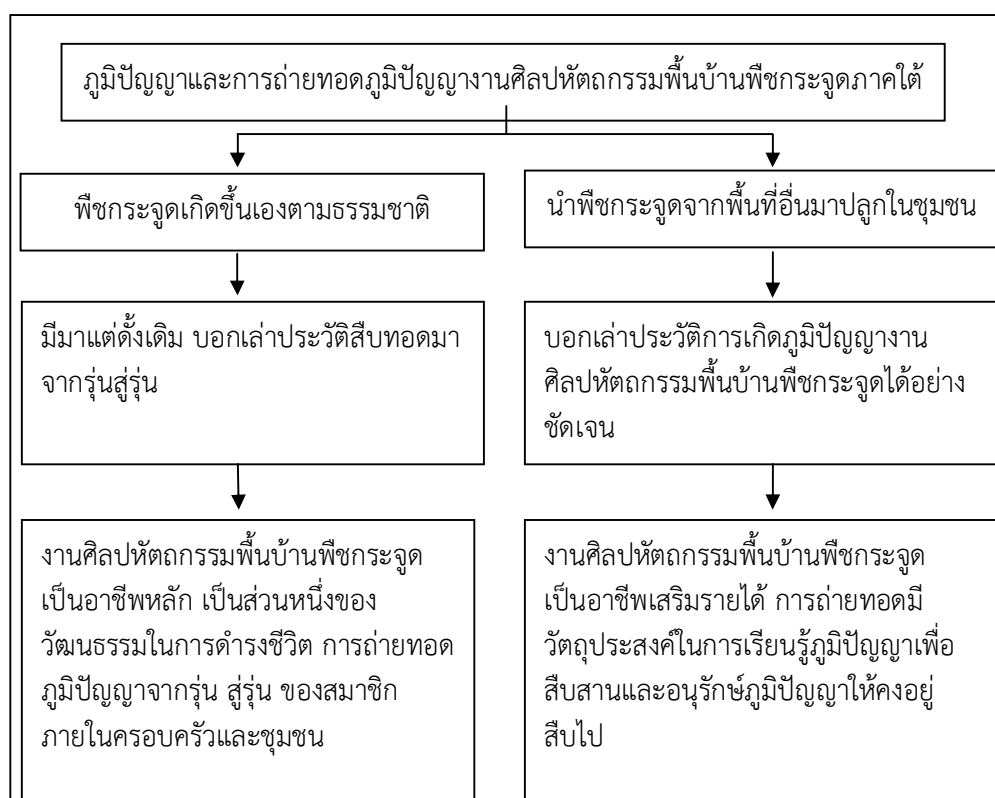
2. ระยะการผลิตเพื่อการค้า การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สภาพแวดล้อมของชุมชนและสังคมภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นแรงจูงใจให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากคนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อการค้าและรับการถ่ายทอดความรู้ ความคิดในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืช



กระจุจจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้มีช่องทางในการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญานี้มากยิ่งขึ้น

3. ระยะการผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์

การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคนภายนอกชุมชนและปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมเข้ามามีอิทธิพลก่อให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมที่หลากหลายรูปแบบทั้งวิธีการถ่ายทอดและช่องทางในการเข้าถึงภูมิปัญญามีหลากหลายวิธีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ผู้รับการถ่ายทอด และสืบสานอาจไม่ใช่คนในพื้นที่เกิดภูมิปัญญา เช่น ถ่ายทอดผ่านเว็บไซต์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ ใบปลิว ดังภาพประกอบ 81



ภาพประกอบ 81 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุจภาคใต้

จากภาพประกอบ 81 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุจในชุมชนภาคใต้ พบว่ามีความสัมพันธ์สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในพื้นที่พีชกระจุจขึ้นตามธรรมชาติมีมาแต่ดั้งเดิมบอกเล่าประวัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ของสมาชิกภายในครอบครัวและชุมชน ส่วนในพื้นที่นำพีชกระจุจมาปลูกในชุมชนสามารถบอกเล่าประวัติการเกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุจได้อย่างชัดเจนชาวบ้านในชุมชน



ประกอบอาชีพเสริมรายได้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการเรียนรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

ตอนที่ 2 ศักยภาพและปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้

ศักยภาพและปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้

- 1.1 วัตถุดิบ
- 1.2 ขั้นตอนการผลิต
- 1.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์
- 1.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์
- 1.5 เทคโนโลยี
- 1.6 เครื่องมือ
- 1.7 การส่งเสริมและพัฒนา
- 1.8 การบริหารจัดการตลาด

2. ปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้

- 2.1 วัตถุดิบ
- 2.2 ขั้นตอนการผลิต
- 2.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์
- 2.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์
- 2.5 เทคโนโลยี
- 2.6 เครื่องมือ
- 2.7 การส่งเสริมและพัฒนา
- 2.8 การบริหารจัดการตลาด

1. ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้

ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต คือ ชีตความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครื่องมือ การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีพืชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านนำมาปลูกโดยมีการรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากพืชกระจุตร่วมกันผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.53/2546) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 กลุ่ม ที่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่องสรุปผลการศึกษาศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้ดังนี้

1.1 วัตถุดิบ

ศักยภาพวัตถุดิบ คือชีตความสามารถของพืชกระจุต วัสดุตกแต่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งมีวัตถุดิบพืชกระจุตเพียงพอในการใช้สอยในชุมชนและ



ชายวัดฤทธิบ่อออกไปภายนอกชุมชนทั้งที่ผลิตชายพีชกระจุตสดและผลิตภัณฑ์ดิบ พบว่าศักยภาพด้าน วัสดุศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้ปัจจุบันพื้นที่มีวัดฤทธิบ่อพีชกระจุตจำนวนมากอยู่ใน พื้นที่ ตำบลเคื่อง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพีชกระจุตที่ขึ้นตามธรรมชาติ โดยพื้นที่ ส่วนใหญ่ไม่มีการจับจองเป็นเจ้าของ เนื้อที่ประมาณ 200,000 ไร่ โดยชาวบ้านในพื้นที่มีการรวมกลุ่มกัน สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ใช้ประโยชน์จากพีชกระจุต ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากการ ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลเคื่อง กล่าวว่า วัสดุพีชกระจุตจำนวนมากในพื้นที่ป่าพรุพีชกระจุตที่มองไปสุดลูกหูลูกตา ป่าพรุเหล่านี้เป็นป่าพรุ พีชกระจุตที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ มีพีชกระจุตขึ้นมีเนื้อที่เกือบสองแสนไร่ เป็นแหล่งวัตถุดิบในการจักสาน งานศิลปหัตถกรรมที่สำคัญที่สุดของภาคใต้ เพราะในแต่ละวันจะมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อพีชกระจุตสด ออกไปขายนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก (จีระ ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 82 การใช้พีชกระจุต

ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเคื่องที่มีอาชีพตัดพีชกระจุตและเป็นยึดอาชีพตัดพีชกระจุต ขายเพียงอย่างเดียวไม่นำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์กระจุตแต่อย่างใด มีรายได้จากการเกี่ยวพีชกระจุตขาย สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ไม่ต้องประกอบอาชีพอย่างอื่น รายได้ใน การตัดพีชกระจุตขึ้นอยู่กับความขยัน ถ้าขยันมากก็ได้มากเพราะใครจะทำเท่าไรก็ได้ไม่มีการจับจองเป็นเจ้าของพื้นที่พีชกระจุต พื้นที่ป่าพรุ ธรรมชาติไม่มีเจ้าของ ใครขยันมากก็มีรายได้มาก ปีนี้พีชกระจุตในพรุสวยเนื่องจากปีที่ผ่านมามีไฟไหม้ ทำให้ปีนี้พีชกระจุตที่ขึ้นมาใหม่สวย มีอายุปีกว่าๆ กำลังพอดีกับการนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ (ณรงค์ กิติประโยชน์. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 83 ขนาดมัดพีชกระจูดเพื่อขาย

ชาวบ้านตำบลที่ยึดอาชีพตัดพีชกระจูดขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ขายมัดละ 13 บาท (อนุวัฒน์ บุญยิ่ง. 2555 : สัมภาษณ์) พีชกระจูดสดนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งพีชกระจูดสดคลุกโคลน แล้วนำไปตากแดด 1-2 วัน แล้วขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อทุกวันในหมู่บ้าน รายได้เฉลี่ยประมาณวันละ 300 บาท วันนี้ตัดมา 9 มัดใหญ่ มาแยกออกได้มัดละ 3 กำ กำละ 30 บาท ก็ขายได้ 810 บาท ซึ่งรายได้ขึ้นกับความขยันของคนในครอบครัว (อัญชลี หนูจิ้น. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 84 การเตรียมพีชกระจูดเพื่อขายสดของชาวบ้านตำบลเคิ่ง





ภาพประกอบ 85 วิธีการเตรียมพีชกระจุตขายสดของชาวบ้านตำบลเคิ่ง



ภาพประกอบ 86 ศักยภาพวัตถุดิบที่มีมากในพื้นที่ตำบลเคิ่ง

จากการสังเกตในการลงพื้นที่ภาคสนามในการเก็บข้อมูลกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนยาว ในพื้นที่ตำบลเคิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยสังเกตพบว่าชาวบ้านทุกครัวเรือนในพื้นที่ที่มีรายได้เสริมจากการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต บ้างครอบครัวก็เกี่ยวพีชกระจุตขาย บ้างครอบครัวก็จักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตแบบดั้งเดิม เช่น จักสานเสื่อขาย บ้างครอบครัวก็รับผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านในชุมชนมาแปรรูป บ้างครอบครัวก็เป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลิตภัณฑ์จากชาวบ้านไปขาย ซึ่งรายได้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่อย่างสุขสบายสังเกตได้จากสภาพบ้านเรือนที่ดูใหญ่โตและการพูดคุยกับชาวบ้านที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเมื่อถามถึงรายได้จากการประกอบอาชีพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต อุดม สมบูรณ์ อายุ 45 ปี ชาวบ้านตำบลเคิ่ง กล่าวว่า "ตั้งค์ วันๆ ตามใจอีเอา ลงไปปาพรุถอนมาเท่าไรก็ได้เท่านั้น อยู่ที่ขยันหรือขี้คร้าน ส่วนมากได้กรุ่นๆ จะคร้านกันมากหว่า" (อุดม สมบูรณ์. 2555 : สัมภาษณ์)

ศักยภาพในการเพิ่มวัตถุดิบของกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาส พบว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตของชาวบ้านในชุมชนมีวัตถุดิบในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียงเป็นวัตถุดิบที่ขึ้นเองตามธรรมชาติเพียงพอกับความต้องการนำมาใช้สอยใน



ชุมชน เนื่องจากพีชกระจุยของพื้นที่แถบนี้เป็นป่าพรุที่น้ำในป่าพรุถ่ายเทอยู่ตลอดเวลาและดินในป่าพรุมีคุณภาพดี บวกกับพีชกระจุยที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในพื้นที่ต่างสายพันธุ์กับพีชกระจุยในพื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้ จึงทำให้พีชกระจุยที่เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการจักสานผลิตภัณฑ์มีขนาดเล็ก มีความเหนียว ไม่กรอบ เมื่อนำมาคลุกโคลนเส้นวัตถุดิบพีชกระจุยจะมีสีธรรมชาติเป็นสีขาวนวล ซึ่งจะแตกต่างจากวัตถุดิบพีชกระจุยจากพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ (แหมะนะ บินบือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

พื้นที่ชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจุยบ้านห้วยลึก ตำบลท่าสะท้อน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพีชกระจุยที่ขึ้นเองตามธรรมชาติของชุมชน ประมาณ 600 ไร่ ซึ่งมีเพียงพอับความต้องการนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน โดยในชุมชนมีกฎในขั้นตอนการถอนพีชกระจุยจากทุ่ง ที่เรียกว่าการกอบกระจุย ซึ่งจะกอบที่ละ 2-3 ต้น โดยห้ามใช้เคียวตัดเพราะจะทำให้พีชกระจุยขึ้นช้า วิธีการกอบจะทำให้พีชกระจุยขึ้นใหม่ตามธรรมชาติได้อย่างรวดเร็ว ชาวบ้านจึงร่วมมือกันอนุรักษ์พีชกระจุยและนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดมูลค่าสูงสุดเพราะอาชีพจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุยของพื้นที่แถบนี้ถือเป็นอาชีพเสริมรายได้และเป็นการสืบสานภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่สืบไป (ปรีธา แดงมา. 2555 : สัมภาษณ์)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านบ่อกรังและดำรงตำแหน่งกำนันตำบลท่าสะท้อน กล่าวว่าในพื้นที่ตำบลท่าสะท้อนมีพื้นที่ทุ่งกระจุยประมาณ 1,200 ไร่ มีชาวบ้านประกอบอาชีพเสริมรายได้จากงานศิลปหัตถกรรมกระจุยไม่มากนักเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพกรีดยางพาราซึ่งมีรายได้ดีกว่า แต่ก็มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่รวมกลุ่มกันผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุย ซึ่งทุ่งกระจุยที่มีอยู่ของชุมชนเพียงพอับความต้องการใช้ของคนในชุมชนถ้าใช้อย่างรู้คุณค่า ชุมชนก็จะไม่มีพื้นที่ทุ่งพีชกระจุยให้ลูกหลานสืบสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุยสืบไปชั่วลูกชั่วหลานอย่างแน่นอน (คำรณ เทือกสุบรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)

ประธานกลุ่มอาชีพจักสานกระจุยบ้านบึงพิชัย ตำบลควนลัง จังหวัดสงขลา กล่าวว่าศักยภาพด้านวัตถุดิบในพื้นที่มีพีชกระจุยขึ้นเองตามธรรมชาติในอดีตมี 600 ไร่ ปัจจุบันเหลือเพียง 200 ไร่ และมีแนวโน้มว่าจะลดลงเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ได้เปลี่ยนพื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นเพิ่มมากขึ้น ตนเองจึงต้องทำนาพีชกระจุยเพื่อสืบสานภูมิปัญญานี้สืบไป (คำนิง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)

ศักยภาพด้านวัตถุดิบในพื้นที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปลายตรอกร่วมใจ หมู่ 9 กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุย หมู่ 2 และกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุยบ้านโคกเมา หมู่ 8 ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยพบว่าวัตถุดิบในพื้นที่ขาดแคลนต้องอาศัยวัตถุดิบพีชกระจุยสดจากพื้นที่ใกล้เคียงมาผลิตงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ การทำนาพีชกระจุยไม่ได้ผลเนื่องจากปัญหาของระบบนิเวศตามธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต เช่น สภาพน้ำในพื้นที่ไม่เอื้อให้พีชกระจุยเจริญเติบโตอย่างในอดีต ปัญหาจากนกฟริกที่ทำลายหัวพีชกระจุยจำนวนมากทำให้พีชกระจุยไม่สามารถเจริญเติบโตได้ทัน (อัมพร ทองเนื้อขาว. 2555 : สัมภาษณ์ ; ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

จากข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถวิเคราะห์พบว่าขีดความสามารถด้านวัตถุดิบของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุยในชุมชนภาคใต้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับสูงสุด ระดับกลาง ระดับพอใช้ และระดับน้อย ซึ่งศักยภาพด้านวัตถุดิบในแต่ละชุมชนภาคใต้มีขีดความสามารถแตกต่างกันไป ดังนี้



1. ระดับสูงสุด ศักยภาพด้านวัตถุดิบในชุมชนที่มีขีดความสามารถด้านวัตถุดิบสูงสุดจะพบในชุมชนที่มีการใช้วัตถุดิบในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแบบดั้งเดิม หรือแปรรูปขึ้นพื้นฐานในการผลิต และผลิตพืชกระจัดขายสด ซึ่งพบโดยทั่วไปในพื้นที่ชุมชนในอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ระดับกลาง ศักยภาพด้านวัตถุดิบในชุมชนที่มีขีดความสามารถด้านวัตถุดิบระดับกลางพบในชุมชนที่มีการใช้แหล่งวัตถุดิบในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายในชุมชน และไม่มีการส่งวัตถุดิบขายสดหรือแปรรูปแบบดั้งเดิมออกขายนอกพื้นที่ชุมชน ซึ่งพบในพื้นที่ชุมชนบ้านทอน จังหวัดนราธิวาส

3. ระดับพอใช้ ศักยภาพด้านวัตถุดิบในชุมชนที่มีขีดความสามารถด้านวัตถุดิบระดับพอใช้ในชุมชนพบที่มีการใช้แหล่งวัตถุดิบในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายในชุมชนที่มีการทำนาพืชกระจัดเสริมพื้นที่พืชกระจัดตามธรรมชาติ ไม่นำเข้าวัตถุดิบต่างพื้นที่ มีวัตถุดิบเพียงพอกับการใช้สอยของคนในชุมชน ซึ่งพบในพื้นที่ชุมชนควนล้ง จังหวัดสงขลา และพื้นที่บ้านห้วยลึก บ้านท่าเรือ บ้านบ่อกรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. ระดับน้อย ศักยภาพด้านวัตถุดิบในชุมชนที่มีขีดความสามารถด้านวัตถุดิบระดับน้อยพบว่า มีแหล่งวัตถุดิบในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายในชุมชนที่มีการทำนาพืชกระจัดและมีวัตถุดิบพืชกระจัดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่ไม่เพียงพอความต้องการใช้สอยของคนในชุมชนต้องอาศัยวัตถุดิบพืชกระจัดจากพื้นที่อื่น ซึ่งพบในพื้นที่ชุมชน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

1.2 ขั้นตอนการผลิต

ศักยภาพขั้นตอนการผลิต คือวิธีการนำพืชกระจัดมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น จากการศึกษาวิจัยพบว่าขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดภาคใต้ ทั้ง 10 กลุ่ม มีขั้นตอนการผลิตอาศัยเทคโนโลยีภายนอกชุมชนน้อย ในขั้นตอนการผลิตไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิต และผู้บริโภคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดน้อย ซึ่งการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดมีขั้นตอนการผลิตที่สำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมพืชกระจัด ขั้นตอนการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และขั้นตอนการตกแต่งและแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ สามารถสรุปขั้นตอนการผลิตได้ดังนี้

1.2.1 ขั้นตอนการเตรียมพืชกระจัดเพื่อใช้สอย มีขั้นตอนการเตรียม ดังนี้

1) การถอนพืชกระจัด โดยเลือกพืชกระจัดที่มีลักษณะสมบูรณ์ มีความสูงอย่างน้อย 1 เมตร อายุระหว่าง 6 เดือน – 3 ปี

2) ตัดปลายและราก เพื่อเตรียมนำไปคลุกโคลน

3) นำไปคลุกโคลนดินเหนียวและตากให้แห้ง

4) นำกระจัดที่คลุกโคลนมาตากแดดให้แห้ง

5) คัดขนาดและรีดกระจัดให้แบน

6) ย้อมสีและนำไปฟุ้งแดดหรือลม (ถ้ามี)

7) รีดหรือตัดพืชกระจัดให้เรียบแบนเพื่อเตรียมในการนำไปจักสานเป็น

ผลิตภัณฑ์ต่างๆ



1.2.2 ขั้นตอนการจัดสานงานศิลปหัตถกรรมพืชกระจูด

1) วิธีการจักสาน

หลังจากเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดสำหรับจักสาน ทั้งที่ย้อมสี และสีธรรมชาติเรียบร้อยแล้ว ผู้สานจะต้องเตรียมพื้นที่สำหรับนั่งสาน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะใช้พื้นที่ภายในลานเรือนบ้าน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ ซึ่งวิธีการจักสานงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนในภาคใต้ การจักสานผู้สานจะต้องมีการสลับเส้นตอกระหว่างโคนและปลายของเส้นตอกพืชกระจูดตลอด เพราะส่วนโคนและปลายของพืชกระจูดมีขนาดไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยวไป

2) ลวดลายจักสาน

สำหรับลวดลายที่ใช้ในการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยจากพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้มีจำนวนมากแต่ไม่ได้มีการบันทึกลวดลายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการสืบทอดปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ ลายสอง ลายขีด ลายหนึ่ง ลายลูกแก้ว ลายสี่หน่วยใน ลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดี่ยว ลายแอปเปิ้ล ลายปลา ลายบวก ลายเข็มทิศ ลายก้านต่อ

ลายดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายฟันปลา ลายไฮโล ลายสตอเบอร์รี่ ลายใบโพธิ์ ลายชบา ลายดอกจูด เป็นต้น

3) การตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสาน การจักสานงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

พืชกระจูดในชุมชนภาคใต้ มี 2 แนวทาง ดังนี้

(1) การตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานแบบดั้งเดิม

การตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูดพื้นบ้านสามารถทำการจักสานให้ผลิตภัณฑ์เสร็จในคราวเดียวโดยใช้ภูมิปัญญาในการเก็บริม ซึ่งชาวบ้านในชุมชน มีวิธีการตกแต่งผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม 2 วิธี ดังนี้

(1.1) เม้ม คือ การเก็บริมที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืชกระจูดแล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสาน ในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และตะเข็บไม่ฉุนมาก

(1.2) แปะ คือ การเก็บริมที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกกระจูดที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงฉุนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม

(2) การตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานแบบสมัยใหม่

วิธีการตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานแบบสมัยใหม่นี้จะนำเทคโนโลยีวัสดุอื่นๆ เข้ามาช่วยเสริมตกแต่งรูปทรง ลวดลาย เช่น วิธีการตัดเย็บและแปรรูปผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ ศิลปะการติดแปะ การเพ้นท์ และเทคนิคเคคูพาง

จากการรวบรวมข้อมูลภาคสนามยังพบศักยภาพในแต่ละพื้นที่ชุมชนมีขั้นตอนการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดที่แตกต่างกัน กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน หมู่ 5 จังหวัดนราธิวาส พบว่าศักยภาพอยู่ที่ขั้นตอนการเตรียมพืชกระจูดเพื่อจักสานและการจักสานที่มีสวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ไม่มีชุมชนใดในภาคใต้ลอกเลียนแบบได้ ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านทอน กล่าวว่า การเตรียมพืชกระจูดเพื่อจักสานมีขั้นตอนสำคัญอยู่ที่ขั้นตอนการนำพืชกระจูดมาคลุกโคลน เพราะโคลนที่นำมาคลุกพืชกระจูดของบ้านทอนจะเป็นโคลนที่มีสีขาว ทำให้เส้นตอกพืชกระจูดมีสีขาวนวนนอกจากนั้นการเลือกเส้นตอกกระจูดที่มีขนาดเท่ากันในการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ก็มี



ส่วนสำคัญเช่นกัน นอกจากนี้ในพื้นที่ชุมชนแถบนี้ยังมีขั้นตอนการย้อมสีวัตถุดิบเพื่อเตรียมไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของพื้นที่ในชุมชนบ้านทอนก็มีเทคนิคในการย้อมสีที่มีความโดดเด่น ไม่เหมือนใครที่สำคัญคือสีเส้นตอกพีชกระจูดไม่ลอก โดยมีเทคนิคในการย้อมสีอยู่ที่การใช้ส่วนผสมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ คือ การใช้ส้มแขกเป็นส่วนผสมในการเตรียมสีเพื่อย้อมเส้นตอกพีชกระจูด โดยนำกระจูด 1 มัด ใช้เวลาในการย้อมประมาณ 4-5 นาที โดยใช้ส่ววิทยาศาสตร์ โดยมี สีแดง สีม่วง สีเขียว สีน้ำเงิน สีส้ม (แอมะนะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีศักยภาพในขั้นตอนการผลิตของกลุ่มจะเน้นขั้นตอนการผลิตในขั้นสุดท้ายของกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ คือ การตกแต่งผลิตภัณฑ์ และแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น พัด เมฆอาหาร แพ้ม ปกสมุด เป็นต้น โดยนำการตัดเย็บ การขัดสี เข้ามาเสริมกระบวนการและขั้นตอนการผลิตให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ส่วนสำคัญในการเสริมศักยภาพขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ต้องใช้แรงงานคนการโดยร่วมกันทำงานเป็นทีม โดยแบ่งหน้าที่กันผลิตอย่างชัดเจนจึงมีส่วนสำคัญในขั้นตอนการผลิต (ชยาววัฒน์ แดงมา. 2555 : สัมภาษณ์)

1.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์

รูปแบบผลิตภัณฑ์ คือ แบบโครงสร้างของผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูด เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น จากการศึกษาพบว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้ทั้ง 10 กลุ่ม มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายทั้งแบบดั้งเดิม ออกแบบพัฒนาสนองตอบความต้องการของผู้บริโภคทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ กลุ่มมีศักยภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ หลากหลายลวดลาย หลากสีสันทันในผลิตภัณฑ์เดียวกัน รูปแบบผลิตภัณฑ์มีความประณีตสวยงาม ทันสมัย หลากหลายรูปแบบ มีคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. 53/2546 ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูด)

1.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์

ศักยภาพคุณภาพผลิตภัณฑ์ คือ การที่นำวัตถุดิบพีชกระจูดมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์และได้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งจากการศึกษาภาคสนามพบว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระจูดในพื้นที่ศึกษาทั้ง 10 กลุ่ม มีคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน “ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจูด มผช.53/2546) ทุกกลุ่ม โดยคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผลิตชุมชน มผช.53/2546 ต้องผ่านตัวชี้วัดคุณภาพผลิตภัณฑ์ดังนี้

1.4.1 ลักษณะทั่วไป ผลิตภัณฑ์ที่ใช้สอยต้องมีรูปทรงสวยงาม ประณีต เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยแข็งแรง ทนทาน ไม่บิดเบี้ยว หรือเอนเอียง ไม่มีราและคราบสนิมน้ำปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดตลอดชิ้นงาน

1.4.2 เส้นตอกพีชกระจูด เส้นตอกพีชกระจูดมีขนาดสม่ำเสมอ เหนียว คงทน ไม่ขาดง่าย ไม่มีร่องรอยการเจาะกัดกินของแมลง

1.4.3 การจักสาน เรียบเสมอกัน แน่นหนา มีช่องไฟสม่ำเสมอ ไม่หัก งอ ขาด หรือแตก

1.4.4 ลวดลาย ประณีต สวยงาม สม่ำเสมอ และต้องไม่เห็นรอยต่อตลอดชิ้นงานอย่างเด่นชัด



1.4.5 การย้อมสี สวยงาม สีไม่ตก

1.4.6 การตกแต่ง ต้องเรียบร้อย สวยงาม ประณีตสม่ำเสมอตลอดชิ้นงาน แข็งแรง เหมาะสม เรียบร้อยตลอด

1.4.7 การเคลือบเงา ต้องเรียบ มีความสม่ำเสมอ ไม่กรอบ ไม่แตก ไม่หลุดออก ไม่เป็นเม็ดและไม่ทำให้ชิ้นงานขาดความสวยงามตามธรรมชาติ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้บริโภค

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์บ้านควนป้อมกล่าวว่าศักยภาพด้านการผลิตผลิตภัณฑ์พีชกระจุตของกลุ่มนั้นมีศักยภาพสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ทันตามกำหนดเวลาเพราะมีวัตถุดิบอยู่ในท้องถิ่นจำนวนมากและมีแรงงานในการผลิตของสมาชิกกลุ่มเพียงพอ และมีความเชี่ยวชาญในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการผลิตจากกลุ่ม มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนส่งตามกำหนดเวลาเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคนอื่นไปทำในขั้นตอนต่อไปของการผลิตผลิตภัณฑ์พีชกระจุต และได้รับรางวัลโอท็อป (OTOP) 4 ดาว (กัลยา ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจุตบ้านห้วยลึกศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์พีชกระจุตของกลุ่มได้รับการรับรองจากหน่วยงานต่างๆ ที่ทางกลุ่มส่งผลงานเข้าร่วมคัดสรรมาตลอดตั้งแต่เริ่มต้นในการตั้งกลุ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นระยะเวลาที่สิบปีที่ทางกลุ่มมุ่งพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ซึ่งรางวัลที่การันตีความมีคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น รางวัลหมู่บ้านหัตถกรรมดีเด่น จากมูลนิธิอนุสรณ์หม่อมงามจิตต์ ประจำปี 2545 รางวัลชนะเลิศการประกวดผลิตภัณฑ์ดีเด่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2545 จัดโดยอนุกรรมการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับประเทศปี 2546 ระดับ 4 และ 5 ดาว ในปี พ.ศ. 2547 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีเด่นอันดับ 1 ปี 2550 จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)

1.5 เทคโนโลยี

ศักยภาพเทคโนโลยี คือ สิ่งที่มีมนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเครื่องมือที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชน จากการศึกษาศักยภาพด้านเทคโนโลยีในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 10 กลุ่ม มีเทคโนโลยีในขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุตเพื่อใช้สอยไม้แตกต่างกัน คือใช้เครื่องรีดไฟฟ้าในการเตรียมเส้นตอกพีชกระจุตเพื่อจักสาน ตกแต่ง แปรรูปผลิตภัณฑ์ใช้สอย ด้วยจักรอุตสาหกรรมมาตัดเย็บ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนำพีชกระจุตมาใช้สอย เพิ่มราคา และช่วยในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใช้สอย และส่งเสริมการตลาดของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน

พัชรี จิรดิลก กล่าวว่าศักยภาพด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตจากในอดีตที่เป็นงานที่ใช้แรงงานคนและมีมือการผลิตของคนเพียงอย่างเดียว การผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานกับฝีมือของชาวบ้านในชุมชนได้อย่างลงตัว เช่น การนำจักรเย็บผ้ามาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจุตให้มีหลากหลายรูปแบบและหลากหลายขนาด ทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์ในแต่ละชิ้นใช้เวลาอันน้อยลงเป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับที่ต้องนั่งเย็บด้วยมือตนเอง นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีเว็บไซต์อีกหนึ่งเทคโนโลยีที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดจำหน่ายงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตได้เพิ่มมากขึ้น (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)



ชาวบ้านในชุมชนบ้านทอน กล่าวว่าเครื่องรีดเส้นตอกพีชกระจูด เป็นเครื่องรีดกระจูดมาตรฐานเครื่องยนต์ดีเซล จนปัจจุบันสามารถใช้เครื่องรีดกระจูด ติดเครื่องยนต์ติดต่อกันได้ทั้งวัน ซึ่งเครื่องตัวนี้มีราคาประมาณ 35,000 บาท โดยรับรีดกระจูดของชาวบ้านในพื้นที่แถบนี้ทั้งหมด เพราะชาวบ้านที่จักสานพีชกระจูดในปัจจุบันจะไม่รีดกระจูดเองเพราะเสียเวลามากกว่า นำมาจ้างรีดกำละ 3 บาท เสียเวลาน้อยกว่าและประสิทธิภาพของเส้นตอกพีชกระจูดจะเรียบ ไม่แตก การพัฒนาเครื่องรีดกระจูดตัวใหม่ที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้า กำลังคำนวณรอบและดูเรื่องความปลอดภัยในการใช้งาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรีดเส้นตอกพีชกระจูดเพิ่มขึ้น (สิตตา บินตอเลาะ. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 87 เครื่องรีดกระจูดมาตรฐานเครื่องยนต์ดีเซลในชุมชนบ้านทอน



ภาพประกอบ 88 เครื่องรีดพีชกระจูดมอเตอร์ไฟฟ้าชุมชนทะเลน้อย



1.6 เครือข่าย

ศักยภาพด้านเครือข่าย คือการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกันในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืช กระจูด จากการวิเคราะห์พบว่าศักยภาพด้านเครือข่ายในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ในแต่ละกลุ่มชุมชนกลุ่มพื้นที่ศึกษาทั้ง 10 กลุ่ม มีศักยภาพแตกต่างกันออกไป โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1.6.1 ระดับต่ำ คือ กลุ่มชุมชนที่มีการติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การถ่ายทอดความรู้ การทำกิจกรรมร่วมกัน การพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสาน ประโยชน์ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของทั้งองค์กรของรัฐและเอกชนภายในชุมชน

1.6.2 ระดับปานกลาง คือ กลุ่มชุมชนที่มีการติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร การถ่ายทอดความรู้ การทำกิจกรรมร่วมกัน การพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสาน ประโยชน์ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของทั้งองค์กรของรัฐและเอกชนภายในท้องถิ่นและ ระดับภูมิภาค

1.6.3 ระดับสูง คือ กลุ่มชุมชนที่มีการติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การถ่ายทอดความรู้ การทำกิจกรรมร่วมกัน การพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสาน ประโยชน์ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดของทั้งองค์กรของรัฐและเอกชนภายในระดับประเทศ และต่างประเทศ

เครือข่ายสำคัญในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดมี ดังนี้

1. กลุ่มผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมใน ระดับชุมชน ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ
2. ผู้ประกอบการ ภายในประเทศและต่างประเทศ
3. องค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล พัฒนาการชุมชน หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ชุมชน อุตสาหกรรมจังหวัด ศูนย์ศิลปาชีพ สำนักงานมาตรฐาน อุตสาหกรรม ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ วิทยาลัยขนาดกลางขนาดย่อม (SME) กรมส่งเสริม อุตสาหกรรมระหว่างประเทศ

ศักยภาพของเครือข่ายกลุ่มงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดทำให้กลุ่มสามารถ ดำเนินงานการผลิต พัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมายและคำสั่งซื้อของลูกค้า สามารถผลิต สินค้าได้ทันตามความต้องการของลูกค้า ไม่ว่าจะสั่งสินค้ามากเพียงใดก็ตาม โดยส่วนใหญ่ลูกค้าเมื่อสั่ง สินค้าต้องการจะได้รับสินค้าในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นกลุ่มเครือข่ายจึงมีความสำคัญอย่างมากในการ สนองตอบความต้องการของลูกค้าในด้านความรวดเร็วในการผลิตทันตามคำสั่งซื้อ

1.7 การส่งเสริมและพัฒนา

ศักยภาพด้านการส่งเสริมและพัฒนา คือ การให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น จากหน่วยงานภายในชุมชน และภายนอกชุมชน จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมและพัฒนา งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด ในชุมชนภาคใต้ มีศักยภาพการให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พืชกระจูดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นจากกลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ใช้สอย หน่วยงานภาครัฐ เอกชน แตกต่างกันไป โดยแบ่งระดับศักยภาพการส่งเสริมและพัฒนา ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้



1.7.1 ระดับชุมชนพึ่งตนเอง คือ ศักยภาพการส่งเสริมพัฒนา การให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในระดับชุมชนและท้องถิ่นผสมผสานกับศักยภาพของคนในชุมชนทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในระดับที่ชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองได้

1.7.2 ระดับชุมชนพึ่งพิงองค์กรภายนอก คือ ศักยภาพการส่งเสริมพัฒนา การให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในระดับชุมชนและท้องถิ่นผสมผสานกับศักยภาพของคนในชุมชนทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในระดับชุมชนแต่ไม่สามารถพึ่งพิงตนเองต้องอาศัยองค์กรภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอด เมื่อองค์กรภายนอกหยุดให้การช่วยเหลือกลุ่มผลิตในชุมชนไม่สามารถดำเนินการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตออกจำหน่ายได้ หรือชะลอการผลิต

1.7.3 ระดับชุมชนพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ คือ ศักยภาพการส่งเสริมและพัฒนา การให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน ในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ กลุ่มผลิตในชุมชนสามารถผสมผสานความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในระดับที่ชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองได้และถ่ายทอดไปยังกลุ่มผลิตในชุมชนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

1.8 การบริหารจัดการตลาด

ศักยภาพการบริหารจัดการตลาด คือการที่กลุ่มผลิตภัณฑ์ใช้สอยพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้มีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ใช้สอยโดยมีการวางแผนด้านการผลิต ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตอย่างเป็นระบบจากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการตลาดของกลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้มีความแตกต่างกัน ซึ่งศักยภาพด้านการบริหารจัดการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในยุคปัจจุบัน กลไกสำคัญในการสร้างสรรค์หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญาขึ้นอยู่กับรายได้ที่เกิดขึ้นจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต การบริหารจัดการตลาดของแต่ละกลุ่มมีศักยภาพที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มในการบริหารจัดการตลาด นอกจากนี้การที่องค์กรภาครัฐ เอกชนเข้ามาให้ความรู้ในการบริหารจัดการตลาดก็เป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญให้กลุ่มมีศักยภาพในการบริหารจัดการตลาดที่ดี

รองประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน จังหวัดนราธิวาส กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีการตั้งราคาผลิตภัณฑ์เป็นมาตรฐานเดียวกันโดยคำนวณราคาจากต้นทุนการผลิตและความยากง่ายของลวดลายในการจักสานถ้าเป็นลวดลายยากก็จะมีราคาแพงขึ้น มีการจักสานที่ใช้เส้นดอกพีชกระจุตจักสานหลายสี และความยากง่ายของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าผลิตภัณฑ์นั้นจักสานออกมาแล้วจะมีความประณีตสวยงามด้วย เช่น ในการสานเสื่อ ขนาด 1 X 2.5 เมตร ใช้เส้นดอกจักสาน 3 สี ต้นทุนในการผลิตเสื่อ 70 บาท ชาวบ้านทั่วไปจะจักสานได้ประมาณ 2 ผืน ส่วนคนที่มีความเชี่ยวชาญเป็นครูสอนจะทำการจักสานได้วันละ 4 ผืน ขายให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้านผืนละ 150 บาท (ซารีฮะห์ มะยูนุห์. 2555 : สัมภาษณ์)



ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวว่าศักยภาพด้านการบริหารจัดการตลาดในเรื่องของช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าทางกลุ่มมีศักยภาพในการจัดจำหน่ายสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งขายตรง ขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และงานผ่านเว็บไซต์ของทางกลุ่มทั้งนี้การเข้าถึงข้อมูลผ่านเว็บไซต์ทำให้ทางกลุ่มเข้าถึงกลุ่มลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศรายใหญ่ๆ ที่สั่งสินค้าเป็นจำนวนมากเนื่องจากผลิตภัณฑ์กระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติมีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีรูปแบบที่ทันสมัย ฝีมืองานหัตถกรรมที่ประณีต สีสันทันสมัยและสามารถผลิตได้ตามที่ลูกค้าต้องการ (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)

ศักยภาพการบริหารจัดการตลาดในปัจจุบันมีแนวโน้มในการบริโภคสินค้างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีการขยายตัวเนื่องจากภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมโฆษณาทางอ้อมทำให้ตลาดผู้บริโภคสินค้าประเภทนี้ขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นบวกกับกระแสการใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติเพื่อรองรับในการลดภาวะโลกร้อนในปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมในหมู่วัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ทำให้ยอดการขายสินค้าที่ผลิตผลิตภัณฑ์ที่ขจรกระจูดของกลุ่มขายได้เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์กระจูด (กัลยา ภิรมย์รักษ์. 2555 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพบว่าศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูดในชุมชนภาคใต้มี ดังนี้

1. มีวัตถุดิบที่ขจรกระจูดในพื้นที่เพียงพอในการใช้สอยในชุมชนและผลิตที่ขจรกระจูดส่งขายให้ชุมชนอื่นผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์
2. มีขั้นตอนการผลิตอาศัยเทคโนโลยีภายนอกชุมชนน้อย ขั้นตอนการผลิตไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิต และผู้บริโภคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูด
3. มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลายทั้งแบบดั้งเดิมและพัฒนาสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ
4. คุณภาพผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.53/2546 ซึ่งมีตัวชี้วัดคุณภาพผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ขจรกระจูดในชุมชน
5. มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนำที่ขจรกระจูดมาใช้สอย เพิ่มราคา และช่วยในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใช้สอย และส่งเสริมการตลาดของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน
6. เครือข่ายมีการประสานประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มชุมชนต่างๆ องค์กรภาครัฐ เอกชน ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ใช้สอยจากที่ขจรกระจูดในชุมชน
7. การส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ใช้สอย หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้สอยที่ขจรกระจูดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น
8. การบริหารจัดการตลาด การที่กลุ่มผลิตภัณฑ์ใช้สอยที่ขจรกระจูดในชุมชนภาคใต้มีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ใช้สอยโดยมีการวางแผนด้านการผลิต ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูดอย่างเป็นระบบ

ผลการวิเคราะห์พบว่าศักยภาพด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด และศักยภาพด้านอื่นๆ แต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์ในชุมชนภาคใต้มีขีดความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรกระจูดแตกต่างกันออกไปโดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้



1. ระดับชุมชนพึ่งพิง พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพขีดความสามารถในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรม ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดยังพึ่งพิงอาศัยความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมจากชุมชนอื่นหรือองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนมากกว่าพึ่งพาความรู้ความสามารถของคนในชุมชน

2. ระดับชุมชนพึ่งพาตนเอง พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพ ขีดความสามารถในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรม ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดพึ่งพาอาศัยความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมจากคนในชุมชนและองค์กรภายในทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ระดับชุมชนช่วยเหลือผู้อื่น พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพขีดความสามารถในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรม ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดมีความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมของคนในชุมชนและองค์กรภายในทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูดไปยังกลุ่มชุมชนทั้งในท้องถิ่นและภูมิภาค และกลุ่มชุมชนมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะในงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูดอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหางานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูดในภาคใต้

ปัญหางานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูด คือ ข้อขัดข้องเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูดด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดในพื้นที่ภาคใต้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีพี่ชระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านนำมาปลูกโดยมีการรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากพี่ชระจูดร่วมกันผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.53/2546) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 กลุ่ม ที่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนำเสนอผลการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยปัญหางานศิลปหัตถกรรมที่บ้านพี่ชระจูดภาคใต้ ดังนี้

2.1 วัตถุดิบ

ปัญหาด้านวัตถุดิบ คือ ข้อขัดข้องเกี่ยวกับวัตถุดิบที่สำคัญ คือ พี่ชระจูด วัสดุตกแต่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน จากการศึกษาปัญหาด้านวัตถุดิบพบว่าทุกกลุ่มจะพบปัญหาวัตถุดิบ ดังนี้

2.1.1 วัตถุดิบมีราคาแพงและหายากเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2.1.2 ขาดแคลนวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ในช่วงฤดูฝน เพราะในขั้นตอนการผลิตวัตถุดิบต้องอาศัยแสงแดดตามธรรมชาติเพราะในพื้นที่ไม่มีเครื่องอบวัตถุดิบพี่ชระจูด ในชุมชนที่มีแต่ไม่สามารถใช้งานได้

2.1.3 วัตถุดิบขึ้น มีรา ในช่วงฤดูฝน

2.1.4 วัตถุดิบแตก ฉีกขาด ในกระบวนการรีด

2.1.5 วัสดุตกแต่งอื่นๆ เช่น สีย้อม กาว สายยาง มีราคาแพงและต้องสั่งซื้อจากต่างพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ



ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง กล่าวว่าปัญหาด้าน วัสดุที่ใช้ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างจากพืชกระจูดในปัจจุบันจะมีปัญหาเป็นอย่างมากในช่วงฤดูฝน เพราะสภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยในการเตรียมเส้นตอกพืชกระจูดมาใช้ในการจักสาน ตกไม้แห้ง วัสดุดิบมีราขึ้น กระจูดในพื้นที่ขาดแคลนเพราะไม่สามารถทำนาพืชกระจูดได้เหมือนแต่ก่อนเนื่องจาก นกมาจิกกินหัวพืชกระจูดหมด (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันปัญหาวัสดุดิบจากการสังเกตและการสัมภาษณ์กลุ่มผลิตภัณฑ์งาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พบว่าในพื้นที่ไม่พืชกระจูดเพียงพอ ที่จะนำมาใช้ในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในพื้นที่ได้เลย วัสดุดิบทั้งหมดพ่อค้านำมาขาย ซึ่งเป็นวัสดุดิบที่มาจากตำบลเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในพื้นที่พรุธรรมชาติและนาพืชกระจูด ของตำบลทะเลน้อย ถอง แก้วแฝก สมาชิกกลุ่มในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยกล่าวว่า สาเหตุของการ ขาดแคลนวัสดุดิบของพื้นที่พรุในทะเลน้อยจากเกิดภาวะน้ำท่วมเมื่อช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา ทำให้พืชกระจูดในพื้นที่พรุธรรมชาติและนากระจูดของชาวบ้านตาย ทำให้มีไม่เพียงพอ กับการนำมาผลิตงานศิลปหัตถกรรมในปัจจุบัน ปลูกใหม่ทั้งในที่พรุธรรมชาติและที่นาของตนเอง ก็ไม่สามารถปลูกได้เนื่องจากนกจิกกินหัวต้นพืชกระจูดหมดไม่สามารถขึ้นมาทดแทนใหม่ได้ (ถอง แก้วแฝก. 2555 : สัมภาษณ์)

กำนันตำบลนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กล่าวว่าพื้นที่ทุ่งพืชกระจูด นับพันไร่ ไม่มีพืชกระจูดที่สามารถถอนขึ้นมาใช้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้เลย สาเหตุ สำคัญที่ทำให้พืชกระจูดไม่สามารถเติบโตขึ้นมาใช้งานได้เลยนอกจากนกจิกกินหัวพืชกระจูดแล้ว ยังสืบ เนื่องจากระบบนิเวศในบริเวณป่าพรุเปลี่ยนแปลงจากการปิดปากวะซึ่งทำให้ระบบนิเวศน้ำป่าพรุทะเล น้อยไม่หมุนเวียน (อัมพร ทองเนื้อขาว. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 89 สภาพป่าพรุพื้นที่พืชกระจูดขึ้นตามธรรมชาติ



ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุต หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง กล่าวว่า ปัญหาวัตถุดิบในตำบลทะเลน้อยหายากมากขึ้น เมื่อก่อนทำนากระจุตไว้ 2 ไร่ ปัจจุบันไม่ได้ผลผลิตแล้ว ปลูกใหม่รดน้ำจืดถอนหัวอ่อนเสียหายหมด ถ้าจะทำนาพืชกระจุตต้องกางมุ้งถึงจะได้ผล ก็แก้ไขปัญหา วัตถุดิบโดยการสั่งซื้อมาจากตำบลเคร็ง (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลทะเล กล่าวว่าเป็นปัจจุบันในเขตพื้นที่ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พืชกระจุตธรรมชาติไม่มีพืชกระจุตให้ชาวบ้านถอนมาใช้ในงานศิลปหัตถกรรมเหมือนในอดีต นาพืชกระจุตที่ชาวบ้านเคยทำก็กำลังจะหมดไปจากพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในพื้นที่ซื้อพืช กระจุตสดมาจากตำบลเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช (นพดล หมั่นรอด. 2555 : สัมภาษณ์)

ประธานกลุ่มกระจุตวรรณีก่อว่าในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนาผิง จังหวัดพัทลุงพบปัญหาด้านวัตถุดิบมีราคาแพง หายาก ชาวบ้านในพื้นที่แถบนี้ขาดแคลนวัตถุดิบ มีบ้างก็ ไม่มีใครไปถอนมาใช้ นอกจากชาวบ้านที่ผลิตเพื่อใช้เอง ผลิตเพื่อขายก็สั่งซื้อวัตถุดิบพืชกระจุตสดโดยมี พ่อค้านำมาส่งให้ถึงที่บ้าน ราคาแตกต่างกันไปตามขนาด ความสั้น ความยาว ปัจจุบันมีมัดละ 40 - 50 บาท ราคาขึ้นอยู่กับฤดูกาล ช่วงฤดูฝนราคาจะสูงหน่อย (วรรณิ เสงษ์หวด. 2555 : สัมภาษณ์)

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระจุตบ้านห้วยลึก ตำบล ท่าสะท้อน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าถึงแม้ในพื้นที่บ้านห้วยลึกจะมีวัตถุดิบเพียงพอในการใช้สอยแต่ ความจริงแล้วในปัจจุบันวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ หายากมากขึ้นและมีราคา แพงเนื่องจากคนในพื้นที่ไม่ได้ยึดอาชีพจักสานงานศิลปหัตถกรรมจากพืชกระจุตเป็นหลัก จึงทำให้ต้องสั่ง วัตถุดิบจากพื้นที่อื่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ แทนการใช้วัตถุดิบในพื้นที่ (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)

2.2 ขั้นตอนการผลิต

ปัญหาด้านขั้นตอนการผลิต คือ ข้อขัดข้องในวิธีการนำพืชกระจุตมาใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น จากการศึกษาพบว่าข้อขัดข้องในขั้นตอนการผลิตงาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้มี ดังนี้

2.2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนเตรียมพืชกระจุตเพื่อใช้สอยอาจก่อให้เกิดอันตราย กับผู้ผลิต เช่น เคียว เครื่องรีด สีย้อม เป็นต้น

2.2.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการตกแต่งผลิตภัณฑ์พืชกระจุตอาจก่อให้เกิดอันตราย กับผู้ผลิต เช่น วานิช ทินเนอร์ กาว เล็กเกอร์ เข็มและจักรอุตสาหกรรม เป็นต้น

2.2.3 ปัญหาขั้นตอนการผลิตที่ต้องอาศัยแสงแดดตามธรรมชาติ ก่อให้เกิด ปัญหาต่อขั้นตอนเตรียมพืชกระจุตในช่วงฤดูฝน

ปัญหาในขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในพื้นที่ภาคใต้ของ แต่ละกลุ่มมีปัญหาแตกต่างกันไปบ้าง ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านทอน กล่าวว่าปัญหาในขั้นตอน การผลิตของกลุ่มอยู่ที่ผู้สานมีจำนวนน้อยลงเนื่องจากไม่มีเงินทุนหมุนเวียนให้สมาชิกนำไปเป็นทุนในการ ซื้อวัตถุดิบ ซึ่งมีราคาแพงมากขึ้นผู้สานจึงหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นที่ได้เงินโดยไม่ต้องลงทุนไปก่อน (แฉะนะ บินป้อราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาในขั้นตอนการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตต้องอาศัยแสงแดดจาก สภาพธรรมชาติเมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูฝนทำให้ไม่สามารถนำพืชกระจุตออกตากแดดได้ ทำให้ขาดแคลน



วัตถุประสงค์มาใช้ในการจักสานทำให้ต้องผัดนวดในการสังขี้ (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์ ; อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์ ; ชยาวัฒน์ แดงมา. 2555 : สัมภาษณ์)

กำนันตำบลพนาสูง กล่าวว่าปัญหาในขั้นตอนการย้อมสีเพื่อใช้ผลิตผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของลูกบ้าน นอกจากนี้ยังทำให้น้ำในระบบนิเวศเน่าเสียเนื่องจากสีที่ใช้อย้อมเป็นสีเคมีซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ผลิตเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามที่หน่วยงานราชการเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัยในการทำงานการผลิตที่ปลอดภัยยังทำแบบเดิมๆ ที่สืบทอดกันมา (อัมพร ทองเนื้อขาว. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาในขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดอาจก่อให้เกิดอันตรายกับสุขภาพของผู้ผลิตได้ในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมกระจูด การถอนพีชกระจูดจากทุ่งอาจก่อให้เกิดอาการปวดเมื่อยและคันตามร่างกายได้นอกจากนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในการถอนกระจูดอย่างเคียวและกระจูดก็อาจบาดมือได้ ส่วนในขั้นตอนการรีดกระจูดอาจเกิดอันตรายจากการตกหลุกกลิ้งหรือเครื่องรีดหนีบมือ ฝุ่นผง เชื้อรา ในกระจูดพัดเข้าจมูก ปาก ตาได้ ในปัจจุบันมีการตกแต่งผลิตภัณฑ์ให้มีความแวววาวมากขึ้นก็จะใช้เหล็กเกอร์ทาผลิตภัณฑ์ซึ่งอันตรายจากการสูดดมเหล็กเกอร์ก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญต่อสุขภาพของผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมในปัจจุบัน (แก้ว รักแก้ว. 2555 : สัมภาษณ์)

ขั้นตอนการตกแต่งผลิตภัณฑ์หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์อาจก่อให้เกิดอันตรายจากการทำงานจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการตกแต่งผลิตภัณฑ์งานกระจูดได้ เช่น เข็มตำมือ กรรไกรบาดมือ สูดดมวาณิชทำให้เกิดการระคายเคือง จมูกตาซึ่งผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดต้องระมัดระวังในการทำงานนี้ด้วย (เพ็ญพร มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 90 ปัญหาที่เกิดจากการย้อมสีเส้นตอกพีชกระจูด

ปัญหาในขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ปัจจัยสำคัญในขั้นตอนการผลิตต้องใช้แรงงานคน ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมกระจูดในอนาคตตั้งที่ชาวบ้านในชุมชนแล้วว่า

"เยาวชนหลายพันคนในชุมชน มีเพียงไม่กี่คนที่สนใจงานศิลปหัตถกรรมจักสานพื้นบ้านพีชกระจูด ส่วนใหญ่จะออกไปเรียนและรับจ้างทำงานในเมืองกัน" (คำนึ่ง แยมสุวรรณ. 2555 : สัมภาษณ์)



"เด็กรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจุด อาจต้องรอให้เด็กรุ่นใหม่มีความเป็นผู้ใหญ่และถึงวัยที่จะหาเลี้ยงครอบครัวก่อน" (มะนะะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

2.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์

ปัญหารูปแบบผลิตภัณฑ์ คือ ข้อขัดข้องในรูปแบบหรือโครงสร้างของผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชระจุดเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีข้อขัดข้องในรูปแบบการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจุดในชุมชนภาคใต้สรุปได้ ดังนี้

2.3.1 ขาดความรู้ ทักษะ ความสามารถในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องของกลุ่มผู้บริโภคปัจจุบัน

2.3.2 ไม่มีเวลาในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

2.3.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมผลิตง่าย ราคาถูก แต่ขายได้

ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชระจุดยังขาดความรู้ และทักษะในการออกแบบหรือแปรรูปให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ การผลิตผลิตภัณฑ์ยังใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นหลักเพราะขายได้ง่าย ราคาไม่แพง และไม่มีเวลาในการคิด และจักสานรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีน้อยผลิตไม่ทันกับความต้องการของลูกค้า จึงไม่มีเวลาสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมา (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ ทางกลุ่มยังขาดความรู้และทักษะ เนื่องจากไม่มีเวลาศึกษารูปแบบใหม่และไม่มีครูมาสอน ทั้งนี้การผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม เช่น เสื่อ กระสอบนั่ง จักสานง่าย ขายง่ายเพราะราคาถูก ผลิตเท่าไรก็ไม่พอกับความต้องการของลูกค้าสมาชิกกลุ่มจึงไม่มีเวลาคิด หรือสร้างสรรค์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ออกมาขายให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นกว่าการผลิตเสื่อ และกระสอบนั่ง (พร นวลแก้ว. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหารูปแบบผลิตภัณฑ์ยังมีปัญหาเนื่องจากทางกลุ่มยังผลิต ผลิตภัณฑ์แบบเดิมๆ เนื่องจากขาดบุคลากรในการออกแบบที่มีความชำนาญในการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุดโดยเฉพาะ และขาดความรู้ในการสั่งซื้อวัสดุที่ทันสมัยมาแปรรูปหรือตกแต่งผลิตภัณฑ์ (คล่อง ชุ่นเซ่ง. 2555 : สัมภาษณ์)

ชาวบ้านตำบลเค็งกล่าวว่าคุณจักสานเสื่อกระจุดมาตั้งแต่ออกจากโรงเรียน ปัจจุบันประกอบอาชีพสานเสื่อกระจุดเพียงอย่างเดียว จักสานทั้งวัน ได้วันละ 2 ผืน ขายในราคาพ่อค้ามารับซื้อถึงบ้าน ผืนละ 100 บาท เสื่อขนาด 1.20 X 3 เมตร ผลิตเท่าไรก็ขายได้หมด เหตุผลที่จักสานเสื่อกระจุดเพียงอย่างเดียวเพราะจักสานด้วยลายสองเพียงอย่างเดียวไม่ยุ่งยากไม่ต้องย้อมสีใช้สีกระจุดธรรมชาติไม่เป็นอันตรายกับสุขภาพเพราะแพ้สีจะทำให้คันตมูก ขึ้นผื่นคันตามเนื้อตัว หายใจไม่ออก (สุข หนูดวง. 2555 : สัมภาษณ์)

หนูจาย คงบุญ อายุ 63 ปี กล่าวว่าตนจักสานเสื่อกระจุดเพียงอย่างเดียวเพราะจักสานง่าย ขายได้ง่าย จักสานเสร็จก็ขายได้เลยเพราะต้องเอาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ไม่มีเงินเก็บ ทำกินไปวันๆ ถ้าผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นขายยากไม่มีพ่อค้ามารับซื้อถึงบ้าน (หนูจาย คงบุญ. 2555 : สัมภาษณ์)



ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายของกลุ่มก่อให้เกิดปัญหาในการควบคุมมาตรฐานการผลิตภัณฑ์และผลิตได้ซ้ำ ในอนาคตทางกลุ่มจะผลิต ผลิตภัณฑ์ให้น้อยขึ้นลง รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หลากหลายไม่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ารายใหญ่ที่สั่งสินค้าเป็นจำนวนหลักร้อยชิ้นในคราวเดียวเพราะจะทำให้ต้นทุนในตัวผลิตภัณฑ์นั้นมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนในการประกอบกิจการ ลวดลายจะตอบสนองผู้บริโภคที่เป็นลูกค้าปลีก หรือซื้อสินค้าจำนวนน้อยขึ้น อาจซื้อเพื่อใช้เอง หรือซื้อเพื่อเป็นของฝากเท่านั้น (พัชรี จิรดิลก. 2555 : สัมภาษณ์)

2.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์

ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์ คือ ข้อขัดข้อง อุปสรรคในการให้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดในชุมชนผลิตโดยทั่วไปยังมีข้อขัดข้องในคุณภาพผลิตภัณฑ์พีชกระจูด ไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์อยู่บ้างซึ่งพบในทุกชุมชนพื้นที่ศึกษา เช่น ผลิตภัณฑ์มีรา สีย้อมตก วัสดุบิดแตกหัก มีคราบสนิมน้ำ ผลิตภัณฑ์กรอบ

ปัญหาคุณภาพของผลิตภัณฑ์กลุ่มยังพบปัญหาในขั้นตอนการเคลือบเงาผลิตภัณฑ์พีชกระจูดทำให้ผลิตภัณฑ์กรอบและแตกง่าย (ปราณี บัวแก้ว. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์กลุ่มยังประสบปัญหาผลิตภัณฑ์มีราขึ้น สีที่ย้อมยังเป็นอันตรายกับผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรม (เพ็ญพร ช่างเรือ. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันขาดความประณีตสวยงาม การสร้างสรรค์ลวดลายในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเหมือนในอดีตเริ่มเรื้อนหายไปเนื่องจากในปัจจุบันผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไม่ได้คำนึงถึงการสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มุ่งแสวงหากำไรจากการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ง่าย ๆ เช่น จักสานเป็นแค่เพียงลายสองก็สามารถนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์กระจูดต่างๆ ได้มากมาย นำวัสดุอื่นมาตกแต่งก็ขายได้แล้ว (อัมพร ทองเนื้อขาว. 2555 : สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 91 เชื้อราในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด



2.5 ด้านเทคโนโลยี

ปัญหาด้านเทคโนโลยี คือ อุปสรรคในสิ่งที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเครื่องมือที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดในชุมชนภาคใต้ จากการศึกษาพบว่าปัญหาในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดในหลายด้านสรุปผลการวิเคราะห์ ดังนี้

2.5.1 ปัญหาการนำเทคโนโลยีมาใช้ในขั้นตอนการผลิตพบว่าอุปกรณ์ เครื่องมือ มีราคาแพง เช่น เครื่องรีดไฟฟ้า จักรอุตสาหกรรม เครื่องอบ

2.5.2 ปัญหาการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และโฆษณาผลิตภัณฑ์เนื่องจากไม่มีความรู้ และขาดช่องทางในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ในการถ่ายทอดความรู้ รวบรวมความรู้ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าผู้ประกอบการและผู้บริโภค

ปัญหาด้านเทคโนโลยีทางกลุ่มขาดอุปกรณ์ทั้งเครื่องรีดไฟฟ้าซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญในขั้นเตรียมกระจุดเพื่อการจักสานแต่ทางกลุ่มก็ใช้เทคโนโลยีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษคือใช้ลูกกลิ้งรีดแทนหรืออาจนำวัตถุดิบพีชกระจุดไปจ้ำงรีด ก้าละ 3 บาท นอกจากนี้กลุ่มยังขาดแคลนจักรอุตสาหกรรมในขั้นตอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ถ้าลูกค้าสั่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์กระจุด จำพวกเสื้อปกนิก หรืองานผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้การตัดเย็บทางกลุ่มต้องจ้างให้กลุ่มเครือข่ายทำส่งให้ลูกค้าแทน (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาด้านเทคโนโลยีทางกลุ่มยังขาดเครื่องรีดไฟฟ้าเพราะมีราคาแพงไม่มีงบประมาณในการติดตั้ง ปัจจุบันในขั้นตอนรีดกระจุดก็จ้าง มัดละ 3 บาท ไม่ใช้ลูกกลิ้งรีดเพราะใช้เวลามาก ไม่มีแรงงานในการรีดโดยใช้ลูกกลิ้ง เพราะทุกคนต้องทำมาหากิน จ้างรีดรวดเร็วกว่าประหยัดเวลากว่า (แมะนะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

2.6 เครือข่าย

ปัญหาเครือข่าย คือ ข้อขัดข้อง อุปสรรคในการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกันในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุด จากการศึกษาพบว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุดในชุมชนภาคใต้มีข้อขัดข้อง และอุปสรรคในการประสานงานของกลุ่มคน องค์กร ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.6.1 กลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพีชกระจุดไม่เห็นความสำคัญของการติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มผลิตภัณฑ์ด้วยกันเองและองค์กรที่เข้ามาให้การสนับสนุนและพัฒนา

2.6.2 กลุ่มเครือข่ายมีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยส่วนใหญ่เป็นการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ

2.6.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพีชกระจุดมีเครือข่ายที่ไม่เข้มแข็ง และยังไม่มีการได้เข้ามาส่งเสริมในด้านนี้อย่างเป็นทางการ

ประธานกลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดพบว่าทุกกลุ่มตอบไปในทิศทางเดียวกันว่าไม่มีปัญหาด้านเครือข่ายในการขับเคลื่อนกลุ่มให้พัฒนาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดให้ได้มาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน ในทางตรงกันข้ามจากการสังเกตและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนและพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดพบว่ากลุ่ม



ผลิตไม่ได้ใช้เครือข่ายในการขับเคลื่อนและพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยส่วนใหญ่จะต่างกลุ่มต่างผลิตตามความรู้ของสมาชิกกลุ่มและถ่ายทอดภูมิปัญญาในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายในในกลุ่มผลิต

2.7 การส่งเสริมและพัฒนา

ปัญหาการส่งเสริมและพัฒนา คือ ข้อขัดข้อง อุปสรรคในการให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น พบว่าปัญหาการส่งเสริมและพัฒนาในกลุ่มผลิตหัตถกรรมพืชกระทู้อายในชุมชนภาคใต้มีข้อขัดข้องอุปสรรคในการให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.7.1 หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาไม่มีการทำงานไม่ต่อเนื่อง ไม่ได้สำรวจความต้องการของกลุ่มผลิต ให้การส่งเสริมและพัฒนาไม่ทั่วถึงทุกชุมชน กลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนา ก็จะได้รับอยู่เสมอ กลุ่มที่ไม่ได้รับก็จะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรใด

2.7.2 กลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรมพืชกระทู้อายในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมพัฒนาจึงทำให้ไม่ได้นำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนาพบว่าหน่วยงานราชการได้อนุญาตให้ในพื้นที่มีการจัดตั้งกลุ่มมากขึ้นไปก่อให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดกันเองในพื้นที่นอกจากนี้การส่งเสริมและพัฒนาของรัฐมีมาเป็นระยะๆ ไม่ต่อเนื่องทำแล้วไม่ได้ติดตามผล หมดงบประมาณก็กลับมีงบประมาณลงมากี่มาใหม่ ไม่ได้ถามความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตว่าต้องการให้รัฐช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาในด้านใด (แมะนะะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์ ; เฉลา เอียดเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์)

2.8 ด้านการบริหารจัดการตลาด

ปัญหาการบริหารจัดการตลาด คือ ข้อขัดข้อง อุปสรรคในการวางแผนด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น จากการศึกษาพบว่าข้อขัดข้องอุปสรรคด้านการบริหารจัดการตลาด ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู้อายภาคใต้เป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอ ดังนี้

2.8.1 ปัญหาด้านการผลิต

ปัญหากลุ่มไม่มีเงินทุนในการรับซื้อผลิตภัณฑ์กระทู้อายของสมาชิก เพราะสมาชิกทุกคนเมื่อผลิต ผลิตภัณฑ์มาส่งกลุ่ม ก็ต้องการเงินสดไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ต่อเนื่องเพราะสมาชิกบางคนก็ต้องไปรับจ้างทำงานอย่างอื่นก่อนที่ได้เงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ก่อนจะมาจักสานผลิตผลิตภัณฑ์ส่งให้กับกลุ่ม (แมะนะะ บินปือราเฮง. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาเงินทุนเป็นปัญหาสำคัญของกลุ่มเนื่องจากต้นทุนในการผลิตผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันต้องใช้เงินทุนสูงทั้งราคาวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ตกแต่งผลิตภัณฑ์ ค่าขนส่ง และเครื่องมือในการผลิตอย่าง เครื่องรีดกระทู้อาย (ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหามีผู้ผลิตจำนวนมากขึ้นทั้งที่รวมกลุ่มกันในชุมชน ทำเป็นธุรกิจในครอบครัวหรือทำเองขายเองในชุมชน ซึ่งคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมาอาจมีความแตกต่างกัน แต่ราคาขายไม่สามารถทำให้แตกต่างกันได้เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่จะหาซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูกโดย



ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพในการผลิตหรือการใช้งานจึงทำให้สินค้าที่ผลิตมีคุณภาพดีไม่สามารถขายในราคาที่สูงไปกว่าสินค้าที่มีมาตรฐานในการผลิตต่ำได้ (เฉลา เอียดเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาในการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีความยุ่งยากในการบอกรูปแบบ ขนาด สี สีสวดลายที่ตรงกับความต้องการ เพราะสินค้าของกลุ่มไม่มีรหัสสินค้าที่แน่นอนในการสั่งซื้อ ส่วนใหญ่จะเดินทางมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง (อังคณา ช่วยแก้ว. 2555 : สัมภาษณ์)

2.8.2 ปัญหาด้านราคา

ปัญหาการกำหนดราคามาตรฐานผลิตภัณฑ์ไม่สามารถกำหนดได้ เนื่องจากในชุมชนไม่มีแหล่งท่องเที่ยวทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่จำนวนมาก ทำให้กลุ่มไม่มีความเข้มแข็ง และมีการตัดราคาขายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมกระจุดในพื้นที่กันเอง ผู้ผลิตมีการผลิตแบบเร่งรีบในลักษณะ " รีบผลิต รีบซื้อ รีบขาย" ทำให้ผลิตภัณฑ์ดูไม่มีราคา (เฉลา เอียดเกลี้ยง. 2555 : สัมภาษณ์ ; ยินดี อรุณรัตน์. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของการแข่งขันทางการตลาดสูงมาก ทั้งการตัดหน้าราคาตัวเองในพื้นที่ หรือออกงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานราชการจัดให้ บ้างครั้งไปออกงานแสดงสินค้าต่างจังหวัด ราคาขายของผลิตภัณฑ์กระจุดราคาหนึ่ง แต่ต้องขายในอีกราคาที่ต่ำกว่าที่ทางกลุ่มตั้งราคาไว้ก็จำเป็นต้องขายดีกว่าต้องบรรทุกลูกกลับมาไม่คุ้มค่าขนส่งกลับ (สุพิศ ปานช่วย. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาการบริหารจัดการตลาดในช่วงนี้จะประสบกับภาวะน้ำมันแพง วัตถุดิบมีราคาเพิ่มสูงขึ้นทุกตัว ทั้งวัตถุดิบกระจุดสด สี ค่าขนส่ง ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นแต่ยังขายผลิตภัณฑ์กระจุดในราคาเท่าเดิมทำให้กลุ่มต้องแบกรับภาวะต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น (เพียง ไข่ม้วน. 2555 : สัมภาษณ์)

2.8.3 ปัญหาด้านช่องทางจัดจำหน่าย

ปัญหาของช่องทางจัดจำหน่ายส่งต่อต่างประเทศมีปัญหาในเรื่องของภาษา ไม่มีล่าม เพราะสมาชิกกลุ่มไม่มีใครพูดภาษาอังกฤษได้ มีการติดต่อกับลูกค้าชาวจีน ส่งสินค้าให้ 2 ครั้งก็ไม่ติดต่อกันอีกเลยเพราะล่ามในการสื่อสาร ลูกค้าชาวเกาหลีมาติดต่อวัตถุดิบแต่มีปัญหาในการขนส่งล่ามและสื่อสารกันไม่ค่อยเข้าใจ ส่วนประเทศมาเลเซียก็ส่งสินค้าให้หลายครั้งการสื่อสารภาษาก็ล่ามก็เลยไม่ได้ติดต่อกันอีก (วรรณิ เสงฮวด. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาในการบริหารจัดการตลาดจะประสบกับความไม่แน่นอนของตลาดจัดจำหน่ายบ้างช่วงมีงานที่หน่วยงานราชการจัดให้ออกจำหน่ายบ่อยจนไม่มีสินค้าจะขาย บ้างช่วงไม่มีงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานราชการจัดให้ก็มีผลิตภัณฑ์ค้างอยู่จำนวนมากไม่รู้จะนำไปจำหน่ายที่ใดเพราะกลุ่มของตนไม่มีร้านค้าจำหน่ายประจำโดยตรงนอกจากจำหน่ายในพื้นที่จังหวัดจัดสรรให้ (อรุณ มาเอียด. 2555 : สัมภาษณ์)

ปัญหาการบริหารจัดการตลาดทางกลุ่มขาดบุคลากรที่มีความรู้ในด้านบริหารจัดการและเชี่ยวชาญด้านการทำบัญชี ตลาดต่างประเทศ การประชาสัมพันธ์โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคสินค้าออนไลน์ได้ (คลอง ชุ่นเซ่ง. 2555 : สัมภาษณ์)

2.8.4 ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด

ทุกกลุ่มผลิตในชุมชนพื้นที่ศึกษาพบปัญหาในด้านการส่งเสริมการตลาด ไม่มีกลุ่มองค์กรใดเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านนี้อย่างเป็นรูปธรรม ที่มีอยู่ก็ไม่ประสบความสำเร็จใน



การส่งเสริมการขายอย่างแท้จริง หรือให้การช่วยเหลืออยู่ในกลุ่มเล็กๆ ที่ยังไม่ลงไปถึงชาวบ้านในชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปผลการศึกษาปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุภาคใต้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพบว่าปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุภาคใต้ ทั้ง 8 ด้าน ด้านวัตถุดิบมีราคาเพิ่มมากขึ้น ขั้นตอนการผลิตที่เป็นอันตรายกับสุขภาพ รูปแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่ทันสมัย คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานเท่ากับที่ส่งขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เทคโนโลยีในขั้นตอนการผลิต จัดจำหน่ายยังไม่ทันสมัยยังใช้วิธีการจัดจำหน่ายแบบเดิมๆ มีเพียงบ้างกลุ่มเท่านั้นที่มีการซื้อขายด้วยช่องทางใหม่ๆ และจากการสังเกตพบว่ากลุ่มที่จัดจำหน่ายด้วยช่องทางที่ทันสมัยส่วนใหญ่ไม่ใช้กลุ่มชาวบ้านในชุมชนอย่างแท้จริง เครือข่ายกลุ่มชุมชนไม่เข้มแข็ง การส่งเสริมและพัฒนาไม่ต่อเนื่องและไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน การบริหารจัดการที่ยังขาดความรู้และแนวทางการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุภาคใต้ พบว่าแบ่งปัญหาออกเป็น 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยปัญหาภายในและปัจจัยปัญหาภายนอก ดังนี้

1. ปัจจัยปัญหาภายใน

- 1.1 วัตถุดิบในพื้นที่ไม่พอผลิต โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง และกลุ่มชุมชนควนลัง จังหวัดสงขลา วัตถุดิบในการผลิตมีราคาแพง
- 1.2 ขาดนักออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์อย่างแท้จริงในทุกชุมชน
- 1.3 อุปกรณ์เครื่องมือในการเตรียมกระจุยยังมีน้อย เครื่องมือที่ทันสมัยใช้การไม่ได้ เมื่อเสียไม่สามารถใช้งานได้ จะไม่มีการซ่อมแซม เนื่องจากเครื่องมือที่หน่วยงานราชการผลิตขึ้นมา มีราคาแพง ใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายได้แต่เมื่อมีค่าใช้จ่ายชุมชนไม่มีเงินพอที่จะซ่อมแซมหรือซื้อหามาใช้งานแทนได้ด้วยตนเองต้องรอให้หน่วยงานของรัฐเข้าช่วยเหลือ
- 1.4 กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ได้คิดรูปแบบให้แปลกใหม่ เคยได้รับการถ่ายทอดแบบใดมาก็ทำแต่แบบนั้น หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าคนกลาง
- 1.5 ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน กลุ่มชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการผลิตน้อย มีแนวทางในการพัฒนาฝีมือและรูปแบบได้ แต่ขาดเงินทุนที่จะนำมาเป็นทุนในการสร้างสรรค์รูปแบบแปลกใหม่ๆ เพื่อวางขายในตลาดใหม่ๆ เฉพาะรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยกว่า

1.6 ขาดความรู้ในการบริหารจัดการตลาด ทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นของการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การหาช่องทางในการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดให้รอบด้าน กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในระบบของการบริหารจัดการตลาด ซื้อ ขาย ตามความต้องการของคนในท้องถิ่น ไม่ทำการตลาดกลุ่มลูกค้าใหม่

2. ปัจจัยปัญหาภายนอก ได้แก่

- 2.1 การแพร่กระจายและผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ ผลิตภัณฑ์ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยทำนองเดียวกันกับผลิตภัณฑ์แบบกระจุยดั้งเดิม ได้ขยายตัวออกกว้างขวางและต่อเนื่องมีกำลังทั้งด้านการผลิตและกระจายผลผลิตสูงกว่ามากทำการบริหารจัดการตลาดดีกว่า มีราคาถูกกว่า



และมีความเป็นระบบเพราะกระทำในรูปขององค์กร จึงสามารถติดตามของผลิตภัณฑ์กระจุตเข้าถึงในสังคมชนบท แสนิยมดีกว่างานหัตถกรรมพื้นบ้าน

2.2 การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผลิตและไม่ตรงเป้าหมายที่แท้จริง

2.3 หน่วยงานของรัฐบาลการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในองครวมของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตอย่างเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตในชุมชนภาคใต้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

2. วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

1. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนาการ และประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้ ออกเป็น 3 แนวคิดดังนี้

1.1 แนวคิดอนุรักษ์นิยม

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตตามแนวคิดอนุรักษ์นิยม พบว่าการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตยังคงเน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อใช้สอยแบบดั้งเดิมและผลิตสำเร็จในขั้นตอนเดียว คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชน และมีแนวคิดการผลิตเพื่อรักษาสິงแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดอนุรักษ์นิยมเน้นการคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพีชกระจุตที่มีคุณภาพในขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุตเพื่อจักสาน โดยใช้เส้นตอกพีชกระจุตขนาดเล็ก สีขาวนวล ย่อมสีคุณภาพดี การจักสานเน้นลวดลายที่ประณีต ใช้แรงงานฝีมือในการผลิต ไม่พึ่งพาเทคโนโลยีและเทคนิคในการสร้างสรรค์แบบสมัยใหม่เพื่อลดต้นทุนการผลิต

1.2 แนวคิดสมัยนิยม

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ตามแนวคิดสมัยนิยม พบว่าการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุต กลุ่มผู้ผลิต ตอบสนองผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม เลือกผลิตตามกระแสนิยมของวัยรุ่น ผลิตเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าชาตินิยม โดยออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ดีไซน์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งที่ทันสมัยและใช้สีส้นมาเพิ่มมูลค่าให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค

1.3 แนวคิดการตลาดนิยม

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต ตามแนวคิดการตลาดนิยมพบว่าการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุต ไม่ได้เน้นการออกแบบ



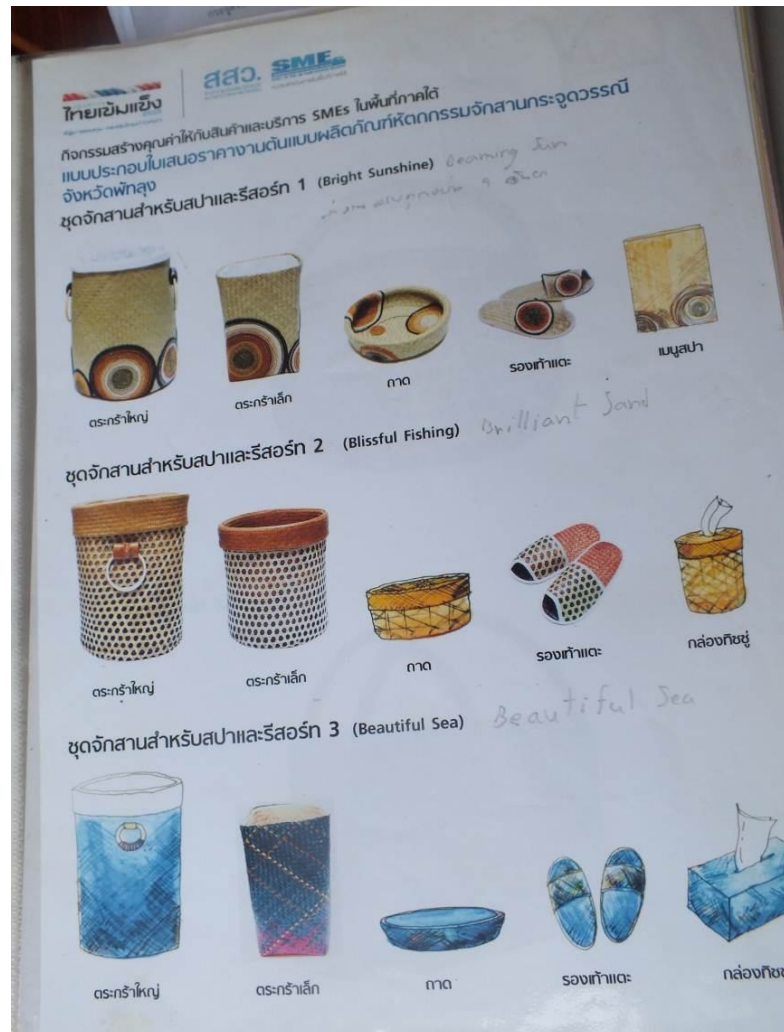
ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพียงอย่างเดียว แต่นั่นการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางความรู้สึกรับและนำผลิตภัณฑ์ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แนวคิดและวิธีการในการสร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในกลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ หลายคนมีแนวคิดและวิธีการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดต่อไป ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแนวคิดเชิงสร้างสรรค์จากงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดดังนี้

มนต์พงศ์ แซ่ฮวด (2555 : สัมภาษณ์) นักศึกษาสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์
ครอบครัวประกอบกิจการการผลิตงานศิลปะหัตถกรรมพีชกระจูดในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย

“กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดวรรณิ” และได้รับรางวัลรองชนะเลิศไทยสร้างสรรค์ ประจำปี 2555 กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาพื้นบ้านงานศิลปะหัตถกรรมพีชกระจูดว่าการผลิตงานศิลปะหัตถกรรมกระจูดส่งขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยทำการตัดแปลงผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจูดให้เป็นเครื่องใช้ภายในบ้าน มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย สวยงาม สร้างคุณค่าและเสริมอรรถประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง การผลิตงานศิลปะหัตถกรรมได้จำนวนมากและเป็นที่ต้องการของลูกค้าเนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีความโดดเด่นในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นในพื้นที่ แต่ลงตัวด้วยการใช้แนวคิดของการนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ด้วยการนำเอาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นภาคใต้มาประยุกต์ใช้ในการใส่สี สีสัน รูปทรงของผลิตภัณฑ์ การออกแบบลวดลายตลอดจนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผูกพันกับธรรมชาติ ไม่ก่อให้เกิดมลพิษซึ่งเป็นการเพิ่มความโดดเด่นในชิ้นงานให้แตกต่างจากผู้ผลิตรายอื่นๆ ด้วยการผสมผสานที่ลงตัวจากความรู้ทางทฤษฎีที่ได้รับการศึกษาในห้องเรียนบวกกับความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดงานศิลปะหัตถกรรมพีชกระจูดจากบรรพบุรุษทำให้การสร้างสรรค์ออกแบบผลิตภัณฑ์งานศิลปะหัตถกรรมกระจูดมีความลงตัวของรูปทรง ลวดลาย และสี สีสันที่ผ่านการย้อมด้วยเทคนิคเฉพาะตัวจากสีธรรมชาติ อันเป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษผสมผสานกับกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ ยึดแนวทางศิลปะและคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ด้วยการเพิ่มอัตลักษณ์ภาคใต้เข้ามาเติมแต่ง ให้เกิดสี สีสันและลวดลายบนผลิตภัณฑ์กระจูด เช่น การไล้โทนสีเลียนแบบสีดอกไม้ การดึงจุดเด่นสี สีสันของชุดมโนราห์ ลายผ้าปาเต๊ะ สี สีสันของหาดทราย และท้องทะเลอันดามัน





ภาพประกอบ 92 การสร้างสรรค์แบบผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้การบริหารกลุ่มที่มีโครงสร้างแตกต่างจากกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุดอื่นๆ ในพื้นที่ยังเป็นตัวเสริมและพัฒนาให้เกิดการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์





ภาพประกอบ 93 โครงสร้างการบริหารกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุจวรวรรณ

จากภาพประกอบ 93 แสดงโครงสร้างกลุ่มหัตถกรรมกระจุจวรวรรณมีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มผลิตภัณฑ์อื่นๆ ในพื้นที่ศึกษาที่มีสายงานฝ่ายผลิตภัณฑ์ที่ประกอบด้วยฝ่ายนักออกแบบ ฝ่ายผลิต และฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ สายงานการตลาดประกอบด้วยฝ่ายการตลาดและฝ่ายขาย และสายงานบัญชีประกอบด้วยฝ่ายบัญชี ซึ่งโครงสร้างการบริหารกลุ่มดังกล่าวทำให้เห็นกาออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งของการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรระจูด

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุจูดบ้านทอนฮีเลเป็นครูสอนงานผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมกระจุจูด กล่าวว่าการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมที่ขจรระจูดอยู่ที่วัดถุดิบที่ขจรระจูดจากพื้นที่พุทธธรรมชาติที่มีเส้นเล็ก ทน เหนียว ไม่กรอบ เมื่อใช้ผลิตภัณฑ์กระจุจูดไปนานๆ จะมีความแวววาว การย้อมสีที่มีเทคนิคเฉพาะและที่สำคัญวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่อื่นไม่สามารถผลิตได้ นอกจากนี้การบริหารงานของกลุ่มก็มีผลต่อการสร้างสรรค์การผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรระจูดเช่นกัน คือการที่มีสมาชิกกลุ่มที่มีความอดทน มีน้ำใจ ความสมัครสมานสามัคคี มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกแต่ละคนมีหน้าที่อย่างชัดเจน ทำให้กลุ่มสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้ทันตามความต้องการของลูกค้า ส่วนวิธีการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงชันนั้นก็ใช้แนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขจรระจูดที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในพื้นที่ในการนำที่ขจรระจูดมาสร้างมูลค่า ลวดลายจะเน้นลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นดั้งเดิมของพื้นที่ ทำให้งานศิลปหัตถกรรมของกลุ่มมีคุณภาพและได้รับการยอมรับมากขึ้นซึ่งปัจจุบันก็ยังคงยึดแนวทางไว้ (อามีเนาะ สาและ. 2555 : สัมภาษณ์)

เจ้าของกิจการร้านกระจุจูดราตรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่าการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากที่ขจรระจูดเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้นทางร้าน



สามารถออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ๆ ตามความต้องการของลูกค้าได้เพราะกลุ่มที่ผลิตภัณฑ์งานศิลปะหัตถกรรมดิบจากพืชกระจูดมีความชำนาญกับทางร้านมีช่างตัดเย็บที่ชำนาญสามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีการตกแต่งลวดลายให้สวยงาม ทันสมัย โดยนำวัสดุที่ทันสมัยมาตกแต่งที่สำคัญเส้นตอกพืชกระจูดที่นำมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ดิบต้องเป็นเส้นเล็กเพราะจะทำให้สามารถทำงานตกแต่งได้ง่ายมีความประณีต ละเอียด สวยกว่าเส้นตอกพืชกระจูดเส้นใหญ่ แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเส้นพืชกระจูดธรรมชาติ เน้นการคัดสรรเฉพาะวัตถุดิบที่มีคุณภาพสูงนำมาจักสานสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ สร้างเอกลักษณ์ของสินค้าให้มีความแตกต่าง ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบ รูปทรงของการจักสานที่สวยงามมากขึ้นเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยการย้อมสีโทนสีธรรมชาติ นำวัสดุธรรมชาติอื่นๆ มาผสมผสานกับลวดลายสีสันทึบที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้ (จิรศักดิ์ นาคสุทธิ์. 2555 : สัมภาษณ์)

เจ้าของกิจการร้านเป่ากระจูดทะเลน้อยกล่าวว่าศักยภาพในการผลิตงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดของร้านโดยส่วนใหญ่ทางร้านจะเน้นผลิตผลิตภัณฑ์กระจูด แปรรูปเป่ากระจูดดิบมาออกแบบลวดลายโดยมีพนักงานออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์และแปรรูปผลิตภัณฑ์กระจูดประจำร้าน เน้นการสร้างสรรค์ ดีไซด์ การออกแบบให้มีความสวยงาม และทันสมัยโดยนำวัสดุต่างๆ มาตกแต่งผลิตภัณฑ์ให้ดูสวยงามมากยิ่งขึ้น (พัชรินทร์ สำราญถิ่น. 2555 : สัมภาษณ์)

นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ กล่าวถึงวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดว่าวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยแนวคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมวิจัยเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยสู่ชุมชนแห่งภูมิปัญญา จึงจะเกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกสู่ท้องตลาด เช่น ผลการวิจัยของดร.วิภา แซ่เขี้ย อาจารย์ลัทธนา กิจรุ่งโรจน์อาจารย์ภาควิชาการพยาบาลศัลยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทำการวิจัยเปรียบเทียบอุณหภูมิผิวหนังบริเวณก้นกบของผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีขณะนอนบนเบาะโรงพยาบาลและเสื่อกระจูดพบว่าการนอนบนเสื่อกระจูดจะทำให้อุณหภูมิผิวหนังของกลุ่มตัวอย่างลดลงต่ำกว่าการนอนบนเบาะโรงพยาบาล เนื่องจากเสื่อกระจูดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจากพืชกระจูดมีคุณสมบัติในการดูดซับน้ำและมีความพรุนสูงจึงช่วยในการรักษาแผลกดทับของผู้ป่วยได้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแห่งภูมิปัญญางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดได้เป็นอย่างดี วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากการสร้างองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิจัยและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนา (เบญจวรรณ บัวขวัญ. 2555 : สัมภาษณ์)





ภาพประกอบ 94 กระดาษผลิตจากพืชกระจูดที่เหลือทิ้งจากงานศิลปหัตถกรรม เเบญจวรรณ บัวขวัญ
นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ



ภาพประกอบ 95 ผลิตภัณฑ์เบาะนั่งเพื่อสุขภาพพืชกระจูด ผลการวิจัยของเบญจวรรณ บัวขวัญ
นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

ธนิยา กิตติสิทโธ (2555 : สัมภาษณ์) มีประสบการณ์วิจัยการศึกษางานศิลปหัตถกรรม
ในพื้นที่ภาคใต้ กล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมภาคใต้ว่ามีหลากหลายวิธี
ด้วยกันและที่สำคัญที่สุดคือการบริหารจัดการที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะงานศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้านภาคใต้เป็นงานที่มีคุณภาพ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชิ้นงานอยู่ใน
ตัวผลิตภัณฑ์อยู่แล้วขาดเพียงการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จัก
ของกลุ่มผู้บริโภค



ข้าราชการครูโรงเรียนวัดทะเลน้อยเป็นผู้ถ่ายทอดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดให้กับนักเรียนมานับ 10 ปี กล่าว่ว่วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดมีด้วยกันหลายวิธี เช่น การสร้างสรรค์โดยคัดสรรวัตถุดิบ ลวดลายจักสานที่ประณีตสวยงามโดยในออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องผสมผสานกับวัตถุดิบตกแต่งที่มีความทันสมัย นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีสรรพประโยชน์ในการใช้สอยและมีความคงทนเพิ่มมากขึ้น (ประไพ สีนยัง. 2555 : สัมภาษณ์)

พิชัย สุขวุ่น อาจารย์สาขาวิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีประสบการณ์การศึกษาวิจัยงานหัตถกรรมกระจูด กล่าวถึงแนวคิดและวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมกระจูดว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้นเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า โดยเน้นว่าการออกแบบรูปทรง การใช้สอยและเสริมสร้างคุณค่าทางสุนทรียะในแง่มุมต่างๆ จะช่วยให้สินค้ามีความน่าสนใจมากขึ้น การซื้อของผู้บริโภคนั้นเป็นการซื้อขายนั่นคือศักยภาพของผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นคุณค่าใหม่นั้นเพิ่มขึ้น โดยเป็นความรู้สึกที่รับรู้ได้จากมุมมองของผู้บริโภคคล้ายๆ กับเป็นการบริโภคคุณค่าทางจิตวิญญาณของสิ่งเหล่านั้น จิตวิญญาณของการสร้างสรรค์ดังกล่าวอาจปรากฏอยู่ในก้อนหิน ในใบไม้ เครื่องแต่งกาย และวัสดุต่างๆ ทางวัฒนธรรม การรับรู้ว่าสิ่งเหล่านี้จำต้องอาศัยการตีความของผู้บริโภคอยู่ระดับหนึ่ง สำหรับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดนั้น ย่อมมีสุนทรียะในทัศนะดังกล่าวอยู่เช่นกัน ทั้งในแง่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ปรากฏอยู่บนเส้นลวดลายรูปทรง กรรมวิธีการผลิต ดังนั้นหากมีการออกแบบเพิ่มเติมให้ร่วมสมัย ส่งเสริมโดยการชี้ให้เห็นคุณค่าของการสร้างสรรค์ในแง่มุมต่างๆ ก็ถือว่าผู้ผลิตมีส่วนเสริมมูลค่าและคุณค่าทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้บริโภคได้รับรู้อีกต่อหนึ่ง แต่อาจมีปัญหว่าผู้บริโภคเข้าใจรหัสแห่งการสร้างสรรค์ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นปัญหาพอๆ กับการรับรู้ผลงานทางศิลปะที่ลึกซึ้ง (พิชัย สุขวุ่น. 2555 : สัมภาษณ์)

พรเทพ บุญจันทร์เพชร ครูสาขาวิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง กล่าวถึง การสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดว่าสิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่การประชาสัมพันธ์ให้งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศ และต่างประเทศ งานจึงจะขายได้ ผลิตให้ได้อย่างไรก็ตามถ้าคนไม่รู้จัก ไม่มีทางจะขายได้ถึงขายได้ก็จะขายได้ในราคาถูก ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักผ่านช่องทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การทำให้คนรู้จักมีด้วยกันหลากหลายวิธี วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มุ่งส่งเสริมและประชาสัมพันธ์วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ จึงสร้าง “ระบำสานกระจูด” ขึ้นมาเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานศิลปหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขึ้น (พรเทพ บุญจันทร์เพชร. 2555 : สัมภาษณ์)

โดยสรุปแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดของคนในชุมชนภาคใต้ทั้ง 3 แนวคิดมีหลากหลายวิธีการในการสร้างสรรค์ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในชาวบ้านในชุมชนสามารถสร้างสรรค์ได้และปัจจัยภายนอกที่ต้องให้องค์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจมาพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ให้เห็นไปข้างหน้าได้ ซึ่งการคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นปัจจัยพื้นฐานในการนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้ต้องมีกระบวนการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ในทุกภาคส่วนของระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง



2. วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มพบว่ากลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ มีวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุต นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

มนัทพงศ์ ช่างฮวด กล่าวว่าวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตทำได้ ดังนี้

1. สร้างแบรนด์ ให้กับผลิตภัณฑ์และทำการโฆษณาแบรนด์ผลิตภัณฑ์นั้นให้เป็นที่รู้จักของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือการส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวดในการแข่งขันทั้งที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น

2. สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากผลิตภัณฑ์คู่แข่งในท้องตลาด
3. ควบคุมคุณภาพการผลิต ผลิตภัณฑ์และความพึงพอใจของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง
4. ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ออกมาอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับวัฒนธรรม

การดำเนินชีวิตของผู้บริโภค

5. มีความซื่อตรง สุจริต ฉับไว ตรงเวลาในการให้ข้อมูลกับลูกค้าและผู้บริโภค

6. สร้างประวัติความเป็นมา เรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ (Story) ป้อนความเป็นสมัยใหม่ สร้างความมั่นใจและนำเสนอความภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง (มนัทพงศ์ ช่างฮวด. 2555 : สัมภาษณ์)

เบญจวรรณ บัวขวัญ กล่าวว่าวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ด้วยงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตทำได้หลายวิธีด้วยกัน ดังนี้

1. การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยใหม่ที่เน้นดีไซด์สวยงามมากกว่าประโยชน์ใช้สอย

2. การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพและใส่ใจสิ่งแวดล้อม

3. การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความหลากหลายในประโยชน์ใช้สอย

4. การพัฒนาและวิจัยสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตของกลุ่มชาวบ้านโดยทั่วไป

5. การส่งเสริมและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องให้กับกลุ่มชาวบ้านพร้อมทั้งติดตามผลการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ (เบญจวรรณ บัวขวัญ. 2555 : สัมภาษณ์)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์พีชกระจุตให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นนั้นทางกลุ่มมีศักยภาพเป็นอย่างมากเนื่องจากทำส่งให้ลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นการผลิตผลิตภัณฑ์ให้ทันตามคำสั่งซื้อจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นการจะพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญ คือ แรงงาน การทำงานเป็นทีมจึงมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนา นอกจากนี้การสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุตเน้นการแปรรูปตัดเย็บผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย สวยงามโดยนำวัสดุต่างๆ



มาตกแต่งเพื่อเพิ่มมูลค่า สีที่ใช้ก็จะเน้นโทนสีธรรมชาติไม่ให้เกิดเสียเอกลักษณ์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูด (ชยาวัฒน์ แดงมา. 2555 : สัมภาษณ์)

วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้มีความยั่งยืนต้องมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น รวดเร็ว โปร่งใส โดยมีกรรมการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด นอกจากนี้ต้องมีกองทุน ในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดทำบัญชี รายรับ - รายจ่าย เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ในการบริหารงานที่สำคัญต้องมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดวิธีการนี้ทำให้มีการพัฒนารูปแบบการจักสานผลิตภัณฑ์กระจูดได้หลากหลายรูปแบบมากยิ่งขึ้น (พัชรี จิรติลล. 2555 : สัมภาษณ์)

นพดล หมื่นรอด หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนว่าการนำวิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมาเพิ่มมูลค่าโดยส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (นพดล หมื่นรอด. 2555 : สัมภาษณ์)

นายกเทศมนตรีเทศบาลทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูดในภาคใต้ว่าสิ่งสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นต้องมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยชาวบ้านในชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดเพิ่มมูลค่าได้ตั้งแต่การผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานการบริหารจัดการตลาดที่มีประสิทธิภาพและมีวิธีการสืบสานภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ (คณนิตา หมื่นหนู. 2555 : สัมภาษณ์)

โดยสรุปการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ให้ประสบความสำเร็จในชุมชนอาศัยผู้ผลิตเพียงฝ่ายเดียวคงไม่สามารถทำได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคมทุกภาคส่วนเพราะชาวบ้านเป็นเพียงผู้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจูด แต่ขาดความรู้ สามารถในการบริหารจัดการตลาดที่ดีไม่สามารถนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดแข่งกับผลิตภัณฑ์บริษัทขนาดใหญ่ต่างๆ ในตลาดสินค้าประเภทเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์กรในระบบสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนความคิดเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพบว่าวิธีการการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้มีดังนี้

1. จัดการรวบรวมองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย ถ่ายทอดความรู้ในทุกทิศทางในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด
2. แนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐสู่แนวปฏิบัติในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม
3. การจัดการองค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง
4. การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องโดยการสร้างองค์ความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการผลิต ต้องสร้างภาพลักษณ์



อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่ยอมรับและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

5. ราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกัน

6. การจัดจำหน่าย ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ

7. การส่งเสริมการตลาด ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหา งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ด ศักยภาพรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ออกแบบยกวางแผนทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยการสนทนากลุ่ม และนำแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดที่ได้เบื้องต้นไปทดลองใช้ในพื้นที่ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ หอประชุมเทศบาลตำบลทะเล เมื่อวันที่ 2 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยมีกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 20 คน ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนภาคใต้ ผู้วิจัยนำแนวทางนั้นมาประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขได้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดในชุมชนภาคใต้ ดังภาพประกอบ 96





ภาพประกอบ 96 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระเจูด
ในชุมชนภาคใต้



ภาพประกอบ 96 แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้อาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดและวิธีการให้ชุมชนพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้ประกอบด้วย 3 ภาคส่วน คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการ และผู้ผลิต โดยแต่ละภาคส่วนมีหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดแตกต่างกันไป ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พัฒนาการชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัด กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ธนาคารเพื่อการเกษตร และธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SMEs) โดยมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนา เศรษฐกิจสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนได้ ดังนี้

1.1 นำนโยบายส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในชุมชนอย่างแท้จริง

1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนจัดทำแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน

1.3 ถ่ายทอดความรู้ทักษะการผลิตแบบสมัยใหม่การบริหารจัดการตลาด

1.4 สนับสนุนเงินทุนในการผลิต สร้างเครือข่ายการผลิตภัณฑ์

1.5 จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืน

1.6 พัฒนาโครงสร้างหลักของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรม

ชุมชน

1.7 จัดการรวบรวมความรู้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด

2. กลุ่มผู้ประกอบการ

กลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดประกอบด้วยผู้ผลิต พ่อค้าคนกลาง และหน่วยงานราชการและเอกชน โดยมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนา เศรษฐกิจสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนได้ ดังนี้

2.1 ส่งเสริมสนับสนุนผู้ผลิต ด้านเงินทุน ความรู้สมัยใหม่

2.2 แสวงหาตลาดใหม่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.3 สำรวจความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.4 ออกแบบผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด

3. ผู้ผลิต

ผู้ผลิตมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนได้ ดังนี้

3.1 ออกแบบผลิตภัณฑ์พัฒนาภูมิปัญญาในการผลิต อย่างต่อเนื่อง โดยผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบต้องมีภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์



3.2 ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการผลิตอย่างสร้างสรรค์ ไม่หยุดนิ่ง ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต วารสาร หนังสือ อื่นๆ ที่สามารถทำได้

3.3 เรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริมมูลค่าผลิตภัณฑ์

3.4 เรียนรู้การบริหารจัดการตลาดอย่างจริงจัง

3.5 ได้รับความรู้ใหม่ๆ อย่างสร้างสรรค์

กลุ่มผู้ผลิตในชุมชนจากการศึกษาพบว่ามีความคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดแตกต่างกันออกไป เป็น 3 แนวคิด คือกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์นิยม กลุ่มแนวคิดสมัยนิยม และกลุ่มแนวคิดตลาดนิยม ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มมีแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพืชกระจัดเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไปดังนี้

1. แนวคิดอนุรักษ์นิยม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดเน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อใช้สอยแบบดั้งเดิมและผลิตสำเร็จในขั้นตอนเดียว คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชน มีแนวคิดการผลิตเพื่อรักษาสິงแวดล้อม การพัฒนาตามแนวคิดอนุรักษ์นิยมเน้นการคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพืชกระจัดที่มีคุณภาพในขั้นตอนการเตรียมพืชกระจัดเพื่อจักสาน โดยใช้เส้นตอกพืชกระจัดขนาดเล็ก สีขาวนวล ย้อมสีคุณภาพดี การจักสานเน้นลวดลายที่ประณีต ใช้แรงงานฝีมือในการผลิต ไม่พึ่งพาเทคโนโลยีและเทคนิคในการสร้างสรรค์แบบสมัยใหม่เพื่อลดต้นทุนการผลิตซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ทักษะการบริหารจัดการตลาด และเรียนรู้การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการส่งเสริมการขายและการจัดจำหน่ายให้กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์นิยม

2. แนวคิดสมัยนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัด ตามแนวคิดสมัยนิยมกลุ่มผู้ผลิตสนองตอบความพึงพอใจผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม เลือกผลิตตามกระแสนิยมของวัยรุ่น ผลิตเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าชาตินิยม โดยเน้นการออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ดีไซน์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งที่ทันสมัยและใช้สีสันทมาเพิ่มมูลค่าให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัด การผลิตเชิงอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดการตลาดนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืช ไม่ได้เน้นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพียงอย่างเดียว แต่เน้นการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางความรู้สึก ยอมรับและนำผลิตภัณฑ์ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการเพิ่มมูลค่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดในชุมชนภาคใต้ซึ่งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังนี้

1. ออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์ใช้สอยโดยการสร้างองค์ความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการผลิต ต้องสร้างภาพลักษณ์อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตระยะโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จักและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างยั่งยืน



2. ราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกัน
3. การจัดจำหน่าย ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ
4. การส่งเสริมการตลาด ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

โดยสรุปแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้ต้องอาศัยแนวคิด และวิธีการโดยความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนหน้าที่ของตนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ อย่างยั่งยืนโดยมีวิธีการพัฒนาโดยรวบรวมองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย ถ่ายทอดความรู้ในทุกทิศทางในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด นำแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐสู่แนวปฏิบัติในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม ทั้งจัดการองค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ การบริหารมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง ส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยการสร้างองค์ความรู้ โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการผลิตต้องสร้างภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตระยะโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จักและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างยั่งยืนมีราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกันโดยการจัดจำหน่ายและทำการส่งเสริมการตลาดโดย ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ

การสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กระทำได้ ดังนี้

1. การออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์ก่อนจักสานเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานก่อนนำไปใช้ในการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสร้างดังภาพประกอบ 97 แสดงขั้นตอนการร่างแบบผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูดเป็นภาชนะใส่เสื้อผ้าที่ทำจากพืชกระจูด มีแนวคิดในการสร้างสรรค์เน้นประโยชน์ใช้สอยคงทน ประหยัดพื้นที่ในการเก็บผลิตภัณฑ์โทสนีธรรมชาติ ซึ่งการออกแบบทำให้ผู้ผลิตสามารถวางแผนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ





ภาพประกอบ 97 ขั้นตอนการร่างแบบผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุต

2. การตกแต่งผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้เป็นงานที่สามารถผลิตเสร็จในขั้นตอนเดียวซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม ปัจจุบันในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตต้องปรับตัวเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ต้องมีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยอาจนำแนวทางการสร้างสรรค์อื่นๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น การวาด การเพ้นท์ นำวัสดุอื่นมาตกแต่ง การแปรรูปด้วยการตัดเย็บและการย้อมสี ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ในชุมชนภาคใต้ตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้

2.1 แนวคิดอนุรักษ์นิยม การออกแบบผลิตภัณฑ์เน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใช้สอยแบบดั้งเดิมและสำเร็จในขั้นตอนเดียว ดังภาพประกอบ 98-101





ภาพประกอบ 98 ผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายน้ำไหล

จากภาพประกอบ 98 ผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายน้ำไหลออกแบบตามใหม่แนวคิดอนุรักษ์
นิยมเน้นการคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพืชกระจัดที่มีคุณภาพ มีความคงทน





ภาพประกอบ 99 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรหกลี้มลายปลา

จากภาพประกอบ 99 แสดงผลิตภัณฑ์สมุนไพรหกลี้มลายปลา เป็นภาชนะใช้สอยแบบดั้งเดิม ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดอนุรักษ์นิยมโดยคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพีชกระจุตขนาดเล็กเท่าๆ กัน มีสีเส้นตอกพีชกระจุตขาวนวล ผลิตเสร็จในคราวเดียว





ภาพประกอบ 100 ผลิตภัณฑ์กระจาดชุด 3 ขนาด ลายสีเหลี่ยมจัตุรัส

จากภาพประกอบ 100 แสดงผลิตภัณฑ์กระจาดชุด 3 ขนาด ลายสีเหลี่ยมจัตุรัส ออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดอนุรักษ์นิยมคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพีชกระจาดเส้นเล็กมีสีขาวนวล
เส้นตอกพีชกระจาดย้อมสีธรรมชาติ เน้นอรรถประโยชน์ใช้สอย





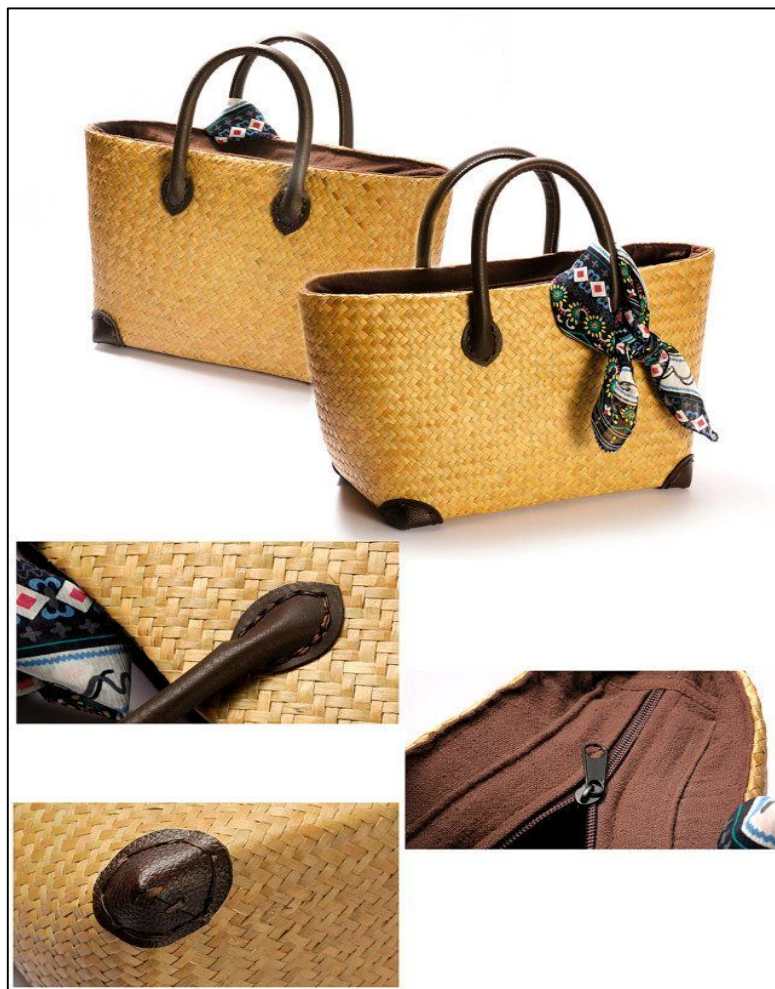
ภาพประกอบ 101 ผลิตภัณฑ์เบาะรองนั่งเพื่อสุขภาพลายลูกดาว

จากภาพประกอบ 101 แสดงผลิตภัณฑ์เบาะรองนั่งเพื่อสุขภาพลายลูกดาวออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดอนุรักษ์นิยม เน้นอรรถประโยชน์ใช้สอยเพื่อสุขภาพ เน้นคัดสรรวัตถุดิบ
เส้นตอกพืชกระจูดขนาดกลางนำมาใช้ในการจักสาน



2.2 แนวคิดสมัยนิยม

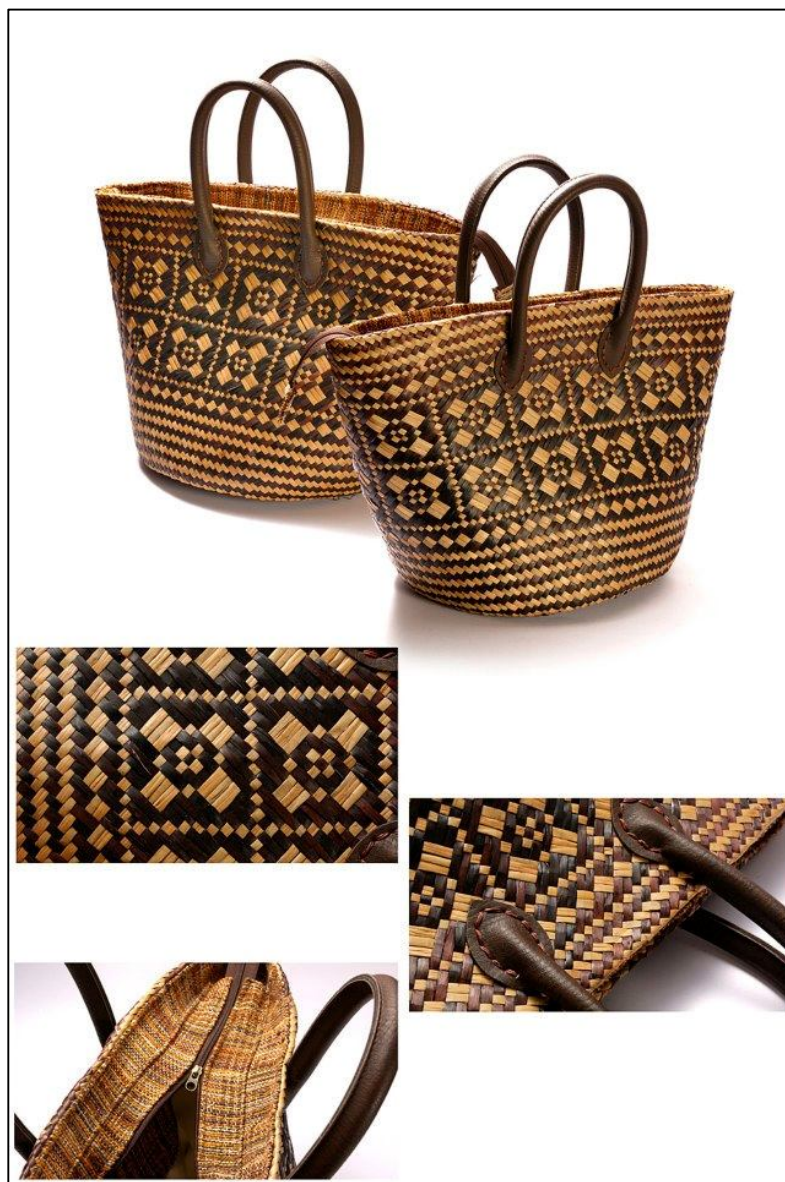
การออกแบบผลิตภัณฑ์ตามสนองตอบความพึงพอใจผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม เลือกผลิตตามกระแสนิยมของวัยรุ่น ผลิตเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าชาตินิยม โดยเน้นการออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ ดีไซน์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งที่ทันสมัยและใช้สีสันทมาเพิ่มมูลค่าให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค ดังนี้



ภาพประกอบ 102 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าพีชกระจุตลายสอง

จากภาพประกอบ 102 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋าพีชกระจุตลายสองออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดสมัยนิยมเน้นการตัดเย็บและตกแต่งผลิตภัณฑ์ด้วยวัสดุคิบบที่ทันสมัยโดยนำผ้าพันมาประดับตกแต่งให้ดูแปลกตา สามารถตกแต่งได้ตามความต้องการของผู้บริโภค





ภาพประกอบ 103 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรีลายดอกมะลิ

จากภาพประกอบ 103 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรีลายดอกมะลิออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดสมัยนิยม มีแนวความคิดการออกแบบผลิตออกแบบให้สอดคล้องกับเทศกาลวันแม่ เน้นการตัดเย็บที่ประณีต ใช้สีที่ทันสมัย





ภาพประกอบ 104 ผลิตภัณฑ์สมุดบันทึกลายผ้าพื้นเมืองภาคใต้

จากภาพประกอบ 104 แสดงผลิตภัณฑ์สมุดบันทึกลายผ้าพื้นเมืองภาคใต้ ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดสมัยนิยม การออกแบบผลิตภัณฑ์สนองตอบความพึงพอใจผู้บริโภคกลุ่มวัยทำงาน โดยเน้นการออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ ดีไซน์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งเป็นผ้าปาเต๊ะเสริมเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นภาคใต้ตอนล่าง





ภาพประกอบ 105 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าพอกพาดสำหรับวัยรุ่น

จากภาพประกอบ 105 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋าพอกพาดสำหรับวัยรุ่นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดสมัยนิยม ตามสนองต่อความพึงพอใจผู้บริโภควัยรุ่น สำหรับพกพาติดตัวได้ตลอดเวลา โดยเน้นการออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ ดีไซน์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งที่ทันสมัยร่วมกับการตัดเย็บที่ประณีต





ภาพประกอบ 106 ผลิตภัณฑ์ภาชนะใส่ขวดต่างๆ

จากภาพประกอบ 106 แสดงผลิตภัณฑ์ภาชนะใส่ขวดต่างๆ ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดสมัยนิยม รูปแบบผลิตภัณฑ์เน้นดีไซน์ อรรถประโยชน์เป็นภาชนะในการนำไปบรรจุสินค้าประเภทขวด ใช้ในเทศกาลบรรจุภัณฑ์ของขวัญ การตัดเย็บที่ประณีตใช้เทคนิคการย้อมสี ใช้โชนสีที่ทันสมัย



2.3 แนวคิดการตลาดนิยม

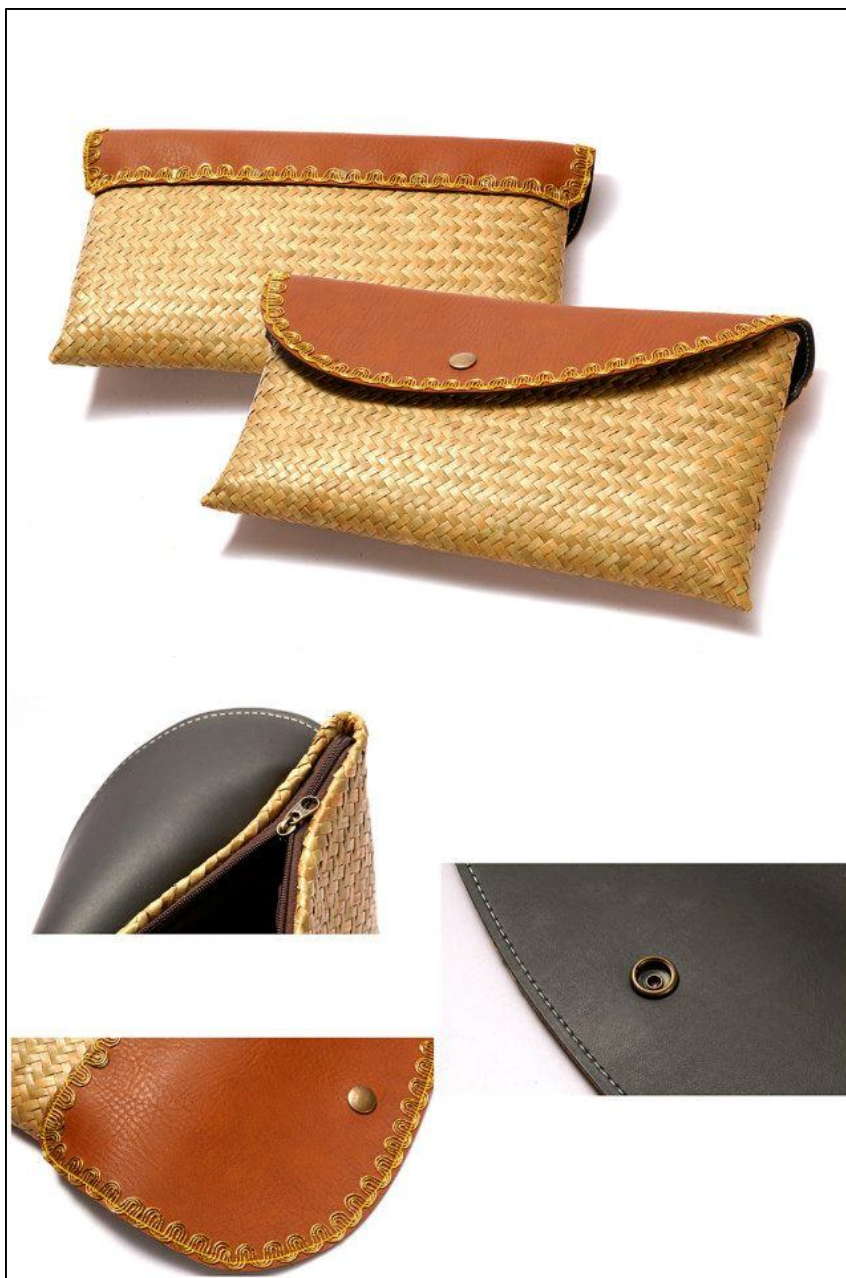
การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเน้นการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางความรู้ สักยอมรับและนำผลิตภัณฑ์ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต ดังภาพประกอบ 107- 111



ภาพประกอบ 107 ผลิตภัณฑ์กระถางดอกไม้

จากภาพประกอบ 107 แสดงผลิตภัณฑ์กระถางดอกไม้ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดการตลาดนิยมโดยแปรรูปผลิตภัณฑ์ใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อประดับตกแต่ง สถานที่เพื่อความสวยงาม





ภาพประกอบ 108 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรี

จากภาพประกอบ 108 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสำหรับสตรี ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดตลาดนิยม โดยนำวัสดุมาตกแต่งผลิตภัณฑ์ให้มีความต่างจากผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดโดยทั่วไป





ภาพประกอบ 109 ผลิตภัณฑ์กระเป๋ากระจูดงานศิลปะ

จากภาพประกอบ 109 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋ากระจูดงานศิลปะออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่
ตามแนวคิดการตลาดนิยมโดยใช้เทคนิคงานศิลปะการวาดดอกกุหลาบและการติดเป็นรูปหัวใจ





ภาพประกอบ 110 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าสารพัดประโยชน์

จากภาพประกอบ 110 แสดงผลิตภัณฑ์กระเป๋าสารพัดประโยชน์ ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่
ตามแนวคิดการตลาดนิยม เน้นประโยชน์ใช้สอยประชาสัมพันธ์โดยการนำลูกยางวัตถุดิบในท้องถิ่น
มาออกแบบร่วมเพื่อโฆษณาอัตลักษณ์ผ่านผลิตภัณฑ์เสริมความเป็นท้องถิ่นภาคใต้มากขึ้น



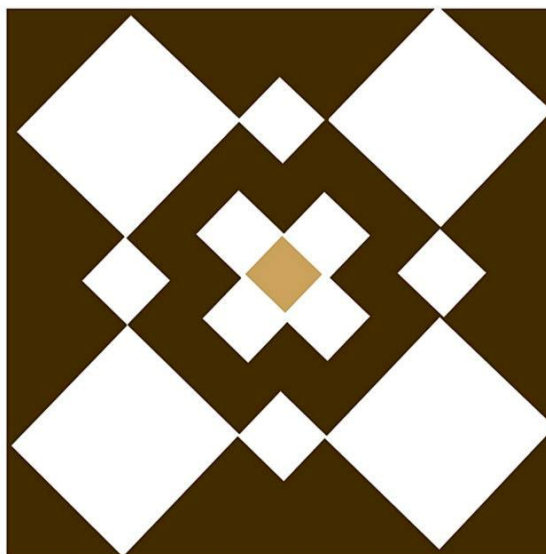


ภาพประกอบ 111 ผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายสอง

จากภาพประกอบ 111 แสดงผลิตภัณฑ์ตะกร้าใส่เสื้อผ้าลายสอง ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ตามแนวคิดการตลาดนิยม รูปแบบผลิตภัณฑ์เน้นประโยชน์ใช้สอย คัดสรรวัสดุคุณภาพดีเส้นตอกพืชกระจัดในการจักสานที่มีคุณภาพ ออกแบบร่วมกับวัสดุตกแต่งในท้องถิ่นภาคใต้โดยใช้หวายนำมาทำหูจับเพื่อเสริมภาพลักษณ์ให้ผลิตภัณฑ์น่าเชื่อถือว่ามีคุณภาพดีมากยิ่งขึ้น



3. การออกแบบแบรนด์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และคุณค่าของภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้ ดังภาพประกอบ 112



Thaksin Krajood

ภาพประกอบ 112 ตัวอย่างการออกแบบแบรนด์ผลิตภัณฑ์

4. การตั้งชื่อผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความเชื่อด้านบวกของกลุ่มเป้าหมายหรือรสนิยมของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค

5. การโฆษณาอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์รักษาแผลกดทับ กันความชื้นหรือผลิตภัณฑ์ธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การโฆษณาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ให้เข้าถึงผู้บริโภคมากเพียงใดนั้นหมายถึงโอกาสในการขายผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นช่องทางในการโฆษณาประชาสัมพันธ์มีหลากหลายช่องทางด้วยกัน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อนิตยสารต่างๆ ใบปลิว ป้ายประชาสัมพันธ์ การขายตรง สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น การโฆษณางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด

5.1 การโฆษณาประชาสัมพันธ์เป็นสื่อสิ่งพิมพ์เป็นวิธีการหนึ่งในหลายๆ วิธีที่จะทำให้ผู้บริโภคสามารถรับรู้ถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ ดังภาพประกอบ 113 เป็นเอกสารประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากยิ่งขึ้น





ภาพประกอบ 113 เอกสารประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

จากภาพประกอบ 113 การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้บริโภคตัดสินใจในการซื้อและจดจำผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

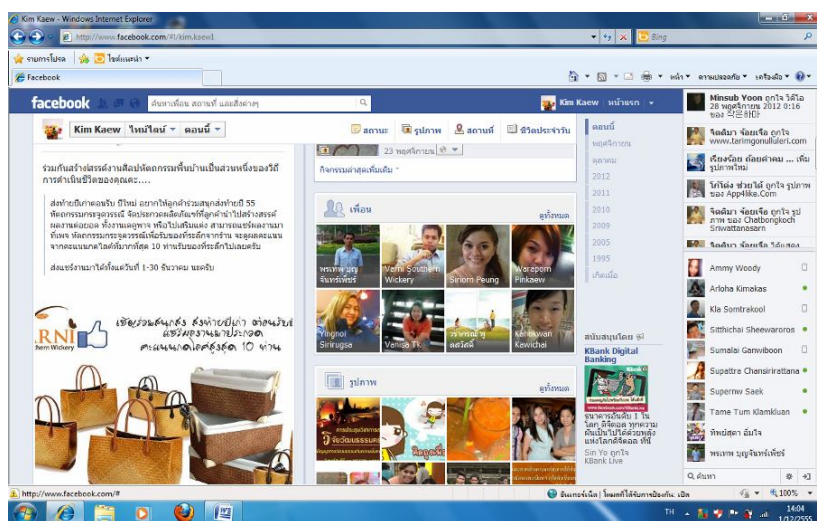
การสร้างแบรนด์ ใช้ชื่อว่าทักษิณกระจุ๊ด โดยประชาสัมพันธ์คุณค่างานศิลปหัตถกรรมพืชกระจุ๊ดเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนในชุมชนที่ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยดัดแปลงจักสานพืชกระจุ๊ดมาผลิตเป็นเครื่องใช้ประเภทต่างๆ มาหลายชั่วอายุคน ส่งต่อเพื่อให้คนรุ่นปัจจุบันสืบสานสืบไป ผลิตภัณฑ์มีการพัฒนารูปแบบให้มีความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้บริโภค ปราศจากเชื้อรา กลิ่นอับ และไม่มีสารเคมีตกค้าง

เพื่อให้การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของแบรนด์ต้องมีภาษาสากลกำกับเสมอ เช่น “Thaksin Krajoed Krajoed Art and craft accumulated wisdom of the indigenous communities. The people in the communities lived their life in harmony with the natural environment and cultural adaptation. So many of them used Krajoed to produce different kinds of appliances for generations till now and it is going to continue for the future generation.”

Products have been developed up to date continuously and friendly with environment. They are not harm to the consumers, free antifungal, sell and no chemical residues



ในเอกสารประชาสัมพันธ์ควรมีสิ่งเหล่านี้กำกับเสมอเพื่อเสริมความน่าเชื่อถือและการยอมรับของผู้บริโภค ชื่อสินค้า ขนาดสินค้า ข้อแนะนำในการใช้ คำเตือน วิธีดูแล วิธีใช้ คุณสมบัติทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ วันเดือนปีผลิต สถานที่ผลิต ราคา ดังภาพประกอบ 114



ที่มา : kim kaew (2555 : เว็บไซต์)

ภาพประกอบ 114 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านเว็บไซต์

ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนหน้าที่ของตนเองเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุยให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น



บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีพืชกระจูดขึ้นเองตามธรรมชาติและชาวบ้านนำมาปลูกโดยมีการรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากพืชกระจูดร่วมกันผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.53/2546) จำนวน 10 กลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 95 คน สรุปผลการศึกษาตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชนภาคใต้

สรุปผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ สรุปผลการศึกษารั้งนี้ตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้

1. ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูด
- 1.1 สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

สรุปผลพบว่าสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้เกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ตั้ง ภูมิประเทศ และสภาพอากาศส่งผลต่อมีสภาพแวดล้อมทางตามธรรมชาติให้พืชกระจูดสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ชุมชนชาวบ้านจึงนำมาใช้สอยในครัวเรือนตัดแปดและพัฒนาให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาวบ้านในชุมชนจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ



สังคมและวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่อิทธิพลของสภาพแวดล้อมมีความสำคัญลงปัจจัยทางด้านสังคมเข้ามาอิทธิพลเพิ่มมากขึ้น สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถในการงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุกให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

1.2 ประวัติภูมิปัญญา

สรุปผลพบว่าประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุกในชุมชนภาคใต้พบว่าด้วยสภาพชุมชนมีพื้นที่สภาพแวดล้อมที่ที่กระจุกเจริญเติบโตได้ดีทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติโดยนำที่กระจุกมาใช้สอยในครอบครัว เหลือจึงขายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ภาคใต้พบว่าเมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ทรงเห็นความทุกข์ยากของราษฎรจึงมีราชดำริโครงการจัดศูนย์ศิลปาชีพเพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานและส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุกให้ชาวบ้านมีรายได้ โดยมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้ชาวบ้านในชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาถ่ายทอดทักษะความสามารถให้เพิ่มสูงขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชนก็ได้ดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

สรุปผลพบว่าประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุกในชุมชนภาคใต้มีความสัมพันธ์กับสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาใน 2 แนวทาง คือ 1) มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนซึ่งจะพบในพื้นที่ชุมชนที่มีที่กระจุกขึ้นเองตามธรรมชาติแล้วชาวบ้านในชุมชนสั่งสมความรู้ในการนำมาใช้สอยสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และ 2) บอกเล่าประวัติการเกิดภูมิปัญญาได้ชัดเจนมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในชุมชนที่มีคนนำที่กระจุกมาปลูก พื้นที่ใกล้เคียงมีวัตถุดิบที่กระจุกตามธรรมชาติหรือมีการย้ายถิ่นของคนที่มีความรู้ ความสามารถในการงานศิลปหัตถกรรมมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกิดการถ่ายทอดความรู้ ทักษะความสามารถการนำที่กระจุกมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์

1.3 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่กระจุก

สรุปผลพบว่าภูมิปัญญาการใช้สอยที่กระจุกภาคใต้เกิดจากชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นวัตถุดิบการผลิตพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถในการก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมายาวนานสั่งสมภูมิปัญญาการสร้างสรรคที่กระจุกสดเพื่อขาย มีขั้นตอนการผลิต คือ ถอนที่กระจุกโดยเลือกอายุที่กระจุก 3 - 6 เดือน หรือสังเกตที่ดอกที่กระจุกที่ยังไม่บาน นำไปจุ่มน้ำขาว โดยมีส่วนผสมกับน้ำ ในอัตราส่วน 1 ต่อ 20 จากนั้นนำตากแดดหรือลมให้แห้งหรือจะเพิ่มสีส้มด้วยการย้อมสี ส่วนภูมิปัญญาการผลิตภัณฑ์จักสานที่กระจุกสั่งสมความรู้ ทักษะความสามารถในการผลิตจากอดีตถึงปัจจุบันมีขั้นตอนการผลิตที่สำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.3.1 ขั้นตอน 1. การเตรียมที่กระจุกก่อนจักสาน มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ภูมิปัญญาการถอนที่กระจุก

ภูมิปัญญาในการถอนที่กระจุกเพื่อจักสานในชุมชนภาคใต้มีในปัจจุบันมี 2 วิธี ได้แก่ 1) การใช้เคียวเกี่ยวทำให้ประหยัดเวลาและแรงงาน 2) วิธีการถอนด้วยมือเป็นการรวบที่กระจุกที่ต้องการแล้วออกแรงดึงครั้งละ 3 - 6 ต้น ถ้ามากกว่านี้อาจบาดเจ็บ วิธีการถอนด้วยมือจะทำให้ที่กระจุกที่ยังใช้งานไม่ได้เจริญเติบโตได้ดีสามารถเก็บเกี่ยวหมุนเวียนได้นานนับสิบปี



มีวิธีการเลือกถอนพืชกระจูดเพื่อใช้สอย มี 2 วิธี คือ 1) การนับเวลาในการเจริญเติบโต สามารถนำมาจักสานได้ดีต้องมีอายุ 1 - 3 ปี 2) ความยาวของต้นพืชกระจูด ต้นพืชกระจูดที่เหมาะสมสำหรับใช้สอยมีความยาว 1 - 3 เมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยอะไร การถอนพืชกระจูดกระทำได้ดีตลอดทั้งปี แต่ช่วงเวลาในการถอนพืชกระจูดมาใช้สอยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดต้องทำการถอนหลังช่วงฤดูฝน พืชกระจูดจะสูง เส้นตอกพืชกระจูดบางนำไปริดได้ง่าย ริดไม่มีรอยแตก มีความเหนียวนิ่มไม่เปราะบางหรือแตกง่าย

2) ภูมิปัญญาการคัดขนาด

วิธีการคัดขนาดพืชกระจูด ภาษาถิ่นภาคใต้ เรียกว่า โชะ วิธีการนี้ทำขึ้นเพื่อคัดแยกต้นพืชกระจูดมาใช้สอยได้ตามวัตถุประสงค์ในการผลิตภัณฑ์จักสานชนิดต่างๆ พื้นที่ในการคัดแยกมี 2 แบบ ได้แก่ 1) เลือกพื้นที่ตามธรรมชาติ มีความต่างระดับ 2 - 3 เมตร 2) มนุษย์สร้างขึ้น โดยสร้างเป็นนั่งร้านให้สูงประมาณ 2 - 3 เมตร วิธีการคัดพืชกระจูดให้คนคัดแยกขึ้นไปยืนบนที่สูงกว่าพืชกระจูดแล้วดึงพืชกระจูดที่ยาวกว่าออกที่เท่าๆ กันจะได้สามารถคัดแยกพืชกระจูดออกได้เป็นเป็น 3 ขนาด คือ ทำเป็นกำขนาดสั้น ขนาดกลาง และขนาดยาว ตัดหัวท้ายให้เสมอกันแล้วนำไปคลุกโคลนต่อไป

3) ภูมิปัญญาการคลุกโคลน

ขั้นตอนการคลุกโคลนเพื่อป้องกันเส้นตอกพืชกระจูดแห้งเหี่ยวแตกหักได้ง่ายเวลาผึ่งแดด โคลนที่ใช้ต้องเป็นโคลนสีขาวเพราะจะทำให้เส้นตอกพืชกระจูดมีสีขาววนวนนิ่มและเหนียวมากยิ่งขึ้นเวลานำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยจะให้สีเป็นธรรมชาติ

4) ภูมิปัญญาการตากแดด (ผึ่งแดด)

การตากแดด ภาษาถิ่นภาคใต้ เรียกว่า ผึ่งแดด มี 3 วิธี ได้แก่

1) การตากแดดแบบเรียงต้นใช้ในการตากวันแรกหลังจากการคลุกโคลน โดยแผ่บางๆ ทำให้พืชกระจูดแห้งเร็ว เส้นตอกพืชกระจูดไม่หัก ใช้กับพืชกระจูดขนาดยาวใช้พื้นที่ตากแดดมาก 2) การตากแดดแบบสุม (แบบกระโจม) คือ การตั้งพืชกระจูดให้ยื่นแล้วแผ่ให้กางออกเหมือนสุมใช้กับพืชกระจูดตอกขนาดสั้นๆ การตากพืชกระจูดจะแห้งเร็วและเก็บได้ง่าย และ 3) แบบรายโคนเรียงตอก คือ การตากพืชกระจูดแบบรายโคนเรียงตอกทำให้พืชกระจูดแห้งเร็ว เส้นตอกพืชกระจูดไม่หักใช้กับพืชกระจูดขนาดยาว ใช้พื้นที่ตากพืชกระจูดมาก เวลาที่ใช้ในการตากแดดใช้เวลาตากให้แห้งประมาณ 2 - 3 วัน หลังจากแห้งดีแล้วให้เก็บไว้ในที่แห้ง พืชกระจูดที่ตากแห้งแล้วสามารถเก็บได้ 1 - 3 ปี การเก็บพืชกระจูดแห้งไว้นานจะเพิ่มประสิทธิภาพเส้นตอกพืชกระจูดให้มีความเหนียว ทน เพิ่มมากขึ้นเมื่อนำไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์จะมีความวาว นุ่มทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

5) ภูมิปัญญาการทำพืชกระจูดให้แบน มี 4 วิธี ได้แก่ 1) การใช้สากตำให้แบน วิธีการ คือเอาพืชกระจูดที่ต้องการไปวางบนพื้นเรียบๆ ที่เตรียมไว้และใช้ไม้ที่เรียกว่า สาก ทบตำ หรือทิม จนพืชกระจูดแบนเรียบหมดทุกเส้นตอก เสร็จแล้วลอกกาบของพืชกระจูดทิ้ง ทำแบบเดิมอีกครั้งจนได้เส้นตอกพืชกระจูดตามที่ต้องการ ซึ่งใช้เวลาในขั้นตอนนี้มาก แต่วิธีการตำด้วยสากจะได้เส้นตอกที่มีคุณภาพ เส้นนิ่ม ไม่แตก หัก จักสานได้ง่ายและมีความวาวแววสูงกว่าการทำให้แบนด้วยวิธีการอื่น 2) การริดด้วยลูกกลิ้งให้แบน คือใช้ลูกกลิ้งคอนกรีตทับให้แบน ลูกกลิ้งหล่อคอนกรีตมีลักษณะทรงกระบอกตัน มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 14 - 16 นิ้ว ยาวประมาณ 30 นิ้ว พืชกระจูด 1 กำ



ใช้เวลา 20 - 30 นาที โดยวางพีชกระจุบบนพื้นคอนกรีตให้มีส่วนกว้างมากกว่าลูกกลิ้ง และยาวกว่าเส้นตอกพีชกระจุด้านข้างทั้งสองข้างของพื้นคอนกรีต โดยต้องทำราวไม้ไว้สำหรับใช้จับพยุงตัวเมื่อขึ้นไปยืนบนลูกกลิ้ง 3) การรีดด้วยเครื่องยนต์ดีเซลให้แบน การรีดพีชกระจุด้ให้แบนด้วยเครื่องยนต์ดีเซลจะทำให้ขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุด้เพื่อจักสานมีความรวดเร็วมากขึ้นประหยัดแรงงานและเวลา 1 กำ ใช้เวลาในการรีดให้แบน 3 - 5 นาที โดยเส้นตอกพีชกระจุด้เรียบและไม่แตก และ 4) การรีดด้วยเครื่องมือมอเตอร์ไฟฟ้าให้แบน การรีดพีชกระจุด้ให้แบนด้วยเครื่องมือมอเตอร์ไฟฟ้าจะทำให้ขั้นตอนการเตรียมพีชกระจุด้เพื่อจักสานมีความรวดเร็วมากกว่าการใช้เครื่องรีดด้วยเครื่องยนต์ดีเซลทำให้ทุ่นแรงงานและเวลามากขึ้น โดยพีชกระจุด้ 1 กำ ใช้เวลาในการรีดให้แบน 2 - 3 นาที โดยเส้นตอกพีชกระจุด้เรียบและไม่แตก

6) ภูมิปัญญาการย้อมสี ในการย้อมสีเส้นตอกพีชกระจุด้ก่อนจักสาน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ใช้สอยมีลวดลาย เด่นชัด ประณีต และให้คุณค่าในประโยชน์ใช้สอยเพิ่มสูงขึ้น ก่อนการย้อมสีต้องล้างเส้นตอกพีชกระจุด้ให้สะอาด นำไปตากแดดให้แห้ง ขั้นตอนปฏิบัติการย้อมสี ดังนี้

(1) อุปกรณ์ ขั้นตอนการย้อมสีมีอุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) สีย้อม เป็นสีย้อมกก 2) ต้มน้ำให้เดือน ด้วยภาชนะที่ใช้ต้องเป็นสแตนเลสเพื่อป้องกันสนิมเนื่องจากสนิมจะทำให้สีที่ได้ไม่ตรงตามความต้องการ 3) ราวไม้แขวนพีชกระจุด้ ใช้แขวนตากพีชกระจุด้ที่ย้อมสีเรียบร้อยแล้ว 4) ไม่ใช่ยกพีชกระจุด้ในการจุ่มและยกขึ้นเมื่อย้อมสีเสร็จ 5) น้ำ ใช้ล้างพีชกระจุด้หลังการย้อมสี

(2) สูตรที่ใช้ย้อมสีในแต่ละชุมชนมีสูตรที่ใช้แตกต่างกันออกไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุด้บ้านทอน มีศักยภาพในการย้อมสีผลิตภัณฑ์จักสานพีชกระจุด้ที่มีประสิทธิภาพโดยผลิตภัณฑ์จะไม่มีสีตก โดยมีสูตรในการย้อม คือ เส้นตอกพีชกระจุด้แห้งสนิท 1 กิโลกรัม น้ำ อัตราส่วน (น้ำ : วัสดุพีชกระจุด้ , 30 :1) เกลือแกง 2 กรัม ต่อ น้ำ 1 ลิตร กรดน้ำส้ม 2 ซีซี ต่อน้ำ 1 ลิตรหรือส้มแขก สีย้อม 3 - 4 % น้ำ อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียสและใช้เวลาในการย้อม 3-4 นาที

(3) ขั้นตอนการย้อมสีมี ต้องต้มน้ำที่ใส่สีย้อมให้เดือน นำเส้นตอกพีชกระจุด้จุ่มในน้ำเดือน ใช้เวลาจุ่มประมาณ 3 - 4 นาที นำเส้นตอกพีชกระจุด้ที่จุ่มในน้ำเดือนขึ้นมาแขวนล้างเส้นตอกพีชกระจุด้ด้วยน้ำเปล่าตากลมเส้นตอกพีชกระจุด้ให้แห้งสนิท และนำไปรีดอีกครั้งเพื่อเตรียมจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยต่างๆ

1.3.2 ขั้นตอน 2 การจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอย

วิธีการจักสานผู้สานจะต้องสลับเส้นตอกระหว่างโคนและปลายของเส้นตอกพีชกระจุด้ตลอดส่วนโคนและปลายของพีชกระจุด้ไม่เท่ากันหากจักสานโดยใช้ส่วนโคนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันไม่สลับกับส่วนปลายจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จักสานมีลักษณะบิดเบี้ยว ความรู้ ทักษะความสามารถในการจักสานลวดลายจักสานพีชกระจุด้ในชุมชนภาคใต้ มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) ลวดลายจักสานแบบดั้งเดิมพบในทุกชุมชนเป็นลวดลายมาตรฐาน ได้แก่ ลายสอง ลายซัด ลายสาม และ 2) ลวดลายพัฒนาดัดแปลงประยุกต์ พบทั่วไปที่นิยมจักสานในปัจจุบันพบจำนวน 26 ลาย ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายสี่หน่วยใน ลายดาวล้อมเดือน ลายพัด ลายดอกจันทร์ ลายดอกจันทร์แขก ลายหน่วยในเดี่ยว ลายแอปเปิ้ล ลายปลา ลายบัว ลายเข็มทิศ ลายก้านต่อดอก ลายสี่ห้องหัวใจ ลายฟันปลา ลายไฮโล ลายสตอเบอรี่ ลายโบโพธิ์ ลายขบา ลายวงแหวน ลายบิด ลายดอกจุด ลายรูปหัวใจ ลายลูกแบบ ลายข้าวหลามตัด ลายทาง ลายลูกศร และลายน้ำไหล



1.3.3 ขั้นตอน 3 การตกแต่งผลิตภัณฑ์

การตกแต่งผลิตภัณฑ์จักสานพืชกระจูดมีวิธีการตกแต่งในชุมชนภาคใต้ 2 รูปแบบ คือ 1) แบบดั้งเดิม มีแนวทางการตกแต่งผลิตภัณฑ์ใช้สอยพืชกระจูดให้เสร็จในคราวเดียว โดยการใช้การเก็บริม มี 2 วิธี คือ 1) การเม้ม เป็นการเก็บริมที่ทำโดยการพับกลับปลายเส้นตอกพืชกระจูด แล้วสอดมายังผืนเสื่อหรือผลิตภัณฑ์จักสานในแนวเส้นตอกที่หักมุมลงไป ดูสวยงาม เรียบร้อย และ ตะเข็บไม่นูนมาก 2) การแปะ เป็นการเก็บริมที่ทำโดยการแยกปลายเส้นตอกพืชกระจูดที่ต้องการเก็บริมออกแต่ละด้าน ซึ่งในแต่ละด้านจะสอดกลับเพื่อเก็บริมในด้านนั้น จึงสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ตะเข็บจึงนูนมากกว่าการเก็บริมแบบเม้ม และ 2) รูปแบบประยุกต์สร้างสรรค์ คือแนวทางการตกแต่งผลิตภัณฑ์ใช้สอยพืชกระจูดที่ใช้วิธีการประยุกต์สร้างสรรค์ด้วยเทคนิคต่างๆ เข้ามาเพิ่มมูลค่าการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ การย้อมสี การขัดสี การฟองสี การไล่น้ำมันสี การผลิตร่วมกับวัสดุอื่นๆ การตัดเย็บ การเพ้นท์ การติดแปะ และการสร้างสรรค์ลวดลาย

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้

สรุปผลพบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ คือวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถของคนในชุมชนที่สั่งสมประสบการณ์ไว้เพื่อปรับตัวและดำรงชีพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีทั้งการรับมาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ของคนในชุมชนที่นำพืชกระจูดมาผลิตสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ มีพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญา แบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยใช้เกณฑ์ในการนำพืชกระจูดมาใช้สอยให้เกิดมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัวและชุมชน การผลิตเพื่อการค้า และการผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้ทั้ง 3 ระยะ มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถต่างกัน คือ 1) ระยะการผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัว และชุมชนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสภาพแวดล้อมในชุมชนหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดโดยปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบปฐมภูมิ 2) ระยะการผลิตเพื่อการค้า การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สภาพแวดล้อมของชุมชนและสังคมภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นแรงจูงใจให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากคนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อการค้าและรับการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้มีช่องทางในการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญานี้มากยิ่งขึ้น และ 3) ระยะการผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์ การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคนภายนอกชุมชนและปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมเข้ามามีอิทธิพลก่อให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมที่หลากหลายรูปแบบทั้งวิธีการถ่ายทอดและช่องทางในการเข้าถึงภูมิปัญญามีหลายวิธีเพิ่มขึ้น ผู้รับการถ่ายทอด และสืบสานอาจไม่ใช่คนในพื้นที่เกิดภูมิปัญญา เช่น ถ่ายทอดผ่านเว็บไซต์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ ไปปลิว เป็นต้น



สรุปผลพบว่าความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดในชุมชนภาคใต้มีความสัมพันธ์สภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในพื้นที่พืชกระทู๊ดขึ้นตามธรรมชาติมีมาแต่ดั้งเดิมบอกเล่าประวัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นของสมาชิกภายในครอบครัวและชุมชน ส่วนในพื้นที่นำพืชกระทู๊ดมาปลูกในชุมชนสามารถบอกเล่าประวัติการเกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดได้อย่างชัดเจนชาวบ้านในชุมชน ประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้ การถ่ายทอดภูมิปัญญามีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

ตอนที่ 2 ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระทู๊ดภาคใต้

1. ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ด

สรุปผลพบว่าศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดในชุมชนภาคใต้มีดังนี้ ได้แก่ 1) มีวัตถุดิบพืชกระทู๊ดในพื้นที่เพียงพอในการใช้สอยในชุมชนและผลิตพืชกระทู๊ด สดส่งขายให้ชุมชนอื่นผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์ 2) มีขั้นตอนการผลิตอาศัยเทคโนโลยีภายนอกชุมชนน้อย ขั้นตอนการผลิตไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิต และผู้บริโภคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ด 3) มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลายทั้งแบบดั้งเดิมและพัฒนาสนองตอบความต้องการของผู้บริโภคทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ 4) คุณภาพผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มพช.53/2546 ซึ่งมีตัวชี้วัดคุณภาพผลิตภัณฑ์พื้นบ้านพืชกระทู๊ดในชุมชน 5) มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนำพืชกระทู๊ดมาใช้สอย เพิ่มราคา และช่วยในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใช้สอย และส่งเสริมการตลาดของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน 6) เครือข่ายมีการประสานประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มชุมชนต่างๆ องค์กรภาครัฐเอกชน ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ใช้สอยจากพืชกระทู๊ดในชุมชน 7) การส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ใช้สอยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้สอยพืชกระทู๊ดให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และ 8) การบริหารจัดการตลาด การที่กลุ่มผลิตภัณฑ์ใช้สอยพืชกระทู๊ดในชุมชนภาคใต้มีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ใช้สอยโดยมีการวางแผนด้านการผลิต ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดอย่างเป็นระบบ

สรุปผลพบว่าศักยภาพด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด และศักยภาพด้านอื่นๆ แต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์ในชุมชนภาคใต้มีขีดความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระทู๊ดแตกต่างกันออกไปโดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับชุมชนพึ่งพิง พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพขีดความสามารถในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรม ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาด ยังพึ่งพิงอาศัยความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมจากชุมชนอื่นหรือองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนมากกว่าพึ่งพาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน 2) ระดับชุมชนพึ่งพาตนเอง พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพ ขีดความสามารถในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรม ด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดพึ่งพาอาศัยความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมจากคนในชุมชนและองค์กรภายในทั้งภาครัฐและเอกชน และ 3) ระดับชุมชนช่วยเหลือผู้อื่น พบว่ากลุ่มชุมชนมีศักยภาพ ขีดความสามารถ



ในปัจจุบันการผลิตงานศิลปหัตถกรรมด้านวัตถุบิ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนาและการบริหารจัดการตลาดมีความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมของคนในชุมชนและองค์กรภายในทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตไปยังกลุ่มชุมชนทั้งในท้องถิ่นและภูมิภาค และกลุ่มชุมชนมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้

สรุปผลพบว่าปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้ วัตถุประสงค์มีราคาเพิ่มมากขึ้น ขั้นตอนการผลิตที่เป็นอันตรายกับสุขภาพ รูปแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่ทันสมัย คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานเท่ากับที่ส่งขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เทคโนโลยีในขั้นตอนการผลิต จัดจำหน่ายยังไม่ทันสมัยยังใช้วิธีการจัดจำหน่ายแบบเดิมๆ มีเพียงบ้างกลุ่มเท่านั้นที่มีการซื้อขายด้วยช่องทางใหม่ๆ กลุ่มที่จัดจำหน่ายด้วยช่องทางที่ทันสมัยส่วนใหญ่ไม่ใช่กลุ่มชาวบ้านในชุมชนอย่างแท้จริง เครือข่ายกลุ่มชุมชนไม่เข้มแข็ง การส่งเสริมและพัฒนาไม่ต่อเนื่องและไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน การบริหารจัดการยังขาดความรู้และแนวทางการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน โดยปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตภาคใต้ แบ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาออกเป็น 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยปัญหาภายในและปัจจัยปัญหาภายนอก ดังนี้

2.1 ปัจจัยปัญหาภายใน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ในพื้นที่ไม่พอผลิต โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง และกลุ่มชุมชนควนลิ่ง จังหวัดสงขลา วัตถุประสงค์ในการผลิตมีราคาแพง 2) ขาดนักออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์อย่างแท้จริงในทุกชุมชน 3) อุปกรณ์เครื่องมือในการเตรียมกระจุตยังมีน้อย เครื่องมือที่ทันสมัยใช้การไม่ได้ เมื่อเสียไม่สามารถใช้งานได้ จะไม่มีการซ่อมแซม เนื่องจากเครื่องมือที่หน่วยงานราชการผลิตขึ้นมา มีราคาแพง ใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายได้แต่เมื่อมีค่าใช้จ่ายชุมชนไม่มีเงินพอที่จะซ่อมแซม หรือซื้อหามาใช้งานแทนได้ด้วยตนเองต้องรอให้หน่วยงานของรัฐเข้าช่วยเหลือ 4) กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ได้คิดรูปแบบให้แปลกใหม่ เคยได้รับการถ่ายทอดแบบใดมาก็ทำแต่แบบนั้น หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าคนกลาง 5) ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน กลุ่มชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการผลิตน้อย มีแนวทางในการพัฒนาฝีมือและรูปแบบได้ แต่ขาดเงินทุนที่จะนำมาเป็นทุนในการสร้างสรรค์รูปแบบแปลกใหม่ๆ เพื่อวางขายในตลาดใหม่ๆ เฉพาะรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยกว่า และ 6) ขาดความรู้ในการบริหารจัดการตลาดทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นของการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การหาช่องทางในการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดให้รอบด้าน กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในระบบของการบริหารจัดการตลาด ชื่อ ขาย ตามความต้องการของคนในท้องถิ่น ไม่ทำการตลาดกลุ่มลูกค้าใหม่

2.2 ปัจจัยปัญหาภายนอก ได้แก่ 1) การแพร่กระจายและผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยทำนองเดียวกันกับผลิตภัณฑ์กระจุตแบบดั้งเดิม ได้ขยายตัวออกกว้างขวาง และต่อเนื่องมีกำลังทั้งด้านการผลิตและกระจายผลผลิตสูงกว่ามากทำการบริหารจัดการตลาดดีกว่า มีราคาถูกลงกว่า และมีมาตรฐานการผลิตความเป็นระบบเพราะกระทำในรูปขององค์กร จึงสามารถตีตลาดของผลิตภัณฑ์กระจุตเข้าถึงในสังคมชนบท แสนิยมดีกว่างานหัตถกรรมพื้นบ้าน 2) การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผลิตและไม่ตรงเป้าหมายที่แท้จริง และ 3)



หน่วยงานของรัฐขาดการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในองค์รวมของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีช กระจูดอย่างเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีช กระจูดในชุมชนภาคใต้

สรุปผลพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ในชุมชนภาคใต้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในชุมชนประกอบด้วย 3 ภาคส่วน คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการและผู้ผลิต โดยแต่ละ ภาคส่วนมีหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดแตกต่างกันไป การศึกษาพบว่าแนวคิดในการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในของชาวบ้านชุมชน ภาคใต้ มี 3 แนวคิด คือ 1) แนวคิดอนุรักษ์นิยม คือการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านพีชกระจูดเน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อใช้สอยแบบดั้งเดิมและผลิตสำเร็จในขั้นตอนเดียว คง เอกลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชน มีแนวคิดการผลิตเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาตามแนวคิดอนุรักษ์ นิยมเน้นการคัดสรรวัตถุดิบเส้นตอกพีชกระจูดที่มีคุณภาพในขั้นตอนการเตรียมพีชกระจูดเพื่อจักสาน โดยใช้เส้นตอกพีชกระจูดขนาดเล็ก สีขาวนวล ย้อมสีคุณภาพดี การจักสานเน้นลวดลายที่ประณีต ใช้ แรงงานฝีมือในการผลิต ไม่พึ่งพาเทคโนโลยีและเทคนิคในการสร้างสรรค์แบบสมัยใหม่เพื่อลดต้นทุนการ ผลิตซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ทักษะการบริหารจัดการตลาด และ เรียนรู้การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการส่งเสริมการขายและการจัดจำหน่ายให้กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ นิยม 2) แนวคิดสมัยนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ตาม แนวคิดสมัยนิยมกลุ่มผู้ผลิตสนองตอบความพึงพอใจผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม เลือกผลิตตามกระแสนิยม ของวัยรุ่น ผลิตเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าชาตินิยม โดยเน้นการออกแบบแปรรูปสร้างสรรค์ ดีไซน์ให้ สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต นำวัสดุตกแต่งที่ทันสมัยและใช้สีสันทมาเพิ่มมูลค่าให้ตรงกับความต้องการ ของกลุ่มผู้บริโภคซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านพีชกระจูด การผลิตเชิงอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน และ 3) แนวคิด การตลาดนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีช ไม่ได้เน้นการออกแบบ ผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพียงอย่างเดียว แต่เน้นการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะ การประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางความรู้สึกรับและนำผลิตภัณฑ์ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาการผลิต งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดอย่างยั่งยืน

สรุปผลพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด ในชุมชนภาคใต้ ได้แก่ 1) จัดการรวบรวมองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย ถ่ายทอดความรู้ในทุกทิศทางใน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด 2) แนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐสู่แนว ปฏิบัติในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม 3) การจัดการองค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ บริหารที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง 4) การออกแบบผลิตภัณฑ์ใช้สอยโดยการสร้าง องค์ความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ใน กระบวนการผลิต ต้องสร้างภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็น ที่รู้จักและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องและ



ยั่งยืน5) ราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกัน 6) การจัดจำหน่าย ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ 7) การส่งเสริมการตลาด ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สรุปผลพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้ต้องอาศัยแนวคิด และวิธีการโดยความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนหน้าที่ของตนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้ได้อย่างยั่งยืนโดยมีวิธีการพัฒนาโดยรวมมององค์ความรู้ สร้างเครือข่าย ถ่ายทอดความรู้ในทุกทิศทางในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูด นำแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐสู่แนวปฏิบัติในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม ทั้งจัดการองค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ การบริหารมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง ส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยการสร้างองค์ความรู้ โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการผลิตต้องสร้างภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตระยะโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่ยอมรับและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างยั่งยืนมีราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกันโดยการจัดจำหน่ายและทำการส่งเสริมการตลาด โดย ผู้ผลิตผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย นำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

ตอนที่ 1 ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้

1. ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้เกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ตั้ง ภูมิประเทศ และสภาพอากาศเอื้อให้มีสภาพแวดล้อมทางตามธรรมชาติให้พีชกระจูดสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ชาวบ้านในชุมชนจึงนำมาใช้สอยในครัวเรือนปรับปรุงและพัฒนาให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต มีปรับตัวให้เข้ากับสภาพทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมจากผลการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดภูมิปัญญาและพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดอย่างยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสำคัญ ปัจจัยทางสังคมอาจเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในยุคโลกาภิวัตน์ชาวบ้านในชุมชนต้องปรับตัวในการพัฒนาภูมิปัญญาให้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาจึงเป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดที่ชาวบ้านสั่งสมประสบการณ์จากการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและปัจจัยทางสังคมสอดคล้องกับผล



การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย ของเอกวิทย์ ฤกลาง (2541 : 9) พบว่าภูมิปัญญา คือ เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพัฒนาการสืบกันมาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่สอดคล้องผลงานวิจัยเรื่องผ้าทอไทลื้อ : เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ของลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภาน (2546 : บทคัดย่อ) พบว่าการเรียนรู้มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลงได้สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของจูเลียต สจีวิต อ่างในทรงคุณ จันทจร (2553 : 51-54) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้นักมนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม มีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีและโครงสร้างทางสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างยังคงอยู่สอดคล้องกับแนวคิดของเลสลี ไวท์ อ่างในสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2540 : 100) กล่าวว่าอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อวัฒนธรรมมนุษย์เป็นปัจจัยผลักดันทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่มขึ้น และสามารถให้พลังงานควบคุมสังคมพัฒนาการของวัฒนธรรม เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญเพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมเทคโนโลยี - เศรษฐกิจในสังคมขึ้นเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

2. ประวัติภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์กับสภาพชุมชนที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาจากผลการศึกษารั้วนี้พบว่าภูมิปัญญาที่มีประวัติมาตั้งแต่ดั้งเดิมโดยการเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุพบในพื้นที่ชุมชนที่มีพีชกระจุตขึ้นเองตามธรรมชาติแล้วชาวในชุมชนสั่งสมความรู้ในการนำมาใช้สอยสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และภูมิปัญญาที่บอกเล่าประวัติการเกิดภูมิปัญญาได้ชัดเจนมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในชุมชนที่มีคนนำพีชกระจุตมาปลูก พื้นที่ใกล้เคียงมีวัดอุทิศพีชกระจุตตามธรรมชาติหรือมีการย้ายถิ่นของคนที่มีความรู้ ความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกิดการถ่ายทอดความรู้ ทักษะความสามารถการนำพีชกระจุตมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ จากผลการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่าภูมิปัญญาที่มีประวัติมาตั้งแต่ดั้งเดิมเป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ ส่วนภูมิปัญญาที่บอกเล่าประวัติความเป็นมาในการเกิดภูมิปัญญาได้ชัดเจนเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากชาวบ้านปรับตัวให้เข้ากับสภาพทางสังคมเป็นสำคัญซึ่งภูมิปัญญาทางศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตมีประวัติความเป็นมายาวนาน สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นสอดคล้อง พิสิฐ บุญไชย (2541 : 81) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานพบว่าการพัฒนาพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนานอยู่ชุมชนอีสานเมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ติดตัวไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี



การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยนัยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 93) กล่าวว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าวัฒนธรรมหนึ่งๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ได้ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรม คือความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ได้วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั้น สอดคล้องกับทรงคุณ จันทจร (2553 : 69) กล่าวว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการกระจายของวัฒนธรรมจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง เป็นการแพร่หลาย (Spread) ของลักษณะทางวัฒนธรรม (Cultural Traits) จากกลุ่มหนึ่งถึงกลุ่มหนึ่ง เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการสองทางไปกลับ (Two – way Process) เป็นกระบวนการคัดเลือก คือ มีทั้งการรับบางอย่างและไม่รับบางอย่างและดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น

3. ภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าภูมิปัญญาการใช้สอยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้มีขั้นตอนการผลิตเพื่อใช้สอยเหมือนกันในทุกชุมชน ต่างกันที่วิธีการเพิ่มมูลค่าด้วยเทคนิคต่าง เช่น การคัดสรรวัสดุคุณภาพในการผลิต การย้อมสี ลวดลายจักสาน การขัดสี การบริหารจัดการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผลการวิจัยคิดว่าเกิดจากการตกผลึกความรู้ของภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดที่มีการสั่งสมความรู้ ทักษะและความสามารถแพร่กระจายความรู้เป็นมาตรฐานการผลิตที่เป็นหนึ่งเดียวกัน พัฒนาเป็นการเพิ่มมูลค่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในแนวทางอื่นสอดคล้องกับผลศึกษาของ แก้วทอง สอนสังข์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานีพบว่าขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตหัตถกรรมกระจูดทั้งสามแห่งมีลักษณะที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาในขั้นตอนการผลิตที่สำคัญมี 3 ขั้นตอน ขึ้นได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมพีชกระจูดก่อนจักสาน ขั้นตอนการจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยและ ขั้นตอนการตกแต่งผลิตภัณฑ์ ต่างกับผลศึกษาของ อนันต์ การะเกด (2539 : 122 - 126) ศึกษาเรื่องหัตถกรรมกระจูดบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส พบว่ามีรูปแบบในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจที่หลากหลายรูปแบบเพิ่มสูงขึ้น เช่น การย้อมสี การขัดสี การฟองสี การไล้โทนสี ลวดลาย การผลิตร่วมกับวัสดุอื่นๆ การตัดเย็บ และเดคูพาจ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรวัต สุขสีกาญจน์ (2549 : 132 - 133) ศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดในจังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่าผู้ผลิตมีความต้องการนำวัสดุอื่นมาออกแบบและพัฒนาพร้อมกับผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เช่น เชือกกล้วย วัสดุ ยานลิเภา และวัสดุตกแต่งอื่นๆ ที่มีในท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งวัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร (2548 : 16) กล่าวว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ฉีกตลาด การแก้ปัญหาวัสดุดิบ และเทคโนโลยีที่มีอยู่มาประยุกต์เพิ่มเติมด้วยการตัดต่อหรือจัดให้เกิดเป็นสินค้าใหม่ การรวมใหม่โดยเอาสินค้าของตนไปรวมกับสินค้าอื่น การย่อ ขยายและการต่อ

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดภาคใต้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะการผลิตเพื่อใช้สอยในครอบครัวและชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสภาพแวดล้อมในชุมชนหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดโดยปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบปฐมภูมิ จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระรัฐกร สุขอ้วน (2551 : 149-150) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา



เชิงเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือการสาธิตให้ดู เป็นตัวอย่าง ให้ปฏิบัติจริง สอนทางคำพูด พ่อแม่สอนลูก ในอดีตผู้ถ่ายทอดหรือปราชญ์ชาวบ้าน จะเริ่มจากการถ่ายทอด โดยการให้ปฏิบัติจริงตามความถนัด ความรู้ความชำนาญ เทคนิคการทำที่มี ลักษณะเฉพาะให้กับคนในครอบครัวและเครือญาติด้วยการซึมซับจากวิถีชีวิตที่ครอบครัว สอดคล้องกับ ผลศึกษาของพระมหาชุติพนธ์ ชาติตร (2551 : 191) ศึกษาเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านหมอนขิดบ้านศรีฐาน กับการพัฒนาเพื่อการส่งออกพบว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เยาวชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัย ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พ่อแม่ ญาติ สู่รุ่นลูกหลาน 2) ระยะเวลาผลิตเพื่อการค้า การถ่ายทอด ภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สภาพแวดล้อมของชุมชนและสังคมภายนอกชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ความคิด และทักษะความสามารถในงานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านพีชกระจูดเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นแรงจูงใจให้เกิดการ ถ่ายทอดความรู้จากคนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อการค้าและรับการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ภูมิปัญญา พื้นบ้านนี้มีช่องทางในการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญานี้มากยิ่งขึ้น จากผลการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นสอดคล้อง กับผลการศึกษาของแก้วทอง สอนสังข์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัด นราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี พบว่างานศิลปหัตถกรรมกระจูดมีการสืบทอดภูมิปัญญาทั้ง 3 แหล่ง เหมือนกัน คือ สืบทอดจากบรรพบุรุษที่ผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนมาจนถึงยุค ปัจจุบันโดยความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านเองและความช่วยเหลือจากภาครัฐ สอดคล้องกับผลศึกษา กุลธิดา มังกรไชยา (2551 : 157-159) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชุมชนบ้านบุในการผลิตขลนหินเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนพบว่ามีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยอาศัยความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งมีวิธี ส่งผ่านความรู้โดยการบอกเล่าด้วยวาจาของผู้ถ่ายทอด (มุขปาฐะ) ผู้รับการถ่ายทอดต้องสังเกต ใช้การ จดจำ การทำเลียนแบบของผู้ถ่ายทอด ครูพักลักจำ ตลอดจนสอบถามจากผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา แล้ว นำมาฝึกฝนตนเองมากๆ จนเกิดเป็นทักษะจนชำนาญ และ 3) ระยะเวลาผลิตเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิ ปัญญาอย่างสร้างสรรค์ พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคน ภายนอกชุมชนและปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมเข้ามามีอิทธิพลก่อให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญา งาน ศิลปหัตถกรรมที่หลากหลายรูปแบบทั้งวิธีการถ่ายทอดและช่องทางในการเข้าถึงภูมิปัญญามีหลากหลาย วิธีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ผู้รับการถ่ายทอด และสืบสานอาจไม่ใช่คนในพื้นที่เกิดภูมิปัญญา เช่น ถ่ายทอดผ่าน เว็บไซต์ วิทยู ทูททัศน์ แผ่นพับ ใบปลิว จากผลการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับผลศึกษาของพระ รัฐกร สุขอ้วน (2551 : 149-150) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนา ศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเชิงเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา เปลี่ยนไปจากการเรียนรู้ของคนในครอบครัวมาเป็นการเรียนรู้จากผู้รู้ผู้ชำนาญการแทนและ หลากหลายรูปแบบเพิ่มมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา งานศิลปหัตถกรรม ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจูดในชุมชนภาคใต้ ทั้ง 3 ระยะเวลา สอดคล้องกับผลสรุปของสุชาติดา สุวรรณ วรรณ (2554 : เว็บไซต์) กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีหลากหลายวิธี ได้แก่ 1) การบอก เล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบายหรือถ่ายทอดความรู้และ ประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องเป็นฝ่ายเตรียม เนื้อหาที่จะพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับ ฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่างๆ ที่ได้รับฟังตามไปด้วย 2) การสาธิต เป็นวิธีการ



ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิธีการขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย 3) การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอนและได้ผลงานตามที่ต้องการ ด้วยวิธีการนี้ผู้รับการถ่ายทอดจะได้เรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์ไปที่ละเอียดละน้อย 4) วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเอง เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปของสื่อประสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ศูนย์การเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น 5) วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น โดยจัดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา การถ่ายทอดโดยวิธีนี้อาจรวมหมายถึงการใช้วิถีลายลักษณ์ในรูปของตำราต่างๆ ที่บันทึกไว้ด้วย 6) วิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ เป็นวิธีที่ใช้การแสดงที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ และ 7) วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำราต่างๆ และในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น วิทยุทัศน์ในรูปของวีซีดี ดีวีดี เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาต่อไปไม่ให้สูญหาย

ตอนที่ 2 ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้

1. ศักยภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีวัตถุดิบเป็นวัตถุดิบธรรมชาติ มีความคงทน และมีมูลค่าในตัวเมื่อนำมาใช้สอย จากผลการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่าวัตถุดิบเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต เพราะเป็นวัตถุดิบเฉพาะถิ่น มีความคงทน สอดคล้องกับผลศึกษาของสุภาภย์ อินทองคง (2529 : ม.ป.ป.) ศึกษาสภาพการทำหัตถกรรมด้วยกระจุตในชุมชนภาคใต้ของประเทศไทยพบว่าคุณค่าเชิงประโยชน์ใช้สอยผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระจุต มีคุณสมบัติเหนียว คงทนต่อการใช้งาน มีศักยภาพในขั้นตอนการผลิตอาศัยเทคโนโลยีภายนอกชุมชนน้อย ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิต และผู้บริโภค มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ มีการบริหารจัดการตลาดที่ดีสอดคล้องกับผลศึกษาของนิภาภัทร ใจเย็น (2550 : 141) ศึกษากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์กระจุตกรณีศึกษา : กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านกุ่มแป อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกระจุตในภาคใต้มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ คือมีการพัฒนาการสานเสื่อเป็นเสื่อชุด มีการพัฒนารูปแบบของกระเป่าแบบหิ้วให้มีขนาดต่างๆ ดัดแปลงให้มีรูปแบบทันสมัยมากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนารูปแบบกระเป่าสะพายเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น ทรงกลม ทรงเหลี่ยม มีการพัฒนาลวดลายของกระจุต คือ มีการดัดแปลงลวดลายการสาน เช่น การนำกระจุตที่ย้อมสีมาสานกับกระจุตที่มีสีธรรมชาติเพื่อเพิ่มลวดลายของผลิตภัณฑ์ มีการดัดแปลงลวดลายของเสื่อกระจุตให้มีความหลากหลาย เช่น การสานสายสองสลับกับสายที่พัฒนาแล้ว เช่น ลายลูกแก้ว ลายลูกดาว การพัฒนาสีเส้นของกระจุต มีพัฒนาการย้อมสีให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ปรับการย้อมสีโดยการนำสีสังเคราะห์มาย้อมสีเพื่อความคงทนของสีและสีเส้นที่สดใสมากยิ่งขึ้น ส่วนการพัฒนาด้านประโยชน์



ใช้สอยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุกให้ได้มาตรฐานสามารถสู่ตลาดมากยิ่งขึ้นและสามารถใช้ผลิตภัณฑ์จากกระจุกได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นคุณภาพผลิตภัณฑ์มีหน่วยงานที่เชื่อถือได้รองรับ เทคโนโลยีเสริมศักยภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและขั้นตอนการผลิตประหยัดทั้งแรงงานและเวลาเพิ่มสูงขึ้น เครือข่ายเสริมศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้และการบริหารจัดการ การส่งเสริมพัฒนามีนโยบายที่ชัดเจนและการบริหารจัดการตลาดที่หลากหลาย และมีแนวทางในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ออกสู่ผู้บริโภคได้หลายช่องทางมากยิ่งขึ้น เช่น เว็บไซต์ ประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานที่รับผิดชอบตามนโยบายของรัฐ

2. ปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุกภาคใต้จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าวัตถุดิบมีราคาเพิ่มมากขึ้น หาซื้อยาก ขาดแคลนเงินทุน ปัญหาสุขภาพ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ความรู้ในการบริหารจัดการตลาด จากผลการศึกษาผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิศรุต อรุณรัตน์ (2552 : 84-85) ศึกษาวิจัยเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนการทำเสื่อกระจุกกลุ่มเสื่อกระจุกทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พบว่าปัญหาวัตถุดิบในการผลิตเสื่อกระจุกขาดแคลนเพราะแหล่งผลิตวัตถุดิบตามธรรมชาติถูกทำลายทั้งจากภัยธรรมชาติและมนุษย์ทำให้พืชกระจุกมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ขั้นตอนการผลิตที่เป็นอันตรายกับสุขภาพ สอดคล้องกับผลศึกษาของกิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์ (2539 : 120) ศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวของชาวบ้านนาสะไมย์ อำเภอเมืองยโสธร พบว่าปัญหาในการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าว ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เช่น ไม้ไผ่ก้านตาลมีราคาแพงขึ้น และทำให้สุขภาพอนามัยไม่ดี เช่น ปวดหลัง ปวดเอว เหนื่อย อ่อนเพลียจากการนั่งสานกระติบข้าวนานๆ ฤดูกาลก่อให้เกิดปัญหาในขั้นตอนการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับผลศึกษาของวิศรุต อรุณรัตน์ (2552 : 84-85) ศึกษาเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนการทำเสื่อกระจุกกลุ่มเสื่อกระจุกทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พบว่าในขั้นตอนการย้อมสีกระจุกทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพราะไม่ได้ใช้สีธรรมชาติในการย้อมสีกระจุก นอกจากนี้ผลผลิตไม่แน่นอนเพราะเสื่อกระจุกเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนยังต้องใช้วิธีการตากกระจุกให้แห้งเองตามธรรมชาติ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ถ้าช่วงที่มีแดดออกก็สามารถผลิตได้มาก แต่ถ้าช่วงไหนฝนตกหนักก็ไม่สามารถผลิตเสื่อกระจุกได้ รูปแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่ทันสมัย คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานเท่ากับที่ส่งขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เทคโนโลยีเครือข่ายกลุ่มชุมชนไม่เข้มแข็ง สอดคล้องกับผลศึกษาวิจัยของสาธิตา ยะเดหวา (2553 : 47) ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากต้นกระจุกของกลุ่มทอเสื่อกระจุกบ้านป่า หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีปัญหาขาดความรู้และทักษะในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การขาดเงินทุน ขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยในการผลิตและขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและพัฒนาไม่ต่อเนื่องและไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน การบริหารจัดการตลาดผลการวิเคราะห์พบว่าปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ ออกเป็น 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยปัญหาภายในและปัจจัยปัญหาภายนอกสอดคล้องกับผลศึกษาของ สุภางค์ อินทองคง (2529 : ม.ป.ป.) พบว่าปัจจัยปัญหาภายในวัตถุดิบในพื้นที่ไม่พอผลิต อุปกรณ์เครื่องมือในการเตรียมกระจุกยังมีน้อย เครื่องมือที่ทันสมัยใช้การไม่ได้ เมื่อเสียไม่สามารถใช้งานได้ จะไม่มีการซ่อมแซม เนื่องจากเครื่องมือที่หน่วยงานราชการผลิตขึ้นมา มีราคาแพง ใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายได้แต่เมื่อมีค่าใช้จ่ายชุมชนไม่มีเงินพอที่จะซ่อมด้วยตนเองต้องรอให้หน่วยงานของรัฐเข้าช่วยเหลือ กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้คิดรูปแบบให้แปลกใหม่ เคยได้รับการถ่ายทอดแบบใดมาก็ทำแต่แบบนั้นตลอด หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าคนกลางขาดเงินทุนในการดำเนินการ กลุ่มชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการผลิตน้อย มีแนวทางในการพัฒนาฝีมือและรูปแบบได้ แต่ขาดเงินทุนที่จะนำมาเป็นทุนในการสร้างสรรค์รูปแบบ



แปลกใหม่ๆ เพื่อวางขายในตลาดใหม่ๆ เฉพาะรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยกว่า เช่น เครื่องตัดเย็บเป็นต้น ขาดความรู้ในการบริหารจัดการตลาด ทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด กลุ่มชุมชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในระบบของการบริหารจัดการตลาด ซื่อ ขาย ตามความต้องการของคนในท้องถิ่น ไม่ทำการตลาดกลุ่มลูกค้ารุ่นใหม่ๆ ส่วนปัญหาภายนอก ได้แก่การแพร่กระจายและผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ ผลิตภัณฑ์ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยทำนองเดียวกันกับผลิตภัณฑ์แบบกระจุตดั้งเดิม ได้ขยายตัวออกกว้างขวางและต่อเนื่อง มีกำลังทั้งด้านการผลิตและกระจายผลผลิตสูงกว่ามากทำการบริหารจัดการตลาดดีกว่า มีราคาถูกกว่า และมีความเป็นกระทำในรูปขององค์การ จึงสามารถตีตลาดของผลิตภัณฑ์กระจุตเข้าถึงในสังคมชนบท แสนิยมดีกว่างานหัตถกรรมและการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มชน และไม่ตรงเป้าหมายที่แท้จริง

ตอนที่ 3 แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต
ในชุมชนภาคใต้

แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้ จากผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตในชุมชนภาคใต้ต้องอาศัยแนวคิด และวิธีการโดยความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนหน้าที่ของตนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุตภาคใต้อย่างยั่งยืนโดยมีวิธีการพัฒนาโดยรวบรวมองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย ถ่ายทอดความรู้ในทุกทิศทางในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจุต นำแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐสู่แนวปฏิบัติในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม ทั้งจัดการองค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ การบริหารมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง ส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยการสร้างองค์ความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้บริโภคแล้วนำผลสำรวจมาออกแบบผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการผลิต ต้องสร้างภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตระยะโดยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่ยอมรับและควบคุมคุณภาพการผลิตให้มีคุณภาพน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคอย่างยั่งยืน มีราคาเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสินค้าในกลุ่มเดียวกันโดยการจัดจำหน่ายและทำการส่งเสริมการตลาดโดย ผู้ผลิตผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเปิดตลาดทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ จากผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยเห็นว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างแท้จริงต้องอาศัยแนวคิดการสร้างสรรค์ผลงานของชาวบ้านในชุมชนเป็นสำคัญ หน่วยงานภาครัฐเป็นองค์กรสนับสนุนให้เกิดกลไกตลาด และจัดการบริหารให้การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในภาพรวมของสังคม สอดคล้องกับผลศึกษาของวิชา แก้วปานกัน (2552 : 160-163) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างเศรษฐกิจให้ชุมชนพบว่าแนวทางการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่มีแนวทางการดำเนินงาน คือ 1) พัฒนาทางด้านวัตถุดิบ 2) พัฒนารูปวิธีการจัดทำผลิตภัณฑ์ 3) พัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ 4) การพัฒนาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มี 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านปัจจัยการผลิต มุ่งส่งเสริมให้ผู้ผลิตเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพในท้องถิ่น การปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต พัฒนาประสิทธิภาพ ทักษะฝีมือและแรงงานการผลิต (2) ด้านผลิตภัณฑ์ พัฒนาคูณภาพของผลิตภัณฑ์การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ให้ถือระดับที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงาน การมีกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน (3) การสร้างสมดุลของการผลิตกับทรัพยากร



ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และ (4) การสร้างและพัฒนางานความรู้ให้กับกลุ่มผู้ผลิตให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในเรื่องการพัฒนาการผลิตและแปรรูปการตลาด การบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ 5) การพัฒนาด้านประโยชน์ใช้สอย โดยควรจัดทำให้เหมาะสมกับสภาพการใช้สอยให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นที่สืบเนื่องกันมา และ 6) การพัฒนาด้านการบรรจุภัณฑ์ โดยควรจัดทำบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อป้องกันไม่ให้เปรอะเปื้อนและกระทบกระแทก ที่จะทำให้สินค้าที่บรรจุอยู่ภายในได้รับความเสียหาย แต่ความเป็นจริงแล้วบรรจุภัณฑ์มีความสำคัญยิ่งเพราะนอกจากจะช่วยปกป้องสินค้าแล้ว บรรจุภัณฑ์นั้นยังเปรียบเสมือนหน้าต่างที่จะช่วยปลุกเร้าให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจที่จะอยากซื้อสินค้า ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลของความงาม สี สัน หรือการพกพาสะดวก สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการตลาด สอดคล้องกับผลศึกษาพระมหาชุติพันธ์ ชาติตร (2551 : 191) ศึกษาเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านหมอนขิดบ้านศรีฐานกับการพัฒนาเพื่อการส่งออกพบว่าแนวทางการพัฒนาหมอนขิดบ้านศรีฐานมีดังนี้ คือ 1) ความต้องการของตลาด 2) การออกแบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะมีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ศึกษาดูงานจากที่อื่นแล้วนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น (2) ผลิตสินค้าตามความต้องการของลูกค้า และ (3) สำรองผลิตภัณฑ์ตามท้องตลาดแล้วนำไปปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 3) การผลิต คือ (1) ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและเป็นลักษณะเฉพาะเป็นที่ต้องการของตลาดลูกค้า (2) ใช้แรงงานในพื้นที่ (3) เป็นงานที่ผลิตจากมือ (4) มีการดำเนินธุรกิจครบวงจร มีการผลิต การจัดจำหน่าย การขยายเครือข่าย และการตลาด และ (5) กระบวนการผลิตรักษาสิ่งแวดล้อม 4) การจัดการเพื่อการส่งออก การจัดการธุรกิจ มีกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ (1) การวางแผน (Planning) (2) การจัดการองค์กร (Organizing) (3) การจัดการคนเข้าทำงาน (Staffing) (4) การอำนวยการสั่งการ (Direction) และ (5) การควบคุม (Controlling) และ 5) บทบาทผู้เกี่ยวข้อง การผลิตหมอนขิดของบ้านศรีฐานต้องมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพิ่มขึ้น ปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้มีการพัฒนาและสร้างความสนใจให้กับลูกค้า ให้มีการจูงใจในการอยากซื้อสินค้าตัวใหม่ด้วยแต่ก็ไม่ลืมสินค้าตัวเดิมและรักษาเอกลักษณ์ของสินค้านั้นไว้ให้กับลูกหลานสืบทอดกันต่อไป มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านการตลาดอยู่อย่างสม่ำเสมอสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของวิจิรินทร์ จรุงจิตสุนทร (2548 : 15) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำได้ดังนี้ คือ

- 1) องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย (1) คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรมมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น (2) วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น ผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น (3) ความสวยงามและความน่าสนใจ รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา (4) สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย (5) ราคาที่ซื้อได้โดยการตัดสินใจน้อย ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก และ (6) คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์
- 2) ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กรใกล้เคียงความแตกต่างจากคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
- 3) สร้างเอกลักษณ์สินค้าให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ติดต่อกันผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
- 4) รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวกับการออกแบบ สามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
- 6) เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
- 7) ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น



ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุภายในประเทศ และ 8) ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พิษณุกรณ์หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาสามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมพัฒนาได้ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การการส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชน และหน่วยงานการศึกษาในท้องถิ่น

1.2 ผลการศึกษาศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิษณุกรณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เช่น ผู้ประกอบการ อุตสาหกรรมจังหวัด และสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรมชุมชน

1.3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนที่ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พิษณุกรณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มงานศิลปหัตถกรรมพิษณุกรณ์ เช่น พัฒนาชุมชน อุตสาหกรรมจังหวัด และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิษณุกรณ์ในภาคใต้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการภูมิปัญญาและวัตถุดิบให้เกิดมูลค่าสูงสุด

2.2 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสืบสานภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิษณุกรณ์ เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และดำรงอยู่ของงานศิลปหัตถกรรมพิษณุกรณ์อย่างยั่งยืน

2.3 ควรศึกษากระบวนการบริหารจัดการธุรกิจงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิษณุกรณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อการบริหารจัดการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพิษณุกรณ์อย่างยั่งยืน

2.4 ควรศึกษาวิจัยพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ วิเคราะห์ สืบค้นความต้องการของผู้บริโภค เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง



บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กลุ่ณ ศรีมงคล. การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาการเกษตร. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมและ
เผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- กนกกาญจน์ ศิลารัตน์. แนวทางการประยุกต์พจนานบายศรีในพิธีกรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. มนุษย์ ชุมชนกับเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : สุเทพการพิมพ์, 2549.
- กระทรวงวัฒนธรรม. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ 2550 - 2559. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบาย
และแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2550.
- กฤษณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, 2542.
- กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์. การประกอบอาชีพหัตถกรรมสานกระติบข้าวของชาวบ้านนาสะไมย์
ตำบลนาสะไมย์ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539.
- กุลธิดา มังกรไชยา. ภูมิปัญญาชุมชนบ้านบุในการผลิตชิ้นลงหิน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่าง
ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- เกริกศักดิ์ กัลป์ยาศิริ. ศึกษาวิจัยเรื่องการถ่ายทอดความรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสานเสื่อกระจูด
ในตำบลห้วยลึก อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ รป.ม. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540.
- แก้วทอง สอนสังข์. การศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุงและสุราษฎร์ธานี.
ปริญญาโท ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร, 2546.
- ครีเอทีฟไทยแลนด์. เศรษฐกิจสร้างสรรค์คืออะไร. 24 พฤศจิกายน 2554.
<http://www.creativethailand.org/th/about/about_cceo.php> 2555.
- ครึ้น มณีโชติ และนันทา โรจนอุดมศาสตร์. “ลายจักสานภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
พ.ศ. 2529 เล่ม 8. หน้า 2174. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.
- คุณากร วาณิชวิรุฬห์. นิเวศของความคิดสร้างสรรค์ : ซึ่งการคิดกลายเป็นงาน. กรุงเทพฯ :
ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC), 2553.
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- _____. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ :
เท็กซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น, 2545.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. การพัฒนาช่างเจียรระโนพลอยบ้านสร้างมิ่ง. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทร์วิโรฒ มหาสารคาม, 2531.
- _____. ภูมิปัญญาอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2543.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. ความรู้ทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2543.



- จิโรจน์ ตั้งสกุล. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณี เครื่องทองลงหินชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2547.
- จีระ หงส์ตารมภ์. ทฤษฎีมูลค่าเพิ่ม. 2554. <<http://Documents and Setting\Administrator\MyDocuments\ทฤษฎีมูลค่าเพิ่ม\Chira Academy-ทฤษฎีมูลค่าเพิ่ม.htm>> 2 พฤษภาคม 2554.
- จิรรัตน์ บัวแก้ว และสมบูรณ์ ธนะสุข. ผลการวิจัยเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีผลิตภัณฑ์กระจูด. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2540.
- เจษฎา พัฒรานนท์. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานในท้องถิ่นโดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาราชมนตรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.
- ฉวีวรรณ ไช้กระโทก. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาไม้ไผ่เชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : เอกสารประกอบการสอนสังคมและวัฒนธรรม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- ฉัตยาพร เสมอใจ. การบริหารการตลาด. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2549.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2548.
- . วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.
- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ (จินตนาการ). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2550.
- ไฉน เลาะเงิน. ลำดับภาคกลาง : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านศิลปะการแสดงเชิงพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอาง และวิศนี ศิลตระกุล. “ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. หน้า 236-237. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- ชลพรรษ ดวงนภา. การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ชวลิต นิยมธรรม และพิทยา บุชรรัตน์. “กระจูด,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542 เล่ม 17. หน้า 33-34. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์, 2542.



- ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์ และสกันธ์ วรรณวิวัฒนา. การประกอบการขนาดย่อมในชนบทไทย : สถานะความรู้. กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟรีดิชเนามัน, 2533.
- ซัลมา วงศ์กรานันต์. การศึกษาสารัตถะข้อมูลวัดดูดิบของจริงประเภทงานหัตถกรรมเครื่องจักรสาน. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542.
- ฉิชาภา อินนุพัฒน์. คู่มือนักพัฒนาชุมชน. 10 ตุลาคม 2554.
<www.northandamantsunamirelief.com/.../CommDevHandbook.doc>
1 ตุลาคม 2555.
- ต้นตะวันพันดาว. อะไรคือทุนทางวัฒนธรรม. 10 กันยายน 2554.
<<http://tontawanpandow.blogspot.com/2010/09/concept.html>> 2555.
- ทรงคุณ จันทจร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- . การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมขั้นสูง. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- . คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้. 10 กันยายน 2554. 10 กันยายน 2554. <<http://culturalscience.msu.ac.th/images/PDFNOL-14/224-233.pdf>> 2555.
- . เอกสารประกอบการสอนทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม 1605902. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ทัศนีย์ ทองไชย. สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- ธงชัย สันติวงษ์. หลักการตลาด. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.
- นภวรรณ คณานุกัษ. นโยบายผลิตภัณฑ์และราคา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ซี.วี.แอล. การพิมพ์, 2549.
- นพรัตน์ มหิพันธ์. การศึกษาแนวทางในการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง : กรณีศึกษาร้านเลิศไพบูลย์ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.
- นวนาดา เขาวนาภรณ์. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- นวลลออ ทินานนท์. รายงานการวิจัย การศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.
- นิคม ชมพูหลง. ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2542.



- นิภาภัทร วิชัย. การอนุรักษ์และการพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านกระจูดในภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- นียบพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไร่ไทยเพรส, 2550.
- นิสวันต์ พิษณุดำรง. “ทุนทางวัฒนธรรม : ภูมิทรัพย์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 47(4) : 13-18 ; ตุลาคม - ธันวาคม, 2553.
- บัญญัติ จุลนาพันธุ์ และคณะ. การตลาดระหว่างประเทศ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537.
- บำรุง บุญปัญญา. วัฒนธรรมชุมชนกับรากฐานสังคม. 10 ตุลาคม 2554.
<<http://www.esanvoice.net/esanvoice/known/show.php?Category=knowledge&No=1176>> 2555.
- บุญเทียน ทองประสาน. แนวความคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิก แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2531.
- บุญเรือง สมประจวบ. หัตถกรรมไม้แกะสลักภาคกลาง : การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตและ พัฒนาเชิงพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- บุปผาชาติ อุปลัมภันธกร. โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ประทีป จันทรินวล. แนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เหมาะสมในการทำสวนยางพาราเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2552.
- ประทีป วีรพัฒน์นิรัตน์. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. 20 กรกฎาคม 2554.
<https://site.google.com/site/banrainarao/column/commu_econ_02> 2555.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.
- ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.
- . ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.
- ประสิทธิ์ ตงยั้งศิริ และคณะ. ทฤษฎีและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. “ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542 เล่ม 12. หน้า 5840-5847. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์, 2542.
- ปรเมษฐ์ กาญจนวรางกูร. การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองสำหรับสตรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.



- ปรัชญาณี ัญญาวดี. ภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานต้นจากมุงหลังคากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ 2 บ้านวัดบางโปร่ง ตำบลบางโปร่ง อำเภอมือง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546.
- ปิยะนิตย์ โอนพรตน์วิบูล. “เศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจพอเพียงขัดแย้งหรือสอดคล้องกัน,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 47(4) : 4-5 ; ตุลาคม - ธันวาคม, 2553.
- ฝ่ายวิชาการ. พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2552.
- พรชัย สุจิตต์ และสุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์. “หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542 เล่ม 17. หน้า 8557-8572. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์, 2542.
- พระมงคล มหานิล. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระมหาสุติพันธ์ ชาติตร. หัตถกรรมพื้นบ้านหมอนขิดบ้านศรีฐานกับการพัฒนาเพื่อการส่งออก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา และแนวทางการพัฒนาการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศกร. เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547.
- พระมหาโสฬส พรหมมา. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านหินอ่อนกำแพงเพชรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- พระรัฐกร สุขอ้วน. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเชิงเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พวงแก้ว พรพิพัฒน์. “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : พลังขับเคลื่อนใหม่ของเศรษฐกิจไทย,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 47(4) : 6-12 ; ตุลาคม - ธันวาคม, 2553.
- พวงเพ็ญ โพธิกาญจนวัตร. การศึกษาภูมิปัญญาการปลูกขมิ้นพู่เพชรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- พัทธา สายหู. อุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบทมีอุปลักษณะและปัญหาบางประการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- พิบูล ทีปะपाल. การบริหารการตลาดยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2549.



- พิชญ อ่อนมณี. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองบนพื้นฐานชุมชนชนาธิปไตย. 12 สิงหาคม 2554.
<www.dopa.go.th/hp/tasa/year_42/oct_42.htm> 2555.
- พิสิษฐ์ บุญไชย. รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- ภานพงค์ จงขานสิทธิ์. การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะการทำภาชนะเครื่องเงิน
ของช่างเครื่องเงิน ในเขตเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย
นเรศวร, 2546.
- มนัส สุวรรณ. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์, 2549.
- มาโนช กงกะนันทน์. “หัตถกรรมพื้นบ้าน,” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 13.
20 ตุลาคม 2554. <<http://guru.sanook.com/encyclopedia>> 2555.
- มาริสา โกเศยะโยธิน. การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ของประชาชนบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชาด้านตะวันออก ศึกษากรณีกลุ่มสังฆะสะสม
ทรัพย์ วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด. สระแก้ว : ช ดำรงค์ชัยการพิมพ์, 2543.
- มารุต อัมรานนท์. ศิลปะพื้นบ้าน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2533.
- ยศ สันตสมบัติ. พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา : เศรษฐกิจภาคเหนือ. เชียงใหม่ :
ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- . มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- . มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ยิ่งเยาวลักษณ์ กะรังสนันท์. ชีวิตและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2546.
- ยุคติ มุกดาวิจิตร. อ่าน “วัฒนธรรมชุมชน” : วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์
แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2548.
- รัตนะ อุทัยผล. หัตถกรรมประจำถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2523.
- รัตนา สายคณิต. เศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- เรวัต สุขสิกาญจน์. การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดในจังหวัดนครศรีธรรมราช.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,
2549.
- ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภานพ. ผ้าทอไทลื้อ : เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2546.
- วรรณท์ บุณนาค. “การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมในครอบครัวด้านวิจัยและพัฒนา,” วารสาร
คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. 4(8) : 45-47 ; มีนาคม,
2535.



- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, อารัง มั่นคง และกนกวรรณ จินานุวัฒนา. โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. เศรษฐกิจสร้างสรรค์. 20 มีนาคม 2554. <<http://km.ru.ac.th>> 2555.
- วฤต วิศรุตเวศน์. แนวทางการพัฒนาเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ : แอ็บป่าพรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2548.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ยูโรปา เพรส, 2546.
- . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2549.
- วิทยากร เชียงกุล. อธิบายศัพท์สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2550.
- วินัย วิริยะปานนท์. เครื่องจักสาน อำเภอบ้านสนิม จังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, 2527.
- วินัย วีระวัฒนานนท์ และคณะ. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมการศึกษาและเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. เครื่องจักสานในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.
- . มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ 1999, 2542.
- . ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2536.
- . ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อแกรมมี, 2539.
- . “หัตถกรรมพื้นบ้าน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย หน่วยที่ 1-8. หน้า 35-36. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- วิภา แก้วปานกัน. แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียงและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา. 12 กันยายน 2554. <<http://doc-Oo-94-docsviewer.googleusercontent.com>> 2555.
- วิศรุต อรุณรัตน์. ต้นทุนและผลตอบแทนการทำเสื้อกระจุตของกลุ่มเสื้อกระจุตทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ บช.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. ทุนความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : ไร่ลาย, 2553.
- . “ภูมิปัญญาชุมชน ยาวีเศษในการพัฒนา,” วารสารวัฒนธรรมไทย. 1(6) : 36 ; มิถุนายน, 2542.



- ศาสตรา เหล่าอรรคชะ. ศึกษาวิจัยการพัฒนามาตรฐานของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสาน ในจังหวัดมหาสารคามเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน. 10 กันยายน 2554.
<<http://culturalscience.msu.ac.th/images/PDF/Vol-7/76-82.pdf>> 2555.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2540.
- ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2541.
- . โฆษณาและการส่งเสริมการตลาด. กรุงเทพฯ : วิสิทธ์พัฒนา, 2524.
- ศุภย์เครือข่ายความรู้ทางวัฒนธรรม สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา. ศิลปหัตถกรรม. 13 ตุลาคม 2554. <<http://www.snw.ac.th/courseware/www.nectec.or.th/courseware/siamculture/art/home.htm>> 2555.
- ศุภย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง. วิสาหกิจชุมชนกลไกเศรษฐกิจฐานราก. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2554.
- สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2552.
- สถาบันราชภัฏนครปฐม. ภูมิปัญญาไทยจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2545.
- สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2550.
- . ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอ.เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2547.
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2546.
- สมบัติ กุสุมาวลี. เขียนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. เศรษฐกิจชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. 10 กันยายน 2554.
<www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0051> 2555.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวคิด วิถีวิทยาและทฤษฎี. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- . ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.



- สาธิตา ยะเดหวา. การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากต้นกระจุตของกลุ่มทอเสื่อกระจูดบ้านป่า หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. รายงานการศึกษาอิสระ รม.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.
- สามารถ จันทร์สุรย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร อย่างไร,” วารสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวอีสาน สาธารณสุขมูลฐาน. 7(2) : 5 ; พฤศจิกายน, 2534.
- สารานุกรมเสรี. ภูมิปัญญา. 18 กันยายน 2554. <<http://th.wikipedia.org>> 2555.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2545.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ : สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2549.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. 10 มิถุนายน 2554. <www.odd.go.th/Thai-html> 2555.
- . ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2553.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ของ ภาคีเครือข่ายงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2551.
- . ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2534.
- . วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2531.
- . วัฒนธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.
- สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เศรษฐกิจชุมชน. 1 กันยายน 2554. <www.trf.mju.ac.th/lobby.php?Lpage=AT&id=AAT520102.php> 2555.
- สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. รายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มช. 53/2546 ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจุต. 7 กรกฎาคม 2554. <www.app.tisi.go.th/cgi-bin/otop/search2.pl?Tcps_name> 2555.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม. 12 กันยายน 2554. <www.thaiwisdom.org/p-culturelapi/api_1.htm> 2555.
- สำนักประสานและส่งเสริมกิจการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาชาติ. เอกสารรายงานการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.(2550) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2550.
- สำเร็จ ยอยรู้รอบ. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านการทำเป็ลญวนสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนแม่พระประจักษ์ สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2547.



- สุกัญญา ใจเย็น. กลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์กระจุ๊ด กรณีสึกษา : กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุ๊ดบ้านกุ่มแป
อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. นครศรีธรรมราช :
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2550.
- สุดใจ ทูลพานิชย์กิจ. หลักการพัฒนาเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ธนาเพรสแอนด์
กราฟฟิค, 2546.
- สุชาติ สุวรรณกรณ์. วัฒนธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. 10 กันยายน 2554.
<<http://www.gotoknow.org/blog/keng-social-study1/380366>> 2555.
- สุเทพ สุนทรเกษม. ทฤษฎีมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : ดวงกมลพับลิชชิ่ง, 2553.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542
เล่ม 12. หน้า 5755-5768. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์, 2542 ก.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, พิสิฐ เจริญวงศ์ และปรีชา นุ่นสุข. “ภาคใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
พ.ศ. 2542 เล่ม 12. หน้า 5597-5656. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์,
2542 ข.
- สุนัย จุลพงศธร. ฉีกหน้ากากเศรษฐกิจ (โรงสี) ชุมชน. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2550.
- สุนีย์ ทองไชรั. หัตถกรรมกระจุ๊ดบ้านทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ปริญญาโท ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้, 2538.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- สุภาคย์ อินทองคง. “กระจุ๊ด : หัตถกรรมพื้นบ้าน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2542
เล่ม 1. หน้า 34-36. กรุงเทพฯ : สยามเพรส เมเนจเม้นท์, 2542.
- . หัตถกรรมกระจุ๊ดในภาคใต้. 10 กันยายน 2554. <www.tsu.ac.th/ists/research/research_010.htm> 2555.
- สุมาลี ปิ่นทอง. การอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานภูมิปัญญาด้านโหราศาสตร์ของลาวครั้งเพื่อพัฒนา
เศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2552.
- สุวรรณ วุฒธยาคม. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2544.
- เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2542.
- . ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสัยกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, 2548.
- . แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
คลังปัญญา, 2552.
- โสภณ สุภาพงษ์. เศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : บัณฑิตอาสา, 2541.
- อดุลย์ จาตุรงค์กุล. การบริหารการตลาด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2545.
- อนันต์ การะเกด. หัตถกรรมกระจุ๊ดบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2539.



- อนุชิต กุลมาลา. การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- อภิชัย พันธเสน. พุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2544.
- อมรา พงศาพิชญ์. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2544.
- อมรารวรรณ ทิวถนอม. “การเสริมสร้างทุนทางสังคมมุ่งสร้างสังคมใสสะอาด คนมีความสุข,” เศรษฐกิจและสังคม. 42(6) : 65 - 69 ; พฤศจิกายน - ธันวาคม, 2548.
- อัจฉิมา เศรษฐบุตร และสายสวรรค์ วัฒนพานิช. การบริหารการตลาด. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549.
- . วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- . “สังคมไทยตามความคิดและความใฝ่ฝันในงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา,” ใน 60 ปีฉัตรทิพย์ นาถสุภา. หน้า 45-47. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2544.
- อุดร จินตะเวช. เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตยบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสว่างอำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2549.
- อุเทน ปัญโญ และคณะ. การวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาวะวิกฤตทางสังคมในภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ - แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, 2541.
- . ภูมิปัญญาทักษิณ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2548.
- . มูลนิธิภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.
- เอี่ยม ทองดี. ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เอกสารประกอบการบรรยาย วนพช 511 สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- Ali, E. Akgun, S. Lynn Gary and Cengiz Yilmaz. “Learning Process in New Product Development Teams and Effects on Product Success : A Socio-cognitive Perspective,” Industrial Marketing Management. 35(2) : 210 - 224 ; February, 2006.
- Chalor, Yaekkhosung. “An Applied Using Local Wisdom to Making Ironware for Community Economic Development,” Journal of Social Sciences. 5(4) : 398-400, 2009.



- Chandra, Rajesh. Industrialization and Development in the Third World. London : Rutledge, 1992.
- Cooper, R. G. and E. J. Kleinschmidt. “New Products : What Separates Losers From Winners,” Journal of Product Innovation Management. 4(3) : 169-170 ; March, 1987.
- Gold, J. R. An Introduction to Behavioral Geography. New York : Oxford university Press, 1980.
- Green, Arnold W. Sociology. New York : McGraw-Hill Book, 1972.
- Ilori, M. O., J. S. Oke and S.A. Sanni. “Management of New Product Development in Selected Food Companies in Nigeria,” Technovation. 20(6) : 333-342 ; June, 2000.
- Jolie, Edward A. Coiled Basketry from Charlie Brown Cave, Western Nevada. Master’s Thesis, Nevada : University of Nevada, Reno, 2004.
- Jung-Yoom, Kimm, Veronica Wong and Teck-yong Eng. “Product Variety Strategy for Improving New Product Development Proficiencies,” Technovation. 25(9) : 1001-1005 ; September, 2005.
- Keyes, Charles F. The Golden Peninsula : Culture and Adaptation in Mainland Southeast Asia. New York : Macmillan, 1977.
- Kroeber, Alfred L. The Nature of Culture. Chicago : University of Chicago Press, 1952.
- Mathewson, Margaret Susan. The living Web : Contemporary Expressions of Californian Indian Basketry. Doctor’s Thesis, California : University of California, Berkeley, 1998.
- McDonald, Nancy Elizabeth. A Study of the Changes in Ojibwa, Tlingit, and Hopi Basketry As Relating to Economic, Political, Societal, and Historical Changes in the Respective Societies. Doctor’s Thesis, Michigan : Michigan State University, 1995.
- Pang, Lo Liu, Wen Chen and Chih Hng Tsai. “An Empirical Study on the Correlation Between the Knowledge Management Method and New Product Development Strategy on Product Performance on Taiwan’ s Industries,” Technovation. 25(6) : 637 - 644 ; June, 2005.
- Rondinelli, Dennis A. Development Projects as Policy Experiments : An Adaptive Approach To Development Administration. London : Rutledge, 1990.
- Rosengarten, Dale. Social Origins of the African-American Lowcountry Basket. Doctor’s Thesis, Harvard : Harvard University, 1997.



- Steward, Julian H. Theory of Culture Change : The Methodology of Multilinear Evolution. Urbana : University of Illinois Press, 1955.
- Tylor, Edward Burnett. Primitive Culture. London : John Murray, 2006.
- Veramu, Joseph. "Sustainable Development Through Community Education in the South Pacific," Community Education International. 5(7) : 6-9 ; July, 1996.



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย



- 5.6 เครือข่าย
- 5.7 การส่งเสริมและพัฒนา
- 5.8 การบริหารจัดการตลาด
6. ปัญหางานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดในชุมชน/กลุ่มอย่างไร
- 6.1 วัตถุประสงค์
- 6.2 ขั้นตอนการผลิต
- 6.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์
- 6.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์
- 6.5 เทคโนโลยี
- 6.6 เครือข่าย
- 6.7 การส่งเสริมและพัฒนา
- 6.8 การบริหารจัดการตลาด

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

วันที่เดือนพ.ศ.



แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

คำชี้แจง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา จำนวน 10 กลุ่ม

1. สถานที่สังเกต
2. ขั้นตอนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขกระจุดทำอย่างไร
3. ภูมิปัญญาการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขกระจุดมีอะไรบ้าง.....
4. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขกระจุดทำอย่างไร
5. ศักยภาพที่ส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขกระจุดเป็นอย่างไร.....
 - 5.1 วัตถุประสงค์
 - 5.2 ขั้นตอนการผลิต
 - 5.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์
 - 5.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์
 - 5.5 เทคโนโลยี
 - 5.6 เครือข่าย
 - 5.7 การส่งเสริมและพัฒนา
 - 5.8 การบริหารจัดการตลาด
6. ปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขกระจุดเป็นอย่างไร.....
 - 6.1 วัตถุประสงค์
 - 6.2 ขั้นตอนการผลิต
 - 6.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์



- 6.4 คุณภาพผลิตภัณฑ์
- 6.5 เทคโนโลยี
- 6.6 เครือข่าย
- 6.7 การส่งเสริมและพัฒนา
- 6.8 การบริหารจัดการตลาด
สามารถแก้ไขได้อย่างไร
7. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพื้นกระจุดภาคใต้เป็น
อย่างไร
- 7.1 แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....
.....
.....
.....
- 7.2 วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต
วันที่เดือนพ.ศ.



แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

คำชี้แจง ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใน ชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดภาคใต้

กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลส่วนตัว

- 1.1 ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
- 1.2 ที่ตั้ง บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....สถานที่สัมภาษณ์
- 1.3 อาชีพหลัก.....รายได้บาท
รายได้จากการนำพีชกระจุดมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ.....บาท
การสร้างรายได้จากงานศิลปหัตถกรรมพีชกระจุดมีสภาพอย่างไร.....

ตอนที่ 2 เป็นคำถามหลักเกี่ยวกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุด

- 2.1 ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุดชุมชนกลุ่ม
ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดชุมชน/กลุ่มเป็นอย่างไร.....

ภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดมีอะไรบ้าง/ อย่างไร.....

- 2.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดทำอย่างไร

.....

- 2.3 ศักยภาพและปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุดในภาคใต้เป็นอย่างไร

2.3.1 ศักยภาพด้านวัตถุดิบ

.....



- 2.3.2 ศักยภาพด้านขั้นตอนการผลิต.....

- 2.3.3 ศักยภาพด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์.....

- 2.3.4 ศักยภาพด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์.....

- 2.3.5 ศักยภาพด้านเทคโนโลยี.....

- 2.3.6 ศักยภาพด้านเครือข่าย.....

- 2.3.7 ศักยภาพด้านการส่งเสริมและพัฒนา
- 2.3.8 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการตลาด
- 2.3.9 ปัญหาด้านวัตถุดิบ
- 2.3.10 ปัญหาด้านขั้นตอนการผลิต.....

- 2.3.11 ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์.....

- 2.3.12 ปัญหาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์.....

- 2.3.13 ปัญหาด้านเทคโนโลยี.....



2.3.14 ปัญหาด้านเครือข่าย.....

.....

2.3.15 ปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนา.....

.....

2.3.15 ปัญหาด้านการบริหารจัดการตลาด.....

.....

2.4 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูด
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างไร.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือน.....พ.ศ.



แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง กระจูด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

.....

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ปฏิบัติเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจูดภาคใต้

กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ

1. สถานที่สัมภาษณ์
2. ชื่อ - สกุลอายุ.....เวลาอาชีพ.....
3. ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดภาคใต้เป็นอย่างไร
-
-
4. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดภาคใต้เป็นอย่างไร
-
-
5. ศักยภาพ และปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูดในภาคใต้เป็นอย่างไร
-
-
6. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพืชกระจูด เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างไร.....
-
-

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือนพ.ศ.



แบบสัมภาษณ์เจาะลึก

เรื่อง กระจุด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

.....

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์เจาะลึกใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ปฏิบัติเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศักยภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใน ชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุดภาคใต้

กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ

1. สถานที่สัมภาษณ์
2. ชื่อ – สกุลอายุ.....เวลาอาชีพ.....
3. ประวัติภูมิปัญญางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุดภาคใต้เป็นอย่างไร
-
-
4. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุดภาคใต้เป็นอย่างไร.....
-
-
5. ศักยภาพ และปัญหางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุดในภาคใต้เป็นอย่างไร...
-
-
-
6. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากพีชกระจุด เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างไร
-
-

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือนพ.ศ.



แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง กระจุต : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

คำชี้แจง ประเด็นการสนทนากลุ่มสำหรับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยจัดเป็นกลุ่ม ละ 6-9 คน ใช้เวลาสนทนา ประมาณ 3 ชั่วโมง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมสนทนา

สถานที่ วันที่.....เดือน พ.ศ.

ผู้เข้าร่วมสนทนา

1.1 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1.2 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1.3 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1.4 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1.5 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1.6 ชื่อ – สกุล อาชีพ

1. ภูมิปัญญาการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้

1.1 ภูมิปัญญาการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตเป็นอย่างไร

1.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาควรดำเนินการอย่างไร

2. ศักยภาพและปัญหาในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพีชกระจุตจากภูมิปัญญาภาคใต้

2.1 ศักยภาพด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด

2.2 ปัญหาด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครือข่าย การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้พีชกระจุต มีแนวคิดและวิธีการอย่างไรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนภาคใต้อย่างยั่งยืน

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

วันที่เดือนพ.ศ.



แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง กระจัด : การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

คำชี้แจง

ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 5 คน

ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. ภูมิปัญญาการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนภาคใต้
 - 1.1 ภูมิปัญญาการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดเป็นอย่างไร
 - 1.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาควรดำเนินการอย่างไร
2. ศักยภาพและปัญหาในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านพืชกระจัดจากภูมิปัญญาภาคใต้
 - 2.1 ศักยภาพด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครื่องมือ การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด
 - 2.2 ปัญหาด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี เครื่องมือ การส่งเสริมและพัฒนา และการบริหารจัดการตลาด
3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้จากพืชกระจัด แนวคิดและวิธีการอย่างไรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนภาคใต้อย่างยั่งยืน

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก/ดำเนินการ
วันที่เดือนพ.ศ.



ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์



รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กัลยา ภิรมย์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 169 หมู่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2555.
- แก้วทอง สอนสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2555.
- แก้ว รัชแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- ศทาวุธ กิมเส็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- คณนาต หมิ่นหนู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- คลอง ชุ่นเซ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555.
- คล้าย บุญรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 674 หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2555.
- คอสีเยาะ บินสาโฆะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- คำนึ่ง แยมสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 674 หมู่ 3 ตำบลควนลัง อำเภอกหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2555.
- จินดา ชัยยศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31/1 ตำบลท่าสะท้อน อำเภอกวนพนิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2555.
- จีระ ภิรมย์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 169 หมู่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2555.
- เจอะอาเซาะ บินอาแซ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- เฉลา เอียดเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ 3 ตำบลเคร็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2555.
- ชนพัฒน์ จงไกลจักร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานศิลปาชีพประทีปไทย OTOP อิมแพ็คเมืองทองธานี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555.
- ชยวิวัฒน์ แดงมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานศิลปาชีพประทีปไทย OTOP อิมแพ็คเมืองทองธานี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555.
- ซาริมะ ปะดอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- ซาริฮะห์ มะยูนุห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.



- ณรงค์ กิติประโยชน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่พื้นที่ตำบลเครื่อง
อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- ณัฐธนาภรณ์ รักษ์เกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35
หมู่ 4 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2555.
- ณรร มาเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ 8
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.
- ณอม จันท์ช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555.
- ทอง แก้วแฝง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555.
- ธनिया กิตติสิทโธ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านบ่อพุด
อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- ธีระศักดิ์ ทองนัยพราหมณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม
2555.
- นพพล หมื่นรอด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบล
ทะเลน้อย เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2555.
- น้อม สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 238 หมู่ 4
ตำบลเครื่อง อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2555.
- นันทนาธิ รักษ์แก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาล
ตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- นาคิน ไชยรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 238 หมู่ 4
ตำบลเครื่อง อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2555.
- นิยม ขาวเผือก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555.
- นิรัตน์ รักษ์ผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 169 หมู่ 1
ตำบลเครื่อง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2555.
- นุช เพชรสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดเทศบาลตำบล
พนาสูง - ทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2555.
- นุรห์มา สาและ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาประชาคม
ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- เบญจวรรณ บัวขวัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วิทยาลัยภูมิปัญญา
ชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2555.
- ประไพ สิ้นยัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านทะเลน้อย
เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2555.
- ประวีพร พรหมมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุม
เทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.



- ปราณี บัวแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาล ตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- ปรีชา แดงมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31/1 ตำบลท่าสะทอน อำเภอกวนพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2555.
- เผียง ไช่เส้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555.
- พร พูลสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 44/2 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2555.
- พรทิพย์ หนูจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานโอทอป จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2555.
- พรเทพ บุญจันทร์เพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วิทยาลัย นาฏศิลป์พัทลุง เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2555.
- พัชรินทร์ สำราญถิ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานศิลปาชีพ ประทีปไทย OTOP อิมแพ็คเมืองทองธานี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555.
- พัชรี วรติลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31/1 ตำบลท่าสะทอน อำเภอกวนพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2555.
- พิชัย สุขวุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัย ราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.
- พิณญา ชูรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- พรัน ปานแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานศิลปาชีพประทีปไทย OTOP อิมแพ็คเมืองทองธานี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555.
- เพ็ญพร มาเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.
- มนต์พงศ์ เช่งฮวด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลมะกอกนอกเหนือ อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555.
- มารีมะ ปะดอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- മ്മะนะะะ บินปือราเฮง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- ยินดี อรุณรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 44/2 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2555.
- ริน ทองจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 221 หมู่ 9 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555.
- ละมัย ดำราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.



- ลายทอง ดำราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- ลายอง รัชชทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 11 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- วรรณิ เช่งฮวด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2555.
- ศศิธร สุวรรณมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- สงวน แก้วแฝก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- สาปิยะ สุขหลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- สายไหม สุขทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 169 หมู่ 1 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2555.
- สิตตา บินดอเกาะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 416 หมู่ 11 ตำบลโคกเคียน อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2555.
- สุข หนูดวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 189 หมู่ 11 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2555.
- สุประวัตี มีครุฑ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- สุพรรณษา จายทิพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- สุพิศ ปานช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 311 หมู่ 4 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- สุมาลัย กาลวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- โสภา ทองเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอประชุมเทศบาลตำบลทะเลน้อย เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2555.
- หนูจาย คงบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 181 หมู่ 4 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- เหม ศรีสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 189 หมู่ 11 ตำบลเคื่อง อำเภอลือชัย จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2555.
- อรุณ มาเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.
- อังคณา ช่วยแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลือชัย เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.



- อัญชลี หนูจิ้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 216 หมู่ 11 ตำบลเคิ่ง อำเภอลำดวน จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- อับดุลเลาะ บาราเฮง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 416 หมู่ 11 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2555.
- อัมพร ทองเนื้อขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73 หมู่ 2 ตำบลพนาตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2555.
- อามีเนาะ สาและ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่งานศิลปาชีพประทีปไทย OTOP อิมแพ็คเมืองทองธานี เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2555.
- อาแว บุติง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 5 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- อำนวย ชัยยศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้านท่าเรือใต้ 49/2 หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555.
- อิน ชูสงค์แสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2555.
- อุดม สมบูรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 11 ตำบลเคิ่ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2555.
- เอื้อย ชัยยศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัลญา แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้านท่าเรือใต้ 49/2 หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555.



ประวัติย่อของผู้วิจัย



ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวกัลญา แก้วประดิษฐ์
วันเกิด	วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2522
สถานที่เกิด	อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	หอพักภราดร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000
ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนิคมสร้างตนเองเทพา ตำบลท่าม่วง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2545	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกสังคมศึกษา สถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2549	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) วิชาเอกพื้นที่ศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2556	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

